

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

Development of Buddhist Innovation Areas Learning

โดย

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข

ผศ. ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์

ดร.ณัชชา อมราภรณ์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764012

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

Development of Buddhist Innovation Areas Learning

โดย

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข

ผศ. ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์

ดร.ณัชชา อมราภรณ์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764012

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of Buddhist Innovation Areas Learning

By Development of Buddhist Innovation Areas Learning

By

Assoc. Prof. Dr. Somsak Boonpoo
Asst. Prof. Dr. Phrakhru Virulsuthakun
Asst. Prof. Dr. Peravat Chaisuk
Asst. Prof. Dr. Booncherd Chumnisart
Dr. Natcha Amaraporn

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2021

Research Project Funded

by Science Research and Innovation Promotion Fund

MCU RS 800764012

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
ผู้วิจัย	: รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปุ๋, พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. ผศ.ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข, ผศ.ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์ ดร.ณัชชา อมราภรณ์
หน่วยงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: 2564
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

แผนการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 4) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 5) เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 6) เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ดำเนินการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจาก (Documentary Research) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ควบคู่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนาม (Action Research) มุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจากชุมชน รวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนชุมชน ประชาชนชาวบ้าน นักวิชาการ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน และครู จำนวน 50 รูป/คน สอบถามผู้บริหาร ครู และนักเรียน จำนวน 351 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจากการศึกษาแนวทางจากโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนวัดสุทธิวราราม โรงเรียนชานาพุทธ เศรษฐศาสตร์ และ วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีศรีสะเกษ พบว่า มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และนวัตกรรม 5 ด้านได้แก่ 1) การสอนและการเรียนรู้ 2) วัฒนธรรม 3) วิถีพอเพียง 4) การฝึกภาวนาวิถีพุทธ 5) การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ และการดำเนินการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสามารถสรุปเป็น Model : 6744-Model

2. การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ได้รูปแบบกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน รูปแบบกิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ และรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม ใช้คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐานในการเรียนรู้

3. การพัฒนาองค์ความรู้ด้านวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการปลูกฝัง อบรม ฝึกฝน เยาวชน ตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นฐาน เรียนรู้ผ่านการพัฒนา "การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น" มีปัญญาเข้าใจในคุณค่า และการปลูกฝัง การฝึกฝน ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่ง ของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิต ได้อย่างมีความสุข

4. การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้จาก กิจกรรมการพัฒนาทั้ง 4 ด้านคือ 1) เครือข่ายด้านสังคม ได้ฝึกฝนมารยาทไทย การอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น 2) เครือข่ายด้านใจ การฝึกฝนจิตใจ ให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน สอนให้กตัญญู กตเวทต่อผู้มีพระคุณ 3) เครือข่ายด้านสติปัญญา สอนให้รู้จักพิจารณาว่า อะไรคือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อ ตนเองและประโยชน์ต่อสังคมได้ 4) เครือข่ายด้านร่างกาย พัฒนากล้ามเนื้อด้วยกิจกรรมการเรียนรู้วิถี พุทธ

5. การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ขยายความรู้จากพื้นที่นวัตกรรมการ ห้องซี 500 ของคณะครุศาสตร์ไปตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยเปิดให้เข้าชมและ ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเกิดเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การกิจกรรม หรือการเรียนการสอนแนวใหม่ สอนแบบบูรณา การของศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา นำไปพัฒนาตามโรงเรียนเพื่อเป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้หรือพื้น ที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นต้นแบบ และขยายผลเป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร ภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวิทยาลัยสงฆ์ทั่วประเทศ และเครือข่าย ภายนอกองค์กร หน่วยงานราชการ และโรงเรียน โดยใช้คณะครุศาสตร์เป็นศูนย์กลางภาคีนวัตกรรมการ เรียนรู้วิถีพุทธ

6. การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เชื่อมโยงพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถี พุทธ โดยใช้หลักศรัทธากับปัญญาผ่าน 5 กิจกรรมทั้ง 6 โรงเรียนเพื่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนให้ มีทักษะในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มีสุข และสามารถนำหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

Research Title : Development of Buddhist Innovation Areas Learning

Research : Assoc. Prof. Dr. Somsak Boonpoo
 Asst. Prof. Dr. Phrakhru Virulsuthakun
 Asst. Prof. Dr. Peravat Chaisuk
 Asst. Prof. Dr. Booncherd Chumnisart
 Dr. Natcha Amaraporn

Department : Science Research and Innovation Promotion Fund

Fiscal Year : B.E. 2564 / C.E.2021

Abstract

research plan on The “Development of Innovation Areas for Learning Buddhist Ways” has the objectives 1) to study the guidelines for the development of educational innovation areas 2) to develop a form of innovation areas for learning Buddhist way of life 3) to develop the body of knowledge in the learning innovation areas Buddhism 4) To create a network of innovation areas for learning Buddhist ways 5) To drive innovation areas for learning Buddhist ways 6) To integrate Buddhist learning innovation areas Conduct quality research (Qualitative Research) study data from (Documentary Research) secondary sources. Along with Action Research, it focuses on participatory action research from primary sources from the community. Collected information from interviews with monks. community leaders community representative group village sage Academics, school administrators and teachers, 50 photos/person, asked the administrators, teachers and 351 students.

The results showed that

1. A study of guidelines for developing educational innovation areas from the study of guidelines from Sathyasai School Lopburi Dawn School Wat Suthiwararam School It was found that teaching and learning processes and innovations were developed in 5 areas, namely 1) teaching and learning 2) culture 3) sufficiency way 4) practicing Buddhist meditation 5) meditation. Organize online

teaching and learning And the implementation of educational innovation areas can be summarized as Model: 6744-Model.

2. Development of an innovative area for learning Buddhist way of life Get a form of Buddhist activities, sufficiency, cost-effective use of water, and sustainable farming methods The form of walking on foot, stepping on merit, and the form of disseminating Buddhist knowledge according to the activity plan use the Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University It is the center of learning by using precepts, concentration, and wisdom as the basis for learning.

3. Development of innovative knowledge of Buddhist learning It is the cultivation, training and training of youth according to the methods of Buddhism. Emphasis is placed on the integration of the Threefold Principles with morality, concentration, and wisdom as the basis, learning through the development of "Eating, Living, Seeing, Listening", having wisdom and understanding of values. and cultivating and cultivating the youth to bring the teachings of the Lord Buddha to practice in everyday life will make youths have morals and bring knowledge Develop yourself to the fullest potential as a good person smart people of society live according to the principles of sufficiency economy have desirable characteristics and can live happily

4. Creating a network of innovative Buddhist learning areas arising from learning management from development activities in 4 areas: 1) social network practiced Thai etiquette coexistence Behavior towards others 2) Mind network mind training to be humble Teach gratitude to the benefactor. 3) Intellectual network. Teach them to consider that What are the things that are beneficial to oneself and benefit to society? 4) Body network. Developing muscles with Buddhist learning activities

5. Creating a network of innovative Buddhist learning areas Expanding knowledge from the innovation area in Room C 500 of the Faculty of Education to various schools by opening for visitors and participate in learning activities in order to create a network for exchanging knowledge, activities, or a new way of teaching Integrated teaching of Buddhist science to be developed in schools to become a network of learning resources or innovations for learning the Buddhist way of life as a

model and expanding into a network in which relationships between internal organizations Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ecclesiastical college campuses across the country and external networks Government agencies and schools using the Faculty of Education as the center of innovation in Buddhist learning

6. Integration of innovative Buddhist learning areas Connecting innovative areas for learning Buddhist ways By using the principles of faith and wisdom through 5 activities in 6 schools in order to create behaviors that lead to skills in living, good, happy, and able to apply the principles and teachings received in daily life.

กิตติกรรมประกาศ

แผนการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความอนุเคราะห์สนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนงบประมาณการวิจัย และสร้างผลงานทางวิชาการ เพื่อนำผลงานวิจัยนั้นไปใช้พัฒนาสังคมประเทศไทย ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับงานวิจัยเล่มนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัยทุกท่านที่ได้ที่ได้เมตตาให้ความช่วยเหลือสนับสนุน และให้กำลังใจมาโดยตลอด

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปูและคณะ

24 ธันวาคม 2564

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	7
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	9
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา.....	10
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	35
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	37
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	97
2.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	107
2.6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	109
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	120
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	129
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	129
3.2 พื้นที่การวิจัย	131
3.3 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	132

3.4 เครื่องมือการวิจัย.....	134
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	135
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	136
3.7 สรุปกระบวนการวิจัย.....	137
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	138
4.1 แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา.....	138
4.2 การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	146
4.3 การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	161
4.4 การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	181
4.5 การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	185
4.6 การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	189
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	191
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	191
5.2 อภิปรายผล.....	200
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	210
บรรณานุกรม.....	212
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หนังสือเชิญเข้าร่วมสัมมนาและสัมภาษณ์.....	217
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ เครื่องมือวิจัย.....	229
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	236

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	ประชากร.....	6
2.1	เป้าหมายการพัฒนา.....	20
2.2	แนวทางและแผนการดำเนินงาน.....	22
2.3	จำนวนโรงเรียนนาร่อง.....	27
2.4	วิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้.....	88
2.5	วิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้.....	96

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
2.1 พื้นที่พัฒนานวัตกรรม.....	15
2.2 แผนพัฒนาและแผนการดำเนินงาน.....	24
2.3 กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา.....	28
2.4 สรุป กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา 3 ขั้นตอน.....	43
2.5 ตัวกรองความคิด.....	61
2.6 ขั้นตอนและประตู.....	62
2.7 การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์.....	62
2.8 การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ.....	62
2.9 แสดงกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ.....	108
2.10 ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory) ของ เคน วิลเบอร์.....	114
3.1 กระบวนการวิจัย.....	137
4.1 แสดงการออกแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	150
4.2 บริเวณด้านหน้าห้องซี 500 พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	150
4.3 ด้านหน้าห้องซี 500 ก่อนเข้าภายในห้องกิจกรรมวิถีพุทธ.....	152
4.4 ภายในห้องซี 500 จะมีมุมพุทธศิลป์ หรือทำวัตร สวดมนต์.....	152
4.5 พัฒนาพื้นที่สำหรับปฏิบัติ ปรับสภาพดินใช้ดิน.....	154
4.6 พัฒนาพื้นที่เรื่องควบคุมระบบจ่ายน้ำอัตโนมัติเป็นที่ศึกษาดูงาน.....	156
4.7 พัฒนาพื้นที่และการกักเก็บระบบน้ำไว้หนึ่งวันก่อนนำไปใช้ประโยชน์.....	156
4.8 ผลผลิตส่วนหนึ่งจากโครงการบำบัดเสียสู่เกษตรวิถีพอเพียงของกิจกรรมวิถีพุทธ...	157
4.9 ภาพแสดง แบบจำลองพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา MCU.....	158
4.10 ภาพแสดง กำลังพัฒนาห้องซี 500 พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา MCU.....	159
4.11 ภาพแสดง พื้นที่ปฏิบัติจริง วิถีพอเพียง การใช้น้ำ การปลูกผัก.....	160
4.12 นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าร่วมกิจกรรม.....	164
4.13 นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมฝึกการเจริญปัญญา (ณ หาดมุกแก้ว จังหวัดตราด).....	170
4.14 คณะบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมเป็นประธานเปิดโครงการ อบรม.....	171

ภาพที่	หน้า
4.15 นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าร่วมกิจกรรม.....	174
4.16 แนวคิดวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน.....	175

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นสถานที่เรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียน นักศึกษา ประชาชนเพื่อส่งเสริมคนไทยให้มีแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมเกี่ยวกับวิถีพุทธ เช่น ผู้สูงอายุมีการดูแล ส่งเสริมสุขภาวะที่มาปฏิบัติธรรม มีกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย และสถานตรวจสุขภาพ ตลอดถึงการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต ซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีนโยบาย เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ มีความเท่าทันโลก มีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน และให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง จึงได้จัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการบริหารและการจัดการการศึกษาขั้นเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา เพื่อเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง ให้เกิดการพัฒนาคูณภาพและประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งมีการขยายผลนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนและวิธีการปฏิบัติที่ดีไปใช้ในสถานศึกษาอื่น

เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562 ราชกิจจานุเบกษาได้เผยแพร่ พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันถัดจากประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป เป็นระยะเวลา 7 ปี มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการ โดยให้การขยายเวลาบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้การกระทำโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และให้กระทำได้เพียงครั้งหนึ่งไม่เกิดเจ็ดปี มีจำนวน 51 มาตรา ใน 5 หมวด ประกอบด้วย หมวด 1 การจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมวด 2 คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมวด 3 การบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมวด 4 สถานศึกษานำร่อง หมวด 5 การประเมินผล โดย“นวัตกรรมการศึกษา” หมายความว่า แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน หรือการบริหารจัดการในรูปแบบใหม่ ซึ่งได้มีการทดลองและพัฒนา

จนเป็นที่น่าเชื่อถือว่าสามารถส่งเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการศึกษา และให้หมายความรวมถึงการนำสิ่งดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาด้วย¹

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเป็นหน่วยงานของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการส่งเสริม สนับสนุน และกำกับการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์การวิจัยและการสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อให้การพัฒนาประเทศเท่าทันการเปลี่ยนแปลงโลก โดยมีวิสัยทัศน์ เป็นองค์กรนำเพื่อขับเคลื่อนการอุดมศึกษาไทย วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ไปสู่มาตรฐานในระดับสากล และเพิ่มอันดับความสามารถการแข่งขันในระดับนานาชาติอย่างยั่งยืน ภายใน ปี พ.ศ. 2580 โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้มีพันธกิจที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม คือ การวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยและค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก โดยวิธีสหวิทยาการแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ศีลธรรม และจริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนาคุณภาพงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนาโดยความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพนักวิจัยและงานวิจัยให้มีคุณภาพและความเป็นสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ตามปณิธานการจัดตั้งมหาวิทยาลัย ด้วยการปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ให้ประสานสอดคล้อง เอื้อต่อการส่งเสริม สนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ สร้างความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน โดยการจัดประชุม สัมมนาและฝึกอบรม เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรทางศาสนา ให้มีศักยภาพในการธำรงรักษา เผยแผ่หลักคำสอน และเป็นแกนหลักในการพัฒนาจิตใจในวงกว้าง

การศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธจากการศึกษาพบว่า มีหลากหลายนวัตกรรม เช่นองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนา วัฒนธรรม/มารยาท ประจำท้องถิ่น นวัตกรรมเด่นประจำโรงเรียน ความคิดสร้างสรรค์เชิงบวก กิน อยู่ ดู ฟังเป็นแนววิถีพุทธ จึงสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยดังกล่าว และเป็นการผสมผสานระหว่างนวัตกรรมการเรียนรู้และวิถีพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น การดำเนินชีวิตตลอดถึงการเรียนรู้ทางด้านวิถีพุทธของคนในสังคมได้เลือนหายไปซึ่งจะเห็นได้จากปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นมากมาย เช่น ขาดความตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณี ศิลปะอันดีงามของชาติที่

¹ พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 56 ก, หน้า 102, http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/056/T_0102.PDF [ออนไลน์วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓]

เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ภาพสะท้อนดังกล่าวของเยาวชนและสังคมไทยจึงควรสร้างความตระหนักและนวัตกรรมให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธหลากหลายนวัตกรรมที่สำคัญที่ขาดหายไปเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมเหล่านี้ให้สังคมกลับมาสนใจพื้นฐานพัฒนาจิตใจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้มีความสุข มั่นคง ยั่งยืนตลอดไป

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่กำลังขับเคลื่อนพัฒนาคน สถานศึกษาให้เรียนรู้ในภาวะเศรษฐกิจที่มีผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโควิด-๑๙ ทั่วโลกและในประเทศไทยได้รับผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อสถานศึกษา

คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ทำการวิจัยศึกษาชุดการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนางองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์การศึกษาชุดการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธมีวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

- 1.2.1 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
- 1.2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.2.3 เพื่อพัฒนางองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.2.4 เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.2.5 เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.2.6 เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1.3 ปัญหาการวิจัย

- 1.3.1 แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีพื้นที่ที่ต้องศึกษาอย่างไรบ้าง
- 1.3.2 การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธทำได้อย่างไร
- 1.3.3 องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธประกอบไปด้วยอะไรบ้าง
- 1.3.4 การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธมีสถานที่ใดที่เหมาะสมที่สามารถขยายเครือข่ายได้

1.3.5 การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธพื้นที่ใดที่สามารถขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่ดีได้

1.3.6 การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเชื่อมโยงการดำเนินชีวิตการเรียนรู้ของสถานศึกษาได้อย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาศึกษาชุดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเรื่องนี้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องศึกษาดังนี้ 1) กระบวนการเรียนการสอนวิถีพุทธ 2) กระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ 4) การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ 5) วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ 6) นวัตกรรมเด่นประจำพื้นที่ 7) นวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์วิถีพุทธ

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นและเวทีชุมชนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่ศึกษานวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยมีรายละเอียดคือ

1. พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้

- 1) ภาคเหนือ ได้แก่ โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงราย
- 2) ภาคกลาง ได้แก่ 1) โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี 2) โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร ๓) โรงเรียนวัดสุทธิวาราม กรุงเทพมหานคร
- 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1) วิทยาลัยจุลมนิศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

2. พื้นที่สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. พื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

สถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและปริมณฑล จำนวน 6 แห่ง

- 1) โรงเรียนวัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร
- 2) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 3) โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง
- 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน จังหวัดปทุมธานี
- 5) โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี
- 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

4. พื้นที่การขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธสถานศึกษา

โรงเรียนเครือข่าย จำนวน 6 แห่ง

- 1) โรงเรียนวัดบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร
- 2) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 3) โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง
- 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน จังหวัดปทุมธานี
- 5) โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี
- 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

1.4.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1. พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้

1) กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน	10	รูป
2) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน	10	คน
3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ	จำนวน	10	คน
4) กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน และครู	จำนวน	20	คน
	รวม		50 รูป/คน

2. พื้นที่สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ตารางที่ 1.1 ประชากร

ที่	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	ผู้บริหาร	11 รูป/คน
2	คณาจารย์	64 รูป/คน
3	เจ้าหน้าที่	19 รูป/คน
4	นิสิต	316 รูป/คน
	รวม	400 รูป/คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ จำนวน 400 รูป/คน

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 13 รูป/คน

3. พื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดปริมณฑล

ที่	โรงเรียน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	โรงเรียนวัดบางกระบือ กรุงเทพมหานคร	940	78
2	โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มมสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	761	63
3	โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง	563	47
4	โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน จังหวัดปทุมธานี	1450	121
5	โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี	270	23
6	โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี	231	19
	รวม	4,215	351

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดปริมณฑล จำนวน 351 คน

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 30 รูป/คน

4. พื้นที่การขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนพื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ที่	โรงเรียน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	โรงเรียนวัดบางกระบือ กรุงเทพมหานคร	940	78
2	โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มมสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	761	63
3	โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง	563	47
4	โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน จังหวัดปทุมธานี	1450	121
5	โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี	270	23
6	โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี	231	19
	รวม	4,215	351

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนพื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 351 คน

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 30 รูป/คน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

นวัตกรรมพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ การเรียนรู้วิถีพอเพียง เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ การถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การพัฒนาองค์ความรู้ หมายถึง การดำเนินการศึกษาและจัดการความรู้ในชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้วิธีการบูรณาการองค์ความรู้ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แล้วนำเสนอเป็นรูปแบบแสดงขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ หมายถึง หมายถึง สถานที่ทดลองการศึกษาวิจัยทางด้านนวัตกรรมที่ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างอิสระและจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน สังคม และประเทศชาติ พร้อมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้

การเรียนรู้วิถีพอเพียง หมายถึง การออกแบบการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมใช้กรอบแนวคิดการออกแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เป็นแกนกลางฐานในการคิดเชื่อมโยงสู่กิจกรรมองค์ความรู้การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า วิถีเกษตรยั่งยืน ระบบการเกษตรที่เน้นการเรียนรู้ ความยั่งยืนทางความคิดและสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยเน้นการ

ปรับปรุงบำรุงดิน เคารพต่อ ศักยภาพทางธรรมชาติของ พืช สัตว์ และนิเวศและพัฒนาองค์ความรู้ กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ ด้วยการเจริญสติภาวนา

เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ หมายถึง การพัฒนาจิตใจ การให้ทาน รักษาศีล เจริญสติ ภาวนาและการเดินจงกรม เกิดเป็นบุญกุศล แต่ข้อสำคัญอยู่ที่จิตใจ แต่เมื่อต้องการให้จิตใจผ่อนคลาย หรือด้วยจิตใจ ที่มีความเลื่อมใสตั้งใจไปด้วยศรัทธา จิตใจของเราก็ตั้งงามด้วย ความสงบ มีความสดชื่น เบิกบานผ่อนคลาย มีความอิมใจ ตอนนี้ จะเดินเท้า ก้าวไปในบุญทุกอียาบส

การถ่ายทอดองค์ความรู้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการออกแบบกิจกรรมเชื่อมโยง ถึงวิถีชีวิตความเป็นจริง ความรู้ ทักษะและพฤติกรรม จะมีลักษณะ เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์เส้นตรง ถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมส่งเสริม นิสิต นักศึกษา และนักเรียน จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่ง การถ่ายทอดกิจกรรมวิถีพุทธนั้น จะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการถ่ายทอดและระยะเวลา ความรู้ที่นั้น ก็จะมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมตามที่ถูกจัดคาดหวังไว้

แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมายถึง การศึกษานวัตกรรมใน สถานศึกษาที่กำหนดลักษณะเด่นที่เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้แต่ละพื้นที่

รูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

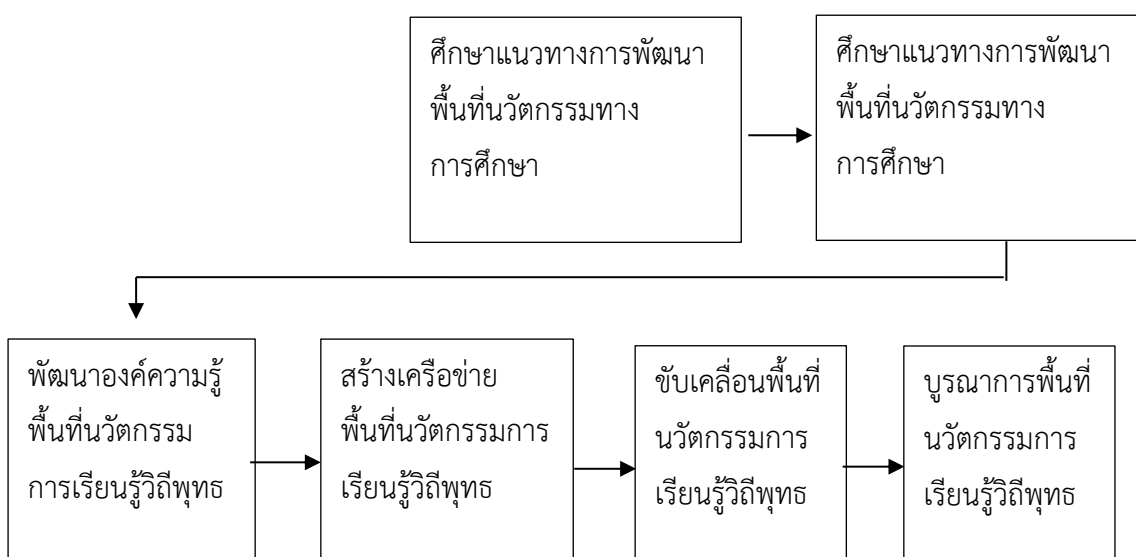
เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอน้อยและปริมณฑล จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ 1) โรงเรียนวัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร 2) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3)โรงเรียนสามแก้ววิทยาคม จังหวัดอ่างทอง 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางขัน จังหวัดปทุมธานี 5) โรงเรียน วัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี และ 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถี พุทธในการขับเคลื่อนในโรงเรียนเครือข่ายระดับมัธยมศึกษาพื้นที่ศึกษา ในอำเภอน้อยและ ปริมณฑล จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ 1) โรงเรียนวัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร 2) โรงเรียนพระอินทร์ ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3)โรงเรียนสามแก้ววิทยาคม จังหวัดอ่างทอง 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางขัน จังหวัดปทุมธานี 5) โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) นนทบุรี และ 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง การเชื่อมโยงพื้นที่นวัตกรรมการ เรียนรู้วิถีพุทธตามหลักพุทธศาสนา

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากหลักคิดที่สำคัญ ไว้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1.7.1 ได้แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา
- 1.7.2 ได้รูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.7.3 ได้องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.7.4 ได้เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.7.5 ได้การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.7.6 สามารถบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 4) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 5) เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 6) เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 2.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 2.6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา

2.1.1 ความเป็นมาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เมื่อการศึกษาคือรากฐานสำคัญของการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ อันจะส่งผลสำคัญต่อการ พัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 261 กำหนดให้ มีคณะกรรมการที่มีความเป็นอิสระเพื่อดำเนินการศึกษา และ จัดทำข้อเสนอแนะและร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิรูป การศึกษาซึ่งปัจจุบันคือ “คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา”¹

“คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา” ได้ดำเนินการจัดทำแผนการปฏิรูป ประเทศด้านการศึกษา จำนวน 7 ประเด็นการปฏิรูปการศึกษาซึ่งหนึ่งในประเด็นที่ สำคัญในการ

¹สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, เอกสารวิชาการ: พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox), สำนักวิชาการกลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ, (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562), หน้า 1.

ปฏิรูปการศึกษาคือ ประเด็นที่ 6 การปรับ โครงสร้างของหน่วยงานในระบบการศึกษา เพื่อบรรลุ เป้าหมายในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนได้กำหนดให้มี “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา”

“คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา” ได้ดำเนินการจัดทำแผนการปฏิรูป ประเทศด้านการศึกษา จำนวน 7 ประเด็นการปฏิรูปการศึกษาซึ่งหนึ่งในประเด็นที่ สำคัญในการ ปฏิรูปการศึกษาคือ ประเด็นที่ 6 การปรับโครงสร้างของหน่วยงานในระบบการศึกษา เพื่อบรรลุ เป้าหมาย ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน ได้กำหนดให้มี “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ขึ้น โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนใน พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เหมาะสมสอดคล้อง กับอัตลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่และมี การเรียนรู้และขยายผลของนวัตกรรมที่ได้จากพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาสู่การจัดการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ²

จากการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่การศึกษาสามารถสรุปความได้ว่า พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คือ การจัดการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพใน แต่ละ พื้นที่อันจะนำไป สู่การยกระดับการจัดการศึกษาของประเทศอันเป็นรากฐานสำคัญของ การพัฒนา คนไทยให้มีคุณภาพต่อไป

1. ความหมายของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox)

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คือ พื้นที่การศึกษาที่ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่สำหรับการ ทดลอง นวัตกรรมการศึกษา โดยให้อำนาจแก่สถานศึกษาในการบริหารงานได้อย่างอิสระและจัด การศึกษาให้ สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มี คุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้ การสนับสนุนทั้งในด้านทรัพยากร และกลไกการหนุนเสริมแก่โรงเรียนในพื้นที่อย่างเหมาะสมผ่านการ มีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการจัดการศึกษาของพื้นที่ โดยมีหลักการสำคัญ³ดังนี้

1. กระจายอำนาจให้โรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษาต่าง ๆ มีอิสระในการบริหารจัดการ หลักสูตร บุคลากร และการจัดการเรียนการสอนได้เอง ให้โรงเรียนและพื้นที่สร้างหลักสูตรที่เหมาะสม กับท้องถิ่นได้ โดยยังสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางที่สำคัญ

2. เป็นพื้นที่สำหรับทดลองนวัตกรรมการศึกษาแบบใหม่ตามแนวทางการจัดทำพื้นที่ นวัตกรรม การศึกษา ดังนี้

2.1 ใช้หลักสูตรสร้างทักษะศตวรรษที่ 21 ตามบริบทพื้นที่

²คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, **พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา**, อังนุ สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, (2562), หน้า 1.

³สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน และชุติมา ชุมพวงค์, **พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา**, อังนุ สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, (2561), หน้า 2.

- 2.2 จัดทำสื่อการสอนรูปแบบใหม่
- 2.3 สร้างภาคีร่วมพัฒนาบุคลากรในพื้นที่
- 2.4 การสอบและการประเมินผลต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนา
- 2.5 การบริหารจัดการช่วยลดภาระโรงเรียน

2.เป้าหมายของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เป้าหมายของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา มีดังนี้⁴

1. เพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เจตคติ ทักษะสำคัญ และความรู้ รวมทั้งขยายผลสู่นักเรียนทั่วประเทศในอนาคต
2. ลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา โดยยกระดับผลการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มผลการเรียนอ่อน และยากจน
3. พัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาระดับจังหวัด ขยายผลนวัตกรรมการศึกษา ทั้งเชิงนโยบาย การจัดการเรียนรู้ และการบริหารในสถานศึกษาไปสู่นโยบายการศึกษาในระดับชาติและพื้นที่อื่น อาทิ ด้าน หลักสูตร ตำรา สื่อการเรียนรู้ การทดสอบ การประเมินสถานศึกษา บุคลากร การเงิน รวมทั้งความสอดคล้องของ การบริหารงานด้านต่าง ๆ
4. ร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และประชาสังคมในการจัดการศึกษา การพัฒนา และการขยายผลนวัตกรรมการศึกษา

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำร่อง

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำร่อง คือ พื้นที่พิเศษด้านการศึกษาที่เอื้อให้คนในพื้นที่ทุกภาคส่วนรวมพลัง ร่วมจัดการศึกษา สร้างนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตอบโจทย์คุณภาพ การศึกษาของผู้เรียนและพื้นที่เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันและสร้างองค์ความรู้เพื่อการขยายผลสู่การเปลี่ยนแปลงซึ่งปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำร่อง จำนวน 6 พื้นที่ใน 6 ภูมิภาค ดังนี้

1. **พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ** (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) มีนวัตกรรมการศึกษาที่สำคัญ เช่น
 - 1.1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning หรือ PBL) และ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community หรือ PLC)
 - 1.2 นวัตกรรมจิตศึกษา
 - 1.2 การเรียนการสอนตามแนวคิด (Montessori)
 - 1.3 โครงการเพาะพันธุ์ปัญญา

⁴ อ้างแล้ว. (หมายถึง เรื่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, หน้า 2-4)

- 1.4 โครงการ (Project Approach) ระดับปฐมวัย
- 1.5 การเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเป็นฐาน (Research Based Learning: RBL)
- 1.6 ห้องเรียนหุ่นยนต์

2. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดระยอง (ภาคตะวันออก) โดยมีนวัตกรรมการศึกษาที่สำคัญ เช่น

- 2.1 การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
- 2.2 การจัดตั้งสถาบันการสอนและการเรียนรู้จังหวัดระยอง (Rayong Teaching and learning Academy)

- 2.3 โครงการผลิตนักเรียนทุนครูศึกษาจังหวัดระยอง
- 2.4 หลักสูตรระยอง หรือ Rayong MARCO

3. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสตูล (ภาคใต้) มีนวัตกรรมการศึกษาที่สำคัญ เช่น

- 3.1 การจัดการเรียนรู้ด้วยโครงงานฐานวิจัย (research based learning: RBL)
- 3.2 การเรียนรู้แก่ครูสามเส้าที่ประกอบด้วย ครูโรงเรียน ครูชุมชนครูผู้ปกครอง
- 3.3 การเรียนรู้ภูมิสังคม
- 3.4 การเรียนรู้ฐานสมรรถนะ
- 3.5 หลักสูตรแกนกลาง

3.6 หลักสูตร Geo Park (อุทยานธรณี)

4. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (ภาคเหนือ) มีนวัตกรรมการศึกษาที่สำคัญ เช่น

4.1 แนวทางการสอนภาษาไทยโดยใช้ภาษาแม่เป็นฐานสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ (ทวิ/พหุภาษา)

4.2 นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนแบบ Montessori

4.3 การจัดการศึกษากลุ่มโรงเรียนบนพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร อ่างขางโมเดล (Angkhang Model)

4.4 สะเต็มศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเชิงพาณิชย์

4.5 การบริหารจัดการการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (Narong Model: Nurse Adjustment Relax Organization Normal และ Goal) สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

5. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี (ภาคกลาง) มีนวัตกรรมการศึกษาที่สำคัญ เช่น

5.1 การส่งเสริมทักษะอาชีพ

5.2 การจัดการเรียนรู้แบบพหุศึกษา

6. **พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้** ปัตตานี ยะลา นราธิวาส มีนวัตกรรมการศึกษาที่สำคัญ เช่น

- 6.1 Active Learning
- 6.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน
- 6.3 Lesson Study & Open Approach

3. การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เป็นที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนา คุณภาพการศึกษาอย่างเร่งด่วนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในศตวรรษที่ 21 ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ได้พยายามอย่างเต็มที่ในการดำเนินการและส่งเสริม สนับสนุนให้มีการพัฒนา ในองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบ การศึกษาไทย แต่การปฏิรูปการศึกษาไทยที่ผ่านมา มีอุปสรรคอยู่มาก ในการขับเคลื่อนนโยบายเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาทั้งแบบบนลงล่าง (top-down) และ แบบล่างขึ้นบน (bottom-up) ที่จะมุ่งไปสู่องค์ ประกอบของระบบการศึกษาเช่นเดียวกับประเทศ ที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการศึกษา นั่นคือ มีวิสัยทัศน์ และภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีการตั้งมาตรฐานระดับสูง มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การได้มาและการคงไว้ซึ่งครูและผู้บริหารโรงเรียน ที่มีคุณภาพ ความร่วมมือในการทำงานของทุกภาคส่วน ที่สอดคล้องกัน การบริหาร และการจัดการที่ดีและมีความรับผิดชอบ การสร้างแรง จูงใจในการเรียนแก่นักเรียน และการมุ่ง เน้นพัฒนาเพื่ออนาคตในระดับโลก ขณะเดียวกัน มี โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และต่างสังกัดอีกจำนวนไม่น้อย ที่สามารถจัดการเรียนรู้ ตามปรัชญาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสอดคล้องกับศักยภาพ ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียน และบริบทชุมชนสังคมที่โรงเรียนตั้งอยู่ โรงเรียนเหล่านี้ใช้รูปแบบ เทคนิค วิธีการ กระบวนการ บริหารจัดการ และจัดการเรียนรู้ หรือ “นวัตกรรมการศึกษา” จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ไม่เฉพาะความรู้ที่สำคัญจำเป็นที่ ผู้เรียนทุกคนต้องมีตามหลักสูตร ยังหมายรวมถึงทักษะ สมรรถนะและเจตคติด้วย แต่ก็พบว่านวัตกรรมการศึกษา ที่โรงเรียนเหล่านี้ใช้อยู่ ไม่สามารถขยายผลไปยัง โรงเรียนอื่น ๆ ได้ หรือขยายผลได้ในวงแคบและอยู่ในวงจำกัดมาก⁵

จากสภาวะการณ์ของการ พัฒนาคุณภาพการศึกษาดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการโดยสภาการศึกษา ในคราวประชุมสภาการศึกษา ครั้งที่ 2/2561 เมื่อวันที่ 9 พ.ค.2561 ได้มีมติเห็นชอบในหลักการให้ดำเนิน การเรื่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และเห็นว่าการปฏิรูปการศึกษา จะต้องเน้นการมีส่วนร่วมแท้จริงจาก ทุกภาคส่วน และต้องมีการสนับสนุน การคิดค้นพัฒนาและขยายผล นวัตกรรม

⁵สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, **หลักการและแนวคิดการพัฒนา พื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้**, (บริษัท ไอเดียเนชั่น มีเดีย โซลูชั่น, 2562), หน้า 32.

การศึกษา ทั้งนวัตกรรม เชิงนโยบาย นวัตกรรมการเรียนการสอน และการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อเพิ่มคุณภาพผู้เรียนในทุกมิติ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ขยายผลนวัตกรรมการศึกษาสู่การพัฒนาทั้งประเทศ โดยจะเริ่มดำเนิน การพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาใน 2 พื้นที่ คือ จังหวัดระยองและศรีสะเกษ ตามที่ ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ประธาน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย (TDRI) และผู้แทนภาคี เพื่อการศึกษาไทย (Thailand Education Partnership: TEP) เป็นผู้นำเสนอ นอกจากนี้ สภาการศึกษา ได้มีมติให้สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาดำเนินการเรื่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นโครงการตามนโยบาย กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการยุทธศาสตร์ชาติ และนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อความ ยั่งยืนด้วย ขณะเดียวกัน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูป การศึกษา และภาคีเพื่อการศึกษาไทย ได้ผลักดันร่างพระราชบัญญัติพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา เข้าสู่ คณะรัฐมนตรี คณะกรรมการกฤษฎีกา และสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ควบคู่ ไปกับการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรม การศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 พื้นที่พัฒนานวัตกรรม

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งและดำเนินงานพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษามี 4 ประการ คือ

1. คิดค้นและ พัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อยกระดับ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนรวมทั้งเพื่อดำเนินการใหม่การขยายผล ไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่น
2. ลด ความเหลื่อมล้ำในการศึกษา

3. กระจายอำนาจและให้ อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเพิ่มความคล่องตัวใน การบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและ ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และ

4. สร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ภาคเอกชน และ ภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา นวัตกรรมการศึกษาในส่วนนี้ หมายถึง แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอนหรือการบริหารจัดการ ในรูปแบบใหม่ ซึ่งได้มีการทดลองและพัฒนาจนเป็นที่น่าเชื่อถือว่า สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัด การศึกษา และหมายความรวมถึง การนำสิ่งดังกล่าว มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาด้วย

การดำเนินการส่งเสริมพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจะ ครอบคลุมนวัตกรรม การศึกษา 2 ประเภท คือ⁶

1. นวัตกรรมเชิงนโยบาย เป็นนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง นโยบาย กฎระเบียบ เพื่อให้ หน่วยงานทางการศึกษาและ สถานศึกษานำร่องในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาบริหาร และ จัดการศึกษาได้อย่าง คล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. นวัตกรรมการเรียนการสอนและการบริหารจัดการใน สถานศึกษา เป็นนวัตกรรมเพื่อ แก้ปัญหาและพัฒนา คุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งจะเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ โดยสถานศึกษา สามารถเลือกสรรนวัตกรรมการเรียนการสอน และการ บริหาร จัดการที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้วทั้งในและต่างประเทศ ว่าสามารถสร้างคุณภาพผู้เรียนและโรงเรียนได้ จริงมาใช้พัฒนาต่อยอดได้

หลังจากที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานรับเรื่องพื้นที่นวัตกรรม การศึกษามาพิจารณา ดำเนินการเป็นโครงการตาม นโยบาย ได้วิเคราะห์หลักการและ เหตุผลของ การจัดตั้งพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาที่มุ่งหมายให้ เป็นพื้นที่ปฏิรูประบบการบริหาร จัดการ การ จัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนการสร้าง นวัตกรรมการศึกษาของประเทศ มุ่งพัฒนาเด็กและ เยาวชนคนไทย ให้มีคุณภาพ โดยการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน เน้นการเพิ่ม ประสิทธิภาพในการ กระจายอำนาจ ที่ควบคู่ความรับผิดชอบไปยังพื้นที่ เพิ่มความเป็นอิสระและความ คล่องตัวในการ บริหารจัดการของ หน่วยงานทางการศึกษาและสถาน ศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา รวมทั้งการขยายผลนวัตกรรมการศึกษาและวิถีปฏิบัติที่ดีสู่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา ในพื้นที่อื่นทั่วประเทศ จึงมอบหมายให้สำนักพัฒนา นวัตกรรมจัดการศึกษาขับเคลื่อนการ ดำเนินงานพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาจากนั้นเป็นต้นมา

⁶สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, หลักการและแนวคิดการพัฒนา พื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 36.

ผลลัพธ์จากพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ผลลัพธ์ที่คาดหวังในการดำเนินงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามี 3 ประการ คือ⁷

1. ผู้เรียน มีทักษะศตวรรษที่ 21 และได้รับการการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อโจทย์ชีวิตในอนาคต
2. โรงเรียนมีประสิทธิภาพสูงในการนำนวัตกรรมการศึกษาไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ซึ่งหมายถึงพัฒนาการของผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ สมรรถนะ ทักษะ และเจตคติ ครูมีอิสระในการจัดการเรียนการสอน ลดภาระงานนอกเหนือจากงานสอนมากขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหารจัดการ เพิ่มมากขึ้นครูและผู้บริหารได้รับการเพิ่มขีดความสามารถเชิงวิชาการ และ
3. ประเทศมีการปฏิรูปการศึกษาที่ได้ผล ซึ่งได้มาจากข้อค้นพบและหลักฐานยืนยันจากผลการวิจัย

ผลการสนับสนุนการดำเนินงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของผู้เกี่ยวข้องภาคนโยบายทั้งรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ภาคประชาสังคม ภาคปฏิบัติในพื้นที่ ได้แก่ คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่ได้เกิดรูปแบบของการดำเนินงานที่ชัดเจนขึ้นมีพื้นที่นำร่อง สถานศึกษานำร่องและที่สำคัญได้มีการตราพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2562 เป็นต้นไป เป็นเวลา 7 ปี ต่ออายุไม่เกินเจ็ดปี เป็นหลักประกันให้เกิดเสถียรภาพเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติในการทำงานต่อพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ ไม่เพียงสร้าง ความมั่นใจในการดำเนินงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามระยะเวลาที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดไว้เท่านั้นหากแต่ยังถือว่าเป็นกฎหมายหลักและเครื่องมือสำคัญในการปรับปรุงระเบียบ ข้อกฎหมายที่เป็นอุปสรรคในการปฏิรูปการศึกษา และเอื้อให้หน่วยงานการศึกษา สถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ดำเนินการนำร่อง สร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นพื้นที่นำรูปแบบการจัดการศึกษาหรือการบริหารระบบการศึกษาที่มีหลักฐานทางวิชาการว่าได้ผลดี มาดำเนินการปฏิบัติเพื่อเรียนรู้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งเรียนรู้ปัญหาและอุปสรรค ที่อาจจะเกิดขึ้น ก่อนขยายผลไปทั่วประเทศ สมกับการเป็นสนามปฏิบัติการเพื่อสร้างนวัตกรรม การศึกษาเป็นพื้นที่พิเศษด้านการศึกษาที่เอื้อให้คนในพื้นที่ทุกภาคส่วนร่วมพลังจัดการศึกษาสร้างนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อตอบโจทย์คุณภาพผู้เรียนและบริบทพื้นที่ ซึ่งถือว่า พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นความหวังครั้งใหม่ของการปฏิรูปการศึกษาไทยอย่างแท้จริง

⁷สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, **หลักการและแนวคิดการพัฒนา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้**, หน้า 38-39.

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา: พื้นที่จังหวัดปฏิบัติการที่โรงเรียน เปลี่ยนปัญหาเป็น ปัญหาและความเจริญงอกงามของชีวิตผู้เรียน

อัมพร พิณะสา รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในงาน All for Rayong Education 2019 พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดระยอง ในวันที่ 27 สิงหาคม 2562 ณ โรงแรมโกลเด้นซิตี จังหวัดระยอง ซึ่งรองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ให้แนวคิด เพื่อการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ 6 ประเด็นสำคัญ ดังนี้⁸

1. เป้าหมายการจัดการศึกษา การแสวงหานวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการ ก็ มุ่งหวังและต้องการคนดี คนเก่ง มีงานทำ และมีความสุข ซึ่งเป็นเครื่องมือในการสร้างคนให้มีคุณภาพ คำว่าการศึกษา ไม่ใช่เพียงได้ใบประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร หรือระดับการศึกษา แต่การศึกษา ต้องสร้างคุณค่าและความเจริญงอกงามของชีวิตให้ขึ้นมากกว่าเดิม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสร้างคนเพื่อให้คนสร้างชาติ

2. กระบวนการเรียนรู้ในการศึกษา เพื่อสร้างคนต้องเริ่มต้นที่ครอบครัว
3. สังคมคาดหวังให้โรงเรียน หล่อหลอมคนดีมีชีวิตคุณภาพ
4. การจัดการศึกษาของพื้นที่ ต้องคิดเอง ทำเอง ไม่ One-size-fits-all
5. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ต้องแก้ปัญหา และพัฒนาจากสิ่งที่มีให้ดีขึ้น
6. ปลดล็อกโรงเรียนด้วยการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน และเป็นหน้าที่หลัก ของ คณะกรรมการขับเคลื่อน

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จะสำเร็จได้ ด้วยการร่วมคิดร่วมทำ เพื่อสร้างคนดี คนเก่ง และมีความสุข ตรงตามความต้องการ ของผู้ปกครองและชุมชน ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งครูคนเดิม งบประมาณที่มีอยู่เดิม แต่สิ่งที่ต้องเปลี่ยนคือ เปลี่ยนความคิด “แค่เปลี่ยนความคิดชีวิตยังเปลี่ยนหาก เปลี่ยนการกระทำจะมีผลต่อชีวิตเรามากเพียงใด” อย่างไรก็ตามเมื่อลงมือทำในสิ่งใหม่ที่ไม่คุ้นเคย มักจะเกิด ความรู้สึกขัดแย้งหรืออยากจะหนีปัญหานั้น ๆ หากเรา เปลี่ยนความคิด มองเห็นว่าปัญหา คือบ่อเกิดของปัญญา คราวนี้เมื่อประสบกับปัญหาก็จะคิดว่า เมื่อเจอกับปัญหามาก ก็ได้ใช้ปัญญามาก “การที่บุคคลได้ใช้ปัญญาจึงถือเป็นการศึกษาที่แท้จริง”

พื้นที่นวัตกรรมการกาจังหวัดระยอง มีการดำเนินการกันเองมาก่อนที่ยังไม่มี พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 เมื่อมี พ.ร.บ. แล โรงเรียนามารถนำสิ่งที่ เป็น อุปสรรคปัญหาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัต กรรมการศึกษา ใช้ “ปลดล็อก” ได้ เช่น ไม่ต้องการทำโครงการทิ้งผลเสียต่อการเรียนของนักเรียน ก็

⁸อัมพร พิณะสา, พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา: พื้นที่จังหวัดปฏิบัติการที่โรงเรียน เปลี่ยนปัญหาเป็น ปัญหาและความเจริญงอกงามของชีวิตผู้เรียน, อ่างใน สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, หน้า 41-42.

สามารถเสนอ ขอยกเลิกได้ หรือมีโครงการใหม่เข้ามาต้องให้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ ขับเคลื่อน เพื่อให้การอนุญาตทำรับโครงการที่ตรงตามความต้องการของโรงเรียน หรือไม่เป็นภาระ อุปสรรค ก็มารองรับเข้ามาดำเนินการในโรงเรียนนาร่องได้ หากต้องการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา แนวใหม่ก็ต้องปรับตารางเรียน/ตารางสอนแบบใหม่ก็สามารถทำได้ ต้องปรับเปลี่ยนเวลาเรียน/การ เปิดเทอม ปิดเทอม แบบใหม่ แก้ไขปัญหาเด็กและผู้ปกครองในพื้นที่ ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนต่างๆ ต้อง อยู่บนพื้นฐาน การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิ โรงเรียนบ้านน้ำกร่อย ตั้งอยู่ไกลเขา มีช้าง เน้น พลังงานสะอาด จัดหลักสูตรและการเรียนการสอน เป็นหน่วยการเรียนรู้ ใช้ครูในชุมชน และหน่วยงาน ราชการที่เกี่ยวข้อง มาช่วยสอน จะเห็นได้ว่า โรงเรียนจะต้องเปิดกว้าง เปิดรับภาคีทุกภาคส่วนเข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โรงเรียนจะต้องระบุปัญหา สาเหตุและวิธีการแก้ ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้ คือ “นวัตกรรม”

4. แนวทางการดำเนินงานพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา

1. ความเป็นมา

กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นรากฐานของการพัฒนา คนไทยให้มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความ คิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และร่วมทำงานกับผู้อื่นซึ่งมีความแตกต่าง หลากหลายได้ มีความเท่าทันโลก มีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคนและ ให้รัฐ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนาคุณภาพและ ประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง จึงได้ ประกาศจัดตั้งพื้นที่นวัต กรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 ให้เป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและ การจัดการศึกษาขั้น เพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา เพื่อเป็นการนำร่องในการกระจาย อำนาจ และให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพ และประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งมีการขยายผลนวัตกรรมการศึกษา และวิธีการปฏิบัติที่ดีไปใช้ ในสถานศึกษาอื่น พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส⁹

2. เป้าหมาย การพัฒนา และกลไกในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ศูนย์ประสานงานและบริการจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้จัดประชุมขับเคลื่อนพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ 6-7 กุมภาพันธ์ 2562 ณ โรงแรมซี.เอ. ปัตตานี จังหวัดปัตตานี ได้ระดมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดน

⁹สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, หลักการและแนวคิดการพัฒนา พื้นที่นวัตกรรม การศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 39.

ภาคใต้ มีผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาของ ภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้วิเคราะห์ผลการระดม คามคิดจาก ผู้เกี่ยวข้องและคณะทำงานของจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ในประเด็น 4 ประเด็น ได้แก่

1. เป้าหมาย ที่ต้องการและมุ่งให้เกิดขึ้นในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
3. ระบบกลไกในการประสานความร่วมมือ ในการจัดการศึกษาร่วมกัน
3. รูปแบบ วิธีการ และนวัตกรรมเด่นที่มีอยู่ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
4. แนวทางและแผนการดำเนินงานที่สามารถดำเนินการโดยไม่ต้องรอ ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วม ประชุมให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในระบบและนอกระบบไป พร้อม ๆ กัน รมทั้งในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรม โดยศูนย์ประสานงานการศึกษาจังหวัด ในฐานะ หน่วยงานกลางในการขับเคลื่อนควรมีแผนการดำเนินงานและสื่อสู่โรงเรียน อย่างชัดเจนด้วยผลการ วิเคราะห์จากผลการระดมความคิด ดังนี้¹⁰

- 4.1 เป้าหมายที่ต้องการและมุ่งหวังให้เกิดขึ้นในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
- ตารางที่ 2.1 เป้าหมายการพัฒนา

	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
ด้านนักเรียน			
1. มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพในความแตกต่าง			/
2. นักเรียนมีทักษะ 3R 8C มีคุณลักษณะตามทักษะในศตวรรษที่ 21	/		/
3. มีทักษะด้านอาชีพติดตัวเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ		/	/
4. มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด		/	/
5. เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข		/	/
6. มีทักษะด้านภาษา		/	/
7. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น อ่านออก เขียนได้		/	/
8. มีความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้		/	

¹⁰สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, หลักการและแนวทางการพัฒนา พื้นที่นวัตกรรม การศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 49.

	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
ด้านโรงเรียน			
1. มีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้	/	/	/
2. เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ		/	/
3. เป็นห้องเรียนคุณภาพ			/
4. มีบุคลากรที่มีคุณภาพ			/
5. มีห้องปฏิบัติการที่เอื้อต่อการเรียนรู้	/		
6. เป็นที่ยอมรับของชุมชนและได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชน	/		
7. เป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืนทุกมิติ		/	
ด้านระบบการบริหารจัดการ			
1. หลักสูตรและโครงสร้างเวลาเรียนยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น			/
2. มีอิสระในการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป			/
3. เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน	/	/	
4. บริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน	/		
5. มีแผนกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน	/		
6. ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (เครือข่ายผู้ปกครอง)	/		

4.2 ระบบกลไกในการพัฒนาในการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาร่วมกัน

	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
1. สร้างการรับรู้			/
2. ร่วมกันวางแผน กำหนดบทบาทในการดำเนินงาน			/
3. กำหนดแนวทางการปฏิบัติ			/
4. ขับเคลื่อนการดำเนินงาน			/
5. มีรูปแบบการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน	/		/
6. รายงานและขยายผลในรูปแบบเครือข่าย / คู่พัฒนา			/
7. สร้างภาคีเครือข่ายสถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและชุมชน	/		/
8. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาในชุมชนและต่างพื้นที่	/		
9. วิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา รูปแบบการแก้ปัญหา	/		/
10. ทหารูปแบบการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่	/		/
11. ดำเนินการแก้ปัญหาอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง	/		/
12. รายงานผลการดำเนินงาน	/		/
13. ออกแบบระบบดิจิทัลในการบริหารจัดการ		/	
14. ประสานความร่วมมือจากวิทยากรในท้องถิ่น		/	
15. ใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีภาคีเครือข่าย ร่วมพัฒนา		/	

4.3 รูปแบบ วิธีการ และนวัตกรรมเด่นที่มีอยู่ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
1. การพัฒนา Literacy			/
2. ศาสตร์พระราชา			/
3. Open Approach	/		/
4. การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning	/		/
5. การจัดการเรียนการสอนแบบ Project-Based Learning	/		/
6. โครงการงาน/โครงการคุณธรรม			/
7. ชุดฝึกเสริมทักษะการอ่านเขียน			/
8. Professional Learning Community (PLC) ในสถานศึกษา	/		
9. Lesson Study	/		
10. การสร้างศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน		/	
11. การสร้างเครือข่ายนวัตกรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ		/	
12. ธีส์อัครการศึกษา พัฒนาแหล่งเรียนรู้		/	
13. การจัดทำคู่มือด้านต่าง ๆ ในรูปแบบออนไลน์		/	
14. การสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของเครือข่าย		/	

4.4 แนวทางและแผนการดำเนินงานที่สามารถดำเนินการโดยไม่ต้องรอ

ตารางที่ 2.2 แนวทางและแผนการดำเนินงาน

แผนการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ปฏิทินการดำเนินงาน	จังหวัด		
				ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
1. จัดอบรม PLC, Active Learning, Project-based Learning, Lesson Study, Open Approach และจัด PLC แลกเปลี่ยนเรียนรู้	สพท., อปท., สข., ศอจ., สศศ., สถานศึกษา	ครูได้พัฒนาตนเองให้มีทักษะการสอน	ช่วงปิดเทอม	/		/
2. ดำเนินการ Lesson Study, Open Approach และ PLC ในสถานศึกษา	สถานศึกษา	ครูได้พัฒนาต่อเนื่องตามบริบทจริง และสถานศึกษาเป็นที่ยอมรับของชุมชน	ช่วงเปิดเทอม	/		
3. จัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning, Project-based Learning	สถานศึกษา	นักเรียนได้พัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21	ช่วงเปิดเทอม	/		

แผนการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ปฏิทินการดำเนินงาน	จังหวัด		
				ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
4. นิเทศ ติดตาม ประเมินผล	สพท., อปท., สข., ศอจ., สถานศึกษา, สศศ.	สถานศึกษาได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุน ตามเป้าหมาย	ช่วงเปิดเทอม	/		/
5. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างขวัญกำลังใจ สะท้อนผล และพัฒนาปรับปรุง	ศปบ.จขต., สพท., อปท., สข., ศอจ., สถานศึกษา, สศศ.	ครูและบุคลากร ได้เรียนรู้ร่วมกัน และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงาน	กันยายน – ตุลาคม	/		/
6. จัดทำคู่มือออนไลน์เกี่ยวกับ ความรู้ความเข้าใจและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียน	บุคลากร ทุกเครือข่าย ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความรู้ความเข้าใจในแนวทางพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียน	ตลอดปี การศึกษา		/	
7. สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของเครือข่าย	บุคลากร ทุกเครือข่าย ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	บุคลากรทุกคนรู้ เข้าใจ และร่วม สร้างนวัตกรรม การศึกษาได้	ตลอดปี การศึกษา		/	

3. ความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับพื้นฐานได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ สรุปผลการดำเนินงานและเตรียมการก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาระหว่างวันที่ 20-22 กุมภาพันธ์ 2562 ณ โรงแรมบียอนด์ สวีท กรุงเทพมหานคร โดยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จ.ปัตตานี จ.ยะลา และ จ.นราธิวาส) มาร่วมสะท้อนภาพและสรุปผลการขับเคลื่อน พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้¹¹

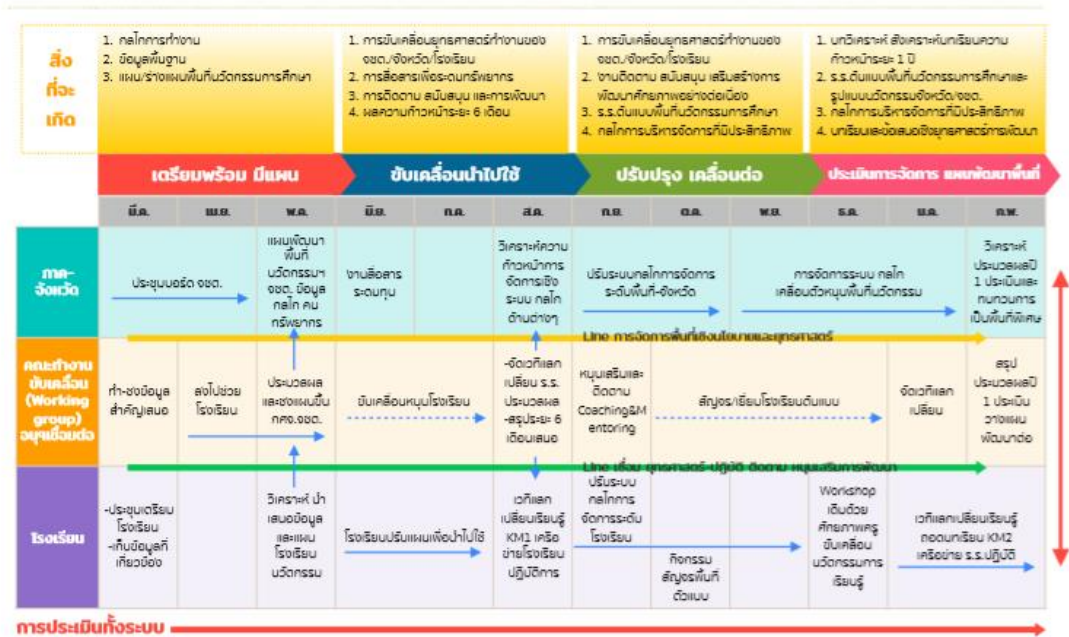
3.1 บูรณาการหน่วยงานการศึกษาต่อบัณฑิตประสงค์พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

มีการบูรณาการร่วมกันหน่วยงานการศึกษา (พป./พม./ช./อปท./ตชต.) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) โดยมีศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาระดับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปป.จขต.) เป็นฝ่ายประสานงานและอำนวยความสะดวกในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.2 มีแผนพัฒนาและแผนการดำเนินงาน ระยะสั้น-ยาว-กลาง

¹¹สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, หลักการและแนวคิดการพัฒนา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 52.

มีการเตรียมการจัดทำแผนการดำเนินงานในระยะต่าง ๆ ซึ่งในขณะนี้มีแผนการดำเนินงานระยะสั้น ในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส) โดยมีเป้าหมาย ยุทธศาสตร์คุณภาพ “การอ่าน และทักษะอาชีพบนฐานวัฒนธรรมและ ทรัพยากรท้องถิ่น” ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 แผนพัฒนาและแผนการดำเนินงาน

3.3 ดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์

1. ศูนย์ประสานงานและบริการการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปบ.จชต.) ดำเนินการประชุม คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ สพฐ. 161/2561 เรื่อง การแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. สำนักงานศึกษาแต่จังหวัด (ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส) ดำเนินการเสนอ/สรรหา เพื่อแต่งตั้งคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาระดับจังหวัด (ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส) ต่อคณะอนุกรรมการบริหารราชการเชิงยุทธศาสตร์ในการบรรจุเข้าสู่วาระการประชุม คณะกรรมการศึกษาจังหวัด เพื่อเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามประกาศแต่งตั้งคณะอนุกรรมการบริหารและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการระดับจังหวัด

3. โรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาดำเนินการ ขอความเห็นชอบต่อ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการขออนุมัติต่อ คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (คณะทำงานฯ ได้ดำเนินการออกแบบฟอร์มร่วมกัน)

4. ศึกษาธิการจังหวัดแต่ละจังหวัด (ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส) เสนอรายชื่อโรงเรียน ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่เข้าสู่วาระการประชุมคณะอนุกรรมการบริหารราชการเชิงยุทธศาสตร์เพื่อนำเข้าสู่วาระการประชุมคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัดและประกาศเป็นโรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

5. ศึกษาธิการจังหวัดแต่ละจังหวัด (ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส) ชี้แจงแนวทางในการดำเนินการแก่โรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

6. ศึกษาธิการจังหวัดแต่ละจังหวัด (ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส) และโรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ร่วมจัดทำแผนการขับเคลื่อนของแต่ละจังหวัด (มีนาคม-พฤษภาคม 2562) การสร้างกลไกในการขับเคลื่อน ทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรอื่น ๆ ตลอดจนการสื่อสารเพื่อระดมทรัพยากร ทางการศึกษาต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้อง

7. ศึกษาธิการจังหวัดแต่ละจังหวัด (ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส) และโรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาวิเคราะห์ความก้าวหน้าของกลไกในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ในระยะ 6 เดือน ของการดำเนินการ นำผลการดำเนินการมาถอดบทเรียนเพื่อปรับแผนการดำเนินงานเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

8. คณะอนุกรรมการบริหารและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมระดับจังหวัด จัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สรุปผลการดำเนินการในระยะ 6 เดือน และรายงานการสังเคราะห์บทเรียน ความก้าวหน้า 1 ปี จากการ สรุปผลการดำเนินงานในรอบปี เพื่อวางแผนการทบทวนและประเมินผล การดำเนินการ ตลอดจนวางแผน การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และให้ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาต่อไป

3.4 การเชื่อมยุทธศาสตร์ การปฏิบัติ ติดตาม และสนับสนุนการพัฒนา

1. โรงเรียนจัดทำข้อมูลพื้นฐาน เพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ต้นทุน เป้าหมาย การพัฒนา เป็นต้น โดยสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเป็นฝ่ายประสานการจัดเก็บข้อมูลตามเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูล เพื่อนำมาวางแผนการพัฒนาต่อไป ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน (มีนาคม-พฤษภาคม 2562)

2. โรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้รับการหนุนเสริมการพัฒนา Coaching & Mentoring จากการสำรวจเยี่ยมชมของคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาระดับจังหวัด (ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส) ในแต่ละพื้นที่

3. โรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดับจังหวัดและถอดบทเรียนร่วมกัน (ช่วงระยะที่ 1 เดือน มีนาคม)

4. โรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ปรับกลไกการดำเนินการ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมสัญจรพื้นที่ต้นแบบ เพื่อนำมาสู่การเติมเต็มศักยภาพครูในการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้

6. โรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียนเครือข่ายโรงเรียนปฏิบัติการ (ช่วงระยะที่ 2 เดือนมกราคม)

6. การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ได้สังเคราะห์และเกิดตัวแบบโรงเรียนนวัตกรรมและต้นแบบพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

3.5 ระบบงบประมาณ

1. การบริหารงบประมาณการจัดการศึกษาของพื้นที่เสี่ยงหรือพื้นที่พิเศษจัดสรรบนฐานการวิเคราะห์ การคำนวณแตกต่าง หรือมีลักษณะเฉพาะกับคำจำเป็น ในการพัฒนา ซึ่งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษามีงานวิจัยฐานข้อมูลคำนวณ ต้นทุนเด็กกลุ่มเสี่ยงอัตราต่อรายหัวจึงสามารถใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนี้ได้

2. การบริหารงบประมาณ ควรจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานในพื้นที่โดยตรง

3. การจัดสรรงบประมาณ ปี 2562 ให้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกิจกรรม โดยสอดคล้องกับปริมาณงานและปริมาณกลุ่มเป้าหมายของแต่ละจังหวัด

4. การบริหารงบประมาณในพื้นที่พิเศษ ควรมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับบริบท และปริมาณงาน

5. การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ควรเร่งสื่อสารเพื่อระดมทรัพยากรทางการศึกษาในการขับเคลื่อน

3.6 ระบบการประเมินผลการทำงาน

การติดตาม สนับสนุน และพัฒนาศักยภาพครูให้มีความสอดคล้องกับเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ โดยกำหนดระยะการกำกับติดตามหรือตรวจเยี่ยมความก้าวหน้าของการขับเคลื่อน คือ ระยะ 3 เดือน และระยะ 6 เดือน และระหว่างนั้นมีการถอดบทเรียนของกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนแผนการขับเคลื่อน พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) สู่กระบวนการสังเคราะห์บทเรียนความก้าวหน้าในระยะ 1 ปีต่อไป¹²

¹²สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, หลักการและแนวคิดการพัฒนา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 55.

3.7 ข้อมูล baseline ของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

ต้นทุนนวัตกรรมที่มีอยู่ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส) มีความโดดเด่นในเรื่องพฤติกรรม สำหรับโรงเรียนนอรร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจำนวน 79 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนนอรร่องในจังหวัดปัตตานี จำนวน 26 โรงเรียน จังหวัดยะลา จำนวน 30 โรงเรียน และจังหวัดนราธิวาส จำนวน 23 โรงเรียน ในจำนวนนี้มีโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 60 โรงเรียน และสังกัดอื่น จำนวน 19 โรงเรียน และมีศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษารัฐบาลจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปบ.จชต.) เป็นศูนย์ประสานการดำเนินงาน หรือฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 จำนวนโรงเรียนนอรร่อง

จำนวนโรงเรียนนอรร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้										
จังหวัด	สพฐ.					สังกัดอื่น				รวมทั้งสิ้น
	สพป. เขต 1	สพป. เขต 2	สพป. เขต 3	สพม. เขต 15	รวม	สช.	อปท.	ศษค.	รวม	
ปัตตานี	7	6	3	1	17	7	2	-	9	26
ยะลา	9	6	13	-	28	2	-	-	2	30
นราธิวาส	5	5	4	1	15	4	3	1	8	23
					รวม 60				รวม 19	79

ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษารัฐบาลจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปบ.จชต.) ได้จัดทำฐานข้อมูลพื้นฐาน ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพของพื้นที่ โดยการจ้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน ซึ่งได้ออกแบบบันทึกการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานใน 10 ประเด็นดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียน
2. ข้อมูลนักเรียนและข้อมูลบุคลากร
3. เป้าหมาย การพัฒนาโรงเรียน
4. ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
5. นวัตกรรมที่นำมาใช้ในโรงเรียน
6. โครงการที่โรงเรียนเข้าร่วมดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน
7. สื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน
8. ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน (NT/O-NET/I-NET /RT (Reading Test)
9. ความต้องการสนับสนุนในการพัฒนาสถานศึกษาและบุคลากร
10. ผลงาน/ ความสำเร็จของโรงเรียน

3.8 กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

ภาพที่ 2.3 กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ผลการระดมความคิดเห็นของคณะทำงานได้วางกลไกในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไว้ 6 กลไก ดังนี้¹³

1. กลไกการจัดการเชิงพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

¹³สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, หลักการและแนวคิดการพัฒนา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 57.

2. ทิศทางการทำงานและแผนการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) งานข้อมูลสำคัญ ระบบหรือการจัดการด้านข้อมูลระดับโรงเรียน พื้นที่และจังหวัด ฯลฯ และ 2) แผนที่การทำงานระดับพื้นที่ปฏิบัติการ และระดับสถานศึกษานำร่อง ฯลฯ

3. กลไกการพัฒนาคน ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

4. กลไกการจัดการทรัพยากร งบประมาณ และการระดมทุนหรือทรัพยากรอื่น ๆ ที่จำเป็นและเหมาะสม

5. เครือข่ายการทำงานเชิงบูรณาการทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติการ

6. คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1/ 2562 เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2562 ณ ห้องประชุมพญาธานี ศาลากลางจังหวัดปัตตานี ได้เห็นชอบให้มีการดำเนินการตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ สพฐ. 161/2562 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2562 รับผิดชอบในภาพรวมของพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จ.ปัตตานี จ.ยะลา และ จ.นราธิวาส) มีศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปบ.จชต.) เป็นฝ่ายประสานงานและเลขานุการ ส่วนการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด ให้แต่งตั้ง เป็นคณะอนุกรรมการบริหารและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดซึ่งประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานอนุกรรมการ

ส่วนงานราชการ ทั้งภาคอุตสาหกรรมและแรงงาน (ภาคอุตสาหกรรมจังหวัด/แรงงานจังหวัด/หอการค้าจังหวัด เป็นต้น) ภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัด/เทศบาล เป็นต้น) ภาคหน่วยงานทางการศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา/สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา/สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย/สำนักงานการศึกษาเอกชน/ อาชีวศึกษา/ วิทยาลัยชุมชน/มหาวิทยาลัย เป็นต้น) ภาคประชาสังคม และศาสนา หรือผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ เป็นอนุกรรมการศึกษาจังหวัดแต่ละจังหวัดเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

ทั้งนี้ ได้มอบหมายให้สำนักงานศึกษาจังหวัดจัดทำ (ร่าง) คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการบริหาร และขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของจังหวัด โดยกำหนดกรอบอำนาจหน้าที่ให้สอดคล้องกับคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ สพฐ. 161/256 และมาตรา 20 ตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 เพื่อเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีในฐานะประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ลงนามแต่งตั้ง ทั้งนี้ ขอให้แจ้งคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัดทราบด้วย ดังนั้น โครงสร้างการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นดังแผนภาพข้างต้น และถือเป็นกลไก สำคัญในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัต

กรรมการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 ต่อไป

5.พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 มีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2562 เนื่องจากต้องพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ มีความรู้เท่าทันโลก และมีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัด ของผู้เรียนแต่ละคน และให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนา คุณภาพและประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงกำหนดให้ มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการการศึกษาขั้นเพื่อสนับสนุนการสร้าง นวัตกรรมศึกษาอันเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เกิดการพัฒนาคคุณภาพและประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งมีการขยายผล นวัตกรรมจัดการเรียนการสอนและวิธีการปฏิบัติที่ดีไปใช้ในสถานศึกษาอื่น พระราชบัญญัติฉบับนี้มีสำระสำคัญ ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้¹⁴

1. ระยะเวลาใช้บังคับเจ็ดปี

เนื่องจากพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 มีขึ้นเพื่อให้เกิดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สำหรับทดลอง การบริหารจัดการศึกษาจึงต้องกำหนดระยะเวลาการทดลองให้ชัดเจน ดังนั้น พระราชบัญญัตินี้จึงมีผลใช้บังคับเป็นระยะเวลาเจ็ดปีและสามารถขยายระยะเวลาออกไปได้อีกหนึ่งครั้ง แต่ไม่เกินเจ็ดปี โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา (มาตรา 2)¹⁵

2. การจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

2.1 การจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีวัตถุประสงค์ ดังนี้¹⁶

1) คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่น

¹⁴ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562, ให้ไว้ ณ วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2562, หน้า 102.

¹⁵ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562, หน้า 102.

¹⁶ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562, หน้า 103.

2) ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา

3) กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

4) สร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (มาตรา 5 วรรคหนึ่ง)

3. การกำหนดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

คณะรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการนโยบายมีอำนาจ กำหนดให้จังหวัดใดเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการนโยบายพิจารณาความเหมาะสมของการเป็นพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาโดยคำนึงถึงความพร้อม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และโอกาสที่จะประสบ ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย โดยอย่างน้อยจะต้องคำนึงถึงผลการดำเนินการที่ผ่านมาของพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาอื่นที่มีการจัดตั้งอยู่ก่อนแล้ว การพิจารณาว่าจังหวัดใดมีความพร้อมเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนด ตามความ (มาตรา 6)¹⁷

4. การขอเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

จังหวัดใดประสงค์จะเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้คณะผู้เสนอโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัดเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายเพื่อดำเนินการขอจัดตั้งพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งคณะผู้เสนอจะต้องแสดงให้เห็นถึงความมีส่วนร่วมและความพร้อมของจังหวัด ในการเป็นพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา พร้อมทั้งดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ คณะกรรมการนโยบายกำหนด ตามความ (มาตรา 7 และมาตรา 8)

5. คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นรองประธานกรรมการ กรรมการโดยตำแหน่งเจ็ดคน ได้แก่ ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคม ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ และประธานที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย และกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง จำนวนไม่เกินแปดคน และให้เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษา ขึ้นพื้นฐานเป็นกรรมการและ

¹⁷ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562, หน้า 104.

เลขานุการ (มาตรา 10) มีหน้าที่กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศ ในการดำเนินการส่งเสริมให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้คำแนะนำในการกำหนดและยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา กำกับดูแล การดำเนินการของคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตลอดจนกำหนดหลักเกณฑ์ และกฎหมายลำดับรองต่าง ๆ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 10 และมาตรา 10)

6. การบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ในการบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตามความในมาตรา 19 และมาตรา 20 ในแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คณะหนึ่ง จำนวนไม่เกินยี่สิบเอ็ดคน ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่นซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตและพัฒนาครู ผู้แทนองค์กรเอกชน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้ศึกษาธิการจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่ในการกำหนดยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงาน เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา นำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไปปรับใช้กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและ ศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษานำร่องอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการออกแบบ การทดสอบผู้เรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และจัดให้มีการประเมินผล การจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่อง¹⁸

7. สถานศึกษานำร่อง

หมวด 4 สถานศึกษานำร่อง ตามความ มาตรา 27 สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแห่งใดประสงค์จะเป็นสถานศึกษานำร่อง ให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
2. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นต้นสังกัด
3. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชน ให้ขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา และกลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชนในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดหรือสำนักงาน

¹⁸ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562, หน้า 100.

การศึกษาเอกชนจังหวัด แล้วแต่กรณี เมื่อได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ขออนุมัติต่อคณะกรรมการขับเคลื่อน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการขับเคลื่อนกำหนด

7. การประเมินผล

ตามความใน มาตรา 40 มาตรา 41 และมาตรา 42 กำหนดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ทุกสามปีโดยคณะผู้ประเมินอิสระซึ่งคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแต่งตั้งเป็นผู้ทำการ ประเมินแล้วรายงานผลการประเมินพร้อมข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อ พิจารณา หากปรากฏผลการประเมินว่าพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาใดไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมศึกษานั้นตามเงื่อนไขและเงื่อนไขเวลาที่กำหนด ในการนี้ให้กำหนดมาตรการคุ้มครองสิทธิของนักเรียนและครู และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบจากการยุบเลิกด้วย ในกรณีที่ผลการประเมินปรากฏว่าการดำเนินงานและการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมศึกษามีผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ ของการเป็นพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา ให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาดำเนินการเพื่อให้มีการขยายผลสัมฤทธิ์ ดังกล่าวไปใช้กับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่นต่อไป¹⁹

ในวาระเริ่มแรกกำหนดให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่งและให้ทำการประชุมภายในหกสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ (มาตรา 43) นอกจากนี้กำหนดให้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ได้มีการจัดตั้งอยู่ก่อนแล้วตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ต่อไป (มาตรา 44) รวมทั้งให้สถานศึกษานำร่องตาม ประกาศกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าว เป็นสถานศึกษานำร่องตามพระราชบัญญัตินี้

ประโยชน์ของพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ให้ความเห็นของประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 ดังนี้²⁰

¹⁹ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562, หน้า 113.

²⁰สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, อ้างใน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, เอกสารวิชาการ: พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox), สำนักวิชาการกลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ, (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562), หน้า 7.

1. การมีกลไกในการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อให้สามารถทดลองจัดการศึกษา ที่มีอิสระในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีความคล่องตัว อันส่งผลให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาได้อย่างเต็มที่ และเพื่อให้มีการคิดค้นและพัฒนา นวัตกรรมด้านการศึกษา การเรียนรู้ รวมทั้ง ขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งอื่น

2. เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและ สถานศึกษา ตลอดจนเพื่อให้การสร้างและพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่าง ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นไปโดยเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา ในแต่ละพื้นที่นำไปสู่การยกระดับการจัดการศึกษา ของประเทศอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้ มีคุณภาพต่อไป

จากการศึกษาพื้นที่นวัตกรรมสามารถสรุปได้ว่าพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) คือ พื้นที่การศึกษาที่ได้รับการประกาศให้เป็น พื้นที่สำหรับการทดลองนวัตกรรม การศึกษา โดยให้อำนาจแก่สถานศึกษาในการบริหารงานได้อย่างอิสระและ จัดการศึกษาให้สอดคล้อง กับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถ พัฒนาผู้เรียนให้มี คุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุน ทั้งในด้าน ทรัพยากรและกลไกการหนุนเสริมแก่โรงเรียนในพื้นที่อย่างเหมาะสมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพื้นที่ โดยมีเป้าหมาย

1. เพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เจตคติ ทักษะสำคัญ และความรู้ รวมทั้งขยายผลสู่ักเรียนทั่วประเทศในอนาคต

2. ลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา โดยยกระดับผลการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่ม ผลการเรียนรู้อ่อน และยากจน

3. พัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาระดับจังหวัด ขยายผลนวัตกรรมการศึกษา ทั้ง เชิงนโยบาย การจัดการเรียนรู้ และการบริหารในสถานศึกษาไปสู่นโยบายการศึกษาในระดับชาติและ พื้นที่อื่น อาทิ ด้านหลักสูตร ตำรา สื่อการเรียนรู้ การทดสอบ การประเมินสถานศึกษา บุคลากร การเงิน รวมทั้งความสอดคล้อง ของการบริหารงานด้านต่าง ๆ

4. ร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และประชาสังคมในการจัด การศึกษา การพัฒนา และการขยายผลนวัตกรรมการศึกษา

พื้นที่นวัตกรรมที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมศึกษานำร่อง จำนวน 6 พื้นที่ใน 6 ภูมิภาค ประกอบด้วย

1. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)
2. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดระยอง (ภาคตะวันออก)

3. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสตูล (ภาคใต้)
4. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (ภาคเหนือ)
5. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี (ภาคกลาง)
6. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส)

ดังนั้น พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยการจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพในแต่ละพื้นที่ มีอิสระในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีความคล่องตัว ตลอดจนการสร้างและพัฒนาการจัด การศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาเป็นไปโดยเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่อันจะนำไปสู่การยกระดับ การจัดการศึกษาของประเทศอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพต่อไป

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

2.2.1 คณะครุศาสตร์ มจร²¹

ประวัติคณะครุศาสตร์

คณะครุศาสตร์ เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2504 เป็นต้นมา นับเป็น คณะที่ 2 ต่อจากคณะพุทธศาสตร์ ในระยะแรกจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ภาควิชา คือ ภาควิชา การศึกษา ภาควิชาจิตวิทยา ภาควิชาบรรณรักษ์ศาสตร์ ภาควิชาคณิตศาสตร์และ วิทยาศาสตร์ ต่อมา พ.ศ.2526 ได้ปรับปรุงโดยแบ่งเป็น 3 ภาควิชา คือ ภาควิชาบริหารการ ศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอนสังคมศึกษา ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน ปัจจุบันคณะครุศาสตร์แบ่งการบริหารงาน ออกเป็น สำนักงานคณบดี ภาควิชาจิตวิทยา การศึกษาและการแนะแนว ภาควิชาบริหารการศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน โรงเรียน บาลีเตรียมอุดมศึกษา โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา และมีกลุ่มงานหรือโครงการพิเศษ

วัตถุประสงค์

1. ให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร บุคคลทั่วไปหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนวิทยฐานะและความรู้ความสามารถในวิชาการอันจะนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพัฒนาสังคมในวิชาชีพครู อันมีคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้อง

²¹ คณะครุศาสตร์ มจร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://www.mcu.ac.th/pages/facultyofeducation-page\[4 พงศกัณยาน 2563\].](https://www.mcu.ac.th/pages/facultyofeducation-page[4 พงศกัณยาน 2563].)

2. ผลิตบुकการทางการศึกษาให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสใฝ่รู้ใฝ่คิดเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญาและสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

3. ส่งเสริม และเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการแก่วัด ชุมชน และสังคม

4. นำวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในวิชาชีพครูทั้งด้านบริหาร บริการ และการวิจัย

จุดมุ่งหมาย

1. บัณฑิตที่มีความรู้จริงและรอบรู้ในศาสตร์ด้านหลักสูตรและการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์การสอนอื่นๆ

2. เป็นแหล่งการเรียนรู้และความเป็นเลิศเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาด้านหลักสูตรและการสอนทางพระพุทธศาสนาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

3. สร้างความเข้มแข็งและเป็นผู้นำทางวิชาชีพครูตามวิถีพุทธอย่างยั่งยืน

4. พัฒนาบัณฑิตให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญามีความสามารถในการแก้ปัญหา รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มี ศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้เทียบพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรมอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา และมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม

5. ตระหนักคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ฟันฟู สืบสาน ส่งเสริม และธำรงรักษาเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาไทย

หลักสูตรที่เปิดสอน

ด้านการจัดการศึกษา ได้เปิดหลักสูตรระดับปริญญาตรี 4 สาขาวิชา (หลักสูตร 5 ปี) ได้แก่

1. สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาแนะแนว

2. สาขาวิชาสังคมศึกษา

3. สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

4. สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

ระดับประกาศนียบัตร 2 สาขา คือ ประกาศนียบัตรวิชาการเทศนา (ป.ทศ.) และประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.)

หลักสูตรประกาศนียบัตร วิชาชีพครู ระดับปริญญาโท 3 สาขา คือ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา และสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ระดับปริญญาเอก 1 สาขา คือ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ทำเนียบคณบดีคณะครุศาสตร์

1. พระมหาจำลอง ฐิริปัญญา (สารพัดนึก) วัดอนงคาราม พ.ศ.2513-2521 (ปัจจุบัน ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จำลอง สารพัดนึก)
2. พระมหากนกพันธุ์ ่องควณโณ (นงนุช) วัดมหาธาตุฯ พ.ศ.2522-2523
3. พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ (เชิดสูงเนิน) วัดมหาพฤฒาราม พ.ศ.2523-2523 (ปัจจุบัน พระสุธีวรญาณ,รศ.ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา)
4. พระมหากิตติ อตตาทโก วัดมหาธาตุฯ พ.ศ.2523-2524 5. พระประสิทธิ์สุตตคุณ (สวัสดี อตุลโชโต) วัดสระเกศ พ.ศ.2524-2530 (ปัจจุบัน พระเทพพุทธิมงคล วัดพุทธาราม เนเธอร์แลนด์)
5. พระครูศรีธรรมปฏิภาณ (สมภพ ปุญญาโคโม) วัดอรุณฯ พ.ศ.2530-2533
6. พระครูวินัยธรสุเมธ ธีรธมฺโม วัดมหาธาตุฯ พ.ศ.2533-2536
7. พระมหาขุนทอง สุวณณเมโธ วัดสามพระยา พ.ศ. 2536-2540 และ พ.ศ.2541-2552 (ปัจจุบันเป็น พระสุวรรณเมธาภรณ์ รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา)
8. พระครูปลัดมารุต วรมงคลโธ,รศ.ดร. วัดราชโอรสาราม พ.ศ.2540-2551 และ พ.ศ. 2553 – 2557
9. พระครูโสภณพุทธิศาสตร์,รศ.ดร. วัดปทุมคงคา พ.ศ.2557-2561
10. พระราชสุตาภรณ์,รศ.ดร. วัดชัยพฤกษ์มาลาธาราชรวิหาร พ.ศ.2561-ปัจจุบัน

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้

1) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ราชบัณฑิตสถาน ได้ให้ความหมายของการพัฒนาคือ ความเจริญ ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น²²

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี เป็น การกระทำให้ดีขึ้น เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า²³

²²ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, 2546), หน้า 779.

²³ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2536), หน้า 2.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ได้ให้ความหมายของการพัฒนาได้แก่ การที่คนในชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้และความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น²⁴

พระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของการพัฒนามาจากคำบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่างๆ²⁵ ซึ่งท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ในหนังสือเรื่อง “ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน” ว่า การพัฒนาเพิ่งถูก นำมาใช้ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่มนุษย์รู้จักพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มมี ขึ้นในโลก จะเห็นได้จากวิวัฒนาการในด้านต่างๆ ที่ดีขึ้นเป็นลำดับ ดังเช่นเครื่องมือเครื่องใช้สิ่งก่อสร้าง ภาพวาดและเอกสารที่ปรากฏอยู่และตกทอดมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนของ ศาสนาและแนวความคิดของนักปราชญ์โบราณชาวกรีก โรมัน อาหรับ จีน อินเดีย คำว่า “การพัฒนา” เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกโดยนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งนำมาใช้เรียกวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในยุโรปตะวันตก ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และได้รับความนิยมนำไป

จนกระทั่งองค์การสหประชาชาตินำไปใช้ในการพัฒนาประเทศที่เป็นสมาชิกอีกด้วย ปัจจุบันการพัฒนาจึงถูกนำไปใช้แพร่หลายทั่วทุกประเทศในโลก และมีความหมายแตกต่างกันออกไป แต่อาจสรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ ไม่ใช่เป็นการเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติการพัฒนาที่มีความหมายและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคำอื่นๆ อยู่หลายคำ คือ การเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ การปฏิรูป การปฏิวัติความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า การค้นพบ การประดิษฐ์นวัตกรรม และความทันสมัย เป็นต้น¹³ โดยมีความหมายของการพัฒนา องค์การไว้ในหนังสือเรื่อง “การพัฒนาองค์การ” ว่า การพัฒนาองค์การ (Organization Development) หรือที่เรียกว่า O.D. เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหาในองค์การที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาองค์การเป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เจริญก้าวหน้า หรือดีขึ้นกว่าเดิมเพื่อให้องค์การมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลโดยการสร้างปัจจัยต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาให้สอดคล้องตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การและได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนา องค์การไว้อีกว่า ควรมุ่งเพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีมให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของกลุ่มย่อยและกระบวนการ หรือวิธีการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มย่อยนั้น หากมี

²⁴สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, 2535), หน้า 197.

²⁵พระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527), หน้า 16 – 18.

ความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่ม หรือขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ขององค์การเอง จะเป็นหนทางสู่ความล้มเหลวขององค์การโดยส่วนรวมได้ ดังนั้นการพัฒนางานองค์การจึงควรมุ่งความสนใจไปที่การวางเป้าหมาย และการวางแผนในการสร้างวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีระบบ

สรุปความหมายการพัฒนา คือ ความเจริญ ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การกระทำที่ดีขึ้น เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า การที่คนในชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ และการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงต้องเข้ามามีบทบาทและหน้าที่ เป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เจริญก้าวหน้า

2. กระบวนการพัฒนา

การพัฒนา มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นกระบวนการในการพัฒนาจะต้องมีการเตรียมการอย่างดี การพัฒนาจะต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดผลเสียต่อสภาพข้างเคียงหรือระวังมิให้เกิดปัญหาตามมา ดังนั้นกระบวนการพัฒนาจะต้องคำนึงถึง 2 ประการ ดังนี้

ก. การมีแผนงานที่ดี หมายถึง การมีการเตรียมการอย่างรัดกุมเป็นขั้นตอน แผนงานแต่ละขั้นตอนสามารถตรวจสอบประเมินได้ มีจุดมุ่งหมายวิธีการดำเนินงานชัดเจนและสามารถที่จะรู้ถึงผลลัพธ์ที่วางแผนสำหรับการพัฒนาให้รัดกุมครอบคลุม เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวได้ในขณะเกิดขึ้นจากการดำเนินการตามแผนงานได้อย่างค่อนข้างแน่นอน เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ข. วิธีการดำเนินงานที่ดี หมายถึง การกำหนดขั้นตอนในการลงมือปฏิบัติและวิธีการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะจะต้องกำหนดให้บุคลากรหรือประชาชนในสังคมนั้นๆ ได้เข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีการวางแผนและมีวิธีการที่ดี ซึ่งการพัฒนาหรือแก้ปัญหาหนึ่งจะเริ่มจากการรับรู้ว่ามีปัญหาอะไร หาทางเลือกในการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการ “คิดเป็น” แล้วตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา เมื่อตัดสินใจได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีการปรับปรุงการดำเนินงานเป็นระยะๆ และเมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนที่วางไว้ มีการประเมินผลว่าสิ่งที่ได้กระทำไปนั้น เป็นที่น่าพอใจหรือไม่ ถ้าพอใจก็จะเข้าสู่สภาพที่น่าพอใจหรือไม่ ถ้าพอใจก็จะเข้าสู่สภาพที่น่าพอใจหรือเกิดการพัฒนาแต่ถ้าไม่พอใจก็ต้องเริ่มขั้นตอนที่ 1 ใหม่โดยที่ผู้บริหารควรให้บุคลากรหรือประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอน

ในอดีตที่ผ่านมา การพัฒนาเป็นเรื่องของหน่วยงานราชการ เป็นเรื่องของรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการ แต่ปัจจุบันแนวคิดนี้ได้เปลี่ยนไป และได้ใช้แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนอันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป²⁶

ไมเคิล โททาโร (Michael Todaro) ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนามีหลายมุมมองและหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ทศนคติ ของประชาชนและสถาบันต่างๆ ในระดับชาติ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การลดสถานะความไม่เสมอภาค และการจัดความยากจนให้หมดสิ้นไปโดยมีการสร้างระบบคุณค่าหลัก 3 ประการ คือ

- 1) การพัฒนาชีวิตให้ยั่งยืน สามารถตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน
- 2) การพัฒนาระบบคุณค่าในตนเอง
- 3) การมีเสถียรภาพในการเลือก หมายถึง การมีสิทธิที่จะเลือก²⁷

ผู้วิจัย ขอสรุป กระบวนการพัฒนาว่า มีการวางแผนเตรียมการอย่างเป็นระบบรัดกุมเป็นขั้นตอนสามารถตรวจสอบผลได้ และควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด

3. กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm)²⁸

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) หมายถึง “กระบวนความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยการทำงานด้วยกันใช้ความพยายามร่วมกันและไม่มาเป็นปรปักษ์ต่อกัน”

วิธีการส่งเสริมให้คนมีความรักกันและมีความรู้ร่วมกัน มีการค้นคว้าวิจัยจนได้เครื่องมือที่เรียกว่า (AIC) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเอาคนที่จะทำงานร่วมกันทั้งหมดในระบบเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะดำเนินการใน 3 ชั้น คือ

- ชั้นที่ 1 คือ A : Appreciation
- ชั้นที่ 2 คือ I : Influence
- ชั้นที่ 3 คือ C : Control

²⁶กระบวนการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc2/so31-2_1.htm, [12 ส.ค. 2558].

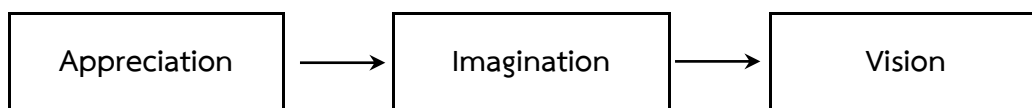
²⁷ไมเคิล โททาโร, กระบวนการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <Http://www.L3NR.ORG/POS TS/373216>, [12 ส.ค. 2558].

²⁸กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.slideshare.net/valrom/ss-27120265> [12 ส.ค. 2558].

ขั้นที่ 1 คือ A : Appreciation

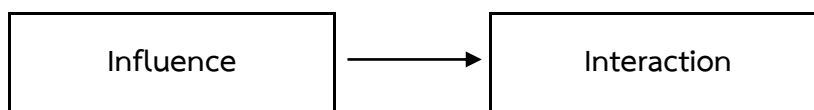
“การทำให้ทุกคนเกิดการยอมรับและชื่นชมคนอื่นโดยไม่รู้สึกรู้สีกหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์”

ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกันด้วยภาพ ข้อเขียน และคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผลและความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ตามข้อเท็จจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่นๆ จะทำให้คนมีความรู้สึกที่ดีมีความสุข มีความอบอุ่นและเกิด “พลังร่วม” ขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน ในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร เป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล การมองภาพกว้างและการคิดสิ่งแปลกใหม่ได้ดีกว่าการคิดจากสภาพปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้ “จินตนาการ” (Imagination) ซึ่งจะมีพลังมากขึ้น กลายเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (Shared Ideal) ซึ่งได้แก่ “สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาาร่วมกันหรือเป้าหมาย” นั้นเอง

ขั้นที่ 2 คือ I : Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้อย่างดีที่สุดในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง

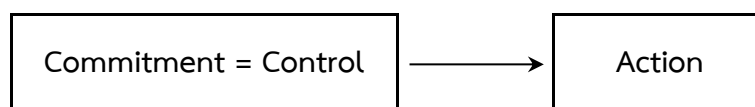
เมื่อทุกคนแสดงความคิดเห็นแล้วจะนำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่แยกแยะ และพิจารณาร่วมกันจนกระทั่งได้ “วิธีการสำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งในการพิจารณาเลือกวิธีการสำคัญนั้น สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุดในเชิงการถกเถียงโต้แย้งในระดับวิธีการดังกล่าว มี “เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคีไว้ได้โดยไม่ยากนัก

ขั้นที่ 3 คือ C : Control คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินงานดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้

ในขั้นนี้ สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมัครงจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใด จะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใดเป็นการกำหนด “ข้อผูกพัน” (Commitment) ให้ตนเองเพื่อ “ควบคุม” (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด

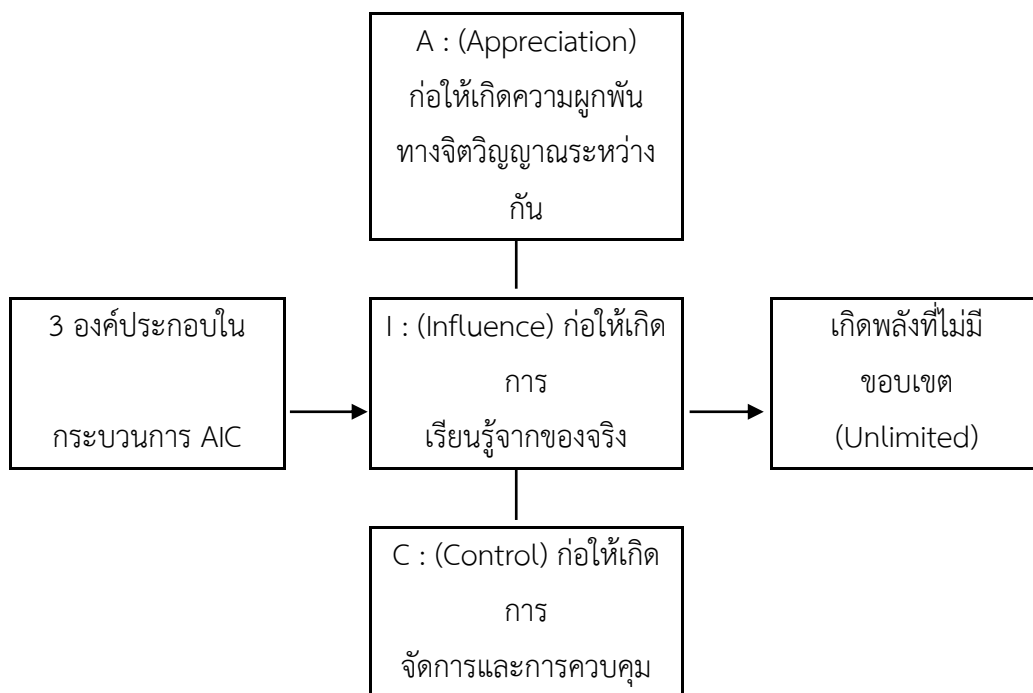
นอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือไม่ ความร่วมมือตาม “แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้วสมาชิกกลุ่มในแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal Commitment) ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้น เมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความรักความเมตตา ตัว A (Appreciation) คือ ธรรมะอย่างสูง ได้แก่ ความรักและความเมตตาคนอื่น ต้องรับฟัง อดทน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา ฉะนั้น “A” ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามา อาจเรียกว่าเป็น “การพัฒนาทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Development) พอคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกัน ก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานด้วยกัน ที่เรียกว่า “Interactive learning through action” จึงให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เพราะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก ปกติแล้วคนมักจะเรียนรู้กันยาก

เพราะฉะนั้น “การพัฒนา” ต้องการ “การเรียนรู้” อย่างมากของทุกฝ่าย นั่นคือ ต้องมี “I” (Influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง และต้องมี “C” (Control) ซึ่งได้แก่ “การจัดการ” (Management) และ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) ที่กำหนดว่าใครจะทำอะไร อย่างไร เมื่อใด มีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้เงินจากไหน ถ้าไม่พอจะทำอย่างไร เป็นต้น ดังแสดงในภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 สรุป กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา 3 ขั้นตอน AIC²⁹

การที่จะผลักดันกระบวนการทัศน์ใหม่ในด้านการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้น จะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในที่นี้ หมายถึง เบญจภาคี คือ

1. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป
2. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ
3. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการต่างๆ
4. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ
5. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

สรุปได้ว่า กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนกำหนดทิศทางที่ดีไว้ล่วงหน้าและการพัฒนานั้นมิได้หมายถึงการเพิ่มรายได้ของประชาชนเท่านั้นแต่ยังหมาย

²⁹ ภาพกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.slideshare.net/valrom/55-27120265> [12 ธ.ค. 2558].

ร่วมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วยซึ่งหากได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้แล้วจะส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

4. การพัฒนาตามแนวของพระพุทธศาสนา

ในการพัฒนาตามแนวของพระพุทธศาสนา **กรมการศาสนา** ได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งส่วนของสังคมและตัวมนุษย์แต่จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้วทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง เป้าหมายของการพัฒนา คือ การปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนา³⁰

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ในทางพุทธศาสนา การพัฒนามาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่าเจริญ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือการพัฒนาคน เรียกว่าภาวนากับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่นวัตถุสิ่งแวดลอมต่างๆ เรียกว่า “พัฒนา” หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยายทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่าคำว่าพัฒนาหรือ คำว่าเจริญนั้น ไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้นเพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความหมายว่าตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือตัดผม มีความหมายว่ารัก เช่น นุสยาโลกวฑฒโน แปลว่าอย่าเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิมถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนาแต่เป็นหายนะซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา³¹

กรมการศาสนา ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาไว้ว่า สำหรับแนวพัฒนาในฉบับปัจจุบัน เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) รัฐบาลได้มุ่งเน้นให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมพร้อมทั้งเสริมรากฐานของต่างๆ ให้เข้มแข็งควบคู่กันไปกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม³²

³⁰กรมการศาสนา, **พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2553), หน้า 15.

³¹พระราชวรมุนี, (ประยูร ปยุตโต), **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2530). หน้า 16 - 18.

³²กรมการศาสนา, **แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2556**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2556), หน้า 1.

ปรีชา กันธิยะ ได้กล่าวว่า การอุปถัมภ์บำรุงด้านการบูรณะซ่อมแซมศาสนสถาน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ศาสนิกต้องใช้ในการประกอบศาสนกิจ เมื่อเกิดการชำรุดทรุดโทรมขาดความสวยงาม ต้องบูรณะซ่อมแซม นอกจากนี้ศาสนสถานที่เกี่ยวข้องยังมีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนและของประเทศ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่แสดงถึงความเป็นมา การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ ศาสนิกชนจึงได้พยายามรังสรรค์ศาสนสถานให้วิจิตรเท่าที่จะสามารถทำได้ ดังนั้นศาสนสถานหลายแห่งจึงมีคุณค่าทางศิลปกรรม³³

ผู้วิจัย ขอสรุปการพัฒนาตามแนวของพระพุทธศาสนาว่า ในทางพุทธศาสนาการพัฒนาแบ่งออกเป็น 2 คือการพัฒนาคนเรียกว่าภาวนา การพัฒนาสิ่งอื่นๆ เรียกว่า พัฒนา (เจริญ) การพัฒนาคนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจถือว่าเป็นการพัฒนาอย่างแท้จริง ส่วนการพัฒนาศาสนสถานก็สำคัญเหมือนกันแต่รองลงมา เมื่อเกิดการชำรุดทรุดโทรม ควรได้รับการอุปถัมภ์บำรุงด้านการบูรณะซ่อมแซม

5. การพัฒนาวัด

วัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา การพัฒนาวัดในที่นี้หมายถึงการพัฒนาสถานที่ การพัฒนาบุคลากรของวัด การพัฒนากิจกรรมโครงการพัฒนาเจ้าอาวาสต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่ยอมรับของชุมชนมีบุคลากรที่มีภาพลักษณ์ดีมีการบริหารจัดการวัดโดยประสานสามัคคีและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีนักวิชาการ หน่วยงาน และบุคคลสำคัญได้กล่าวถึงการพัฒนาวัดไว้ ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” ไว้ว่า การพัฒนา คือ การทำความเจริญการเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดีและ ได้ให้ความหมายของคำว่าวัด ไว้ว่า “วัด” สถานที่ทางศาสนาโดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกัน คือ การพัฒนาวัดก็จะได้ความหมายว่าการทำสถานที่ทางศาสนาให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงสถานที่ทางศาสนาในทางเจริญขึ้นและไปในทางที่ดีขึ้น³⁴

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาวัดไว้ว่า การดูแลรักษาและการปรับปรุงวัดให้อยู่ในสภาพที่สะอาด สว่าง สงบ ตามแนวทางพระพุทธศาสนา หากแต่

³³ปรีชา กันธิยะ, การพัฒนาส่งเสริมคุณจริยธรรมประชาชน ประจำปี 2550 นำมิตินามาสู่วิถีชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550), หน้า 2.

³⁴ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 758 - 827.

กาลนี้ต้องอาศัยศักยภาพของวัดและบุคลากรภายในวัด รวมถึงศรัทธาความเลื่อมใสของสาธุชน จึงจะทำให้การพัฒนาวัดบรรลุวัตถุประสงค์³⁵

“สะอาด” นั้น โดยเป้าหมายหลัก หมายถึง วัดเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ ผู้มีความสะอาดทั้งกาย วาจา และใจ ดำรงอยู่ในศีลาจารวัตรอันงดงามและเป็นสถานที่ให้อุบาสกอุบาสิกาได้ฝึกฝนตนเอง สะอาดกาย วาจา และใจ ตามรอยพระสงฆ์ แต่ถ้าหากกล่าวโดยรูปธรรม คำว่า สะอาดในที่นี้ หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดีไม่สกปรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็นไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

“สว่าง” หมายถึง วัดเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ผู้สว่างด้วยคุณธรรม คือ สมาธิ หรือ สมถวิปัสสนา และเปิดโอกาสให้สาธุชนได้มีโอกาสมาศึกษาธรรมและฝึกปฏิบัติให้เกิดความสว่างในใจด้วยพุทธธรรมตามรอยพระสงฆ์ ในส่วนรูปธรรม ได้แก่ การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตา ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ใช้สอยสูงสุด

“สงบ” หมายถึง วัดที่เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์มีกาย วาจา และใจอันสงบ สำรวมด้วยศีลสงบอยู่ด้วยสมาธิและปัญญา เป็นสถานที่ให้สาธุชนได้รับความสงบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ในส่วนรูปธรรม วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทักครึกโครม อยู่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาวัดเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบครอบ เพราะความผูกพันของคนไทยที่มีต่อวัดนั้นมีความลึกซึ้ง การพัฒนาวัดจึงควรมีรูปแบบแตกต่างไปจากการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอื่นๆ เพราะความเลื่อมใสศรัทธาเป็นเรื่องของจิตใจ การพัฒนาวัดจึงต้องคำนึงถึงในแง่ของการอนุรักษ์ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมรวมทั้งคำนึงถึงกิจกรรมต่อเนื่องต่อลักษณะทางกายภาพของวัด เช่น การจัดให้มีสถานที่จอดรถที่ไม่รบกวนสถานที่ปฏิบัติธรรมหรือประกอบกิจกรรมทางศาสนา มีการแบ่งแยกเขตสังฆาวาส พุทธาวาส กับสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยว³⁶

พระเทพปริยัติสุธี ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่า เป็นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเพิ่มเติมภายในวัดรวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจการพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรืองมีศาสนวัตถุศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนและสังคมทั้งสามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์

³⁵สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งคลาจารย์, (ช่วง วรปญโญ), **วัดพัฒนา 50**, (กรุงเทพฯมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธ ศาสนาแห่งชาติ, 2550), หน้า 26 - 28.

³⁶ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, **จุลสารการท่องเที่ยว**, ฉบับปีที่ 11 เล่มที่ 3 (กรกฎาคม - กันยายน 2535), หน้า 47 - 48.

อย่างหลากหลายทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษ การเผยแผ่ศาสนาธรรมและการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง³⁷

สมาน จิตภิมย์รัตน์ ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่า การพัฒนาวัดควรดำเนินการเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุ มีรายละเอียด ดังนี้

1) การพัฒนาและปรับปรุงศาสนสถานเช่นโบสถ์ วิหาร กุฏิ ฯลฯ ให้สวยงามประหยัด เรียบง่ายสอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติและท้องถิ่นปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น จัดทำแผนผังวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในชุมชน

2) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ต้นไม้ เพื่อให้ความร่มรื่น มีบ่อน้ำ สระน้ำ ทางเดินเท้า ท่อระบายน้ำ ฯลฯ การจัดทำแผนผังภายในวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

2. การพัฒนาบุคลากร มีขั้นตอน ดังนี้

1) ปรับปรุงระบบการรับบุคคลเข้ามาบวช เพื่อให้ได้ผู้มีคุณภาพและมุ่งหวังจะใช้ชีวิตที่ดีงามเป็นประโยชน์ในบวรพุทธศาสนารวมทั้งมีกระบวนการคัดเลือกพระสงฆ์ที่ เหมาะสม โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ คุณวุฒิและวัยวุฒิอันเหมาะสมรวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2) พัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ให้ถูกต้องทันสมัยทั้งทางโลกและทางธรรมสามารถนำวิทยาการแผนใหม่มาใช้จัดการหรือบริหารกิจการในวัด หรือในองค์กรการปกครองให้มีประสิทธิภาพและสามารถเป็นผู้นำของชุมชนได้

3) พัฒนาความรู้ของบุคลากรทางศาสนา คือ พระภิกษุ สามเณร ชี อุบาสก อุบาสิกา และศิษย์วัด ให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและประกอบศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ขจัดผู้แสวงประโยชน์และไม่ประสงค์ออกจากสถาบันพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามารถอบรมสั่งสอน และชี้้นำสิ่งที่ดีงามแก่สังคมได้

3. การพัฒนาการจัดกิจกรรมภายในวัด มีขั้นตอน ดังนี้

1) ปรับปรุงแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถประกอบศาสนพิธีได้ตรงตามพุทธบัญญัติ ประหยัด เรียบง่ายและเป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย สรุ่ยสร่าย หรือไม่เหมาะสม

³⁷พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินทปญโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 45.

2) จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ ให้เรียนรู้หลักธรรม คำสั่งสอน สามารถปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง เป็นแบบอย่างแก่สังคมและเผยแพร่หลักธรรมดังกล่าวแก่ประชาชนได้ มีการจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และศึกษาหลักธรรมทางศาสนา รวมทั้งความรู้อื่นอันเป็นประโยชน์

3) พัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความหลากหลาย สามารถเลือกใช้ความรู้จากหลักธรรมพื้นฐานมาเป็นหลักในการเผยแผ่ โดยสามารถดำเนินการได้อย่างแพร่หลาย มีการใช้สื่อต่างๆ รวมทั้งใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้วัดเป็นที่พึ่งพิงของประชาชน โดยเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เช่น การศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้ยากไร้ การฝึกอาชีพ การจัดแหล่งสาธิตความรู้ สวนสมุนไพร การเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้วัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรม จัดลานกีฬาที่เหมาะสมตลอดจนใช้เป็นสถานที่ประชุมและประกอบกิจกรรมต่างๆ อันตอบสนองความต้องการของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง³⁸

พระธรรมปริยัติเวที ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาวัด 5 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกรักแก่ชุมชนในท้องถิ่นว่าวัดเป็นของตนมีความรู้สึกหวงแหนรักและช่วยกันดูแลรักษา
2. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย 5 ประการดังที่กล่าวข้างต้นคือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ชาวบ้านนั้นได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน
3. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นวัดต้องสะอาดร่มรื่นมีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชนมีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศลศึกษาพระธรรมวินัยและหลักพระพุทธศาสนาประชาชนจะเห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น
4. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นวัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
5. ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่าวัดกับชุมชนนั้นๆ เป็นหน่วยเดียวกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน³⁹

³⁸สมาน จิตภิรมย์รัตน์, “วัดพัฒนา 41”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541), หน้า 14 - 17.

³⁹พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), “วัดพัฒนา” 50, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), หน้า 83 - 88.

ผู้วิจัย ขอสรุปการพัฒนาวัดว่า วัดมีความสำคัญต่อคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบันการพัฒนาวัดในปัจจุบันก็ต้องพุดรวมถึงตัวบทบาทของวัดและพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้นำที่ทำหน้าที่ปกครองวัดในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส แต่ก่อนจะเห็นได้ว่าวัดนั้นมีบทบาทต่อสังคมแทบทุกด้านแต่ในปัจจุบันนี้ บทบาทของวัดเริ่มจะจางหายและหมดไป เพราะสังคมของเราไปรับเอาความเจริญสมัยใหม่แบบตะวันตกมาเป็นวิถีชีวิต การพัฒนาวัด คือ การดูแลรักษาและการปรับปรุงวัดให้เจริญขึ้น หรือเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นนั้น เจ้าอาวาสและบุคลากรของวัดต้องได้รับการศึกษาอบรม จึงจะสามารถบริหารจัดการให้วัดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด จัดให้ดูโปร่งสบายตา ไม่รกทึบ และเป็นสถานที่สงบไม่มีเสียงอึกทักกรึกโครม เป็นที่เกิดความศรัทธาเลื่อมใสของสาธุชน จึงจะทำให้การพัฒนาวัดบรรลุวัตถุประสงค์

ดังนั้นในงานวิจัยนี้การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัดให้มีความสะอาด สว่าง สงบ ร่มรื่นจัดทำแผนผังวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

2) แนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้

องค์ความรู้ (body of knowledge) หมายถึงความรู้ที่อยู่ในศาสตร์ใดแกความคิดรวบยอด หลักการวิธีการ ที่อยู่ในตำรา อยู่ในห้องสมุด ซึ่งอยู่ภายนอกตัวบุคคล ที่สั่งสมกันมาเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้โครงสร้างความรู้ (representations of knowledge) หมายถึงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล ที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลนั้นๆ ซึ่งไม่ได้ลอกเลียนมาจากองค์ความรู้แต่ผู้เรียนต้องสร้าง (construct) ขึ้นมาด้วยตนเอง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อพัฒนาโครงสร้างความรู้ต่อไปก็สามารถสร้างผลงานเป็นองค์ความรู้ให้คนอื่นค้นคว้าได้ (ธเนศชำเกิด T08@hotmail.com)

องค์ความรู้ หมายถึง ความรู้ในการทำบางสิ่งบางอย่าง (know how หรือ how to) ที่ไปอย่างไรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ที่กิจกรรมอื่นๆ ไม่สามารถกระทำได้ (ศรันย ชูเกียรติ. 2541: 14)

องค์ความรู้ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดจากการถ่ายทอดจากประสบการณ์หรือจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยความรู้เกิดขึ้นผู้รับสามารถนำไปใช้ได้โดยตรง หรือสามารถ นำมาปรับใช้ได้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ หรืองานที่กระทำอยู่ (<http://www.ago.go.th>)

ลักษณะสำคัญขององค์ความรู้กับองค์กร

- 1) มีลักษณะเป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม
- 2) มักเกิดขึ้นกับเฉพาะบุคคลมักจะติดบุคคลไปมากกว่าจะตกอยู่ที่องค์กร

3) ถือได้ว่าเป็นสินทรัพย์อย่างหนึ่งที่ทรงคุณค่าขององค์กรช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับองค์กรทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

แหล่งกำเนิดขององค์ความรู้

- 1) ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลอื่น
- 2) ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การทำงาน
- 3) ความรู้ที่ได้จากการวิจัยทดลอง
- 4) ความรู้จากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ
- 5) ความรู้ที่มีปรากฏอยู่ในแหล่งความรู้ภายนอกองค์กรและองค์กรได้นำมาใช้

ประเภทขององค์ความรู้

แบ่งได้ เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) องค์ความรู้ที่สามารถอธิบายได้เป็นองค์ความรู้ซึ่งทำความเข้าใจได้จากการฟัง การอธิบาย การอ่าน และนำไปใช้ปฏิบัติ โดยจัดไว้อย่างมีแบบแผนมีโครงสร้างและอธิบายกระบวนการวิธีขั้นตอนที่สามารถนำไปใช้ได้

2) องค์ความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายได้หรืออธิบายได้ยาก เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายได้ยากหรือในบางครั้งไม่สามารถอธิบายว่าเกิดความรู้ เหล่านั้นได้อย่างไร ไม่มีแบบแผน โครงสร้างแน่ชัด มักเกิดขึ้นกับตัวบุคคล ผลของการถ่ายทอดขึ้นอยู่กับผู้ถ่ายทอดและผู้รับเป็นสำคัญ⁴⁰

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

1. ความหมายของนวัตกรรม

ความหมายของนวัตกรรมได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของนวัตกรรมไว้มากมาย โดยผู้เขียนขอเสนอรายละเอียด ดังนี้

นวัตกรรม หรือ นวัตกรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 แปลว่า “การก่อสร้าง” วงการศึกษานำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำขึ้นใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำขึ้นใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการสื่อและเทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ทางการศึกษา

เนื่องจากสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเป็นธรรมดาธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจุดใดจุดหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อจุดอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจุดใดจุดหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อจุดอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ย่อมส่งผลต่อการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาจึงจำเป็นต้องปฏิรูปปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพของปัญหาและความต้องการ มนุษย์จำเป็นต้องค้น

⁴⁰ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, <https://th.wikipedia.org/> [ออนไลน์วันที่ 1 พฤศจิกายน 2563]

รณเสาะแสวงหาแนวคิด แนวทาง และวิธีการใหม่ๆ เพื่อช่วยให้สภาพปัญหานั้นหมดไป และทำให้เกิดสภาพที่ต้องการขึ้น ศักยภาพ ของมนุษย์นั้นดูเหมือนจะไม่มีที่สิ้นสุดสิ่งใหม่ๆ ความคิดใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นตลอดเวลา

นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่ทำขึ้น ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของความคิดหรือการกระทำหรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือการกระทำหรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือวิธีการ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม “ความใหม่” มิใช่เป็นคุณสมบัติประการเดียวของนวัตกรรม ถ้าเป็นเช่นนั้น ของทุกอย่างที่เข้ามาใหม่ๆ ก็จะเป็นนวัตกรรมทั้งสิ้น นวัตกรรมไม่ว่าจะเป็นด้านใดจำเป็นตมมีคุณสมบัติที่สำคัญ⁴¹ ดังนี้

1. เป็นสิ่งใหม่ ซึ่งมีความหมายในหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่

1.1. เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน

1.2 เป็นสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยมีการนำมาใช้ในที่นั้นกล่าวคือ เป็นสิ่งใหม่ในบริบทหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกบริบทหนึ่ง ได้แก่ การนำสิ่งที่ใช้หรือปฏิบัติกันในสังคมหนึ่งมาปรับใช้ในอีกสังคมหนึ่ง นับเป็นนวัตกรรมในสังคมนั้น

1.3 เป็นสิ่งใหม่ในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกช่วงเวลาหนึ่ง เช่น อาจเป็นสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้ว แต่ไม่ได้ผล เนื่องจากขาดปัจจัยสนับสนุน ต่อมาเมื่อปัจจัยและสถานการณ์อำนวย จึงนำมาเผยแพร่และทดลองใช้ใหม่ ถือว่าเป็นนวัตกรรมได้

2. เป็นสิ่งใหม่ที่กำลังอยู่ในกระบวนการพิสูจน์ทดสอบว่าจะใช้ได้ผลมากน้อยเพียงใดในบริบทนั้น

3. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้แต่ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานปกติหากการยอมรับนำไปใช้นั้น ได้กลายเป็นการใช้อย่างเป็นทางการเป็นปกติในระบบงานของที่นั้นแล้ว ก็ไม่ถือว่าเป็นนวัตกรรมอีกต่อไป

4. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้บ้างแล้ว แต่ยังไม่แพร่หลาย คือยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง

นวัตกรรม คือ การทำสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีใหม่ๆ และยังสามารถหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าจะการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน หรือการพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ มักมีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างการประดิษฐ์คิดค้น ความคิดริเริ่ม และนวัตกรรม อันหมายถึงความคิดริเริ่มที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล และในหลายสาขา เชื่อกันว่าการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น

⁴¹ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีน, 2556), หน้า 610.

จะต้องมีความแปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด และไม่เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เป็นต้นว่า ในด้านศิลปะ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐ ในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเพิ่มมูลค่า มูลค่าของลูกค้า หรือมูลค่าของผู้ผลิต เป้าหมายของนวัตกรรมคือการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่างๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจตลอดถึงด้านการศึกษา

นวัตกรรมเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรด้านต่างๆ ในเชิงธุรกิจ ได้แก่ ความอยู่รอด การเจริญเติบโต การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่และสมรรถนะหลัก ซึ่งนวัตกรรมไม่ใช่แค่การพัฒนาสินค้าใหม่เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับการลดต้นทุนการแสวงหาแนวทางการตอบสนองความต้องการของตลาด การยกระดับคุณภาพชีวิตและการสร้างคุณภาพเพิ่ม คำว่า “นวัตกรรม” มาจากภาษาบาลีสันสกฤต คือ นว (ใหม่)+อดต (ตัวเอง)+กรม (การกระทำ) จึงสามารถแปลได้ว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเอง หรือ การกระทำของตนเองที่ใหม่ ในด้านการศึกษา มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของคำว่านวัตกรรม ไว้ดังนี้

ทิตนา แชมมณี กล่าวว่า นวัตกรรมหรือนวัตกรรม วงการศึกษา นำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำให้ใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำให้ใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อและเทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ทางการศึกษาเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “นวัตกรรม” “นวัตกรรม” หรือ “Innovation” ที่นักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบายเอาไว้ นั้น อาจสรุปได้ว่า นวัตกรรม คือ สิ่งที่ทำให้เกิดผลในเชิงบวกเมื่อปฏิบัติ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม สามารถช่วยลดภาระด้านแรงงานและเวลาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่านวัตกรรมนั้นจะปรากฏออกมาในรูปแบบความคิด การกระทำ หรือวัตถุ ก็ตาม ส่วน “นวัตกรรมการศึกษา” คือ รูปแบบ แนวคิด กระบวนการ หรือสื่อใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สอดคล้องกับหลักสูตร และสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาความสามารถของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁴²

สุคนธ์ สิ้นธพานนท์ กล่าวว่า นวัตกรรมทางการศึกษา คือ สิ่งใหม่ๆ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่แนวคิด รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อนำเอาความคิดหรือวิธีปฏิบัติทางการศึกษาใหม่ๆ มาใช้กับการศึกษา⁴³

⁴²ทิตนา แชมมณี, ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า 481.

⁴³สุคนธ์ สิ้นธพานนท์, นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ 4,(กรุงเทพฯ: 9119 เทคนิคพรีนติ้ง,2553), หน้า 16.

Rogers กล่าวว่า สรุปได้ว่านวัตกรรม คือ ความคิด การกระทำ หรือวัตถุใหม่ๆ ที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ อาจารย์รู้ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่นๆ ของการยอมรับในสังคม นอกจากนี้ Rogers ยังอธิบายถึงการพิจารณาว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นนวัตกรรม จะขึ้นอยู่กับการรับรู้ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับเขา ฉะนั้นนวัตกรรมของสังคมใดสังคมหนึ่งอาจไม่ใช่นวัตกรรมของสังคมอื่นก็ได้ ดังนั้นความใหม่ของนวัตกรรมมี 3 ลักษณะ⁴⁴ได้แก่

1. สิ่งใหม่ที่ยังไม่มีใครทำมาก่อน
2. สิ่งใหม่ที่เคยทำมาแล้วและถูกลืมเลิกไป และถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่เพราะเหมาะสม
3. สิ่งใหม่ที่พัฒนามาจากของเก่าที่มีอยู่เดิม

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (innovation) คือ สิ่งใหม่ที่เกิด จากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม และหมายถึงรวมถึงสิ่งที่ เกิดขึ้นจากความสามารถในการใช้ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยี หรือ การจัดการมาพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการผลิต หรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ตลอดจนการปรับปรุงเทคโนโลยีการแพร่กระจายเทคโนโลยี การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการ ฝึกอบรมที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดประโยชน์ สาธารณะในรูปแบบของการเกิดธุรกิจการลงทุน ผู้ประกอบการ หรือตลาดใหม่หรือรายได้แหล่งใหม่รวมทั้งการจ้างงานใหม่นวัตกรรมจึง เป็นกระบวนการที่เกิดจากการนำ ความรู้และความคิดสร้างสรรค์มาผนวก กับความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างให้เกิดเป็นธุรกิจ นวัตกรรมหรือธุรกิจใหม่อันจะนำไปสู่การลงทุนใหม่ที่ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ⁴⁵

เศรษฐกิจ ชัยสนิท ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง การทำสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการใหม่ๆ และยังสามารถหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือ องค์กร ไม่ว่าจะการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาต่อยอด การเปลี่ยนแปลง การประยุกต์ หรือ กระบวนการ และในหลายสาขา เชื่อกัน ตรงกันว่า การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้องมีความ ใหม่อย่างเห็นได้ชัด และความใหม่นั้น จะต้องเพิ่มมูลค่าสิ่งต่าง ๆ ได้อีกด้วย โดยเป้าหมายของนวัตกรรมคือ การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่างๆเกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญ ของความมั่นคงเศรษฐกิจและสังคมของชาติ

ไชยยศ เรืองสุวรรณ ได้ให้ความหมาย นวัตกรรม ไว้ว่าหมายถึง วิธีการปฏิบัติใหม่ๆ ที่แปลกไปจากเดิมโดยอาจจะได้มาจากการคิดค้นพบวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมาหรือมีการปรับปรุงของเก่าให้

⁴⁴Rogers, E. M.(2003),Diffusion of Innovations. New York: Free Press. Retrieved,[online], source: from books.google.co.th: <https://books.google.co.th/books>. P 12.[25 October 2017]

⁴⁵ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, <http://www.nia.or.th> [ออนไลน์วันที่ 20 ตุลาคม 2561]

เหมาะสมและสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ได้รับการทดลอง พัฒนาจนเป็นที่เชื่อถือได้แล้วว่าได้ผลดีในทางปฏิบัติ ทำให้ระบบก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

จรรยา วงศ์สายัณห์ ได้กล่าวถึงความหมายของ นวัตกรรม ไว้ว่าแม้ในภาษาอังกฤษเอง ความหมายก็ต่างกันเป็น 2 ระดับ โดยทั่วไป นวัตกรรม หมายถึง ความพยายามใด ๆ จะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อจะนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ทำอยู่เดิมแล้วกับอีกระดับหนึ่งซึ่งวงการวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรม ได้พยายามศึกษาถึงที่มา ลักษณะ กรรมวิธี และผลกระทบที่มีอยู่ต่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง คำว่า นวัตกรรม มักจะหมายถึง สิ่งที่ได้นำความเปลี่ยนแปลงใหม่เข้ามาใช้ได้ผลสำเร็จและแผ่กว้างออกไป จนกลายเป็นการปฏิบัติอย่างธรรมดาสามัญ

Everette M. Rogers ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) ว่า นวัตกรรม คือ ความคิดการกระทำ หรือสิ่งใหม่ ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ ๆ ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่น ๆ ของ การยอมรับในสังคม (Innovation is a new idea, practice or object, that is perceived as new by the individual or other unit of adoption)⁴⁶

Thomas Hughes ให้ความหมายของนวัตกรรม (innovation) ไว้ว่าเป็นการนำวิธีการใหม่ๆ มาปฏิบัติหลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้น ๆ แล้วโดยเริ่มมาตั้งแต่

1. คิดค้น (invention)
2. การพัฒนา (development) หรือโครงการทดลองปฏิบัติก่อน (pilot project)
3. นำไปปฏิบัติจริง (implement)

โดย สรุปแล้ว นวัตกรรม หมายถึง ความคิดและกระบวนการใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมให้ดีขึ้นและเมื่อนำมาใช้ก็ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น⁴⁷

มอร์ตัน (Morton, J.A.) ให้ความหมาย นวัตกรรม ว่าเป็นการทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้ง (Renewal) ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงสิ่งเก่าและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ นวัตกรรม ไม่ใช่การขจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไป แต่เป็นการ ปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนา⁴⁸

สรุปได้ว่านวัตกรรมเป็นการคิดค้นหรือทำสิ่งใหม่ๆ โดยมาจากความคิดหรือกระบวนการต่างๆ ที่ได้พัฒนาดัดแปลงจากของเดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมี

⁴⁶ นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 7/05/2560 จาก http://manmanza.blogspot.com/2013_06_01_archive.html

⁴⁷ นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 6/05/2560 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/401951>

⁴⁸ นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 6/05/2560 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/401951>

ประสิทธิภาพ โดยนวัตกรรมเป็นสิ่งทีพัฒนาเพื่ออำนวยความสะดวกและให้เป็นประโยชน์สูงสุดในเรื่องนั้นๆ เช่น นวัตกรรมการเรียนการสอนเป็นการคิดค้นหรือนำสิ่งที่พัฒนาการเรียนการสอนมาอำนวยความสะดวกให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านการจัดการเรียนการสอน

2. ลักษณะของนวัตกรรม

ลักษณะของนวัตกรรมเป็นลักษณะที่บ่งบอกว่านวัตกรรมนั้นๆ ใช้ในเรื่องใดหรือศาสตร์ใดโดยลักษณะของนวัตกรรมคือจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ด้านการเรียนการสอนก็เช่นเดียวกับด้านอื่นๆ ที่ต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอการเรียนการสอนเริ่มจากครูเป็นศูนย์กลาง หรือเน้นที่ตัวครูและการสอนของครู (teaching) ต่อมาจึงได้ขยายขอบเขตไปถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยการใช้การศึกษาแก่ผู้เรียนเริ่มคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครูควบคู่กันไป จึงทำให้เกิดคำว่า การเรียนการสอน (instruction) ขึ้น เมื่อแนวคิดนี้เริ่มได้รับการยอมรับ นวัตกรรมต่างๆ ก็เกิดขึ้นตามมาจำนวนมาก เพื่อช่วยให้แนวคิดนั้นสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้นวัตกรรมที่นำมาเผยแพร่ในขณะนั้น บางนวัตกรรมได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บางนวัตกรรมใช้เวลานานหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บางนวัตกรรมใช้เวลานานหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับเลยก็มี นอกจากนี้มีบางนวัตกรรมไม่ได้รับความนิยม ก็จะค่อยๆ สูญหายไป การที่นวัตกรรมใดๆ ก็ตามจะได้รับความสนใจ และยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวางเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นกับคุณสมบัติหรือลักษณะของนวัตกรรมนั้น รวมทั้งรูปแบบหรือลักษณะของการเผยแพร่ นวัตกรรมนั้นนวัตกรรมที่มักได้รับความสนใจและยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวาง โดยทั่วไปมีลักษณะ⁴⁹ ดังนี้

1. เป็นนวัตกรรมที่ไม่ซับซ้อนและยากจนเกินไป ความง่ายของนวัตกรรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการยอมรับนำไปใช้ หากนวัตกรรมนั้นมีลักษณะที่ผู้ใช้เข้าใจได้ง่าย ใช้ได้สะดวก การยอมรับนำไปใช้ก็มักเกิดขึ้นได้ง่าย ไม่ต้องใช้เวลาในการเผยแพร่มากนัก
2. เป็นนวัตกรรมที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายจนเกินไป นวัตกรรมที่จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์และการบำรุงรักษาที่มีค่าใช้จ่ายสูงย่อมได้รับการยอมรับและนำไปใช้น้อยกว่านวัตกรรมที่มีค่าใช้จ่ายถูกกว่า เนื่องจากผู้ใช้จำนวนมากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ แม้จะมีความต้องการใช้ แต่ขาดงบประมาณ ก็ไม่สามารถใช้ได้
3. เป็นนวัตกรรมที่สำเร็จรูป นวัตกรรมที่อำนวยความสะดวกในการใช้ มักได้รับการยอมรับและนำไปใช้มากกว่านวัตกรรมที่ผู้ใช้จะต้องนำไปจัดทำเพิ่มเติมซึ่งผู้ใช้จะต้องใช้เวลาจัดเตรียมเพิ่มขึ้น

⁴⁹ทิสนา แคมมณี, ศาสตราจารย์องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 418.

4. เป็นนวัตกรรมที่ไม่กระทบกระเทือนต่อบริบทเดิมมากนัก นวัตกรรมที่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมาก จำเป็นต้องปรับหรือเปลี่ยนแปลงบริบทเดิมมาก การนำไปใช้ย่อมยากกว่านวัตกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมากนัก

5. เป็นนวัตกรรมที่มีคนเกี่ยวข้องไม่มากนัก นวัตกรรมใดที่ต้องอาศัยคนหลายกลุ่มเข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวข้องด้วย ทำให้ผู้ใช้ต้องประสานงานหลายฝ่าย การใช้ที่ขึ้นกับคนหลายฝ่ายย่อมทำให้เกิดความไม่สะดวกในการใช้ จึงทำให้การยอมรับหรือการใช้นวัตกรรมนั้นยากขึ้น

6. เป็นนวัตกรรมที่ให้ผลชัดเจน นวัตกรรมที่ส่งผลเป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน มักได้รับการยอมรับสูงกว่านวัตกรรมที่ให้ผลไม่ชัดเจน

สรุป นวัตกรรมมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ไม่ซับซ้อน ไม่มีค่าใช้จ่ายแพง เป็นสิ่งที่สำเร็จรูปไม่กระทบกระเทือนบริบทเดิมที่มีมาก่อน ไม่ต้องใช้คนในการช่วยนวัตกรรมมากและสิ่งสำคัญจะต้องมีผลที่ชัดเจน

3. ประเภทของนวัตกรรมทางการเรียนการสอน

ปัจจุบันนี้มีบุคลากรทางวงการศึกษาต่างก็ผลิตนวัตกรรมทางการเรียนการสอนออกมาจำนวนมากขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนของแต่ละท้องถิ่น หรือเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ทั้งนี้มักใช้เกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เป็นบรรทัดฐานที่กำหนดเป้าหมายว่าต้องจัดทำนวัตกรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการศึกษาถ้าผู้เรียนโรงเรียนใดมีลักษณะหรือคุณภาพไม่ถึงเกณฑ์ก็จะหาแนวทาง วิธีการที่จะสร้างนวัตกรรมมาใช้เพื่อเป็นเครื่องหรือปัจจัยที่จะทำให้คุณภาพของผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย พิชิต ฤทธิ์จรูญ ได้กล่าวถึงนวัตกรรมทางการเรียนการสอนว่านวัตกรรมที่ผลิตออกมาทางการเรียนการสอน⁵⁰มีจำนวนมากแต่สามารถจำแนกประเภทได้ดังนี้

1) นวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์

นวัตกรรมประเภทนี้มีลักษณะเป็นสื่อที่ช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจกระจ่างชัดเจนในเรื่องที่เรียน หรือทำให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาการเรียนรู้ในทักษะด้านต่างๆได้เร็วยิ่งขึ้น นวัตกรรมประเภทนี้ ได้แก่ ชุดการเรียน ชุดการสอน ชุดการเรียนการสอน แบบฝึกทักษะ ชุดการฝึก ชุดฝึกทักษะการเรียนรู้ บทเรียนสำเร็จรูปแบบสื่อผสม บทเรียนโปรแกรม เกม การ์ตูนนิทาน เอกสารประกอบการเรียนรู้ เอกสารประกอบการเรียนการสอน เอกสารประกอบการสอน ฯลฯ

2) นวัตกรรมประเภทรูปแบบ เทคนิค และ วิธีการสอน

⁵⁰ พิชิต ฤทธิ์จรูญ. หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 4).กรุงเทพมหานคร : เฮาส์ออฟเคอริสมิส., 2550.

นวัตกรรมประเภทนี้เป็นการใช้วิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนในรูปแบบต่างๆที่นักการศึกษาได้คิดค้นเพื่อพัฒนาการด้านการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนทั้งในด้านการความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ ซึ่งมีวิธีการสอนและเทคนิคการสอนจำนวนมาก ได้แก่ วิธีการสอนคิดวิธีการสอนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ CIPPA MODEL วัฏจักรการเรียนรู้ 4 MAT วิธีสอนตามแนวพุทธวิธีวิธีสอนแบบบูรณาการ วิธีสอนโครงการ วิธีสอนโดยการตั้งคำถาม Constructivism ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีนวัตกรรมประเภทเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียน ด้านจิตพิสัย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ⁵¹ สรุปว่าการพัฒนาจิตพิสัยในการเรียนการสอนที่จำเป็น ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีไทย กล่าวสรุปได้ว่านวัตกรรมทางด้านการเรียนการสอนนั้นสามารถจัดเป็น 2 ประเภทคือ นวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมประเภทรูปแบบ เทคนิค และวิธีการสอน ซึ่งรวมทั้งการพัฒนาจิตพิสัยในการเรียนการสอนด้วย

3) การพัฒนานวัตกรรมด้านการเรียนการสอน

ทศนา แคมมณี ได้ให้หลักการในการพัฒนานวัตกรรมด้านการเรียนการสอน⁵²ไว้พอสรุป ดังนี้

1. การระบุปัญหา (Problem) ความคิดในการพัฒนานวัตกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะเริ่มจากการมองเห็นปัญหา และต้องการแก้ไขปัญหานั้นให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพ
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย (Objective) เมื่อกำหนดปัญหาแล้วก็กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อจัดทำหรือพัฒนานวัตกรรมให้มีคุณสมบัติ หรือลักษณะตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. การศึกษาข้อจำกัดต่างๆ (Onstraints) ผู้พัฒนาทางด้านการเรียนการสอนต้องศึกษาข้อมูลของปัญหาและข้อจำกัดที่จะใช้นวัตกรรมนั้น เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ได้จริง
4. การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม (Innovation) ผู้จัดทำหรือพัฒนานวัตกรรมจะต้องมีความรู้ประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งอาจนำของเก่ามาปรับปรุง ดัดแปลง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออาจคิดค้นขึ้นมาใหม่ทั้งหมด นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนมีรูปแบบแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาหรือวัตถุประสงค์ของนวัตกรรมนั้น เช่น อาจมีลักษณะเป็นแนวความคิด หลักการ แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เทคนิค หรือ สิ่งประดิษฐ์ และเทคโนโลยี เป็นต้น

⁵¹ กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทยจำกัด, 2551.

⁵² ทศนา แคมมณี. รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

5. การทดลองใช้ (Experimentation) เมื่อคิดค้นหรือผลิตนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนแล้วต้องทดลองใช้นวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขผลการทดลองจะทำให้ได้ข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมต่อไป ถ้าหากมีการทดลองใช้นวัตกรรมหลายครั้งก็ย่อมมีการมั่นใจในประสิทธิภาพของนวัตกรรมนั้น

6. การเผยแพร่ (Dissemination) เมื่อมั่นใจว่านวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพแล้วก็สามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก

ลำลี ทองธิว ได้กล่าวถึงรูปแบบการเผยแพร่นวัตกรรมที่นิยมกันมี 4 รูปแบบ⁵³คือ

1. การเผยแพร่ที่อิงการใช้อำนาจสนับสนุนจากเบื้องสูง (Authority Innovation-Decision Model) เป็นการเผยแพร่โดยการชักจูงให้ผู้มีอำนาจในระดับสูงเห็นความสำคัญในการใช้นวัตกรรมนั้น และตัดสินใจสั่งการไปยังผู้ใช้ซึ่งอยู่ในระดับล่างให้ใช้นวัตกรรมนั้น

2.การเผยแพร่แบบใช้มนุษยสัมพันธ์ (Human Interaction Model) เป็นการเผยแพร่โดยการชักจูงบุคคลที่จะใช้หรือเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมนั้นโดยการให้ความรู้ความเข้าใจและให้ความช่วยเหลือในการทดลองใช้

3.การเผยแพร่การใช้นวัตกรรม (User Participaiton Model) เป็นการเผยแพร่ถึงตัวผู้ใช้นวัตกรรมโดยตรงคือครู

4.การเผยแพร่แบบผสม (Eclectic Process of Change Model) เป็นการเผยแพร่ นวัตกรรมผ่านตัวกลาง ซึ่งเป็นหน้าที่เชื่อมระหว่างกลุ่มผู้ต้องการเผยแพร่นวัตกรรมทางการเรียนการสอนกับกลุ่มผู้ต้องการใช้นวัตกรรม ตัวกลางเผยแพร่นวัตกรรมอาจใช้วิธีการเผยแพร่ทั้ง 3 วิธีดังกล่าวผสมผสานกัน

เมื่อนวัตกรรมด้านการเรียนการสอน ได้เผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ พอสมควรก็จะสามารถพิสูจน์ได้ว่า นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนนั้นเป็นที่ยอมรับกันในระดับใด หากได้รับการยอมรับถึงในระดับการนำไปใช้อย่างแพร่หลายในระบบงานปกติต่อไปก็จะเปลี่ยนจากสภาพจากนวัตกรรมเป็นวิธีการปฏิบัติโดยทั่วไป นับได้ว่านวัตกรรมด้านการเรียนการสอนนั้นประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ นวัตกรรมบางอย่างได้รับการยอมรับและนำไปใช้เพียงระยะหนึ่ง แต่นวัตกรรมบางอย่างได้รับการยอมรับนำไปใช้แต่ไม่แพร่หลายก็เลิกใช้ นวัตกรรมบางอย่างไม่ได้รับการยอมรับนำไปใช้เลย ซึ่งคงต้องมีการเริ่มต้นใหม่ตั้งแต่ขั้นแรกเป็นต้นไป นวัตกรรมบางอย่างก็ตายไปไม่มีการนำไปใช้เลย ดังนั้นผู้ผลิตนวัตกรรมควรตรวจสอบข้อมูล ความสำคัญ ความจำเป็นของนวัตกรรมชนิดต่างๆก่อนที่จะตัดสินใจผลิต

⁵³ ลำลี ทองธิว. การเผยแพร่นวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับผู้บริหารและครูยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

ในการผลิตนวัตกรรมทางการเรียนการสอนแต่ละชนิดนั้น ผู้ผลิตจะต้องมีเป้าหมายในการจัดทำ ศึกษาข้อมูลในการผลิต วิธีการผลิต การนำไปใช้ ตลอดจนความคุ้มค่าต่อการใช้ประโยชน์ ทางด้านการเรียนการสอน และเมื่อผลิตแล้วควรได้นำไปทดลองใช้นาผลการทดลองมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อประสิทธิภาพของนวัตกรรม

4. ความสำคัญของนวัตกรรม

นวัตกรรมมีความสำคัญต่อการศึกษาหลายประการในโลกยุคโลกาภิวัตน์โลกมีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความก้าวหน้าทั้งด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ การศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากระบบการศึกษาที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านศึกษาบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมการศึกษาที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาทางการศึกษาในบางเรื่อง เช่น การพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย การผลิตและพัฒนาสื่อใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของมนุษย์ให้เพิ่มมากขึ้นด้วยระยะเวลาที่สั้นลง การใช้นวัตกรรมมาประยุกต์ในระบบการบริหารจัดการด้านการศึกษาที่มีส่วนช่วยให้การใช้ทรัพยากรการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง⁵⁴

5. องค์ประกอบนวัตกรรม

นวัตกรรมเริ่มจากการก่อเกิดความคิดใหม่ และการการรับรู้ถึงโอกาสโดยก่อนอื่นคนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับสิ่งใหม่ แล้วเมื่อรับรู้แล้วก็ต้องประเมินความคิดแล้วก็จะไปสู่การพัฒนาความ และผ่านเส้นทางอันยากลำบากไปสู่การนำพาความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในเชิงพานิช สอดคล้องกับนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบนวัตกรรมมากมายโดยผู้เขียนขอ ยกตัวอย่าง ได้แก่

อัจฉรา จันทรฉาย กล่าวถึง องค์ประกอบนวัตกรรมมีอยู่ 3 ประการ⁵⁵คือ

1. ความใหม่ (Newness) สิ่งที่จะได้รับการยอมรับว่า มีคุณลักษณะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีก็คือ ความใหม่ หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

⁵⁴ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิวรรณ จันทรเทพย์, ความสำคัญของนวัตกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://pc1554144053.blogspot.com/> ทฤษฎีนวัตกรรม [21 ตุลาคม 2560].

⁵⁵อัจฉรา จันทรฉาย, “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, (2553,ตุลาคม-ธันวาคม) วารสารบริหารธุรกิจ, 33): 54.

2. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) คือ สิ่งที่จะถือเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบการทำซ้ำ

3. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) และสังคม (Social) ก็คือ การให้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นสามารถวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง และในเชิงสังคมเป็นการสร้างคุณค่า ซึ่งไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์และคณะ (2553) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่เป็นมิติสำคัญของนวัตกรรม มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความใหม่ (Newness) หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจเป็นตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้ (Utterback,1971,1994,2004 ; Tushman and Nadler,1986;freeman & Soete,1997;Betje,1998;Herkma,2003;Schilling,2008)

2. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นอาจจะวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง หรือไม่เป็นตัวเงินโดยตรงก็ได้ (Utterback,1971,1994.2004;Drucker,1985,1993;Damanpour,1987;Smits,2002;DTI 2004)

3. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์(Knowledge and Creativity Idea) สิ่งที่จะเป็นนวัตกรรมได้นั้นต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบ การทำซ้ำ เป็นต้น (Evan,1966; Drucker,1985,1993; Rogers,1995; Perez-Bustamante,1999; Smits,2002; Herkema,2003; Lemon and Sahota,2003; DTI,2004; Schilling,2008)

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของ นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

6. กระบวนการนวัตกรรม

กระบวนการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นมี 5 ขั้นตอน⁵⁶

1. การค้นหาความคิดใหม่: Idea Generation

แหล่งที่มาของความคิดที่เป็นนวัตกรรม

1. ความรู้ใหม่

⁵⁶นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา,[ออนไลน์], แหล่งที่มา:[https://www.google.co.th/search?dcr.\[21 ตุลาคม 2560\]](https://www.google.co.th/search?dcr.[21 ตุลาคม 2560]).

2. การใช้ประโยชน์จากความคิดของลูกค้า

3. การเรียนรู้จากกลุ่มผู้ใช้ที่มีหัวก้าวหน้า

4. การออกแบบที่เข้าถึงใจคน

5. ฝ่ายวิจัยและพัฒนา

6. นวัตกรรมจากภายนอกองค์กร

2. การรับรู้ถึงโอกาส: Opportunity Recognition

“สิ่งที่สำคัญก็คือ เราต้องฉลาดพอที่จะรับรู้ว่าจะมีสิ่งนั้นจะเป็นการค้นพบที่ยิ่งใหญ่เมื่อเราเห็นมันอยู่ตรงหน้า” (Norman Augustine)⁵⁷

2.1 นวัตกรรมสร้างอรรถประโยชน์มากที่สุดในด้านใดได้บ้าง

2.2 อรรถประโยชน์นั้นมากกว่าหรือน้อยกว่าเทคโนโลยีของผู้อื่นเพียงใด

2.3 อรรถประโยชน์ใดมีความสำคัญมากที่สุด

2.4 สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นอรรถประโยชน์สูงสุด

3. การประเมินความคิด: Idea Evaluation

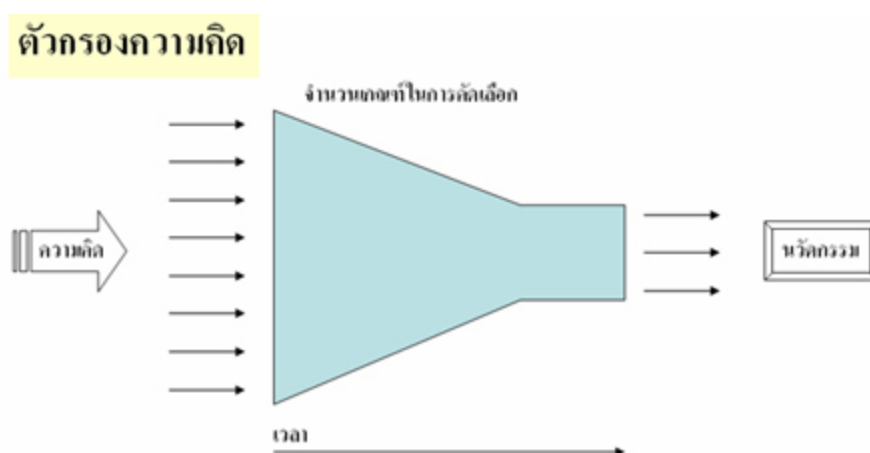
3.1 ความเหมาะสมของนวัตกรรมกับกลยุทธ์ขององค์กร

3.2 ความสามารถด้านเทคนิคขององค์กรในการสร้างนวัตกรรม

3.3 ความสามารถทางด้านธุรกิจที่ส่งผลให้นวัตกรรมประสบความสำเร็จ

4. การพัฒนานวัตกรรม: Development

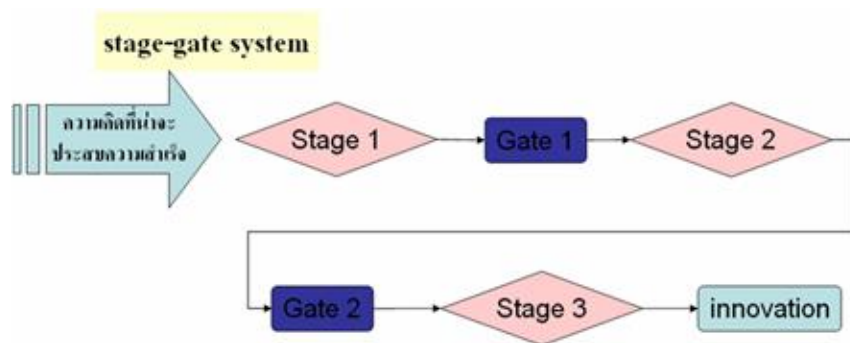
4.1 ตัวกรองความคิด ดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 ตัวกรองความคิด

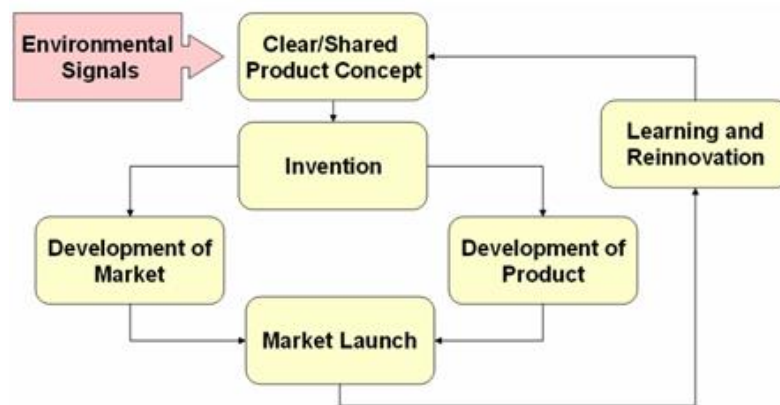
⁵⁷เรื่องเดียวกัน,[ออนไลน์], แหล่งที่มา:[https://www.google.co.th/search?dcr.\[21 ตุลาคม 2560\]](https://www.google.co.th/search?dcr.[21 ตุลาคม 2560]).

4.2 ระบบแบบ “ขั้นตอนและประตู (stage-gate system)” ดังแผนภาพที่ 2.6

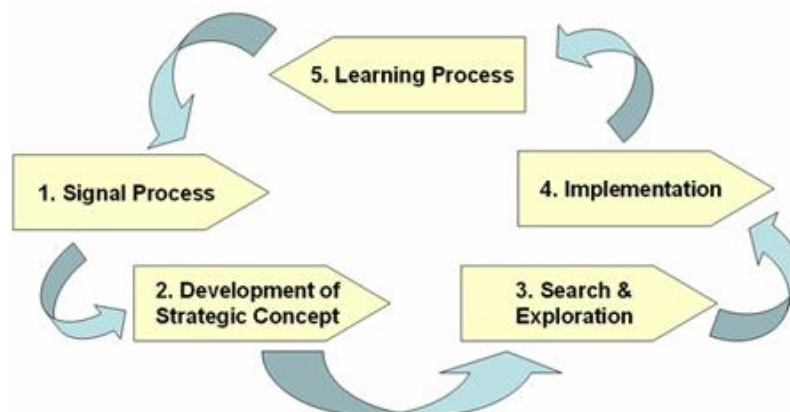
ภาพที่ 2.6 ขั้นตอนและประตู

4.3 การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) ดังภาพที่ 2.7

ภาพที่ 2.7 การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์

4.4 การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) ดังภาพที่ 2.8

ภาพที่ 2.8 การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ

5. การนำนวัตกรรมเข้าสู่ตลาด: Commercialization

5.1 การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (breakeven analysis)

5.2 การวิเคราะห์กระแสเงินสดคิดลด (Discounted cash flow analysis)

สรุปได้ว่ากระบวนการของนวัตกรรม ประกอบด้วยการค้นหาความคิดใหม่ การรับรู้ถึงโอกาส การประเมินความคิด การพัฒนานวัตกรรม และการนำนวัตกรรม เข้าสู่ตลาดหรือการจัดการศึกษาโดยกระบวนการของนวัตกรรมจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้

7. ประโยชน์ของนวัตกรรมทางการศึกษา

การนำนวัตกรรมทางการศึกษาไปใช้จัดการเรียนการสอน นอกจากจะส่งผลให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของรายวิชาแล้ว ยังมีประโยชน์⁵⁸ดังนี้

1) ประโยชน์สำหรับผู้เรียน

1. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนเป็นรูปธรรม
3. ช่วยให้บรรยากาศการเรียนรู้ สนุกสนาน
4. ช่วยให้บทเรียนน่าสนใจ
5. ช่วยลดเวลาในการสอน
6. ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย

2) ประโยชน์สำหรับผู้สอน⁵⁹

1. ทำให้ประสิทธิภาพของการสอนสูงขึ้น
2. ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย
3. ทำให้ผู้สอนมีเวลามากขึ้น จึงใช้เวลาที่เหลือในการเตรียมการสอนได้เต็มที่
4. ทำให้กระบวนการสอนง่ายขึ้น
5. ลดเวลาในการสอนน้อยลง
6. สามารถเพิ่มเนื้อหาและจุดมุ่งหมายในการสอนมากขึ้น
7. ผู้สอนลดเวลาสอนในชั้นเรียนเพราะบทบาทส่วนหนึ่งผู้เรียนทำเอง
8. ผู้สอนสามารถแก้ปัญหาความไม่ถนัดของตนเองได้
9. ผู้สอนสามารถสอนผู้เรียนได้เนื้อหาที่กว้างและลึกซึ้งกว่าเดิม
10. ง่ายในการประเมิน เพราะการใช้เทคโนโลยี มุ่งให้ผู้เรียนประเมินตนเองด้วย

⁵⁸เรื่องเดียวกัน,[ออนไลน์], แหล่งที่มา:[https://www.google.co.th/search?dcr.\[21](https://www.google.co.th/search?dcr.[21) ตุลาคม 2560].

⁵⁹เรื่องเดียวกัน,[ออนไลน์], แหล่งที่มา:[https://www.google.co.th/search?dcr.\[21](https://www.google.co.th/search?dcr.[21) ตุลาคม 2560].

สรุปได้ว่าประโยชน์ของนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา คือ สามารถเปิดโอกาสของการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง ทำให้ลดช่องว่างทางการศึกษาให้น้อยลง สามารถสร้างผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม ทำให้การจัดการและการบริหารเป็นระบบมากขึ้น ทำให้ลดการใช้งบประมาณและสามารถใช้งบประมาณที่มีอยู่ให้คุ้มค่า และสามารถแก้ปัญหาทางการศึกษาได้หลายประการ

8. ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

นวัตกรรม เป็นความคิดหรือการกระทำใหม่ๆ ซึ่งนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละวงการจะมีการคิดและทำสิ่งใหม่อยู่เสมอ ดังนั้น นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ได้เรื่อยๆ สิ่งใดที่คิดและทำมานานแล้วก็ถือว่าหมดความเป็นนวัตกรรมไป โดยจะมีสิ่งใหม่มาแทน ในวงการศึกษปัจจุบันมีสิ่งที่เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษา หรือ นวัตกรรมการเรียนการสอน อยู่เป็นจำนวนมาก บางอย่างเกิดขึ้นใหม่ บางอย่างมีการใช้มาหลายสิบปีแล้ว แต่ก็ยังคงถือว่าเป็นนวัตกรรม เนื่องจากนวัตกรรมเหล่านั้นยังไม่แพร่หลายเป็นที่รู้จักทั่วไปในวงการการศึกษา และเพื่อสอดคล้องกับหลักทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมต่อไปนี้

1) ทฤษฎีนวัตกรรมห่วงโซ่ความสัมพันธ์

แนวคิดทฤษฎีนี้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของผู้เรียนผู้สอนและความรู้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมไม่ได้มีลักษณะตรงไปตรงมา แต่มีกลไกซับซ้อนตั้งแต่การออกแบบทางการสอน การผลิตสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาเทคโนโลยี ดังนั้นนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยข้อมูลนวัตกรรม⁶⁰

2) ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี

การพัฒนาแนวความคิดเรื่องนวัตกรรมภายใต้ชื่อ “ระบบสังคม” ทฤษฎีนี้ อธิบายว่าองค์กร กลุ่ม หรือสถาบันฯ มีบทบาทในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ควรจะมีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความเข้มแข็งเกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและเครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม นวัตกรรมเกิดจากการผสมผสานระหว่างทุนที่จับต้องได้กับทุนที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งช่วยให้องค์กรมีขีดความสามารถในการดูดซับข้อมูลทางนวัตกรรมให้เพิ่มสูงขึ้น ทฤษฎีนี้มีชื่อว่า “ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี (the technology network theory of innovation)” แนวคิดดังกล่าวนี้ถูกรวบรวมโดย Bruce Lundvall ในปลายทศวรรษ ช่วงระหว่าง คศ.

⁶⁰นภดล เหลืองภิรมย์, **ทฤษฎีนวัตกรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://wordpress.com> [3 พฤศจิกายน 2560].

1980 – 1990 ซึ่งในทศวรรษที่ 1990 นักวิชาการกลุ่มนี้ได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ขึ้นมา ทฤษฎีนี้อาจเรียกว่า ระบบของนวัตกรรม (systems of innovation) เพื่อใช้อธิบายการเชื่อมโยงทางเทคโนโลยี และการจัดการนวัตกรรม นักวิชาการกลุ่มนี้ตั้งสมมติฐานว่า องค์กรนวัตกรรมจะเชื่อมโยงเข้ากับหน่วยงานต่างๆ หลากหลายผ่านเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะต่างๆ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มาของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมาจากลูกค้า ซัพพลายเออร์ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย ผู้ศึกษาจะแยกคำออกเป็น 2 ส่วน คือ คำว่าเครือข่าย (Network) และคำว่าเทคโนโลยี (technology)⁶¹

เครือข่าย (Network) ถ้าเราพิจารณาจะสามารถแบ่งออกเป็น ตาข่าย (Net) ที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ “Work” เมื่อต้องการใช้งาน เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายาม และการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์ และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ซึ่ง รศ.ดร.ประดิษฐ์ เถลิงรังษยศักดิ์ (2553) ได้สรุปไว้คือ

1. การเชื่อมโยง (Connection)
2. ความร่วมมือ (Cooperation)
3. การติดต่อสื่อสาร (Communication)
4. การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Lend a hand)
5. การสานสร้างสัมพันธ์ (Relationship)
6. การเสริมความเข้มแข็ง (Empowerment or Enrichment)

กิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทุกเครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทำให้ด้านหนึ่งหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน อีกด้านหนึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นการประสานพลัง (synergy) เป็นการใช้ทรัพยากร ใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการรณรงค์เรื่องต่างๆถ้าทำเป็นเครือข่ายจะได้ผลมากกว่า

เทคโนโลยี หมายถึง การนำความรู้ทางธรรมชาติวิทยาและต่อเนื่องมาถึงวิทยาศาสตร์ มาเป็นวิธีการปฏิบัติและประยุกต์ใช้เพื่อช่วยในการทำงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ อันก่อให้เกิดวัสดุ

⁶¹ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, เครือข่ายการเรียนรู้. สารานุกรมวิชาชีพรู. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru>. [25 พฤศจิกายน 2557].

อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร แม้กระทั่งองค์ความรู้นามธรรมเช่น ระบบหรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตของมนุษย์ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น⁶²

1. เป็นพื้นฐานปัจจัยจำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์
2. เป็นปัจจัยหลักที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา
3. เป็นเรื่องราวของมนุษย์ และธรรมชาติ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นจนสามารถสร้าง นวัตกรรม (Innovation) ซึ่งก็คือ การเรียนรู้ การผลิตและ การใช้ประโยชน์จากความคิดสร้างสรรค์ ให้กลายเป็นสิ่งใหม่ ให้เกิดผลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จนเกิดการยอมรับกันเป็นวงกว้างกลายเป็นเทคโนโลยีทำให้สังคมโลกจากเรียบง่ายกลายเป็นสังคมที่มีการดำรงชีวิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ก่อให้เกิดกระแสแห่งความไร้พรมแดน หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ที่เข้ามาสู่ทุกประเทศอย่างรวดเร็ว จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นการผสมผสาน 4 ศาสตร์ เข้าด้วยกันได้แก่ อิเล็กทรอนิกส์ โทรคมนาคม และข่าวสาร (Electronics , Computer ,Telecommunication and Information หรือเรียกย่อๆ ว่า ECTI) ทำให้สังคมโลกสามารถสื่อสารกันได้ทุกแห่งทั่วโลกอย่างรวดเร็ว สามารถรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ได้พร้อมกัน สามารถบริหารจัดการและตัดสินใจได้ทุกขณะเวลา การลงทุนค้าขาย และธุรกรรมการเงินที่ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นเทคโนโลยีกำลังทำโลกใบนี้ “เล็กลง” ทุกขณะ เป็นทฤษฎีเทคโนโลยีซึ่งอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น เกิดจากปัจจัยทางเทคโนโลยีที่มีชื่อเสียงมาก คือ ทฤษฎีของ William F. Ogburn ทฤษฎีนี้มี ฐานคติ (Assumption) อยู่ 3 ประการ คือ ประการแรก การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาจะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็สลับซับซ้อนตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น ประการที่ 2 การประดิษฐ์สิ่งใหม่จะเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เทคนิคใหม่ๆ จะทำให้การผลิตเพิ่มขึ้น การวิภาคสินค้าและบริการก็กระจายออกไปในสังคมมากขึ้น ประการที่ 3 โครงสร้างทางสังคมจะมีการปรับตัวให้เป็นระบบการผลิต การวิภาค และการบริโภค การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลจากกระบวนการปรับตัวนี้เอง ออกเบอร์น ยังอธิบายว่า วัฒนธรรมนั้น มีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช้วัตถุ การเปลี่ยนแปลงมักจะเกิดขึ้นทางวัตถุก่อน ซึ่งต่อมาทางไม่ใช้วัตถุจะต้องปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจึงเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านไม่ใช้วัตถุ

⁶²ปราการ เกิดมีสุข, เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.phojae.skn.go.th/Knowledge/pakarn.pdf>. [25 พฤศจิกายน 2560].

และวัฒนธรรมด้านไม่ใช่วัตถุประสงค์พยายามปรับตัวให้ทันกัน ด้วยเหตุนี้ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่อันเกิดการใช้เทคโนโลยีจึง เป็นเหตุให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป⁶³

ดังนั้น ทฤษฎีนวัตกรรมเครือข่ายเทคโนโลยี (the technology network theory of innovation) คือ ความสามารถในการกระจายสื่อสารโดยใช้การติดต่อสื่อสารโดยตรงหรือใกล้เคียงกัน จากคนหนึ่งไปยังอีกคนจำนวนมากหรือสื่อสารได้พร้อมกันในหลายสถานที่ ซึ่งมีความแตกต่างกัน สามารถใช้ได้หลากหลายวิธีในการศึกษาทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างรวดเร็วและทุกรูปแบบอย่างที่ได้อ้างไว้ว่า ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มาของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมาจากลูกค้า ซัพพลายเออร์ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างเช่น เทคโนโลยี เครือข่าย บน"ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือระบบเน็ตเวิร์ก คือกลุ่มของคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ถูกนำมาเชื่อมต่อกันเพื่อให้ผู้ใช้ในเครือข่ายสามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล และใช้อุปกรณ์ต่างๆ ในเครือข่ายร่วมกันได้" เครือข่ายนั้นมีหลายขนาด ตั้งแต่ขนาดเล็กที่เชื่อมต่อกันด้วยคอมพิวเตอร์เพียงสองสามเครื่อง เพื่อใช้งานในบ้านหรือในบริษัทเล็กๆ ไปจนถึงเครือข่ายขนาดใหญ่ที่เชื่อมต่อกันทั่วโลก ผ่านอุปกรณ์การสื่อสารที่นับวันยังมีหลายรูปแบบ มีการแลกเปลี่ยนการทำงาน เช่น ระบบกลุ่มเมฆ Cloud computing เป็นต้น และอีกช่องทางของเครือข่ายเทคโนโลยี คือ เทคโนโลยีของเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ ซึ่งในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงการเกิดขึ้นและเติบโตของอุปกรณ์ดีไวซ์ชนิดใหม่ๆ ไม่ว่าจะ เป็นโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต ซึ่งวิวัฒนาการเช่นนี้ได้กระตุ้นให้เกิดการใช้งานเพื่อประโยชน์ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ส่งผลให้ปริมาณการใช้งานบนเครือข่ายเติบโตมากขึ้นตามไปด้วย นั่นก็เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมเครือข่ายที่ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ ดังนั้น เทคโนโลยีการสื่อสารบนเครือข่ายโทรศัพท์มือถือที่มีใช้อยู่ทั่วไปในปัจจุบัน จะยังคงได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อปรับปรุงคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความสามารถของระบบให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีเสริมเพื่อใช้ในกรณีเฉพาะ ซึ่งการใช้งานร่วมกันอย่างราบรื่นระหว่างเทคโนโลยีเสริมและเทคโนโลยีหลักอย่าง 3G และ 4G จะทำให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้งานและบริการรูปแบบใหม่ๆ มากยิ่งขึ้น วิวัฒนาการของเทคโนโลยีลักษณะดังกล่าว ถือเป็นต้นแบบของยุค 5G ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้เทคโนโลยีสัญญาณวิทยุหลายประเภทรวมกันอย่างเป็นระบบ ก็จะทำให้สังคมเครือข่ายเกิดขึ้นได้จริงภายในปี 2563 โดยเทคโนโลยีหลักในอนาคตยังคงเป็น LTE, HSPA และ Wi-Fi ซึ่งล้วนจะได้รับการพัฒนา

⁶³ปรีดา ยังสุขสถาพร, (2556), Innovation System สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สถาบันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue=\[25 พฤศจิกายน 2557\]](http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue=[25 พฤศจิกายน 2557]).

อย่างต่อเนื่องด้วยกันทั้งหมด แม้กระทั่ง GSM ซึ่งยังคงมีความสำคัญในหลายพื้นที่ทั่วโลก ดังนั้น ยุค 5G ในอนาคต ไม่ใช่การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่เพื่อทดแทนของเก่า แต่จะเป็นวิวัฒนาการของเทคโนโลยีเดิมร่วมกับการใช้ RATs (Radio Access Technology) ใหม่ ๆ เพื่อเสริมสมรรถนะของระบบโดยรวมเพื่อใช้ในงานเฉพาะด้านเท่านั้น ทำให้เกิด ความท้าทายใหม่ของโลกเครือข่าย กล่าวคือ ผู้ใช้โมบายล์บรอดแบนด์ในอนาคต จะสามารถเชื่อมต่อสู่โลกอินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายไร้สายได้อย่างไร้ขีดจำกัด หมายถึงการเชื่อมต่อและได้รับบริการตามต้องการในทันที โดยไม่ต้องใช้เวลานานหรือติดปัญหาในการเชื่อมต่อ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้งานทั่วไปหรือภาคธุรกิจ นอกจากนี้แล้ว อุปกรณ์ลูกข่ายและบริการใหม่ที่หลากหลายเพื่อเชื่อมต่อสิ่งต่างๆ จะปรากฏขึ้นให้เห็นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็น สัญญาณจราจร ยานพาหนะ อุปกรณ์ทางการแพทย์ ถึงขยะ ระบบการส่งไฟฟ้า และอื่นๆ อีกมากมายที่ได้รับประโยชน์จากการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีทั้งต่อบุคคล ธุรกิจ และสังคมโดยรวม ระบบ 5G จะต้องสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูง เพื่อการใช้งานที่หลากหลายดังกล่าว

จากการประมาณการด้วยวิธีที่แตกต่างกัน สามารถสรุปได้ว่า ในช่วงหลังจากปี 2563 เครือข่ายโทรศัพท์มือถือจะต้องรองรับปริมาณการใช้งานที่มากกว่า 1,000 เท่า เมื่อเทียบกับปัจจุบัน ซึ่งทุกวันนี้ อุปกรณ์ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายโทรศัพท์มือถือมีจำนวนมากถึง 5 พันล้านเครื่อง โดยส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์แบบพกพาหรืออุปกรณ์เพื่อการใช้โมบายล์บรอดแบนด์ผ่านคอมพิวเตอร์และแท็บเล็ตในอนาคตมีการคาดการณ์ว่าอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อสื่อสารระหว่างมนุษย์เป็นหลัก จะมีจำนวนน้อยกว่าอุปกรณ์เพื่อการสื่อสารระหว่างเครื่องจักรสิ่งของ 10-100 เท่า ไม่ว่าจะเป็นกล้องวงจรปิด อุปกรณ์สำหรับ Smart City, Smart Home และ Smart Grid รวมทั้งเซ็นเซอร์ประเภทต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเน้นย้ำถึงความเข้มข้นที่เกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและเครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม อันเกิดจากทฤษฎีแนวคิดของนวัตกรรมทางด้านเครือข่ายเทคโนโลยีนี้เอง

3) ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมนั้นมักจะอยู่ในรูปของการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) โดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย (Network Theory) ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก ในที่นี้จะถึงกล่าวเฉพาะทฤษฎีเครือข่ายภายใต้มุมมองของสาขาวิชาด้านสังคมศาสตร์เท่านั้น

เครือข่าย หมายถึง ชุดหรือกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง (Actor) หรือตัวเชื่อมต่อ (Node) เครือข่ายที่เล็กที่สุดจึงประกอบด้วยตัวแสดง 2 ตัวที่มีความสัมพันธ์กัน โดยทั่วไปตัวแสดงจะเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายต้องมีความเป็นไปได้ในเชิงพื้นที่โดยตัวแสดงที่อยู่ “ติดกัน”

มีแนวโน้มจะเชื่อมต่อกันมากกว่าตัวแสดงที่อยู่ห่างไกลออกไป นอกจากนี้ตัวแสดงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันก็มักจะเชื่อมต่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เครือข่ายจึงมีลักษณะเป็นโครงสร้างโดยมีลักษณะเด่น⁶⁴ดังนี้

1. มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence)
2. การต่อเชื่อมระหว่างหน่วยเป็นช่องทางในแลกเปลี่ยนทรัพยากร
3. โครงสร้างของเครือข่ายเป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคต่อการกระทำของปัจเจกที่

เป็นสมาชิกของเครือข่าย

การมีเครือข่ายทางสังคมมากทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้ใหม่ๆ ได้มากขึ้นซึ่งจะเป็นผลดีต่อการสร้างนวัตกรรมในแง่ของการมีปัจจัยนำเข้าที่ดี นอกจากนี้เครือข่ายสังคมที่หนาแน่นยังช่วยในการผลักดันให้การสร้างนวัตกรรมเกิดเป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้นเพราะสามารถเข้าถึงทรัพยากรและการสนับสนุนด้านอื่นๆที่จำเป็นได้มากขึ้น

แนวคิด ทฤษฎี ของนวัตกรรมมี 4 ทฤษฎี คือ

๑. ทฤษฎี Schumpeter's theory of innovation Schumpeter

เป็นค้นคิดค้นนวัตกรรมต่างๆ ก็คือ การทำลายสิ่งๆที่สร้างสรรค์ ซึ่งมีการคิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อที่จะทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรเพิ่มขึ้นให้กับองค์กร การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันด้วยกลยุทธ์นวัตกรรม

ประเภทของนวัตกรรม -ของ Schumpeter ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. การเปลี่ยนแปลงในผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร
2. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตหรือกระบวนการนำนวัตกรรมสู่ตลาด
3. การเปลี่ยนตำแหน่งนวัตกรรมสินค้าที่เคยออกสู่ตลาดมาแล้ว ให้มีการรับรู้สิ่งใหม่
4. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่ค้นนวัตกรรมองค์กรให้มีการเปลี่ยนความคิดใหม่

2. ทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอ

เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์ เคลย์ตัน คริสเตนเซน ที่บอกว่าทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอเป็นนวัตกรรมเทคโนโลยีสินค้าหรือบริการ ที่สามารถที่จะล้มล้างเทคโนโลยี สินค้าหรือบริการที่มีอยู่เดิมมาเปลี่ยนแปลงให้ใหม่ขึ้น แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. การเปลี่ยนแปลงตลาด
2. การนำเสนอเทคโนโลยีใหม่

3. ทฤษฎีหุบเหวแห่งการดับของนวัตกรรม

⁶⁴อลงกรณ์ คูตระกูล, “นวัตกรรมสังคม: กรณีศึกษาโครงการของท้องถิ่นในเขตภาคเหนือของประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553), หน้า 29.

การยอมรับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมโดยนวัตกรรมใดที่สังคมมีความต้องการ และเกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ สังคมนั้นๆก็จะมี การยอมรับนวัตกรรมตัวนี้ แต่ถ้านวัตกรรมใดที่สังคมต้องการน้อยและมีปัญหาเกิดขึ้นนวัตกรรมตัวนี้ก็จะถูกดับไป

4. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

เกิดจากการผ่านกระบวนการใช้เทคโนโลยีที่ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ประดิษฐ์และผู้ใช้ในสังคม กลับไปกลับมาหลายครั้งจนเกิดการยอมรับในสังคม กลุ่มคนในสังคมที่ยอมรับการแพร่กระจายทางเทคโนโลยีมีด้วยกัน 5 ประเภทคือ

1. คนกลุ่มแรกในสังคม เป็นทั้งผู้ประดิษฐ์คิดค้นแล้วยังเป็นผู้ใช้งานที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยี และชอบติดตามเทคโนโลยีอยู่เสมอ นั่นเอง
 2. กลุ่มชอบลองอะไรใหม่ๆ และค่อนข้างมีฐานะ เป็นนักวิชาการหรือคนดังในสังคม
 3. กลุ่มนี้จะตัดสินใจได้ต้องคิดหลายรอบแต่ต้องใช้งานได้ง่าย และมีประโยชน์ของนวัตกรรม
 4. กลุ่มที่มีการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมอาจจะเริ่มตกรุ่นไปแล้ว และมีความจำเป็นที่จะใช้งานจริงๆ
 5. กลุ่มใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเมื่อตกรุ่นไปแล้ว และเป็นกลุ่มสุดท้ายในสังคม
- สถานะในการแพร่กระจายของเทคโนโลยีในสังคมมี 3 สถานะคือ
- สถานะที่ 1 เป็นช่วงเวลาของการประดิษฐ์คิดค้นจนพบความสำเร็จ
 - สถานะที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่สังคมได้รับรู้ถึงเทคโนโลยีในสังคม
 - สถานะที่ 3 เป็นช่วงเวลาและเทคโนโลยีอิมตัว มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุดและไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้อีก

หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางการศึกษา ประกอบด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการด้านการศึกษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น อาจสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า และแสดงพฤติกรรมเหล่านั้นออกมา
2. กลุ่มปัญญานิยม คือเรียนรู้เป็นกระบวนการของจิตที่ต้องมีการรับรู้จากการกระทำ และตีความ สามารถให้เหตุผลจนเกิดเป็นความรู้
3. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่ม คอนสตรัคติวิสต์ เป็นการอาศัยประสบการณ์เดิม ทางปัญญาที่มีอยู่เดิม
4. ทฤษฎีการสื่อสาร คือกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคคล โดยใช้สัญลักษณ์ สัญญาณ หรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน

5. ทฤษฎีระบบ จัดเป็นสาขาวิชาที่เกิดขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โดยอาศัยทฤษฎีหลายสาขาวิชา โดยนำแนวคิดแต่ละวิชามาประยุกต์รวมกัน สร้างเป็นทฤษฎีระบบขึ้นมา

6. ทฤษฎีการเผยแพร่ เกิดจากการผสมผสานทฤษฎีหลักการ และความรู้ ความจริงจากหลายสาขาวิชา มาเป็นนวัตกรรมของศาสตร์นั้นๆ มาเผยแพร่ขึ้น⁶⁵

4) ทฤษฎีการรับรู้

การรับรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนโดยทั่วไปบุคคลจะเข้าใจว่า การรับรู้คือ การรู้ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับสัมผัส จากอวัยวะทั้ง 5 ซึ่งมีไขเพียงเท่านั้น การรับรู้จะเริ่ม ตั้งแต่มีการรับสัมผัส และจะเขาระบบประสาทส่วนกลาง เพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ ไวผสมผสานกับ สิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมา แล้วประมวลข้อมูลเชื่อมโยง ไปยังศูนย์กลาง การควบคุมระบบประสาทต่างๆ ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง มีนักจิตวิทยาหลายท่านศึกษาเรื่อง การรับรู้และได้ให้ความหมายไวหลากหลายดังนี้

โดยสรุป การรับรู้ หมายถึง กระบวนการแปลความหมายของสมองของคนเราที่มีสิ่งเร้ามากระทบจากการสัมผัสของร่างกาย ซึ่งจะแสดงออกเป็นพฤติกรรม หรือทัศนคติ ทั้งนี้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิม หรือการเรียนรู้ หรือความคิดในการตีความนั้นๆ

กระบวนการรับรู้ การรับรู้เป็นกระบวนการที่สร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันและมีอิทธิพลนำไปสู่การกระทำ หรือพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล กระบวนการรับรู้มีขั้นตอนต่างๆ

1. อาการสัมผัส หมายถึง อาการที่อวัยวะรับสัมผัสรับสิ่งเร้า หรือสิ่งเร้าผ่านเข้ามากระทบกับอวัยวะรับสัมผัสต่างๆ เพื่อให้คนเรารู้ภาวะแวดล้อมรอบตัว

2. การแปลความหมายจากอาการสัมผัสส่วนสำคัญที่จะช่วยทำให้การแปลความหมายดีหรือถูกต้องเพียงใดนั้น ต้องอาศัย

2.1 สถิติปัญญา หรือความเฉลียวฉลาด

2.2 การสังเกตพิจารณา

2.3 ความสนใจและความตั้งใจ

2.4 คุณภาพของจิตใจขณะนั้น

3. ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม ซึ่งได้แก่ ความคิดความรู้และการกระทำที่ได้เคยปรากฏแก่ผู้นั้นแล้วในอดีตมีความสำคัญมากสำหรับช่วยในการตีความหรือแปลความหมายของการ

⁶⁵ แนวคิด ทฤษฎี นวัตกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 27/05/2561 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/553766>

สัมผัสได้แจ่มชัด ความรู้เดิมและประสบการณ์เดิมที่ได้สะสมไว้สำหรับช่วยในการแปลความหมายได้ดี นั้นจะต้องมีคุณสมบัติ⁶⁶ดังนี้

3.1 เป็นความรู้ที่แน่นอน ถูกต้อง ชัดเจน

3.2 ต้องมีปริมาณมาก กล่าว คือ รู้หลายอย่างจึงจะช่วยแปลความหมายต่างๆ ได้สะดวกและถูกต้องดี

สรุปได้ว่าทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมเป็นสิ่งทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ โดยทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมเช่น ทฤษฎีนวัตกรรมห่วงโซ่ความสัมพันธ์ ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม และทฤษฎีการเรียนรู้

2.3.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

การศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นเรื่องที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้น อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้ และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development วิชัย ต้นศิริ กล่าวว่า การฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอนคุณธรรมในภาคทฤษฎี⁶⁷ สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมุณี (ป.อ.ปยุตโต) ที่ได้ให้นิยามการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์⁶⁸ นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวอีกว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้องจึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า ศึกษา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไข ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กร เป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึคนึกคิดภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทัน

⁶⁶ทฤษฎีการเรียนรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://thesis.rru.ac.th/files/pdf> [3 พฤศจิกายน 2560].

⁶⁷ วิชัย ต้นศิริ, *อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 8.

⁶⁸ พระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตต์ ปยุตโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินตติ้งกรุ๊ป, 2530), หน้า 70.

และปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม 8 คือ มีลาภ สุนัขเสีย มียศ เสื่อมยศ ตีเตือน สรรเสริญ ความสุข และ ความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม 8⁶⁹

1) ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนทั้งนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะและธรรมชาติของการเรียนรู้แล้วทำการนิยามความหมายของการเรียนรู้เอาไว้มากมายในที่นี้จะขอยกตัวอย่างมาเป็นสังเขปเพื่อเป็นแนวทางการหาข้อสรุป ดังนี้

โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์มาก่อน⁷⁰

เบอร์ตัน (Burton) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนและทำให้สามารถต่อสู้กับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมต่อไป⁷¹

ครอว์และครอว์ (Crow and Crow) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง (change) การได้รับลักษณะนิสัย ความรู้ และทัศนคติทั้งหลาย การเรียนรู้จึงทำให้บุคคลมีการปรับตัวทั้งในด้านส่วนตัว และทางด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงใดๆ จึงย่อมจะมีการเรียนรู้เกิดขึ้นเสมอ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)⁷²

แฮร์ริสและชวานส์ (Harris and Schawahn) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากประสบการณ์ และได้แยกให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ 3 ประการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้⁷³

⁶⁹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548), หน้า 295-297.

⁷⁰ โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark), อ้างใน พรพิมล พรพิระชนม์, **ดร.การจัดกระบวนการเรียนรู้**, (สงขลา : เหมการพิมพ์สงขลา, 2550), หน้า 3.

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

1) การเรียนรู้ในลักษณะผลผลิต (Learning as Product) โดยเน้นให้เห็นความสำคัญของผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย นั่นคือผลของการเรียนรู้ (Outcome of Learning) ซึ่งได้มาจากประสบการณ์

2) การเรียนรู้ในลักษณะกระบวนการ (Learning as Process) โดยเน้นความสำคัญเกี่ยวกับเหตุการณ์ และกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้ จนทำกระทั่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

3) สิ่งทีก่อให้เกิดการเรียนรู้ (Learning as Function) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาสาเหตุสำคัญทีก่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น แรงจูงใจ ความตั้งใจในการเรียนรู้ หรือการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transformation of Learning) สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์

โรเจอร์ (Roger) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ทีขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และสามารถพิจารณาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ใน 2 ลักษณะ คือ⁷⁴

1) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอวัยวะ หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเกิดขึ้น โดยที่ผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Learning)

2) เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจและต้องใช้ความพยายาม (Purpose and Effort) ต้องมีการวางแผนในการเรียน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ทั้งสองลักษณะจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวร (Permanence changes)

พิมล พรพีระชนม์ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึก (Affective)⁷⁵

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ซึ่งเกิดจากการดู ได้ยิน ตมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส การอ่าน การนึกคิด การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อ

⁷⁴ โรเจอร์ (Roger), อ่างใน ศิริบุรณ์ สายโกสุม,รศ.ดร., **จิตวิทยาการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ 3,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 129.

⁷⁵ พรพิมล พรพีระชนม์, **การจัดกระบวนการเรียนรู้**, (สงขลา : เหมการพิมพ์สงขลา, 2550), หน้า 33.

การเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขันหรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory)

เป็นกรอบงานวิจัยที่จัดระบบของความรู้หรือข้อมูลและเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน หรือเป็นหลักการของการเกิดการเรียนรู้สามารถทำการทดสอบได้ สามารถนำอ้างอิงถึงเหตุการณ์และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีการศึกษาทดลองเริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมาก และแนวคิดเริ่มมีความหลากหลายขึ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ในจุดนี้เริ่มมีลักษณะของความเป็น วิทยาศาสตร์มากขึ้นมีการนำแนวทางการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ สามารถจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้ ออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลางคือ ไม่ดี ไม่เลว (Neutral-active) การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-Response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับ”พฤติกรรม” มากเพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ เป้าหมายหลักของนักพฤติกรรมนิยม คือ การค้นหาและระบุถึงกฎที่สามารถควบคุมการเรียนรู้ โดยให้ความสุขใจต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งสิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึง เหตุการณ์หรือสิ่งใด ๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสของบุคคลส่วน การตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่บุคคลแสดงอาการโต้ตอบต่อสิ่งเร้าที่รับรู้⁷⁶

2) ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) นักคิดในกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา หรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ของ

⁷⁶ ศรีเรือน แก้วกังวาล,ดร. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 47.

ข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่างๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญา ของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง⁷⁷

3) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการและมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตนหากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์⁷⁸

4) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) กลุ่มนี้จะผสมผสานแนวคิดระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม (Behavior Cognitive) โดยอาศัยทฤษฎีและหลักการที่หลากหลายของทั้งสองแนวคิด เช่น แนวคิดของกานเย่ เป็นต้น โดยกานเย่ เชื่อว่าความรู้ก็มีสิ่งหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจ ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนมากจำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง กานเย่ ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายาก โดยผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมเข้าด้วยกัน⁷⁹

โดยสรุปแล้วนักจิตวิทยาทั้ง 4 กลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนาคนมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องหลักการศึกษามหาวิทยาลัย

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันล้วนเป็นการเสนอมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่สามารถอ้างอิง ตรวจสอบได้ด้วยหลักการและเหตุผล และสามารถประยุกต์ใช้ได้ ไม่ยากนักผู้เขียนได้รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 และเห็นว่าสามารถนำแนวคิดจากทฤษฎีไปประยุกต์สู่หลักการจัดการการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

ก. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)⁸⁰

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุด ในการแก้ปัญหาและเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะ

⁷⁷ ศิริบุรณ สบายโกศล,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 89.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

⁷⁹ รังสรรค์ บุชยะมา,ผศ. การจัดการการเรียนรู้,(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550),หน้า 36.

⁸⁰ ธอร์นไดค์ (Thorndike) อ่างใน พรพิมล พรพิระชนม์,ดร.การจัดกระบวนการเรียนรู้, หน้า 36.

ใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ดังนี้

1) กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่าความรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้โดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากจะเรียนรู้อีก ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

2) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวรและในที่สุดอาจลืมได้

จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ได้ดังนี้

1) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

2) การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐานเพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่

4) หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซาก เพราะจำทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้

5) การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจ จะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือ ที่ผู้เรียนพึง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

ข. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (Skinner's Operant Conditioning theory)

สกินเนอร์ (Skinner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กล่อง ภายในมีคันบังคับให้อาหารตกลงไปในกล่องได้ ตอนแรกหนูจะ

วิ่งชนตามจุดต่าง ๆ ในกล่อง เมื่อชนถูกคานจะมีอาหารตกมาให้กิน ทำหลาย ๆ ครั้ง พบว่าหนูจะกดคานทำให้อาหารตกลงไปได้เร็วขึ้น⁸¹

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1) พฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้ระบบการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป

2) การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว (จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด 2 ตัว ตัวหนึ่งกดคานจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัวหนึ่งเมื่อกดคานบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกดคานทันที ตัวที่ 2 จะยังกดต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)

3) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อตหนูจะวิ่งพลาจอนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพลาจอนอีก จำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออก)

4) การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับปรี้อปลุกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหารเมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจึงให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจึงให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจึงให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจึงให้แรงเสริมวิธีนี้สามารถดัดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1) ในการจัดการการเรียนรู้การให้การเสริมแรงภายหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้น

2) การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้สอนชมว่า “ดีมาก” ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบถูกอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอื่นบ้าง เช่น ยิ้ม พยักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริม

3) การลงโทษที่รุนแรงเกินไปผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลยควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้ถ้อยคำไม่สุภาพของผู้เรียน แม้ได้บอกและตักเตือนแล้วก็ยังใช้อีก ผู้สอนควรงดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นเมื่อไม่มีใครตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุด

ค. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning Theory)

⁸¹ สกินเนอร์ (Skinner) อ้างใน ศิริบุรณ สบายโกศล,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, หน้า 107 – 115.

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมในระยะแรก คือ มิลเลอร์และดอลาร์ด (Miller and Dillard) ทั้งสองท่านได้เขียนหนังสือชื่อ “Social Learning and Lmitation” ในปี 1941 โดยชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นเสมอไปที่จะต้องเสริมแรงพฤติกรรมเพื่อให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยแนะนำว่า การเสริมแรงและการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในตัวเด็กเองได้ เมื่อพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนอื่น

แบนดูรา (Bandura) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้ เสนอนิยามของทฤษฎีในหนังสือ “Social Foundations of Thought and Action” ในปี 1968 โดยได้อธิบายการสังเกตและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวแบบด้วย 4 กระบวนการ คือ ความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Motivation) ซึ่งเป็นแรงเสริมที่มาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรงหรือ จากการคาดหวังว่าจะได้รางวัลเหมือนตัวแบบ⁸²

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

1) เนื่องจากการเรียนรู้โดยการสังเกตของผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวันดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องและผู้สอนควรพยายามส่งเสริมให้มีตัวแบบที่ดี รวมทั้งการเป็นตัวแบบที่ดีด้วย

2) ผู้สอนสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้โดยการเรียนแบบมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ โดยยึดหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ขั้นคือ (1) ขั้นการได้มาซึ่งความรู้ในขั้นนี้ ผู้เรียนจะต้องใส่ใจ (Attention) รับรู้สิ่งที่สังเกตและประมวลเข้ารหัส(Coding) และมีความจดจำ (Retention) และ (2) ขั้นการกระทำ ในขั้นนี้ผู้เรียนต้องลงมือการกระทำด้วยตนเอง ดังนั้นก่อนที่ผู้สอนจะเริ่มสอนต้องเตือนให้ผู้เรียนมีความใส่ใจ สังเกตทุกขั้นตอนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลียนแบบได้ถูกต้อง

3) ตัวแบบที่ใช้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะผู้สอน สามารถใช้ตัวแบบจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ผู้เรียน ปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลในภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือหรืออื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม

ง. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

(Piaget's Cognitive Development Theory)

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยากลุ่มพุทธินิยม ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร โดยได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

⁸² แบนดูรา (Bandura) อ้างในพรพรณี ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อแกรมมี, 2538), หน้า 336.

ตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็ก ในช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ อย่างไรก็ตาม เพียเจต์ (Piaget) เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่ากระตุ้นเด็ก ให้มีพัฒนาการที่เร็วขึ้น⁸³

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) มีสาระสำคัญที่สรุปได้ ดังนี้

1) พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้นดังนี้

(1) ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensor motor Period) เป็นลำดับขั้นพัฒนาการ ในช่วงอายุ 0-2 ปี ความคิดของเด็กจะขึ้นกับการรับรู้การกระทำ เด็กยึดตัวเอง เป็นศูนย์กลางและยังไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

(2) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2-7 ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับรับรู้เป็นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะใช้เหตุผลอย่าง ลึกซึ้งแต่สามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ การใช้ภาษาแบ่งเป็นขั้นย่อย ๆ 2 ขั้น คือ ขั้นก่อนเกิด ความคิดรอบยอด (Pre-Conceptual Intellectual) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2-4 ปี และขั้น การคิด ด้วยความเข้าใจของตนเอง (Intuitive Thinking Period) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุ 4-7 ปี

(3) ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการ ในช่วงอายุ 7-11 ปี เป็นขั้นที่การคิดของเด็กไม่ขึ้นกับการรับรู้จากรูปร่างเท่านั้นเด็กสามารถสร้างภาพ ในใจและสามารถคิดย้อนกลับได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่าง ๆ ได้ มากขึ้น

(4) ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการ ในช่วงอายุ 11-15 ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้และสามารถคิดตั้งสมมติฐาน และใช้ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

2) ภาษาและกระบวนการการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

3) กระบวนการทางสติปัญญามีลักษณะดังนี้

(1) การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทางสมองในการรับ ประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่าง ๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

(2) การปรับและจัดระบบ (Accommodation) คือ กระบวนการทางสมองในการ ปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบ หรือเครือข่ายทางปัญญาที่ตนสามารถ เข้าใจได้ เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาขึ้นใหม่

⁸³ อ่างใน ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 64.

(3) การเกิดความสมดุล (Equilibration) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากขั้นของการปรับทำการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนก็จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะก่อให้เกิดภาวะความไม่สมดุลขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญาขึ้นในตัวบุคคล

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget)

1) ในการพัฒนาผู้เรียน ควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญา และจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรบังคับให้เรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อมหรือยากเกินพัฒนาการตามวัย เพราะจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีได้

2) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัยสามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปสู่พัฒนาการขั้นสูงได้

3) ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากัน แต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบผู้เรียนควรให้มีอิสระที่จะเรียนรู้และพัฒนาความสามารถไปตามระดับพัฒนาการ

4) ในการจัดการการเรียนรู้ควรใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจลักษณะต่างๆ ได้ดีขึ้น แม้ในพัฒนาการช่วงการคิดแบบรูปธรรม ผู้เรียนจะสามารถสร้างภาพในใจได้ แต่การสอนที่ใช้อุปกรณ์ ที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจชัดเจนขึ้น

5) การให้ความสนใจและสังเกตผู้เรียนอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคน

6) ในการสอนผู้เรียนที่เป็นเด็กเล็ก ๆ ควรตระหนักว่าเด็กจะรับรู้ส่วนรวม (Whole) ได้ดีกว่าส่วนย่อย (Part) ดังนั้นผู้สอนจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

7) ในการสอนสิ่งใด ๆ ควรเริ่มจากสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อน แล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการซึมซับและจัดระบบความรู้ของเด็กเป็นไปด้วยดี

8) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมาก ๆ ช่วยให้เด็กดูดซึมข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็กอันเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

จ. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner's Cognitive Development Theory)

บรุนเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมที่สนใจและศึกษาเรื่องของการพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์และบรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเอง

สนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (Discovery Learning) แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของบรูเนอร์มีดังนี้⁸⁴

แนวคิด ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner's Theory of Development)

- 1) การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 2) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียนและสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ
- 3) การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้
- 4) แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้
- 5) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้ 3 ชั้นใหญ่ ๆ คือ
 - (1) ทฤษฎีการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) คือ ชั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ การลงมือกระทำช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
 - (2) ชั้นการเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage) เป็นชั้นที่ผู้เรียนสามารถ สร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้
 - (3) ชั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นชั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้
 - (4) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม
 - (5) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning) หลักการจัดการการเรียนรู้

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner)

- 1) กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดีมีความหมายสำหรับผู้เรียน การวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนการสอน

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

2) การจัดหลักสูตรแบบเกลียว (Spiral Curriculum) ช่วยให้สามารถสอนเนื้อหาหรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและวิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน

3) ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มาก เพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

4) การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

5) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

6) การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น

7) การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

ฉ. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (A Theory of Meaning Verbal Learning)

เดวิด ออซูเบล (David Ausubel) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมเชื่อว่าการเรียนรู้จะมีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้สิ่งใหม่นั้น ผู้เรียนเคยมีพื้นฐานความรู้เดิมที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ได้⁸⁵

หลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

1) ก่อนจะสอนเรื่องใหม่ ผู้สอนควรสำรวจความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนก่อนว่ามีเพียงพอที่จะทำความเข้าใจความรู้ใหม่หรือไม่ ถ้ายังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอจะต้องจัดประสบการณ์ให้

2) การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์ หรือกรอบความคิด (Advance Organizer) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย

3) หลักในการจัดเตรียม Advance Organizer คือ การจัดเรียงข้อมูลที่ต้องการให้ผู้เรียนรู้เรื่องใหม่ หรือแบ่งบทเรียนออกเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ ถ้ามีความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะเรียนรู้ใหม่ ควรอธิบายให้ผู้เรียนทราบก่อน

ช. ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้⁸⁶

⁸⁵ เดวิด ออซูเบล (David Ausubel), อ้างใน พรรณี ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, หน้า 397.

1) มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้นซึ่งในแต่ละขั้นมนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น คือ

- (1) ชั้นความต้องการทางร่างกาย (Physical Need)
- (2) ชั้นความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Need)
- (3) ชั้นความต้องการความรัก (Love Need)
- (4) ชั้นความต้องการยอมรับและการยกย่องจากสังคม (Esteem Need)
- (5) ชั้นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ (Self-Actualization)

หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงสำหรับตน

2) มนุษย์มีความต้องการที่จะรู้จักตนเองและพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่เรียกว่า “Peak Experience” เป็นประสบการณ์ของบุคคลที่อยู่ในภาวะดีมต่ำจากการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง มีลักษณะน่าตื่นเต้น เป็นความรู้สึกปีติเป็นช่วงเวลาบุคคล เข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ เป็นสภาพที่สมบูรณ์ มีลักษณะผสมผสานกลมกลืน เป็นช่วงเวลาแห่งการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงบุคคลที่มีประสบการณ์เช่นนี้บ่อย ๆ จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

1) การเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นกรแสดงออกของความต้องการของบุคคล

2) การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานก่อน

3) ในกระบวนการจัดการการเรียนรู้ หากผู้สอนสามารถทราบได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใดขั้นใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

4) การช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสระภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตรงตามสภาพความเป็นจริง

ซ. ทฤษฎีการเรียนรู้ของรอเจอร์ส (Rogers)

รอเจอร์ส (Rogers) เป็นนักจิตวิทยามนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้⁸⁷

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ (supportive Atmosphere) และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Teaching) โดยผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบชี้แนะ (Non – directive)

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 299.

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (facilitator) และการเรียนรู้ จะเน้น กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers)

1) การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัวน่า ว่างใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ดี

2) ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้ว ผู้สอนจึงควร สอนแบบชี้แนะ (Non-directive) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำทางในการเรียนรู้ของตน (self – directed) และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล

3) ในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิต และแสวงหาความรู้ต่อไป

ณ. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne’s Learning Theory)

กานเย่ (Gagne) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มผสมผสาน ได้เสนอแนวคิดหลักการที่ สำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ดังนี้⁸⁸

1) กานเย่ (Gagne) ได้จัดประเภทของการเรียนรู้ เป็นสำคัญขึ้นจากง่ายไปหายากไว้ 8 ประเภทดังนี้

(1) การเรียนรู้สัญญาณ (Signal – Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการ ตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นไปโดยอัตโนมัติอยู่นอกเหนืออำนาจจิตใจ ผู้เรียนไม่สามารถบังคับ พฤติกรรมไม่ให้เกิดขึ้นได้ การเรียนรู้แบบนี้เกิดอาการที่คนเรานำเอาลักษณะการตอบสนองที่มีอยู่แล้ว มาสัมพันธ์กับสิ่งเร้าใหม่ที่มีความใกล้เคียงกับสิ่งเร้าเดิม การเรียนรู้สัญญาณเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบ การวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ

(2) การเรียนรู้สิ่งเร้า – การตอบสนอง (Stimulus – Response Learning) เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง แตกต่างจากการเรียนรู้ สัญญาณเพราะผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเนื่องจากได้รับการ เสริมแรง การเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ และการ เรียนรู้แบบวางเงื่อนไข (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์ ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้ เป็นสิ่งเร้า ภายในของผู้เรียนเองมิใช่รอให้สิ่งเร้าภายนอกมากระทำ พฤติกรรมที่แสดงออกเกิดจกสิ่งเร้าภายใน ของผู้เรียนเอง

⁸⁸ กานเย่ (Gagne), อ้างในทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการ เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า 72.

(3) การเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง (Chaining) เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่ต่อเนื่องกันตามลำดับ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการเคลื่อนไหว

(4) การเชื่อมโยงทางภาษา (Verbal Association) เป็นการเรียนรู้ในลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง แต่เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษา การเรียนรู้แบบการรับสิ่งเร้าการตอบสนองเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงทางภาษา

(5) การเรียนรู้ความแตกต่าง (Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะความแตกต่างตามลักษณะของวัตถุ

การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างกันโดยสามารถระบุลักษณะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ พร้อมทั้งสามารถขยายความรู้ไปยังสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากที่เคยเห็นมาก่อนได้

(6) การเรียนรู้กฎ (Rule Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวม หรือเชื่อมโยงความคิดรวบยอดตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป และตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น การที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้กฎเกณฑ์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำการเรียนรู้นั้นไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กันได้

(7) การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา โดยการนำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาใช้การเรียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดภายในตัวผู้เรียน เป็นการใชกฎเกณฑ์ในขั้นสูงเพื่อการแก้ปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อน และสามารถนำกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหานี้ไปใช้กับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันได้

2) กานเย่ (Gagne) ได้แบ่งสมรรถภาพหรือองค์ประกอบการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้ 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย (1) ทักษะการเคลื่อนไหว (2) การเรียนรู้ทางด้านภาษา (3) ทักษะเชาว์ปัญญา (4) ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา (5) เจตคติ สมรรถภาพทั้ง 5 นี้มีคุณลักษณะเฉพาะที่สามารถปฏิบัติได้ในตัวเอง

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne)

1) กานเย่ (Gagne) ได้เสนอรูปแบบการสอนอย่างเป็นระบบโดยพยายามเชื่อมโยงการจัดสภาพการเรียนการสอนอันเป็นสภาวะภายนอกตัวผู้เรียน ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมองของเรา กานเย่ (Gagne) อธิบายว่าการทำงานของสมองคล้ายกันการทำงานของคอมพิวเตอร์

2) ในระบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้นั้น กานเย่ (Gagne) ได้เสนอระบบการสอน 9 ขั้น ดังนี้ (Kevein Kruse,2006)

ขั้นที่ 1 สร้างความสนใจ (Gain Attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียน เกิดความสนใจ ในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งจูงใจภายนอกและภายในตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนอาจใช้ วิธีการสนทนา ซักถาม ทายปัญหาหรือมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัว และมีความ สนใจที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ 2 แจ้งจุดประสงค์ (Inform Learner of Objectives) เป็นการบอกให้ผู้เรียน ทราบถึงเป้าหมายหรือผลที่จะได้รับการเรียนบทเรียนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการเรียน เห็นแนวทางของการจัดกิจกรรมการเรียน ทำให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนของตนได้

ขั้นที่ 3 กระตุ้นระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulate Recall of Prior Learning) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ความรู้ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง การเรียนรู้ความรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้เดิมเป็นพื้นฐาน

ขั้นที่ 4 เสนอบทเรียนใหม่ (Present the Content) เป็นการเริ่มกิจกรรม บทเรียนใหม่ โดยใช้สื่อต่าง ๆ ที่เหมาะสมประกอบการสอน

ขั้นที่ 5 จัดเตรียมและให้แนวทางการเรียนรู้ (Provide “Learning” Guidance)

ขั้นที่ 6 ให้ลงมือปฏิบัติ (Elicit the Performance (practice) เป็นการให้ ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ของบทที่ 1

ขั้นที่ 7 ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Provide Feedback) เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก

ขั้นที่ 8 ประเมินพฤติกรรมตามจุดประสงค์ (Assess Performance) เป็นขั้นการวัดประเมินว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของบทเรียนเพียงใด ซึ่งอาจทำการวัด โดยการใช้ข้อสอบ แบบสังเกต การตรวจผลงาน หรือการสัมภาษณ์ แล้วแต่ว่าจุดประสงค์นั้นต้องการ วัดพฤติกรรมด้านใด โดยเครื่องที่ใช้วัดจะต้องมีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง

ขั้นที่ 9 ส่งเสริมความแม่นยำและถ่ายโอนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติภาระงาน (Enhance Retention and Transfer to the job) เป็นการสรุปการย้ำทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้เรียน มี พฤติกรรมการเรียนรู้ที่ฝังแน่น กิจกรรมในขั้นนี้อาจเป็นแบบฝึกหัด การให้ทำกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ รวมทั้งการให้ทำการบ้าน การทำรายงาน หรือความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน

สรุปได้ว่า ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการ เปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการแสวงหาความคิดทางวิทยาศาสตร์ทำให้นักคิด นักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่สนใจ ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มตั้งแต่ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่ม พฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งเร้า การตอบสนองและการเสริมแรง ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษา เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการทางความคิดหรือ ทางสมองในฐานะ ที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม

หรือปัญญานิยม (Cognitive) ขึ้น ทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ และบรุนเนอร์ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยังได้รับการกล่าวถึงกันในปัจจุบัน ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษาได้หันมาให้ความสนใจในเรื่องของจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ขึ้น แม้ว่าในแต่ละช่วงเวลาจะมีทฤษฎีและแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในความเป็นจริง แนวคิดเก่า ๆ ก็มิได้สูญสิ้นไปอย่างสิ้นเชิงทฤษฎีแต่ละทฤษฎีต่างก็มีจุดเด่นและจุดอ่อนในตัวเอง จึงเกิดการผสมผสานแนวคิด หลายแนวเข้าด้วยกันดังตัวอย่างการผสมผสานระหว่างแนวคิดทางด้านพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมของกานเย่ เป็นต้น การศึกษาแนวคิดที่กล่าวมาสามารถช่วยผู้สอนให้ เกิดความตระหนัก ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้ต่อไป

ตารางที่ 2.4 วิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้

ที่	ทฤษฎี	ปัจจัยการแห่งการเรียนรู้
1	ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์	1. การเรียนรู้เกิดจากการฝึกหัด 2. การเรียนรู้เกิดจากการเตรียมความพร้อม 3. เกิดทักษะความรู้ความเข้าใจ 4. ยอมรับผลการกระทำ
2	ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์	1. มีระบบการเสริมแรง 2. มีการตอบสนองการเรียนรู้ 3. มีการลงโทษและให้รางวัล 4. ให้แรงเสริมกระตุ้นพฤติกรรมการเรียนรู้
3	ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม	1. เรียนรู้จากการสังเกต 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประยุกต์ 3. มีแหล่งเรียนรู้ที่ดีทั้งบุคคลและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม
4	ทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์	1. พัฒนาสติปัญญาของบุคคลตามวัย 2. ใช้ภาษาและกระบวนการคิดแตกต่างกัน 3. กระบวนการคิดทางปัญญา
5	ทฤษฎีการเรียนรู้ของบรุนเนอร์	1. การเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำ 2. การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด 3. การเรียนรู้ที่เกิดจากสัญลักษณ์และนามธรรม 4. การเรียนรู้ที่เกิดจากความคิดรวบยอด 5. การเรียนรู้ด้วยตนเอง

ที่	ทฤษฎี	ปัจจัยการแห่งการเรียนรู้
6	ทฤษฎีการเรียนรู้ของเดวิด ออซูเบล	1. เตรียมความพร้อมของผู้เรียน 2. สร้างมโนทัศน์ 3. เรียงลำดับความคิด
7	ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาส โลว์	1. จัดการเรียนรู้ให้ตรงตามความต้องการ 2. พัฒนาตนเองจากประสบการณ์ 3. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความต้องการ 4. ให้ความอิสระภาพและเสรีภาพในการเรียนรู้
8	ทฤษฎีการเรียนรู้ของรอเจอร์ส	1. จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้น่าเรียน 2. ผู้เรียนต้องมีศักยภาพและแรงจูงใจในการพัฒนาตน 3. มีเครื่องมือที่สำคัญในการเรียนรู้
9	ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่	1. การเรียนรู้สัญญาณ 2. การเรียนรู้สิ่งเร้า-การตอบสนอง 3. การเรียนรู้เชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง 4. การเชื่อมโยงทางภาษา 5. การเรียนรู้ความแตกต่าง 6. การเรียนรู้กฎ 7. การเรียนรู้แก้ปัญหา

3. ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต้องอาศัยปัจจัยส่งเสริมหลายด้าน ในที่นี้ขอเสนอ 5 ด้าน คือ

1) ตัวผู้เรียน ปัจจัยสำคัญด้านผู้เรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่

(1) วุฒิภาวะ เป็นการคำนึงถึงการเจริญเติบโตสูงสุดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่บุคคลมีความพร้อมที่จะกระทำการใดสิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

(2) ความพร้อม เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับวุฒิภาวะ เมื่อสภาพของบุคคลมีวุฒิภาวะ มีความสนใจและประสบการณ์เดิมเพียงพอที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี จึงเรียกได้ว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้

(3) ประสบการณ์เดิม บุคคลที่มีประสบการณ์มากจะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เร็วและดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย

(4) อายุ นักจิตวิทยาพบว่า ยิ่งอายุมากขึ้นความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลจะยิ่งลดลงความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลมีได้ถึงขีดสูงสุด เมื่ออายุ 20 – 35 ปี หลังอายุ 35 ปีไปแล้วความสามารถในการเรียนรู้จะลดลงเรื่อย ๆ

(5) ระดับสติปัญญาผู้ที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำ

(6) อารมณ์ ผู้ที่มีอารมณ์ปกติจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอารมณ์ไม่มั่นคง หรือมีความวิตกกังวล เซอร์ปัญญาทางอารมณ์จึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้

(7) สภาพร่างกาย ผู้ที่มีสภาพร่างกายปกติก็จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด บกพร่องทางการพูด หรือมีโรคประจำตัวต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าผู้เรียนมีความบกพร่องทางร่างกายมากเท่าใด ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะยิ่งน้อยลงมากเท่านั้น

(8) แรงจูงใจ ตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดีอีกองค์ประกอบหนึ่ง คือแรงจูงใจ การเรียนรู้จะประสบผลดีถ้าบุคคลมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และจะไม่ประสบผลเท่าที่ควรถ้าบุคคลขาดแรงจูงใจในการเรียนการให้แรงเสริมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

(9) ความถนัด ผู้เรียนแต่ละคนมีความถนัดและมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ถนัด และเร็วขึ้นแต่ถ้าผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนไม่ถนัดก็อาจทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นช้าลงได้

2) บทเรียน คุณลักษณะของบทเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

(1) ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยาก การจัดลำดับความยากง่ายของบทเรียนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการจัดการการเรียนรู้

(2) ความสั้นยาวของบทเรียน บทเรียนที่มีความยาวมาก ๆ ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนสั้น ๆ

(3) การมีความหมายของบทเรียน บทเรียนที่มีความหมายต่อผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มีความหมาย เพราะจะช่วยทำให้ผู้เรียนจดจำเข้าใจองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงสู่ตัวผู้เรียนได้นำไปใช้ได้จริงต่อไป

3) วิธีการจัดการการเรียนรู้ ในเรื่องนี้ อากรณ ใจเที่ยง⁸⁹ ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

(1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

(2) การใช้เครื่องล่อใจ (Incentive) เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนดีขึ้น

(3) การแนะนำในการเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้รับการแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่มากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เป็นตัวของตัวเอง และไม่น้อยเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องได้

(4) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น การโยงความสัมพันธ์ของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือการให้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น จะทำให้การเรียนรู้คงทนถาวรยิ่งขึ้น

(5) ช่วงเวลาในการเรียน ถ้าจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในช่วงก่อนพักกลางวัน จะช่วยให้เรียนรู้ได้ดีกว่าเรียนในตอนบ่าย

(6) การฝึกฝน เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้ว มีโอกาสฝึกฝนหรือกระทำซ้ำ ๆ อยู่เสมอจะทำให้การเรียนรู้สิ่งนั้นมีความมั่นคงถาวรขึ้น

4) สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ สามารถแบ่งสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ได้ 2 ประเภท ดังนี้

(1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถรับรู้สัมผัสจับต้องได้ที่อยู่รอบตัวผู้เรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ แสงสว่าง ความสะอาด เป็นระเบียบของห้องเรียน เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจกาย จะช่วยให้การเรียนรู้ดีขึ้น

(2) สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เป็นต้น ถ้าเป็นสภาพแวดล้อมที่ดีจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี แต่ถ้าบรรยากาศ หรือสภาพแวดล้อม มีลักษณะของความขัดแย้ง ไม่เข้าใจกันจะเป็นการบั่นทอน การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

5) ตัวผู้สอน ผู้สอนจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพราะผู้สอนถูกจัดว่าเป็นผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้วางแผนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ต่าง ที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียม ดังนั้น ผู้สอนจึงเป็นผู้ที่ต้องมีความรู้ทั้งเรื่องตัวผู้เรียน การจัดเตรียมบทเรียน วิธีการจัดการการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อเอื้อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร

สรุปได้ว่า ผู้สอนต้องการตระหนักถึงองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ดังกล่าวข้างต้นจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สอนทุกระดับชั้น ถ้าผู้สอนได้คำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ก็จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

4. หลักการจัดการการเรียนรู้

นักจิตวิทยาที่สนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่แสดงออกในรูปความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า (Stimulus) ตอบสนอง (Responses) ได้ทำวิจัยถึงเรื่ององค์ประกอบของการเรียนรู้และได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนการสอน นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นด้วยในหลักการเรียนรู้พอสรุปได้ 10 ประการ ดังนี้

1) การเตรียมตัวก่อนเรียน (Pre-learning preparation) นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างน่าพึงพอใจ ถ้าเขามีพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่จะเรียนนั้นมาก่อน (Prerequisite) แต่ถ้านักเรียนไม่เคยมีพื้นฐานความรู้เดิมมาก่อน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อาจเกิดจากการท่องจำ ซึ่งนักเรียน จะไม่สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในเรื่องที่เรียนกับบทเรียนได้โดยง่าย

2) การเร้าความสนใจ (Motivation) หากนักเรียนทราบผลลัพธ์หรือคุณค่าที่ตนจะได้รับจากการเรียนรู้หรือได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการเรียนรู้ เขาจะเกิดความสนใจต่อการเรียน มีความรับผิดชอบต่อการเรียน และเกิดการเรียนรู้ได้ดี

3) ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) นักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากันทั้งในกลุ่ม ห้องเรียน และระดับอายุเดียวกัน ครูจึงควรคำนึงแตกต่างกันระหว่างบุคคล โดยการเตรียมบทเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามความสามารถของตน

4) เงื่อนไขการสอน (Instructional Conditions) นักเรียนจะประสบผลสำเร็จ ในการเรียนรู้ได้ครบถ้วน เมื่อครูผู้สอนระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น ดังนั้น ครูจึงควรจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้เรียนจากง่ายไปยากจากความจริงเดี่ยว (facts) ไปสู่ความคิดรวบยอด/หลักการ (concepts/principles) กฎและทฤษฎีที่สูงขึ้น โดยใช้รูปแบบการสอน วิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participation) การเรียนรู้เป็นบทบาทของนักเรียน การที่นักเรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้จึงควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนครูนั้นจะมีบทบาทเพียงการเลือกจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดให้กับนักเรียนเท่านั้น

6) การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Successful Achievement) นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากเขาเห็นว่าตนเองได้รับผลสำเร็จในการเรียน ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจและมีแรงกระตุ้นให้เกิดความพยายามต่อไป

7) การทราบผลการเรียน (Knowledge of Results) การแจ้งผลการเรียนให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะผลการเรียนในทางที่ดี (Positive) จะเป็นการเสริมแรง (reinforcement) ให้นักเรียนมีความพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น

8) การฝึกฝน (Practice) นักเรียนจะบรรลุผลสำเร็จในการเรียนอีกประการหนึ่งก็คือ การให้โอกาสนักเรียนได้ใช้ความรู้และทักษะใหม่ที่ได้รับ ทั้งในด้านหลักการ (Principles) และ การสรุปรวบยอด (Generalizations) ในสถานการณ์ใหม่ นักเรียนจึงจำเป็นต้องทำแบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ

9) ช่วงเวลาในการใช้สื่อ (Rate of presenting Material) ระยะเวลาและจำนวนของสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในบทเรียนหนึ่ง ๆ ต้องสัมพันธ์กับบทเรียนและระดับความสามารถของนักเรียน การสอนเนื้อหาใด ๆ ครูจึงต้องให้โอกาสแก่นักเรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียน การฝึกฝนและการทดสอบตนเอง เป็นต้น

10) เจตคติของครู (Instructor's) การจัดการเรียนรู้ การสอนเจตคติของนักเรียนจะมีอิทธิพลต่อเจตคติของนักเรียน ในการยอมรับวิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เทคนิคและวิทยาการจัดการการเรียนรู้เป็นกระบวนการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งเป็นคนที่มีชีวิตจิตใจมีอารมณ์มีวิญญาณ มีความรู้สึกนึกคิดครูจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะเข้าถึงจิตใจของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ การจัดการการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในปรัชญาทฤษฎีทางการศึกษา ความต้องการและสภาพที่เป็นจริงของสถานศึกษา สังคมและประเทศชาติเชื่อในปรัชญา/ทฤษฎีใดมีความต้องการแบบใดครูย่อมต้องจัดการเรียนรู้ตามแบบที่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับความเชื่อและความต้องการดังกล่าว

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติให้เป็นสากลและทันกับความเจริญทางวิทยาการมาหลายยุค นับเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา กลไกสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนซึ่งในทุกครั้งของการเปลี่ยนแปลงจะอ้างถึงผลการศึกษาประกอบคำสำคัญคือ การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมานักเรียนยังไม่บรรลุความต้องการ จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษา โดยเน้นที่การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสำคัญ ในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ของไทยส่วนใหญ่มีพัฒนาการตามความก้าวหน้าของวิทยาการด้านการเรียนการสอนที่รับมาจากต่างประเทศเป็นหลัก แต่ก็มีนักการศึกษาไทยในยุคหลัง ๆ ได้ปรับเป็นแบบการสอนให้เหมาะกับลักษณะการเรียนรู้ของไทยบ้างแต่ก็มีไม่มากนัก

5. รูปแบบการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่า นักเรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มเต็มศักยภาพ ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปตามแนวทางที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดไว้ คือ การที่ครูได้มีโอกาสรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมนักเรียนได้อย่างเหมาะสมองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ครูสามารถส่งเสริมพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ ของนักเรียนได้อย่างเกิดประสิทธิภาพสูงสุดคือการรับรู้รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของนักเรียนเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามศักยภาพสูงสุด

6. กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้โดยทั่วไปมี 2 แบบ คือ การเรียนรู้ที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ละแบบมีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1) การเรียนรู้ที่เน้นครู/ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) จัดเป็นการสอนแบบบอกความรู้ (Instruction) มีลักษณะดังนี้

- (1) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน โดยการอธิบาย/บอกให้จดบันทึก
- (2) นักเรียนรับความรู้จากครู โดยการฟัง หรือจดบันทึกแล้วจึงฝึก โดยการทดสอบ/พิสูจน์ความรู้ที่ได้ หรือทำแบบฝึกหัด
- (3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย เนื่องจากได้รับความรู้โดยอ้อม
- (4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้น (Passive Learning)
- (5) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน เพราะครูต้องบอก / อธิบายมาก นักเรียนเพียงคอยฟัง จดบันทึก ทำแบบฝึกหัด ท่องจำและทดสอบ

2) การเรียนรู้ที่เน้นเด็ก / นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เป็นการสอนแบบสร้างองค์ความรู้ (Construction) มีลักษณะดังนี้

- (1) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- (2) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ภายใต้การจัดสถานการณ์ การเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นให้สงสัยใคร่รู้ คิดหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง
- (3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืดยาก เนื่องจากได้รับความรู้โดยตรง

(4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น (Active : earning)

(5) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู เพราะนักเรียนต้องศึกษา ค้นคว้า คิดหาคำตอบแสดงความคิดเห็น ทดลอง พิสูจน์ จัดบันทึก ทำแบบฝึก และปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ

7. กระบวนการเกิดการเรียนรู้

ในสภาพการณ์ของการเรียนการสอนนั้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตามลำดับ ดังนี้

1) การรับรู้ (Perception) หมายถึง การที่ผู้เรียน “รับ” ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งจากผู้สอน โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ปากและผิวหนัง ซึ่งการรับรู้ของบุคคลจากประสาทสัมผัสทั้งห้า พบว่ามีประสิทธิผลในการเรียนรู้ต่างกันจากน้อยไปมาก ซึ่งสุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ ได้สรุปไว้ ดังนี้⁹⁰

การเรียนรู้จากการอ่าน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	10 %
การเรียนรู้จากการได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	20 %
การเรียนรู้จากการได้เห็น เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	30 %
การเรียนรู้จากการได้เห็นและได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	50 %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	70 %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ทำ เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	90 %

จึงกล่าวได้ว่า การจัดการการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรเป็นการจัดให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) ของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)

2) การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถแปลความหมายตีความ หรือสรุปความสำคัญในสิ่งที่รับรู้ได้โดยเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ หรือความรู้ใหม่กับความรู้เดิมสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่ตนเองรับรู้ และสามารถอธิบายโดยให้เหตุผล

3) การปรับเปลี่ยน (Transformation) หมายถึง การที่ผู้เรียนนำความเข้าใจที่เกิดจากการรับรู้มาสร้างแบบแผนพฤติกรรมของตนขึ้น เช่น ผู้เรียนรู้ว่าหนูเป็นพาหะนำโรค ก็จะไม่กล้าเข้าใกล้ถึงแม้ผู้เรียนบางคนจะเป็นว่าลูกหนูเป็นสัตว์ที่น่ารักก็ตาม

การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามลำดับตั้งแต่การรับรู้ สร้างสรรค์ความเข้าใจต่อจากนั้นจึงนำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะกระทำหรือไม่กระทำเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้นั้นต่อไป

⁹⁰ สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ อ่างใน อารมณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, 2546), หน้า 16.

ตารางที่ 2.5 วิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

ที่	แนวคิดการเรียนรู้	ปัจจัยการเรียนรู้
1	หลักการจัดการการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเตรียมตัวก่อนเรียน 2. การเร้าความสนใจ 3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล 4. เงื่อนไขการสอน 5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม 6. การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 7. การทราบผลการเรียน 8. การฝึกฝน 9. ช่วงเวลาในการใช้สื่อ 10. เจตคติของครู
2	รูปแบบการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542
3	กระบวนการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูเป็นศูนย์กลาง <ol style="list-style-type: none"> 1) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน 2) นักเรียนรับความรู้จากครู 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา 5) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน 2. นักเรียนเป็นศูนย์กลาง <ol style="list-style-type: none"> 1) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา 2) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น 5) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู
4	กระบวนการเกิดการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. การรับรู้ 2. การเข้าใจ 3. การปรับเปลี่ยน

2.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีพุทธ

การศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธจากการศึกษาพบว่ามีหลากหลาย นวัตกรรม เช่นองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 7 ชุตนวัตกรรม

ชุดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเรื่องนี้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องศึกษาดังนี้ 1) กระบวนการเรียนการสอนวิถีพุทธ 2) กระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ 4) การฝึกสติ ภาวนาวิถีพุทธ 5) วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ 6) นวัตกรรมเด่นประจำพื้นที่ 7) นวัตกรรมความคิด สร้างสรรค์วิถีพุทธ

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

2.4.1 แนวคิด ทฤษฎี การสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชน

การสร้างเครือข่ายเป็นการเริ่มต้นของการสร้างเป้าหมายร่วมกันของภาคีสมาชิก ซึ่ง แม้ว่าสมาชิกที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทหน้าที่ความถนัดต่างๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามารับรู้ใน เป้าหมาย หรือปัญหาร่วมกัน สมาชิกแต่ละส่วนจะได้ปรับและแสดงบทบาทตามศักยภาพหรือความ ถนัดของตน เพื่อตอบสนองเป้าหมายของเครือข่ายได้ ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นรูปแบบการทำงาน ใน ลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นแนวทางที่ตรงกัน กับแนวคิดของการพัฒนาในปัจจุบัน

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่ หลากหลาย⁹¹

กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า“เครือข่าย” ว่าหมายถึงรูปแบบ หนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่มหรือองค์กรหลายๆองค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มี เป้าหมายมีวิธีการทำงาน และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้มาประสานงานกันมี ระยะเวลาานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มี การวางรากฐาน

⁹¹พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอ่น),ดร., เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพฯ นคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2547), หน้า 6.

เอาไว้(เปรียบเสมือนมีการต่อสายโทรศัพท์เอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น⁹²

งามเนตร จริงสูงเนิน ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า เครือข่าย (Network) ในภาษาอังกฤษที่ให้ภาพพจน์ที่ชัดเจนคือ “Net” หมายถึง ตาข่ายที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ “Work” เมื่อต้องการใช้งาน ดังนั้นความหมายของ “เครือข่าย” จึงหมายถึงรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมายมีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเองบุคคลกลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกัน อย่างมีระยะเวลาอันพอสมควรแม้ว่าจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่ก็จะมีรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้⁹³

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ ที่กล่าวว่าเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมเพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติภารกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเองการเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็นหรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน เครือข่ายความร่วมมือเป็นไปได้ในระดับปัจเจกบุคคลองค์กรและสถาบันอาจมีขอบข่ายและขนาด ตั้งแต่เล็กๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัดภูมิภาคประเทศและระหว่างประเทศ⁹⁴

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ ได้กล่าวถึงเครือข่ายคือกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในความหมายนี้สาระสำคัญคือความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจกิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยน

⁹²กาญจนา แก้วเทพ, **เครื่องมือการทำงานแนววิวัฒนาการชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สภาคทอภิกแห่ง ประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538), หน้า 35.

⁹³งามเนตร จริงสูงเนิน, “องค์กรชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำกรณีศึกษาขององค์กรชุมชนเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ราก-แม่เลา ตำบลป่าแป๋อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร**, (บัณฑิตวิทยาลัย : พัฒนาสังคมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2538), หน้า 14.

⁹⁴ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546), หน้า 448.

ซึ่งกันและกันและการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้นๆ เครือข่ายจำนวนมากตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิกและการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารเป็นวัตถุประสงค์หลักของเครือข่ายบางเครือข่ายตั้งขึ้นเพื่อความร่วมมือในการวิจัยศึกษาฝึกอบรมหรือตลาดบางเครือข่ายมุ่งเพื่อการแลกเปลี่ยนเครื่องมือในการประกอบอาชีพ (เช่นเครือข่ายเครื่องจักรกลทางการเกษตร) บางเครือข่ายมุ่งเป็นกลุ่มพลังกระตุ้นความตระหนักของสังคมและเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิกเครือข่ายหลายแห่งมีวัตถุประสงค์หลายด้านทั้งแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทั้งร่วมมือกันในการจัดการฝึกอบรมและวิจัยรวมทั้งผลักดันนโยบาย⁹⁵

จากความหมายของการสร้างเครือข่ายดังที่ผู้วิจัยกล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายหมายถึงการทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจการสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าทำให้เกิดการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิงนอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบการติดต่อเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียวเช่นการถ่ายทอดข่าวสารทางสื่อสารมวลชนการส่งนิเทศสารจดหมายข่าวให้กับสมาชิกเหล่านี้ไม่ใช่เครือข่ายเครื่องมือของการสื่อสารมวลชนอาจนำมาใช้ในเครือข่ายได้แต่การใช้เครื่องมือเหล่านี้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่ายดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่การส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อเท่านั้นแต่ต้องมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน

1.2 ความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาเครือข่าย

หากเราพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายนั้นได้ถูกนำมาเพื่อใช้ในการอธิบายถึงการรวมตัวของหน่วยงานในสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรวมกันเป็นเครือข่ายทางสังคมของการศึกษาและเครือข่ายของการเรียนรู้ ซึ่งจะเห็นว่าการพัฒนาในแต่ละประเภทต่างก็มีเหตุและผลต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายในแต่ละแง่มุมที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันดังต่อไปนี้

1. เครือข่ายองค์กรธุรกิจเกิดขึ้นเพื่อสร้างความสามารถในการเข้าถึงตลาดของสินค้าลดค่าใช้จ่ายทางด้านการศึกษาและพัฒนาสถานะการแข่งขันเพิ่มศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมและการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่ยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์และลดแรงกดดันจากการกำหนดเขตการค้า
2. เครือข่ายทางสังคมการอธิบายถึงสายสัมพันธ์ของบุคคลที่มีการโยกย้ายกันจากบุคคลหรือจุดเล็กๆเป็นเครือข่ายหรือจุดรวมดังกล่าวมีลักษณะเป็นเครือข่ายทางสังคมในวงกว้างซึ่งเกิดจาก

⁹⁵ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์, การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา, [Online], แหล่งที่มา; www.thai.net.net/rdcdd/cdcorner/network.htm [05 มิถุนายน 2547.]

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการขยายตัวออกไปอยู่เรื่อยๆตามการขยายตัวทางสังคมการแสวงหาพื้นที่ทางสังคมในการเข้าถึงความสัมพันธ์กับบุคคลในส่วนตัวต่างๆด้วยการสร้างโครงสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้ตนรู้สึกว่ามีตัวตน

3. เครือข่ายการเรียนรู้ในด้านความรู้พบว่าในชุมชนชนบทเองมีการสะสมและสืบทอด และความรู้ที่สามารถตอบปัญหาการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ในระยะหนึ่งการคิดค้นประยุกต์ความรู้ทางด้านการเกษตรทางอาชีพพร้อมกับความรู้ที่ได้มาจากข้างนอกเกิดการเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้านสามารถทำผ่านผู้นำชาวบ้านที่มีบารมีที่เป็นฐานของความเชื่อความศรัทธาของชุมชนและในด้านทักษะซึ่งพบว่าในปัจจุบันชาวบ้านต้องการการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

4. เครือข่ายงานพัฒนาองค์กรการพัฒนาทั้งของรัฐและเอกชนต่างให้ความสนใจต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาในรูปแบบ “เครือข่าย” ซึ่งแต่ละองค์กรมีนโยบายและวิธีการทำงานที่ต่างกันไปตามลักษณะขององค์กรและกลุ่มชาวบ้านทว่าเป้าหมายการทำงานยืนอยู่บนจุดเดียวกันคือการเน้นให้ชาวบ้านสามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นและสร้างพลังอำนาจการต่อรองระหว่างเครือข่ายกับกลุ่มภายนอกทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับนโยบาย⁹⁶

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปความได้ว่า ความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายจะไม่จำเป็นถ้าคนหรือองค์กรไม่มีการติดต่อสัมพันธ์กันกับคนหรือองค์กรในสาขาเดียวกันทั้งแนวดิ่งและแนวราบซึ่งแต่ละหน่วยงานก็มีการส่งข่าวสารข้อมูลไหลเวียนกันอยู่ภายในหน่วยงานของตนและข้อมูลข่าวสารมีค่อนข้างจำกัดการทำงานใช้กรอบความคิดหรือหลักการเฉพาะที่เคยใช้อย่างใดอย่างหนึ่งพัฒนาในสาขาแคบๆและเป็นไปตามนโยบายขององค์กรเมื่อเป็นเช่นนี้ในยามที่ต้องการเครื่องมือในการพัฒนาซึ่งอาจเป็นปัจจัยนำเข้าเทคโนโลยีการฝึกอบรมแนวความคิดในการวิจัยข้อเสนอโครงการที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา เพื่อให้องค์กรการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการได้รับการพัฒนาที่ดีและยั่งยืนต่อไป

1.3 องค์ประกอบของเครือข่าย

ในส่วนขององค์ประกอบของเครือข่ายนั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้กำหนดองค์ประกอบของเครือข่าย ไว้หลายแนวทาง ซึ่งผู้วิจัยจะขอนำมาเสนอโดยพอเป็นสังเขป ดังต่อไปนี้

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร กล่าวกล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่ายไว้ 5 ประการซึ่งประกอบไปด้วย ดังนี้

⁹⁶วิศาล ศรีมหาวโร,การพัฒนาองค์กรชุมชน, (สุราษฎร์ธานี : สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2545), หน้า 282.

- (1) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก
- (2) จุดมุ่งหมาย
- (3) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก
- (4) การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน
- (5) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร⁹⁷

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ว่ามีอยู่ 7 ประการ ประกอบไปด้วย ดังนี้

- (1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน
- (2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
- (3) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน
- (4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง
- (5) มีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน
- (6) มีการพึ่งพิงร่วมกัน
- (7) การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน⁹⁸

จากองค์ประกอบของเครือข่ายดังกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของเครือข่าย หมายถึง การที่สมาชิกหลาย ๆ กลุ่มมารวมกลุ่มโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่ายการสื่อสารภายในเครือข่ายการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนและพร้อมกันมีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกันเพื่อเป้าหมายอยู่ที่ในการสร้างองค์กรที่มั่นคงตลอดไป

1.4 ประเภทของเครือข่าย

จากการศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายพบว่าได้มีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามในการแบ่งประเภทของเครือข่ายออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามวาทกรรมและกิจกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งการจัดประเภทของเครือข่ายไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเหมือนหรือแตกต่างกัน แต่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจในการจัดแบ่งโดยการจัดแบ่งประเภทของเครือข่ายพบว่า มีหลายลักษณะตามทัศนะของนักวิชาการทั้งภายในและต่างประเทศ ดังนี้

ปาน กิมปี ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการเรียนรู้และได้จัดแบ่งประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้ออกเป็น 4 หมวด ได้แก่

⁹⁷พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร,ดร.,เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2547), หน้า 48-49.

⁹⁸เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเซสมิเดีย, 2543), หน้า 36-43.

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเอื้อที่คະบุคคล เป็นการพัฒนาคะบุคคลในด้านต่าง ๆ ก่อนที่บุคคลจะนำไปพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคม ลักษณะที่สอง เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นชุมชนเป็นหลัก โดยให้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม และเศรษฐกิจของชุมชน

2. แบ่งตามโครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ จำแนกออกเป็น 4 ประเภท ประเภทแรก คือ เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างกระจายศูนย์ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงาน แต่ภารกิจในการจัดการเรียนการสอนจะกระจายความรับผิดชอบให้กับสมาชิกเครือข่ายซึ่งต่างก็มีความสำคัญเท่ากัน รูปแบบนี้อาจเรียกว่ารูปแบบการกระจายความรับผิดชอบ (Distributed Network) ประเภทที่สอง เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างรวมศูนย์ มีองค์กรกลางเป็นทั้งศูนย์ประสานงาน และเป็นแม่ข่ายรวบรวมอำนาจการจัดการ รวมความรู้ไว้ในศูนย์กลาง การลงทุนทั้งด้านอุปกรณ์ เทคโนโลยี และกำลังคนจะอยู่ที่แม่ข่าย ส่วนลูกข่ายหรือสมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลาง ประเภทที่สาม เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างลำดับชั้น มีลักษณะเช่นเดียวกับแผนภูมิองค์กร การติดต่อสื่อสารข้อมูลจะต้องผ่านตามลำดับชั้นตอนมาก นิยมใช้ในการบริหาร การจัดการองค์กรต่างๆ ซึ่งเหมาะแก่การควบคุมดูแลระบบงาน และประเภทสุดท้าย เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างแบบผสม คือ มีทั้งรูปแบบรวมศูนย์ และกระจายศูนย์ เนื่องจากการเรียนรู้มีได้อาศัยสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นหลัก หากแต่มีการผสมผสานกันระหว่างสื่อบุคคลและเทคโนโลยี จึงจำเป็นต้องจัดระบบเครือข่ายแบบผสมเพื่อสนองความต้องการได้อย่างกว้างขวางและตรง

3. แบ่งตามหน่วยสังคม อันได้แก่ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับบุคคล เป็นเครือข่ายระบบของครอบครัวหรือระบบของเครือข่ายซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลค่อนข้างสูง เครือข่ายการเรียนรู้ระดับกลุ่ม มองได้มีด้อย ๆ คือ เครือข่ายการเรียนรู้แบ่งตามกลุ่มบ้านและตามอาชีพ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนกับชุมชน มีความเชื่อมโยงกัน มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันระหว่างไปเยี่ยมเยียนติดต่อกัน การประชุมตำบลของผู้นำหมู่บ้าน และเครือข่ายการเรียนรู้ระดับสถาบัน สถาบันภายในหมู่บ้านที่มีความสำคัญมาก คือ สถาบันทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา

4. แบ่งตามระดับการปกครองและลักษณะของงาน ได้แก่ เครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายระดับจังหวัด เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายธุรกิจ เครือข่ายสื่อสารมวลชน เครือข่ายนักฝึกอบรม เครือข่ายการประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้ระดับเครือข่ายภาคสาธารณะ เครือข่ายวิชาการ เครือข่ายองค์กรนโยบายของรัฐ เครือข่ายผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ⁹⁹

นฤมล นิราทร กล่าวว่า การจำแนกประเภทของเครือข่าย กระทำได้หลายมิติ ดังนี้

⁹⁹ปาน กิมปี, “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน”, *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตพัฒนาศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 35-38.

1. ตามพื้นที่ดำเนินงานเช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ภาคและระดับประเทศ
2. ตามประเภทกิจกรรมหรือประเด็นปัญหาเช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม ฯลฯ
3. ตามอาชีพ หรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายแรงงาน เครือข่ายกลุ่ม เครือข่าย ครูพิทักษ์สิทธิเด็ก พระสงฆ์ เครือข่ายสาววัดนรกเรียน ฯลฯ
4. ตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์การจำแนกโดยใช้เกณฑ์นี้ จะทำให้เกิดเครือข่าย 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายตามแนวตั้ง และเครือข่ายตามแนวนอน

4.1 เครือข่ายตามแนวตั้ง หมายถึง เครือข่ายที่โครงสร้างมีลักษณะเป็นช่วงชั้น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน มีองค์กรที่มีสถานภาพสูงกว่าและอยู่ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรที่เป็นลูกข่าย เครือข่ายตามแนวตั้งพบมากในองค์กรธุรกิจ เช่น เครือข่ายแฟรนไชส์ต่าง ๆ ซึ่งลูกข่ายต้องพึ่งพาบริษัทแม่ในเรื่องเครื่องหมายการค้า ขณะที่ลูกข่ายต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับประโยชน์ที่จะได้จากแม่ข่าย

4.2 เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ภายในเครือข่ายมีความเท่าเทียมกัน ลักษณะการแลกเปลี่ยนเป็นไปโดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การติดต่อภายในเครือข่าย เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลหรือองค์กรหรืออาจจะมีการทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่าย เช่น จัดประชุม กระจายข่าวสารข้อมูล หรือเป็นแกนกลางเมื่อต้องการมีการปฏิบัติการร่วมกัน องค์กรประสานงานนี้ก็ยังมีสถานภาพเท่าเทียมกับองค์กรอื่น ๆ ภายในเครือข่าย เครือข่ายในงานพัฒนาส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายตามแนวนอน¹⁰⁰

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ ได้จำแนกประเภทของเครือข่าย จากการศึกษาเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน ออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้ หรือเทคนิคต่างๆ เครือข่ายเหล่านี้เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่แนวคิดของตนและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับคนอื่น ๆ ทำให้เกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้น เครือข่ายความคิดมักเน้นเครือข่ายของกลุ่มคนที่อยู่บนสถานภาพที่คล้ายคลึงกัน แต่อยู่ต่างถิ่นกันได้รวมตัวกันสร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจะได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน เช่น เครือข่ายกลุ่มครู เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

2. เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรมส่วนมากมักเป็นเครือข่ายภายในชุมชนที่สมาชิกของเครือข่ายอาจเป็นเครือญาติกันหรือมีสายสัมพันธ์เป็นครูและลูกศิษย์กัน หรืออาจรวมอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือ

¹⁰⁰ นฤมล นิราทร, **คู่มือการสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อพิจารณาบางประการ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 21-22.

หรือร่วมมือกัน ยังผลให้งานพัฒนาของผู้นำประสบความสำเร็จ แต่ก็มีผู้นำบางท่านที่มีบารมีสามารถระดมความร่วมมือ การทำกิจกรรมระหว่างหมู่บ้าน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้านได้

3. เครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นกิจกรรมพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน นอกจากจะมีความคิดในการวิเคราะห์หาทางออกในการแก้ปัญหา มีการทำกิจกรรมการแก้ปัญหาแล้ว สิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นมากคือ จะต้องมีความรู้ที่มาจากทุนเพื่อดำเนินกิจกรรมการพัฒนา อาจมาจากการระดมทุนภายในหมู่บ้าน โดยการระดมทุนจากสมาชิก เช่น กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ หรือธนาคารข้าว หรือการทอดผ้าป่าหรืออาจเป็นทุนที่มาจากภายนอก¹⁰¹

จากการจำแนกประเภทของเครือข่ายดังกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ประเภทของเครือข่าย มี 8 ประเภท คือ 1)จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ 2) โครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ 3)ตามหน่วยสังคม อันได้แก่ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับบุคคล 4)ระดับการปกครองและลักษณะของงาน 5)พื้นที่ดำเนินงาน 6)ตามประเภทกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา 7)ตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม 8)ตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์การจำแนกซึ่งได้แนวคิดการศึกษากระบวนการสร้างเครือข่าย ได้แก่ แนวคิดการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน และแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบและประเภทของการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.5 รูปแบบของเครือข่าย

อรรถัย อาจอ่ำ และ สมศักดิ์ นัคลาจารย์ ได้จัดแบ่งไว้เป็น 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เป็นการสร้างเครือข่ายผ่านตัว “บัณฑิตอาสา” โดยการเชิญหรือชักชวนประชาชนที่ตนรู้จัก หรืออยู่ในเครือข่ายที่ตนรู้จักมาเข้ารับการอบรมและพยายามดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้ผ่านการอบรมเพื่อสร้างหรือขยายเครือข่ายต่อไปในละแวกที่อยู่อาศัย หรือชุมชนในหมู่บ้าน

รูปแบบที่ 2 การขยายเครือข่ายอย่างเป็นทางการ (Formal Channel) เป็นการพิจารณาเลือกองค์กรหรือหน่วยงานหรือสถาบันที่มีศักยภาพสูง หรือบุคคลหรือสมาชิกอยู่ในเครือข่ายของตนเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเป็นสถาบัน/องค์กร/หน่วยงานที่สามารถเผยแพร่แนวคิดของโครงการ สู่บุคคลที่ต่างวัย ต่างอาชีพ และต่างสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม¹⁰²

¹⁰¹สัมพันธ์ เตชะอธิก, การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2540), หน้า 89-91.

¹⁰²อรรถัย อาจอ่ำ และ สมศักดิ์ นัคลาจารย์, รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่องเครือข่ายอาสาสมัครเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมแอดส์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, 2540), หน้า 53.

โดยสรุปจากการศึกษาเอกสาร พบว่า มีความพยายามในการจัดแบ่งรูปแบบของเครือข่ายในหลายมิติ ขึ้นอยู่กับบริบทที่เกี่ยวข้องและเงื่อนไขในการนำไปใช้ในการอธิบาย ทั้งนี้ เครือข่ายแต่ละรูปแบบสัมพันธ์เชื่อมโยงที่แตกต่างกันจึงจำเป็นที่นักพัฒนาควรให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของเครือข่าย เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงเครือข่ายได้อย่างสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่มีอยู่ในเครือข่ายนั้นและได้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

1.6 เทคนิควิธีการสร้างเครือข่าย

วิชิต นันทสุวรรณ และ พิทยา ว่องกุลยังได้เสนอแผนแม่บทชุมชนในส่วนของแผนความเข้มแข็งและการจัดการองค์กรเครือข่าย โดยใช้รูปแบบและกระบวนการ ดังนี้

1. การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและองค์กรชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ บนพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม การช่วยเหลือ และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
2. พัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นขั้นต้น เพื่อก้าวสู่ความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาเฉพาะด้านต่าง ๆ
3. พัฒนาระบบการจัดการความสัมพันธ์ในรูปองค์กรเครือข่ายในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระดับชาติ เพื่อให้เกิดระบบการพัฒนาที่ดำเนินงานร่วมกันในทุก ๆ ด้าน¹⁰³

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสร้างเครือข่ายดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่าเทคนิควิธีการสร้างเครือข่ายนั้นจะเห็นได้ว่าการสร้างเครือข่าย (Realization) เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงาน หรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยการจัดการความสัมพันธ์ การช่วยเหลือการพัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาระบบการจัดการความสัมพันธ์ในรูปองค์กรเครือข่ายในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระดับชาติ ทั้งนี้ก็เพื่อก่อให้เกิดระบบการพัฒนาที่ดำเนินงานร่วมกันในทุก ๆ อย่างเต็มรูปแบบและสมบูรณ์ และแนวคิดเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

1.7 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่าย

ในกระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายหรือปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่ายมิใช่เพียงการส่งเสริมจัดตั้งหรือเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่าย สิ่งที่ควรคิดควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายก็คือ จะพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็งเพื่อนำไปสู่การสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงได้นั้นได้ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

¹⁰³วิชิต นันทสุวรรณ และ พิทยา ว่องกุล, *ไทยยุควัฒนธรรมทาส*, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2542), หน้า 71.

ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่าเมื่อมี ชุมชนมากขึ้น ๆ และชุมชนเหล่านี้เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จะเกิดโครงสร้างใหม่ของสังคมขึ้นในอนาคตชุมชนกับชุมชนต่าง ๆ จะติดต่อเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายข้ามประเทศ (Social Network) เกิดเป็นระบบโลกใหม่ (New World Order) คือ ระบบเครือข่ายทางสังคม โดยเครือข่ายทางสังคมจะนำไปสู่การเรียนรู้ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ส่วนกลยุทธ์เกี่ยวกับการจัดการและพัฒนาเครือข่าย¹⁰⁴

ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล ได้ศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน พบว่า เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้มี 8 ประการ คือ

1. ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือข่ายที่สูง
2. บทเรียนการเผชิญกับวิกฤตการณ์ปัญหาาร่วมกันของชุมชนที่ได้เรียนรู้ปัญหาและบทเรียน การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
3. วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น ที่ต้องมีพิธีกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเป็นสื่อในการพบปะ และการผลิตทางอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตาร่วมกันของชุมชน
4. องค์กรชุมชนหรือการรวมกลุ่มทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การจัดการกลุ่มนอกจากเป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว กลุ่มยังอยู่ในฐานะที่สร้างเงื่อนไขให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
5. ความสามารถของผู้นำ หรือแม่ข่ายการเรียนรู้ของชุมชนที่มีอุดมการณ์เพื่อชุมชน มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เท่าทันสถานการณ์ กระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน
6. การคมนาคมและการสื่อสารมวลชนที่ได้รับการพัฒนา เพื่อให้คนในชุมชนติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกรวดเร็วมากขึ้น
7. สถานการณ์ทางการเมือง ทั้งการเมืองในระดับชุมชนในการปกป้องดูแลการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น และสถานการณ์การเมืองในระดับชาติที่เป็นกระแสและบรรยากาศการเมืองแบบประชาธิปไตย
8. การสนับสนุนจากภายนอก โดยเฉพาะการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่สนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ทั้งด้านข้อมูล ข่าวสาร เงิน-ทุน กำลังใจ ในกระบวนการการเรียนรู้ของชุมชน¹⁰⁵

¹⁰⁴ประเวศ วะสี, **บทบรรยายและการฝึกกระบวนการ AIC เรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 การประชุม UN. System Collaboration Action Plan**, โรงแรมเฟลิกซ์ กาญจนบุรี 13-14 กรกฎาคม 2539, (2541 :25).

¹⁰⁵ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล, “เครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538), หน้า 122.

ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่ายจัดว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายบางแห่งก็มีปัญหาในแง่ของโครงสร้างและการเงินบางแห่งมีปัญหาด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่ขาดความต่อเนื่องและขาดพลังเพราะไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนส่วนเครือข่ายอำนาจต่อรองมักจะถูกสร้างภาพให้สาธารณะเห็นว่า เป็นกลุ่มคนที่เห็นแก่ตัวเป็นกลุ่มที่มีนักการเมืองสนับสนุนเป็นเครื่องมือของนักการเมืองทำให้ขาดความชอบธรรมในการดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหของตนเองเนื่องจากสาธารณะไม่มีข้อมูลเพียงพอ นอกจากนี้ยังมีอีกหลายปัจจัยที่จัดว่าเป็นปัญหาทั่วไปของเครือข่ายโดยปัญหาที่นำมาเสนอในที่นี้ไม่ได้จัดว่าปัญหาใดมีความสำคัญกว่าปัญหาใด

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวคิดของการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือของ 3 เครือข่ายชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียนเป็นอย่างมากจึงจะสามารถพัฒนาผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีความรู้เพิ่มขึ้นโดยหลักพุทธศาสนามานาบูรณาการ ดังนี้

2.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

2.5.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน

สุพรรณิ ไชยอำพร¹⁰⁶ กล่าวว่าในการขับเคลื่อนชุมชนนั้นจะต้องมีกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการและต้องผ่านมิติวัฒนธรรมใน 3 มิติด้วย คือ 1) ระบบความเชื่อ/ความคิด 2) ระบบคุณค่านิยม รวมถึงคุณธรรมและจริยธรรม และ 3) แบบแผนของคนส่วนใหญ่ที่กระทำและมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกัน หรือเป็นกิ้งก๊อตโนมัต โดยสำนึกว่าต้องทำอะไร เมื่อไร อย่างไร (Pattern of Action Behavior) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาหรือการขับเคลื่อนชุมชนใดๆ จะมีขั้นตอนที่เน้นมิติของชาวบ้านเป็นหลัก แต่ย้งต้องเตรียมคน หรือผู้นำชุมชนให้มีความสนใจและเข้ามาร่วม ฉะนั้นการขับเคลื่อนจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของผู้คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำและประชาชนไว้ดังนี้

1. ชั้นการตระหนักในช่องว่าง (Consciousness Gap) ซึ่งการตระหนักในช่องว่างนี้มักบ่งชี้ด้วยการรับรู้ปัญหาการมีความต้องการโดยมองเห็นรับรู้ถึงช่องว่างหรือช่วงห่างของสภาพที่เป็นอยู่กับสิ่งที่พึงปรารถนา (Problem/Need)

2) ชั้นมีความต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างมีขอบเขต (Aspiration Frontier) เมื่อบุคคลตระหนักในช่องว่างแต่ยอมรับได้ปลงได้ กรขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงย่อมไม่เกิดขึ้น ดังนั้นหากต้องการให้มีการขับเคลื่อน จำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดการจูงใจในการเปลี่ยนแปลง หรือต้องการการเปลี่ยนแปลง การนำสิ่งที่ตั้งมโนภาควิไมใจทั้งในอดีตและปัจจุบันของชุมชนมาเป็นสื่อชักนำให้มีความ

^{๑๐๖} สุพรรณิ ไชยอำพร .. วัฒนธรรมกับการพัฒนา : ศาสตร์ของการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๔๙ หน้า ๒๐-๒๓.

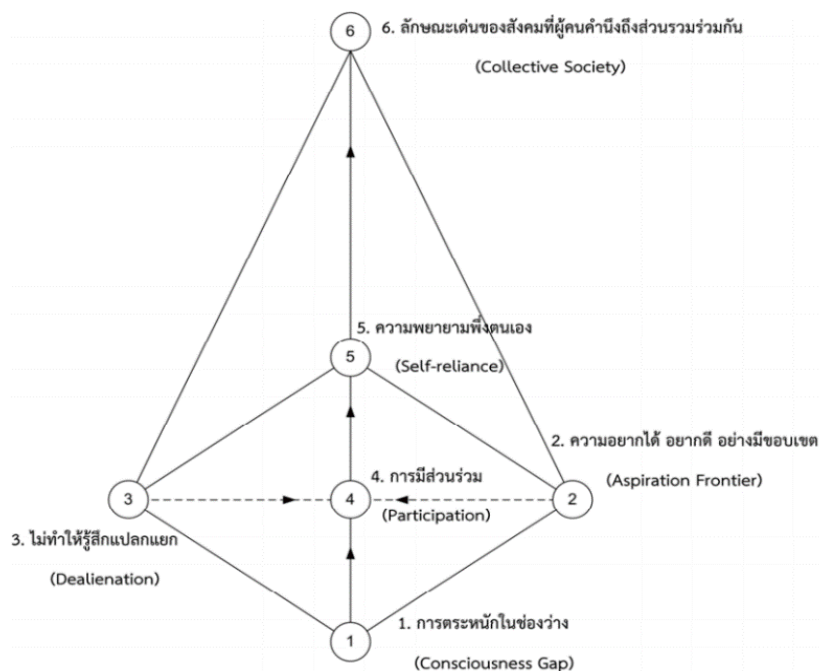
ต้องการให้มีสิ่งที่ดีงามนำภาคภูมิใจเป็นต้น

3) ชั้นให้เกียรติไม่สร้างความรู้สึกละแอกแยก (De-Alienation) กล่าวคือ ในการขับเคลื่อนงาน เพื่อจะให้บุคคลตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม จำเป็นต้องให้เกียรติ หรือสร้างความรู้สึกว่าทุกคนมีความสำคัญต่องานการขับเคลื่อน

4) ชั้น การมีส่วนร่วม (Participation) เนื่องจากการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ผู้คนในชุมชนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) อันหมายถึง การมีส่วนร่วมตัดสินใจ หรือการมีส่วนร่วมแบบต่อเนื่อง (Continuous Participation) คือ การมีส่วนร่วมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดการขับเคลื่อน

5) ชั้นสามารถพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ทั้งการพึ่งตนเองทางวัตถุ การพึ่งตนเองทางจิตใจ และการพึ่งตนเองทางสติปัญญา

6) ชั้นผู้คนในสังคมคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน (Collective Personality Society) คิดถึงผู้อื่น คิดถึงผลประโยชน์สาธารณะ ตลอดจนการมีจิตอาสา กระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ แสดงในภาพที่ 2.9

ภาพที่ 2.9 แสดงกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ

แหล่งที่มา : สุพรรณณี ไชยอำพร, 2549 : 20-23

2.6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

2.6.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการ

1. ความหมายของการบูรณาการ

การบูรณาการมีนักวิชาการได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกันดังนี้

บัณฑิตยสถาน คำว่าบูรณาการของราชบัณฑิตยสถาน ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2442 ไม่มีคำ ว่า “บูรณาการ” โดยตรง แต่มีคำ ว่า “บูรณ-, บูรณ” ซึ่งเป็นคำ กริยาวิเศษณ์ หมายถึง เต็ม อาทิ บูรณาการรวมหน่วย เป็นคำ นาม หมายถึง การนำ หน่วยที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและ บูรณะ เป็นคำ กริยา หมายถึง ซ่อมแซมทำให้กลับคืนดีเหมือนเดิม เช่น บูรณะวัด เป็นต้น โดยการบูรณาการยังหมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการจัด หลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum) คือหลักสูตรที่นำเอาเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ มา หลอมรวมเข้าด้วยกันทำให้เอกลักษณ์ของแต่ละรายวิชาหมดไป เช่นเดียวกัน การเรียนการสอนที่ ดำเนินการด้วยวิธีบูรณาการเราเรียกว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ (Integrated Instruction) คือ เน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชาและ เน้นที่การเรียนของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าการบอกเนื้อหาของครู¹⁰⁷

สอดคล้องกับความหมายของบูรณาการว่า “ การนำศาสตร์ต่างๆมาผสมผสานกันเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง¹⁰⁸ โดยยังมีความหมายของคำว่าบูรณาการคือ “ การเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ทุกชนิด ที่บรรจุอยู่ในแผนของหลักสูตร เป็นการเชื่อมโยงแนวนอนระหว่างหัวข้อและเนื้อหาต่างๆ ที่เป็นความรู้ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย การบูรณาการทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และรู้ในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้งซึ่งการบูรณาการความรู้เป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะในยุคที่มีความรู้ ข้อมูลข่าวสารมาก จึงเกิดเป็นหลักสูตรที่เรียกว่า หลักสูตร บูรณาการ (Integrated curricula) ซึ่งพยายามสร้างหัวเรื่อง (Themes) ในโปรแกรมวิชาโดยนำ ความคิดหลักในวิชามาสัมพันธ์กัน และสัมพันธ์กับวิชาอื่นด้วย ซึ่งการบูรณาการนั้นถือได้ว่า เป็นการ ผนวกในการประสานงาน พร้อมกับการได้เติมเต็มการเชื่อมโยงในการทำงานร่วมกัน

¹⁰⁷ สุวิทย์ มูลคำและคณะ, Child center : storyline method : การบูรณาการหลักสูตร และการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : ที.พี.พรีน จำกัด, 2542), หน้า 67.

¹⁰⁸ วัฒนา ระวัชทุกข์, แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : แอลทีเพรส จำกัด, 2442), หน้า 43.

โดยการบูรณาการ (Integration) นั้นจะมีหน้าที่ในการช่วยทำการประสานให้มีความกลมกลืนกันของแผน กระบวนการ สารสนเทศ การจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติการ ผลลัพธ์ และการวิเคราะห์ เพื่อเป็นการที่จะได้ทำการสนับสนุนเป้าประสงค์ที่สำคัญขององค์การบูรณาการที่มีประสิทธิผล เป็นมากกว่าความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน (Alignment) และจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อการดำเนินการของแต่ละองค์ประกอบภายในระบบการจัดการผลการดำเนินการมีความเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียวอย่างสมบูรณ์แบบ และการนำสิ่งหนึ่งเข้ารวมกับอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้สิ่งเดิมเพิ่มพูน สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เอื้อประโยชน์ต่อกัน รวมทั้งการเชื่อมโยงสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งเข้าเป็นส่วนประกอบของอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้สิ่งนั้นเกิดความสมบูรณ์ขึ้น¹⁰⁹ และการทำให้หน่วยย่อยที่มีอยู่ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกันเข้ามารวมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนให้เป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความหมายครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว¹¹⁰ โดยมีลักษณะของการผสมผสานประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งอาจจะเป็นการผสมผสานเนื้อหาจากวิชาต่างๆ ที่อยู่ในสาขาเดียวกันหรือเป็นการผสมผสานเนื้อหาวิชาต่างๆ ที่อยู่ต่างสาขากันก็ได้

และการบูรณาการในความหมายที่เป็นภาษาอังกฤษ ผู้เขียนเห็นว่ามีความหมายในภาษาอังกฤษบางคำที่ได้มีความหมายทำนองเดียวกันกับคำว่า “บูรณาการ” ดังนี้

Integration เป็นคำ นาม หมายถึง

1. การทำให้รวมเป็นหน่วยเดียวกัน, การผสมกัน, การรวมกัน และ
2. วิธีการของจำนวนเต็ม

Integrate เป็นคำ กริยา หมายถึง 1. เชื่อมผนึกเป็นส่วนเดียวกัน, ทำให้สมบูรณ์ หรือครบถ้วนบริบูรณ์ 2. รวมเป็นส่วนเดียวกัน และ 3. จำนวนเต็ม เป็นต้น¹¹¹

การบูรณาการ นั้นยังสามารถที่จะทำการสร้างองค์ความรู้ และประสบการณ์ใหม่ๆ ในลักษณะของการผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริง โดยการรวมกันมากกว่า การแบ่งแยกเป็นส่วนๆ นั้นเอง¹¹² และยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการ หรือการปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางจิตพิสัย และพุทธิพิสัย หรือกระบวนการ

¹⁰⁹ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การคิดเชิงบูรณาการ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ซัคเซส มีเดีย, 2446), หน้า 56

¹¹⁰ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง, 2440), หน้า 89.

¹¹¹ นที เทียมศรีจันทร์, บทสรุปการจัดทำข้อเสนอการวิจัยในเชิงบูรณาการสำหรับผู้บริหาร : ฉบับกระเป๋, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2547), หน้า 78.

¹¹² Beane, James A, Curriculum Planning and Development, Boston : Allyn and Bacon, 1991, p. 9.

หรือการปฏิบัติในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ชีวิตมีความสมดุลนั่นเอง

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าความหมายของการบูรณาการนั้น หมายถึง การเชื่อมผสม ประสานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นกระบวนการที่ต้องใช้การเชื่อมต่อประสานสิ่งหนึ่ง หรือ หลายสิ่งที่มีอยู่นั้นให้เข้ามารวมกัน พร้อมกับการมีประสบการณ์ในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา โดยจะต้องมีความประสานสัมพันธ์ให้ เป็นไปในรูปแบบองค์รวมลักษณะของหนึ่งเดียว มีความครบถ้วน และสมบูรณ์ เป็นเอกภาพในตัวแบบ ไม่แยกส่วน จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน นั่นเอง

2. แนวคิดของการบูรณาการ

โดยมีนักวิชาการหลายๆ ท่าน ได้ให้ความหมายของแนวคิดของการบูรณาการที่มีความแตกต่างออกไป ซึ่งผู้วิจัยจึงได้ศึกษาต้นคว้า และสามารถนำมาสรุป ได้ดังต่อไปนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการบูรณาการ (Integration) เกิดขึ้นจากความคิดของ จอห์น ล็อก (John Locks) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่ได้ชี้ให้เห็นความจริงว่า เด็กสนใจเฉพาะสิ่งจำเป็น และใช้ได้บ่อยในชีวิต เพราะเด็กไม่มีเวลา และกำลังพอที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้หมด จะต้องเลือกสอนเฉพาะสิ่งจำเป็นที่จะสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ ต่อมา จอห์น คิวอี้ (John Dewey) นักปรัชญาชาวอเมริกัน เป็นผู้เสนอว่าการให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้น ควรให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่นำไปสู่ความเข้าใจกิจกรรมพื้นฐานต่างๆ ของมนุษย์ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งจะช่วยให้เยาวชนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ขึ้นโดยธรรมชาติ และมีความเชื่อว่า เราสามารถเชื่อมโยง มโนทัศน์ของวิชาต่างๆ ที่มีในหลักสูตร ได้อย่างน้อย 2 วิชาขึ้นไป และด้วยวิธีการเชื่อมโยงจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ต่อไป ซึ่งแนวคิดของจอห์น คิวอี้ นำไปสู่หลักการบูรณาการในเวลาต่อมา¹¹³

ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เหตุผลสำคัญที่จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ประกอบด้วยกัน 3 ด้านใหญ่ๆ ดังนี้

1) ด้านจิตวิทยา เรามักจะมองว่า การเรียนรู้จะเป็นไปได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะสัมผัสกับองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการเรียนรู้ที่หลากหลายเหล่านั้น จะต้องเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

2) ด้านสังคมวิทยา ซึ่งเรา คงจะต้องมีความเชื่อร่วมกันว่า ความรู้จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อความรู้นั้นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตจริง โดยใช้

¹¹³ ดร.กิตติชัย สุธาสิโนบล, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ เพื่อ

การผสมผสานทักษะต่างๆ จากหลากหลาย วิชาาร่วมกัน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในมุมมองทางด้านสังคม วิทยา

3) ด้านการบริหาร การบริหารถือเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่เราไม่ควรที่จะ มองข้าม เพราะว่า การบริหารจะช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร และสามารถลดความ ซ้ำ ซ้อนของเนื้อหาวิชา ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถมีเวลาเรียนรู้สิ่งอื่นๆ มากขึ้น ซึ่งนับว่าจะมีมากมายใน โลกยุคปัจจุบัน

จากเหตุผลทั้ง 3 ด้าน นำจะสามารถสนับสนุนคำตอบที่ว่า ทำไมต้องจัดการเรียนรู้แบบ บูรณาการให้กับผู้เรียน นอกจากนี้อาจจะมีเหตุผลปลีกย่อยอีกมากมายที่นักการศึกษาต่างๆ ได้ให้ เหตุผลไว้ เมื่อพิจารณาแล้วก็ไม่น่าที่จะเป็นประเด็นที่นอกเหนือจากที่ได้กล่าวไว้

ด้านจิตวิทยา การเรียนรู้จะเป็นไปได้ดีเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับองค์ประกอบ การเรียนรู้ที่หลากหลายเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริง

ด้านสังคมวิทยา ความรู้จะมีคุณค่าต่อเมื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนแก้ปัญหา ต่างๆ ในชีวิตจริงโดยใช้ทักษะจากหลากหลายวิชาาร่วมกัน

ด้านการบริหาร ช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร ลดความซ้ำซ้อนของ เนื้อหาวิชา ผู้เรียนมีเวลาเรียนรู้สิ่งอื่นมากขึ้นในโลก

นอกจากนี้อารมณ์สตรอง ได้แบ่งแนวความคิดการบูรณาการออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1. การบูร ณาการในแนวตั้ง (Vertical Integration) เป็นการบูรณาการเข้ากับวัฒนธรรม องค์กร และการบูรณา การเข้ากับกลยุทธ์

2. การบูรณาการในแนวนอน (Horizontal Integration) เป็นการบูรณาการระหว่าง กระบวนการภายในหน่วยงาน เช่น การบูรณาการระบบการจัดการผลการปฏิบัติงาน จะเห็นได้ว่า การบูรณาการจะเกิดความสมบูรณ์นั้นประกอบด้วยลักษณะการบูรณาการดังนี้

1) การมีหน่วยย่อย องค์ประกอบย่อย ระดับขึ้นที่นำมาประมวลเข้าด้วยกัน สิ่ง ที่ นำมานั้นก็ต้องประมวลเข้าด้วยกันนั้นเรียกว่าหน่วยย่อย

2) หน่วยย่อยนั้น ต้องมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยง เป็นหนึ่งเดียวกันและมี ความ ยืดหยุ่นในตัวปรับตัวให้เคลื่อนไหวได้ตลอดเวลา

3) เมื่อนำหน่วยย่อยเข้ามาจะครบถ้วนสมบูรณ์ พอดี อย่างลงตัว มีความ ผสม กลมกลืนแบบไม่แยกส่วน และดำเนินไปด้วยดีอันเป็นลักษณะของการบูรณาการ

โดยแนวความคิดการบูรณาการ หมายถึงการทำให้หน่วยย่อยๆ นิ่งหลาย ที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่ง กันและกัน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์กรรวมหนึ่งเดียว ที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ใน ตัวการบูรณาการนั้น เราจะเอาหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งมารวมเข้าในองค์กรรวมที่มีหน่วยย่อยอื่นอยู่แล้วก็

ใด หรือจะเอาหน่วยย่อยทั้งหลายที่ต่างแยกๆ กันอยู่มารวมเข้าด้วยกันองค์รวมก็ใด ซึ่งเรียกว่าบูรพาการ ทั้งสิ้น แต่ข้อที่สำคัญก็จะต้องมีตัวอื่นที่เป็นหลักอยู่ 3 อย่างในเรื่องบูรพาการ คือ

1. มีหน่วยย่อยองค์ประกอบ ชิ้นส่วน อวัยวะ หรือชิ้น ระดับ แง่ ด้านที่จะ เอามาประมวล เข้าด้วยกัน อันนี้เป็นสิ่งที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกันคือ สิ่งย่อย กับส่วนย่อย

2. หน่วยย่อยเป็นต้นนั้น มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน โดยอันนี้อาจจะเลยไปถึง ลักษณะที่ว่า ในเรื่องของการยืดหยุ่นปรับตัวได้ และมีความเคลื่อนไหวได้ ตลอดเวลาด้วย

3. เมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้ว ก็จะเกิดความครบถ้วนเต็มบริบูรณ์ โดยมีความ ประสานกลมกลืน เกิดภาวะได้ที่ พอดี หรือสมดุล พอได้ที่หรือพอดีสมดุลแล้วองค์รวมนั้นก็จะมี ชีวิตชีวา และสามารถดำรงชีวิตอยู่ไปด้วยได้ดี อันเป็นภาวะของการบูรพาการ

ถ้าครบทั้งองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างนี้ก็จะเป็นสิ่งที่จะบูรพาการสามอย่างนี้ ให้เป็นตัวอื่นที่ จำเป็นไปตามสภาวะ สอนในทางปฏิบัติจะมีหลัก และกระบวนการวิธีอย่างไร ก็จะพิจารณาว่ากันอีกส่วนหนึ่ง แต่สิ่งที่จะต้องเน้นก็คือ ความพอดี หรือได้ที่สมดุล ซึ่งก็เป็นสภาวะที่ต้องการของการบูรพาการนั้น เราจะแสดงลักษณะออกมาให้เห็นเป็นข้อสำคัญได้ 2 อย่างคือ เมื่อเป็นองค์รวมแล้วองค์รวมนั้นมีชีวิตชีวา หรือดำเนินไปด้วยดี ซึ่งองค์รวมนั้นเกิดมีภาวะและคุณสมบัติของมันเอง

ต่อมาได้มีแนวคิดการบูรณาการ (Conception integration) ขึ้นตอนของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้เสนอในรูปแบบแนวคิดแบบบูรพาการไว้อย่างน่าสนใจก็คือ ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ถอดกรอบ เพื่อที่จะให้หลุดจากกับดักทางความคิด ทางวัฒนธรรม ทางความรู้ทาง ประสบการณ์เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขยายกรอบ โดยอาศัยฐานแนวคิดในเรื่อง องค์รวม สหวิทยาการ คิดโดยวิธีอุปนัย การมองประสานขึ้นตรงข้าม และมองแบบทุกฝ่ายชนะ

ขั้นที่ 3 คุมกรอบ ซงเป็นชั้นกลับมาบูรพาการอีกครั้ง¹¹⁴

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการ

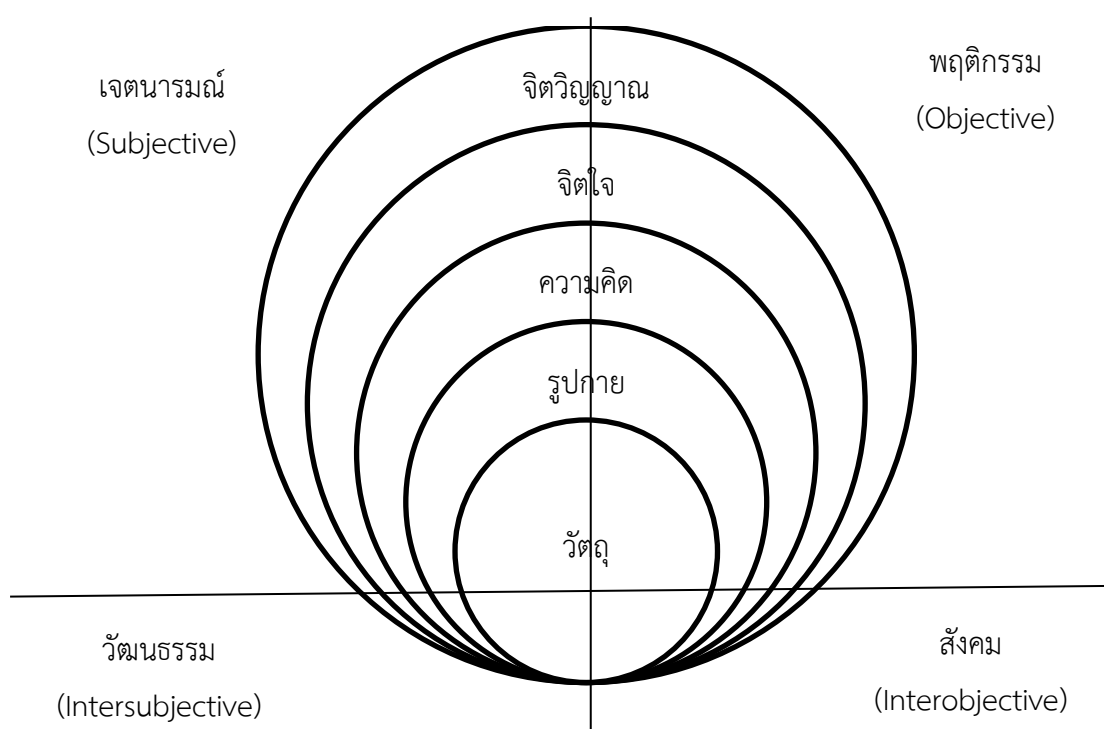
โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรพาการ ซึ่งผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้า และสามารถนำมาสรุป ได้ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีบูรพาการ (Integral Theory) ของ เคน วิลเบอร์ (Ken Wilber) ก็พบว่ามันสามารถเชื่อมโยงเข้ากับหลายๆ ศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง “ความฉลาดทางอารมณ์”

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 197.

(Emotional Intelligence) ที่เป็นส่วนหนึ่ง และ เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนทุกทักษะ ทั้งทักษะ ค้านใน (Soft Skills) และ ทักษะภายนอก (Hard Skills)

ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory) ยืนอยู่บนกระบวนทัศน์แม่บท (Meta-paradigm) ว่า ทุกคนถูกต้อง จึงพิจารณาสรรพสิ่ง อย่างครบถ้วนทุกมุมมอง ทั้งเชิงลึก และ เชิงกว้าง เครื่องมือ การพิจารณา ถูกเรียกว่า Integral Map หรือ AQAL (All Quadrant All Level) โดยแบ่งมุมมองการ พิจารณาสรรพสิ่งออกเป็น 4 ทักษะ ได้แก่

ภาพที่ 2.10 ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory) ของ เคน วิลเบอร์

ทักษ์หนึ่ง The Intentional Quadrant (“I”)

ทักษ์แห่งเจตนารมณ์ คือ เรื่องภายในของตัวเอง จากมุมมองของตัวเอง (interior-individual) เรียกอีกอย่างว่า อัตวิสัย (subjective)

ทักษ์สอง The Behavioral Quadrant (“It”)

ทักษ์แห่งพฤติกรรม คือ เรื่องราวภายนอกจากมุมมองส่วนบุคคล (exterior-individual) เรียกอีกอย่างว่า ภาวิสัย (objective)

ทักษ์สาม The Cultural Quadrant (“We”)

ทัศน์แห่งวัฒนธรรม คือ เรื่องราวภายในของกลุ่มเราจากมุมมองของกลุ่มเราเอง (interior-collective) เรียกอีกอย่างว่า อัตวิสัยร่วม (intersubjective)

ทัศน์สี่ The Social Quadrant (“Its”)

ทัศน์แห่งสังคม คือ เรื่องราวภายนอกกลุ่ม จากมุมมองของกลุ่มคน (exterior-collective) เรียกอีกอย่างว่า ภาวิสัยร่วม (Interobjective) นั้นเอง¹¹⁵

ส่วนทางด้านของ Karl Deutsche ได้มองว่า หลักบูรพาการนั้นจะต้องมี ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่างๆ ซึ่งพึ่งพาอาศัยกันและกันและร่วมมือกันเพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ในระบบซึ่งแต่ละหน่วยไม่สามารถทำได้โดยลำพัง Deutsche เห็นว่าหน้าที่หลักของการรวมกลุ่มมี 4 ประการ

1. เพื่อรักษาสันติภาพ
2. เพื่อให้ได้มาซึ่งความสามารถเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้มากขึ้น
3. เพื่อให้ประสบความสำเร็จในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ
4. เพื่อให้ได้มาซึ่งภาพพจน์ของตน และเอกลักษณ์ในบทบาทใหม่ นั้นเอง

4. รูปแบบของการบูรณาการ (Model of integration)

การเรียนการสอนแบบบูรพาการมีรูปแบบสำคัญ ดังนี้

1) แบบวิทยาการพื้นฐาน (Discipline based) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่นๆ เข้าไปในการสอนของตน เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยผู้สอนเพียงคนเดียว

2) แบบคู่ขนาน (Parallel) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สอนต่างวิชากันแต่ วางแผนการสอนร่วมกันโดยระบุสิ่งที่ร่วมกันและตัดสินใจว่า หัวเรื่อง/มโนทัศน์/ปัญหาเดียวกันนั้นจะสอนอย่างไรในวิชาของแต่ละคน งานที่มอบหมายให้ผู้เรียนทำจะแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา

3) แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนต่างวิชาพร้อมกันสอนเป็นทีมร่วมวางแผนและกำหนดหัวเรื่องปัญหาาร่วมกัน และดำเนินการสอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกันมอบหมายงานหรือโครงการให้ผู้เรียนทำร่วมกันเป็นงานชิ้นเดียว

4) แบบสหวิทยา (Interdisciplinary) เป็นการสอนที่ผู้สอนแต่ละคนต่างสอนวิชาของตนเอง ไม่ได้ออกแบบให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันทำงานระหว่างต่างวิชา แต่จะมีการสอนแบบบูรพาการเฉพาะที่ระบุไว้ในแต่ละวิชาเท่านั้น ผู้สอนแต่ละคนในต่างวิชาไม่ได้มีส่วนแบ่งการทากิจกรรมของผู้เรียนด้วยกันเพียงแต่ให้เวลาและมอบหมายงาน หรือปัญหาให้ผู้เรียนกลับไปดำเนินการกันเอง

¹¹⁵ รัน ธีรบุญ, องค์ความรู้การหลอมรวม และบทวิเคราะห์เรื่อง ภาวะผู้นำบูรณาการ (Integral Leadership), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.runwisdom.com> [20 ส.ค. 2460].

4) แบบบูรณาการ (Integrated) เป็นการบูรณาการทั้งมโนทัศน์ ทักษะเจตคติและความเชื่อ ตลอดจนเนื้อหา ทำให้เป็นการสอนที่ต้องอาศัยความหลากหลายวิธีที่สามารถเป็นไปได้ ผู้เรียนสามารถเลือกที่จะฝึกในสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ ตามความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างอิสระ

ในบางกรณีการบูรณาการสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา ซึ่งเป็นการผสมผสานเนื้อหาวิชาของการหลอมรวมแบบ แแกน หรือแบบสหวิทยา นอกจากนี้จะเป็นการผสมผสานของเนื้อหาวิชาในแง่ทฤษฎีกับการปฏิบัติหรือเนื้อหาวิชาที่สอนกับชีวิตจริง โดยจะบูรณาการส่วนนี้ทั้งหมด (Total integration) หรือจะบูรณาการบางส่วน (Partial integration)

2. บูรณาการเชิงวิธีการ คือ การผสมผสานวิธีการเรียนการสอนแบบต่างๆ โดยใช้สื่อประสม และ ใช้วิธีการประสมมากที่สุด

นอกจากนี้ ฟอ์กาที นักการศึกษาชาวอเมริกัน ได้เสนอรูปแบบบูรณาการไว้ 10 รูปแบบ ซึ่งสามารถจัดเป็นกลุ่มได้ 3 กลุ่ม คือ

บูรณาการภายในสาขาวิชาเดียวกัน (Within single disciplines)

บูรณาการข้ามวิชา (Across several disciplines) และ

บูรณาการภายในตัวผู้เรียน (Inside the mind of the learner) กับระหว่างผู้เรียน (Between the learners) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. กลุ่มบูรณาการภายในสาขาวิชาเดียวกัน (Within single disciplines)

1) แบบแยกออกจากกันเป็นส่วน (Fragmented model) เป็นรูปแบบดั้งเดิมที่แยกเป็นวิชาเดี่ยวๆ มีลักษณะเฉพาะตัว ผู้เรียนเรียนรู้แต่ละวิชาแต่ไม่นำความรู้ไปบูรณาการกับวิชาอื่นๆ แม้ว่าจะมีมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ทำให้ผู้เรียนขาดความเชื่อมโยงที่ชัดเจน และเกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้น้อย แต่ผู้สอนสามารถเลือกสอนเนื้อหาสำคัญของแต่ละวิชาที่ตนรับผิดชอบให้ลึกและกว้างได้ตามความเหมาะสม และความจำเป็น

2) แบบเชื่อมโยง (Connected model) เป็นการบูรณาการภายในวิชา โดยเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกันภายในขอบเขตของแต่ละวิชา อาจเชื่อมโยงหัวข้อ (Topic) ทักษะ (Skill) เจตคติ (Attitude) และมโนทัศน์ (Concept) ไปยังเรื่องต่อไป นี้ ซึ่งผู้สอนจะมั่นใจในการที่จะเชื่อมโยงเนื้อหาภายในวิชาของตนเอง และทำให้ผู้อื่นมองเห็นความสัมพันธ์ของมโนทัศน์และทักษะได้ชัดเจนขึ้น

3) แบบซ้อนกัน (Nested model) เป็นการบูรณาการภายในวิชาเดียวกันแต่มีการนำทักษะการคิด ทักษะทางสังคม และทักษะด้านเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงเข้ามาบูรณาการเป็นหัวข้อหรือหน่วยการเรียนรู้ เป็นรูปแบบที่ผู้สอนคนเดียวสามารถบูรณาการด้วยตนเอง การบูรณาการแบบซ้อนกันนี้ ถ้าจัดทำอย่างไม่รอบคอบ การบูรณาการที่ละหลายเป้าหมายในบทเรียนเดียว อาจทำให้ผู้เรียน

สับสน และละเลยการเรียนรู้โมโนทัศน์หลักของกิจกรรม เพราะได้รับงานเกี่ยวกับการเรียนรู้หลายอย่างพร้อมกัน แต่ในทางตรงกันข้ามการนำทักษะหลายทักษะมาบูรณาการในเนื้อหาที่จะสอน เป็นการเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข. กลุ่มบูรณาการข้ามวิชา (Across several disciplines)

1) แบบเรียงลำดับ (Sequenced model) เป็นการบูรณาการการสอนข้ามวิชาโดยนำหน่วยการเรียนรู้ที่สอนต่างวิชากัน มาพิจารณาความใกล้เคียงของเนื้อหาแล้วนำมาเชื่อมโยง ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้ชัดเจน และจัดสอนในช่วงเวลาเดียวกันซึ่งแต่ละวิชายังคงสอนตามแผนการสอนของตนเพียงแต่เชื่อมโยงบางหัวข้อ และจัดเรียงลำดับหน่วยการเรียนรู้ใหม่ให้เหมาะสม ทำให้แนวทางการเรียนรู้ของสิ่งที่ผู้เรียนเรียนจะมุ่งไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องลดความสับสน และความน่าเบื่อซึ่งต้องมีความยืดหยุ่นของเวลาที่ใช้ในการวางแผน และทำตารางสอนร่วมกันโดยอาศัยการประนีประนอมความคิดเห็นและความต้องการของผู้สอนทุกคน

2) แบบมีส่วนร่วม (Shared model) เป็นการบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างวิชาผู้สอน วางแผนการสอนร่วมกัน ในส่วนที่มีโมโนทัศน์ ทักษะ หรือเจตคติคาบเกี่ยวกัน ต้องการความยืดหยุ่นเรื่องเวลา การประสานความคิด และทักษะการทำงานกลุ่มของผู้สอนทุกวิชา โดยอาจจัดเป็นหัวข้อ หรือโครงการร่วมกัน ที่ทำให้ผู้เรียนถ่ายโยงโมโนทัศน์ง่ายขึ้น ผู้สอนแต่ละวิชาจะสอนไปตามปกติใน หัวข้ออื่น

3) แบบโยงใย (Webbed model) เป็นการบูรณาการที่กำหนดประเด็น (Theme) ขึ้นจากการวิเคราะห์หลักสูตรหรือบริบททางสังคม แล้วเชื่อมโยงไปสู่วิชาต่างๆ ว่าแต่ละวิชามีโมโนทัศน์ใดบ้างที่สอดคล้องกับโมโนทัศน์ในประเด็นที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นจะกำหนดเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นที่ตั้งไว้ แล้วผู้สอนแต่ละคนก็ทำการสอนเรื่องนั้นๆ ซึ่งต้องใช้เวลาในการดำเนินงานร่วมกัน และการเลือกประเด็นที่เหมาะสม ซึ่งการเลือกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางสังคมทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย และสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน

4) แบบเส้นด้าย (Threaded model) เป็นการบูรณาการที่ใช้ทักษะเป็นตัวหลักในการกำหนดเนื้อหา ตลอดจนการเรียนการสอนในแต่ละวิชาให้สัมพันธ์กับทักษะที่กำหนด เช่น ทักษะการคิด ทักษะแก้ปัญหา ทักษะความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น แต่ละวิชายังคงแยกกันในเรื่องเนื้อหา ผู้สอนทุกคนในโรงเรียนได้ร่วมวางแผน รับรู้ และลงมือปฏิบัติ เมื่อจบการศึกษาผู้เรียนจะได้ทักษะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5) แบบบูรณาการ (Integrated model) เป็นการบูรณาการความหลากหลายของหัวข้อทางวิชาการที่สัมพันธ์กันของวิชาหลัก 4วิชา หลอมรวมโดยมีทักษะ โมโนทัศน์ และเจตคติที่เหมือนกันเป็นหลักในการบูรณาการ จึงต้องการการระดมความคิดในการวางแผนและกำหนดเวลาสอนร่วมกันของผู้สอน ผู้เรียนได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและสร้างแรงจูงใจให้เรียนต่อเนื่องไป

ค.กลุ่มบูรพาการภายในตัวผู้เรียน (Inside the mind of the learner) กับระหว่างผู้เรียน (Between the learners)

1) แบบใฝ่ใจ (Immersed model) เป็นการบูรพาการที่ยึดความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักในการบูรพาการไปยังสาขาอื่นๆ ผู้เรียน,ชี้้นำตนเอง เนื่องจากผู้เรียนมีความสนใจที่หลากหลาย อาจทำให้เบนความสนใจผู้เรียนได้เพียงบางกลุ่ม ซึ่งผู้เรียนเหล่านั้นจะเกิดแรงจูงใจต่อการเรียน และได้รับความรู้กว้างขวาง

2) แบบเครือข่าย (Networked model) เป็นการบูรพาการที่ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการบูรพาการโดยเลือกเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ และแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นด้วยตนเอง ผู้เรียนเท่านั้นที่จะรู้ถึงความซับซ้อนและมิติต่างๆ ในขอบเขตที่ตนสนใจ เป็นการผลักดันให้ผู้เรียนรู้ในเรื่องที่ตนสนใจมากขึ้น

ในปัจจุบันยังมีการบูรพาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ก็คือ

1. รูปแบบการเรียงลำดับ (Sequenced Model) เป็นการบูรพาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2 กลุ่ม โดยนำเอาหน่วยการเรียนรู้ของแต่ละ กลุ่มที่มีความคิดรวบยอด ทักษะ หรือเจตคติที่คล้ายคลึงกันมาเรียงลำดับหน่วยใหม่เพื่อที่จะได้นำเสนอ ในช่วงเวลาเดียวกัน โดยทั้งสองกลุ่มยังสอนแยกกัน โดยสอนคู่ขนานกัน ซึ่งเนื้อหาของกลุ่มหนึ่งจะส่ง เสริมอีกกลุ่มหนึ่ง

2. รูปแบบมีส่วนร่วมกัน (Shared Model) เป็นการบูรพาการระหว่างกลุ่มสาระ 2 กลุ่ม โดยยึดความคิดรวบยอด (concept) ทักษะ (skill) เจตคติ (attitude) เป็นตัวเชื่อมสองวิชาเข้าด้วยกัน โดยครูทั้งสองคนวางแผนร่วมกันในส่วนที่คาบเกี่ยวกัน อาจจัดสอนเป็นหัวข้อร่วมกัน หรือ ทำโครงการร่วมกัน ส่วนที่ไม่คาบเกี่ยวกันก็แยกกันสอนตามปกติ

3. รูปแบบการโยง (Webbed Model) เป็นการบูรพาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป โดยครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระวางแผนร่วมกัน กำหนดหัวข้อเรื่องแล้วโยงไปสู่เนื้อหาสาระของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่เห็นว่า คล้ายคลึงสัมพันธ์กัน

4. รูปแบบร้อยด้าย (Threaded Model) เป็นการบูรพาการที่ใช้ในการมีเกทักษะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะ การคิดวิเคราะห์ ทักษะการตั้งคำถาม โดยกำหนด เนื้อหาสาระหรือกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับทักษะที่กำหนด ขึ้นมา

5. รูปแบบบูรพาการ (Integrated Model) เป็นการบูรพาการโดยนำเอาความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ อาจเป็นความคิดรวบยอด หรือทักษะที่คาบเกี่ยวกันมาวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ร่วมกันสอนหรือมอบหมายงานให้ครูคนใดคนหนึ่งสอน ผู้เรียนทำชิ้นงานเดียวกันและประเมินผลร่วมกัน¹¹⁶

¹¹⁶ พระมหานรินทร์ สุมโน, การบูรณาการการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยในศตวรรษที่ 21, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2561), หน้า 8.

นอกจากนี้ โฟการ์ตี้ (Fogarty) ก็ได้จัดรูปแบบของการบูรณาการเป็น 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 การบูรณาการภายใน (Within single discipline) มี 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) รูปแบบการกระจัดกระจาย (The fragmented model) ได้แก่ การจัดหัวข้อรายละเอียดความคิดรวบยอด หรือทักษะภายในบริบทของเนื้อหาเดียวกันให้สัมพันธ์กัน

(2) รูปแบบการเชื่อมโยงกัน (Connected model) ได้แก่ การนำสิ่งที่ใกล้เคียงกันให้อยู่ภายในเนื้อหาเดียวกันโดยการเชื่อมโยงทักษะ ความคิดรวบยอดที่เหมือนกัน เข้าหากันอย่างมีสัมพันธ์กันภายใน

(3) รูปแบบที่ซ้อนทับกัน (Nested model) ได้แก่ การบูรณาการ 3 มิติทับซ้อนกัน 3 ด้านเช่น การฝึกทักษะ การออกแบบ และการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อม

กลุ่มที่ 2 การบูรณาการข้ามฝ่าย (Across several disciplines) มี 5 รูปแบบ ดังนี้

(1) รูปแบบการแบ่งส่วนกัน (Shared model) ได้แก่ การนำส่วนของการทับซ้อนกันบางส่วนมาร่วมกันวางแผนงาน และแนวทาง

(2) รูปแบบการลำดับเหตุการณ์ (Sequenced model) ได้แก่ การนำส่วนที่แยกกันมาจัดเรียงลำดับภายในกรอบของแนวความคิดที่เหมือนกัน สัมพันธ์กันให้เข้ากันได้ สอดคล้องกันและสัมพันธ์กับคุณานาน

(3) รูปแบบเครือข่ายโยงแมงมุม (Webbed model) ได้แก่ การนำภาพรวมของสิ่งที่เกี่ยวข้องกันเป็นเครือข่าย โดยใช้หัวเรื่อง (Theme) และเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบด้วย

(4) รูปแบบเส้นด้าย (Threaded model) ได้แก่ การขยายแนวความคิดหลักให้มาผสมผสานไว้ในเนื้อหาต่างๆ การผูกความสัมพันธ์ด้านทักษะทางสังคม ทักษะความคิด ทักษะ การเรียนรู้ทักษะการประสานสัมพันธ์เทคโนโลยี ซึ่งเป็นแนวคิดด้านพหุปัญญา

(5) รูปแบบการบูรณาการที่เป็นสหวิทยาการ (Integrated model) โดยการนำส่วนเดิมของวิทยาการที่เกี่ยวข้องกัน ทับซ้อนกันทางความคิดรวบยอดทักษะทัศนคติมาแยกออกจากกันแล้วผสมผสานกับส่วนของวิทยาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

กลุ่มที่ 3 การบูรณาการภายใน และข้ามสาขาผู้เรียนรู้ (Within and across learners) มี 2 รูปแบบ¹¹⁷ ดังนี้

(1) รูปแบบการชุบตัวเอง (Immersed model) เป็นการทำให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนรู้อย่างเป็นการสร้างสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง

¹¹⁷ Fogarty, Robin, *Ten Ways to Integrate Curriculum*, Educational: Leadership, 1991, p.61 - 65.

(2) รูปแบบการทำงานที่มีความเป็นเครือข่าย (Network model) ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์หลายมิติโดยผู้เรียนรูเป็นผู้กระทำโดยตรง

โดยต่อมาก็ได้มี Lardizabal and others. ได้กล่าวถึง รูปแบบบูรพาการจัดการเรียนรู้ ที่ต้องยึดถือหลักการอันสำคัญที่เรียกว่า แกนกลางของประสบการณ์โดยจะต้องอยู่ที่ความต้องการของผู้เรียน และประสบการณ์ในการเรียนรู้ ซึ่งก็ได้จัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ โดยหน่วยการเรียนรู้นี้อาจแบ่งแยกออกเป็นประเภทใหญ่ได้ 3 ประเภท ดังต่อไปนี้ คือ

1. หน่วยเนื้อหา (Subject - Matter Unit) เป็นการเน้นหน่วยเนื้อหา หรือหัวข้อเรื่องต่างๆ หลักการหรือสิ่งแวดล้อม
2. หน่วยความสนใจ (Center of Interest Unit) จัดเป็นหน่วยขึ้นโดยพื้นฐานความสนใจและความต้องการ หรือจุดประสงค์เด่นๆ ของผู้เรียน
3. หน่วยเสริมสร้างประสบการณ์ (Integrative Experience Unit) เป็นการรวบรวมประสบการณ์ หรือจุดเน้นอยู่ที่ผลการเรียนรู้และสามารถนำไปสู่การปรับพฤติกรรม การปรับตัวของผู้เรียน

หน่วยดังกล่าว หมายถึง กลุ่มกิจกรรมหรือ ประสบการณ์ที่จัดไว้เพื่อสนองจุดมุ่งหมาย หรือสำหรับการแก้ปัญหาใด ปัญหาหนึ่ง การเรียนเริ่มจากจุดสนใจใหญ่ แล้วแยกไปสู่กิจกรรมในแง่มุมต่างๆ จนกระทั่ง ผู้เรียนสามารถตอบสนองสถานการณ์ที่กำหนดไว้ได้ นั้นเอง

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปวีรบรรต สมนึก ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัตกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์ เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง “ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว” ผลการวิจัยพบว่า (1) วิธีการสอนแบบปกติ มีข้อดีคือ เป็นวิธีสอนที่ใช้เวลาน้อย เมื่อเทียบกับวิธีสอนแบบอื่น ๆ ใ้กับผู้เรียนจำนวนมาก ได้ สะดวก ไม่ยุ่งยาก และถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้มาก ส่วนข้อจำกัดคือเป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีบทบาทน้อย จึงอาจทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจในการบรรยาย อาศัยความสามารถของผู้บรรยาย ถ้าผู้บรรยายไม่มีศิลปะในการบรรยายที่ดึงดูดใจผู้เรียน ผู้เรียนอาจขาดความสนใจ และถ้าผู้สอนขาดการเรียบเรียงเนื้อหาสาระอย่างเหมาะสม ผู้เรียนอาจเกิดความไม่เข้าใจ และไม่สามารถซักถามได้ถ้าผู้บรรยายไม่เปิดโอกาส นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีสอนที่ไม่สามารถสนองตอบความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล สำหรับวิธีการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์เป็นหลัก มีข้อดีคือ ช่วยให้คุณภาพการเรียนรู้อของผู้เรียนดีขึ้น สามารถจำได้มากและนานขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ในปริมาณมากขึ้นในเวลาที่กำหนดไว้ และช่วยให้ผู้เรียนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ส่วนข้อจำกัดคือ การขาดทักษะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเท่ากับการเข้าร่วมกิจกรรมแบบเข้าชั้นเรียนปกติ (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เรียนโดยสื่อวีดิทัศน์สูงกว่านักศึกษาที่เรียนโดยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .001 และ (3) ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์เป็นหลักอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.79¹¹⁸

พรทิพย์ ไชยโส ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการประเมินการเรียนรู้ของนิสิตครูเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน” ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิด มีขั้นตอนในการจัดกิจกรรม 5 ขั้นตอนคือขั้นกระตุ้นความสนใจ ขั้นการสืบเสาะหาคำตอบ ขั้นการสรุปผล ขั้นการขยายความรู้ และขั้นการประเมินผล เรียกว่า ชื่อว่า 3S2E Model นำเสนอนวัตกรรมในลักษณะของเอกสารคู่มือสำหรับอาจารย์และเอกสารการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาครู โดยจัดลำดับโครงสร้างจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ 9 หน่วย ใช้เวลาในการสอนและทำกิจกรรมแต่ละหน่วยประมาณ 3 ชั่วโมง ผลการนำนวัตกรรมไปใช้พบว่านิสิตนักศึกษาครูมากกว่าร้อยละ 50 มีสมรรถนะด้านการประเมินอยู่ในระดับดีมาก และมีจำนวนนิสิตนักศึกษาครูมากกว่าร้อยละ 90 ที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ทั้งนี้มีสมรรถนะด้านการประเมินที่นิสิตนักศึกษาครูได้รับการพัฒนา 9 สมรรถนะ ประกอบด้วย 1) สมรรถนะในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมินและสิ่งที่ประเมิน 2) สมรรถนะในการให้ผลย้อนกลับกับผู้เรียน 3) สมรรถนะในการสร้างและใช้เครื่องมือในการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน 4) สมรรถนะในการให้คะแนนและแปลความหมายคะแนน 5) สมรรถนะในการออกแบบการประเมินสภาพจริง 6) สมรรถนะในการตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือประเมิน 7) สมรรถนะในการให้ระดับคะแนนและการรายงานผลการเรียนรู้ของผู้เรียน 8) สมรรถนะในการใช้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู 9) สมรรถนะในการจัดทำโครงการในการออกแบบการประเมินการเรียนรู้ อาจารย์ที่ใช้นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นส่วนใหญ่มีความเห็นว่าคู่มือและกิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก นิสิตนักศึกษาที่เรียนรายงานว่าได้เรียนรู้ตามบทเรียนที่เรียนและตระหนักว่าสมรรถนะด้านการประเมินเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครูที่จะนำไปใช้ในการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนต่อไป¹¹⁹

พิระศักดิ์ กิ่งพุ่ม ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานวิชานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์การกีฬา ของผู้เรียนระดับปริญญาตรีสถาบันการพลศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนบนเว็บแบบผสมผสานฯ ประกอบด้วย

¹¹⁸ปวีรวรรต สมนึก, “การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง “ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว”, อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, วารสารการท่องเที่ยวนานาชาติ, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1/2558.

¹¹⁹พรทิพย์ ไชยโส, “การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการประเมินการเรียนรู้ของนิสิตครูเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน”, รายงานวิจัย, (นักวิชาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2556), บทคัดย่อ.

4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีการและกิจกรรมการเรียนการสอน และ 4) การวัดและการประเมินผล 2. นักศึกษาที่เรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักศึกษามีความคิดเห็นว่าการเรียนตามรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3. ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ทำการประเมินรูปแบบการเรียนการสอนแล้วมีความคิดเห็นว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นนั้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก¹²⁰

พรณี สวนเพลง ได้ศึกษาเรื่อง “อินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง นวัตกรรมสร้างสรรค์ การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2” สวนดุสิต อินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง (Suan Dusit Internet Broadcasting :SDIB) เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในรูปแบบใหม่ คือ การถ่ายทอดโทรทัศน์ที่ออกอากาศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (sdib.dusit.ac.th) มีการจัดรายการตลอด 24 ชั่วโมง ให้บริการ 4 ช่อง (ช่อง 1 การเรียนการสอนโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ ช่อง 2 การเรียนการสอนของนักศึกษา ช่อง 3 นานสาระVariety ทั่วไป และ ช่อง 4 ช่องวิทยุ) และที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ คือ ช่อง 1 การเรียนการสอนระดับปฐมวัยโดยใช้โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตเป็นฐานของการผลิตรายการ การวิจัย มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อประเมินการใช้ระบบ SDIB ในโรงเรียนนาร่อง และ 2) เพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการ นวัตกรรม SDIB ปี พ.ศ. 2554-2559 โดยวิธีการดำเนินการวิจัยแบบบูรณาการ (Integrated approaches) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ SWOT และจัดทำแผนกลยุทธ์ ซึ่งมีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการประเมินการใช้ระบบ SDIB ในโรงเรียนนาร่องจำนวน 80 แห่ง พบว่า มีครูตอบแบบสอบถามจำนวน 332 คน

1.1 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินผลการใช้งานระบบ SDIB ของครูในโรงเรียนนาร่อง พบว่า ส่วนใหญ่ ใช้ระบบ SDIB ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (On-Line) คิดเป็นร้อยละ 84.34 โดยความถี่เฉลี่ยของการรับชมรายการที่อยู่ระบบ SDIB ที่ได้ติดตั้งในโรงเรียนในเวลาทำการวันจันทร์-ศุกร์ จะเปิดรายการต่าง ๆ สัปดาห์ละ 3 – 4 วัน คิดเป็นร้อยละ 36.14 ซึ่งครูในโรงเรียนนาร่องดูรายการช่อง 1 เป็นรายการเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย คิดเป็นร้อยละ 86.75

1.2 ความพึงพอใจในการใช้ระบบ SDIB ของครูในโรงเรียนนาร่อง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

¹²⁰พีระศักดิ์ กิ่งพุ่ม, “การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานวิชานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์การกีฬา ของผู้เรียนระดับปริญญาตรีสถาบันการพลศึกษา”, รายงานวิจัย, (นักวิชาการศึกษาหลักสูตรและการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553), บทคัดย่อ.

2. แผนกลยุทธ์การบริหารจัดการนวัตกรรม SDIB ปี พ.ศ. 2554-2559 กลยุทธ์ระดับองค์กร มี 4 กลยุทธ์ คือ

- 1) ขยายการใช้ SDIB ไปสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศไทย
- 2) บริหารจัดการระบบ SDIB ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
- 3) พัฒนาระบบ SDIB ให้มีศักยภาพสูงขึ้น และ
- 4) การปรับปรุง SDIB ให้มีคุณภาพ

กลยุทธ์ระดับแผนงานมี 6 กลยุทธ์ คือ

- 1) ส่งเสริมให้ครูผู้ดูแลเด็กเล็กทั่วประเทศไทยมีความรู้และนำความรู้จาก SDIB ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยได้
- 2) ผลิตเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยเพิ่มขึ้น
- 3) ผลักดันให้มีการบริหารระบบ SDIB ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่สูงขึ้น
- 4) ผลักดันให้มีการพัฒนาระบบ SDIB ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่สูงขึ้น
- 5) ปรับปรุงคุณภาพของเนื้อหาในระบบ SDIB ให้มีคุณภาพและน่าสนใจ และ
- 6) ซ่อมบำรุงอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้สามารถใช้งานได้ โดยมีโครงการทั้งสิ้น

15 โครงการ ¹²¹

นางสาววันเพ็ญ ระวิพันธ์ ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2” ¹²² ผลการวิจัยพบว่า 1. ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ รู้จักวิธีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาสาระวิชาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และจัดกิจกรรมบูรณาการระหว่างสาระการเรียนรู้อื่น ๆ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เน้นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อกระตุ้นผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนในการผลิตผลงาน ตลอดจนสร้างชิ้นงานที่จับต้องได้

2. สภาพและปัญหาการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้าน

¹²¹ พรรณี สอนเพลง ,อินเทอร์เน็ตรอดคาสติ้ง นวัตกรรมสร้างสรรค์การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2 , (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต , 2554),บทคัดย่อ

¹²² นางสาววันเพ็ญ ระวิพันธ์,แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2 , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), หน้าบทคัดย่อ.

หลักสูตร/เนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

3. แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ทั้ง 5 ด้าน จากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ 1. ด้านหลักสูตร/เนื้อหา 2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน 3. ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการ 4. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน 5. ด้านการวัดและประเมินผล ให้เป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คิดสิ่งใหม่ได้ (INVENTION) และนำมาพัฒนาจนเป็นนวัตกรรมขึ้นมา (INNOVATION) จากการลงมือและสร้างผลผลิตได้ (PRODUCTION) และเน้นวางรากฐานการศึกษาด้วยความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ (IMAGINATION) จำเป็นต้องใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศจัดการเรียนรู้

สุทธิพงศ์ บุญผดุง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก” ผลการวิจัยพบว่าด้านการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรค ได้แก่ แหล่งเรียนรู้มีปริมาณจำกัด ไม่ทันสมัย และอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้งาน การใช้ และการติดตามผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง และขาดงบประมาณ ในการสนับสนุน หรือพัฒนาทำให้แหล่งเรียนรู้มีวัสดุและอุปกรณ์ เพียงพอ ความต้องการ ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนโครงการและเพียงพอ ได้แก่ พัฒนาการจัดการ และการกำกับติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ด้านบุคลากรและการใช้บริการ ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ผู้รับผิดชอบแหล่งการเรียนรู้มีภาระงานอื่นต้องรับผิดชอบ และครูผู้รับผิดชอบ ขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างนวัตกรรมแหล่งการเรียนรู้ใหม่ๆ¹²³

ไพลดดา อริรุทธพาณิชย์ ได้วิจัยเรื่อง พัฒนาการด้านการวิจัยในชั้นเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ผลการพัฒนาชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียนสำหรับครูในภาพรวม ชุดฝึกอบรมมีความเหมาะสมมาก คะแนนหลังอบรมของครูทุกคนเพิ่มขึ้นจากคะแนนก่อนอบรม โดยภาพรวมคะแนนเฉลี่ยหลังอบรมเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 51.11 นอกจากนี้ยังพบว่าค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน (E.I.) มีค่าเท่ากับ 0.08 หมายความว่าครูมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน ผลการสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน จำนวน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความตระหนักในการทำวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด 2) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก 3) ด้านการให้การ

¹²³สุทธิพงศ์ บุญผดุง, “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558), บทคัดย่อ.

สนับสนุนการทำวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก และ 4) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูต่อชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด¹²⁴

วิระพน ภาณุรักษ์และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาารูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม” ผลการวิจัย พบว่า 1. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการฝึกปฏิบัติของทุกกลุ่ม โดยรวมเท่ากับ 99.203 ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมมีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าก่อนที่ร้อยละ 804 ผลการประเมินคุณภาพเว็บไซต์แหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3. ผลการ ประเมินสื่ออิเล็กทรอนิกส์นำเสนอองค์ความรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 4. ผลการประเมิน ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 5. ผลการ ติดตามการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ มีผลด้านการยอมรับและใช้เทคโนโลยี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด¹²⁵

พระครูพัฒนสุตานุกุล ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า วัดที่จะจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัดในสมัยพุทธกาลและวัดในปัจจุบันโดยการศึกษาสภาพการจัดการวัดที่จัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีแล้ว และศึกษาจากวัดพัฒนาดีเด่นในปัจจุบัน เพื่อการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหาร การจัดการความรู้ การพัฒนา และแนวคิดสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมปัจจุบันต้องทำวัดให้เป็นอารามให้มีความสัปปายะทั้ง 4 ด้าน คือ เสนาสนสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมสัปปายะ ให้มีครบทั้ง 4 ด้าน¹²⁶

พระมหาขวัญ ธิรมโน ได้ศึกษาเรื่อง วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน กล่าวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องวัฒนธรรมนั้นพบว่า วัดอรุณราชวราราม ได้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาใน 2 ส่วนด้วยกัน คือ 1). ประเพณีและวัฒนธรรมโดยทั่วไป เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายอาหารประจำวันพระในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น 2). ประเพณีและวัฒนธรรมที่เฉพาะของวัด เช่น ถวายพระราชาทานในกระบวนพยุหยาตราชลมารคซึ่งจัดมาแล้วรวม 16 ครั้ง เทศกาลงานวัดอรุณ

¹²⁴ไพไลดา อริรุทธพาณิชย์, “การพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียนด้วยชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552), บทคัดย่อ.

¹²⁵วิระพน ภาณุรักษ์และคณะ, “รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม”, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559), หน้า 35

¹²⁶พระครูพัฒนสุตานุกุล, “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2557), หน้า 190.

พิธีกรรมข้าวทิพย์ ตักบาตรประจำวันพระ เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีและสร้างสัทธาระหว่างชุมชน หน่วยงานต่างๆ และวัด ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมให้อยู่คู่กับวัดอรุณราชวราราม สืบไป¹²⁷

พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนติโก) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งเรียนรู้องค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย จิตรกรรม เป็นทัศนศิลป์เกี่ยวกับภาพเขียนที่บอกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติ นรก สวรรค์ วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ประติมากรรม เป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปทรงทั้ง 2 มิติ 3 มิติ แบบลอยตัวที่บอกเรื่องราวความงดงามทางช่างในแต่ละยุคสมัย สถาปัตยกรรม ที่แสดงออกด้วยสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคาร กุฏิ วิหาร โบสถ์ เช่น วิหารของวัดโพธิ์ กุฏิทรงไทยวัดอรุณ เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงออกในทางพฤติกรรมการปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ แหล่งเรียนรู้หลักธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ เป็นการใช้กิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นอยู่แล้ว แต่ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและต่อเนื่อง ให้เข้ากับความสนใจของผู้ที่เข้าไปเที่ยวชมวัด เช่น กิจกรรมบวชนกขัมม์ บวชชีพรามณ์ กิจกรรมพาน้องเข้าวัด ไหว้พระสวดมนต์ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น¹²⁸

เสาวภา ไพบยวัฒน์ และคณะ การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำงานบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามพบว่า วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมไทยและพระพุทธศาสนาโดยวัดแห่งนี้เป็นศูนย์ร่วมในการสร้างความวิจิตรพิสดารให้กับคนไทยในยุคที่ผ่านมาเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมไทยจิตรกรรมไทยประติมากรรมไทยการจัดพิพิธภัณฑ์การนำความรู้แบบตะวันตกมาใช้ในการสร้างจุดเด่นโดยใช้หินอ่อนจากประเทศอิตาลีโดยที่อาคารสถานทั้งหมดเป็นศิลปกรรมซึ่งกล่าวได้ว่าวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นต้นแบบในการเปิดพื้นที่ใหม่ด้วยการนำศิลปกรรมของโลกตะวันตกมาผสมกลมกลืนกับศิลปกรรมไทยและนำมิติทางวัฒนธรรมมา

¹²⁷พระมหาขวัญ ภิรมโน, “วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : 2553), หน้า 111 - 120.

¹²⁸พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนติโก), “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : 2559), หน้า 170.

อธิบายการอยู่ร่วมกันของคนระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก ซึ่งวัดเองก็ได้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่เขตดุสิต ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของวัด และประชาชน¹²⁹

ฉันทนิภา ชูใจ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในเขตอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนอยู่ในระดับมาก และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนอยู่ในระดับสูง ส่วนสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยรวมของนักเรียน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมรายด้านของนักเรียน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกด้าน ทั้งนี้สัดส่วนความแปรปรวนของตัวแปรการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่อธิบายได้เมื่อทราบค่าของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 5 ด้าน มีค่าเท่ากับ 11.22 %¹³⁰

ธวัชชัย อินทสุวรรณ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลการจัดการเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝัน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .0๑ ระดับคุณธรรมของนักศึกษาจากการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันอยู่ในระดับมาก และระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันอยู่ในระดับมากที่สุด แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักศึกษารู้จักการทำงานเป็นทีม มีความสามัคคี สร้างองค์ความรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการระดมสมองและร่วมอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ร่วมมือช่วยเหลือกัน ศึกษา

¹²⁹เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ, “การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2553), หน้า 54 - 55.

¹³⁰ฉันทนิภา ชูใจ, “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในเขตอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา”, (บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยเซนต์หลุยส์, 2553).

ค้นคว้าด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ทุกกิจกรรมนักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีขั้นตอนของการเรียนรู้ที่ความเหมาะสม และมีลำดับอย่างชัดเจน สนองต่อความต้องการของนักศึกษา และให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน¹³¹

Philippe Mustar ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเทคโนโลยีการศึกษา: นวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการที่ MINES ParisTech, โรงเรียนวิศวกรรมชั้นนำของฝรั่งเศส พบว่า ความเชี่ยวชาญใหม่เกี่ยวกับนวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการที่โรงเรียนวิศวกรรมชั้นนำของฝรั่งเศสโดยระบุดึงความกังวลในวงกว้าง ๆ สี่ข้อดังนี้ (1) พัฒนาวิธีการจัดการเทคโนโลยีที่มีการคัดเลือกสูงและความเชี่ยวชาญด้านการเป็นผู้ประกอบการสำหรับนักเรียนในสถาบันและสภาพแวดล้อมของประเทศที่ด้อยด้าน ความคิดของผู้ประกอบการ (2) การรวมความรู้และการพัฒนาทักษะ (3) การพัฒนาทักษะการประกอบการและความสามารถของนักเรียนในการรับผิดชอบ และ (4) วิธีกระตุ้นจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์การมีส่วนร่วมและการเลี้ยงภัย¹³²

Teaching and Teacher Education ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การรับรู้ความสามารถของครูและเจตคติต่อการนำนวัตกรรมการเรียนรู้มาใช้ บทความนี้ รายงานการศึกษาที่ดำเนินการเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างครูประสบการณ์ประสบการณ์และทัศนคติต่อการดำเนินการตามนวัตกรรมการเรียนการสอน ข้อมูลถูกเก็บรวบรวมผ่านแบบสอบถามสามชุดที่ให้แก่ครู 25 คนโดยทันทีหลังจากที่ได้มีการจัดทำโครงการพัฒนาพนักงาน 4 วันเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าประสบการณ์มีความสัมพันธ์ในเชิงลบมีประสิทธิผลในการสอนส่วนบุคคลมีส่วนร่วมสัมพันธ์ในเชิงบวกและประสิทธิผลการเรียนการสอนทั่วไปไม่สัมพันธ์กับเจตคติของครูต่อการปฏิบัติตามแนวทางการเรียนการสอนใหม่ ๆ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอนและการวิจัยในอนาคต¹³³

¹³¹ธวัชชัย อินทรสุวรรณ, “ผลการจัดการเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันสำหรับนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอท่ายเหมือง จังหวัดพังงา”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2555).

¹³²Philippe Mustar ,<http://amle.aom.org/content/8/3/418.short> , online 22/02/2020

¹³³Teaching and Teacher Education ,Volume 13, Issue 4, May 1997, Pages 451-458
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0742051X96000455>, online 22/02/2020

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษาผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 พื้นที่การวิจัย
- 3.3 ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.6 สรุปกระบวนการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนใหญ่ๆ 2 ขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 ขั้นตอนเตรียมการ มีการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การสร้างทีมวิจัยหลัก เป็นกระบวนการแสวงหาผู้สนใจและผู้มีประสบการณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัย
- 2) การเลือกประเด็นปฏิบัติการการวิจัย เป็นการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเพื่อร่วมกันพิจารณาคัดเลือกประเด็นที่เป็นคำถามวิจัยหลัก คือเป็นการร่วมกันศึกษาวิจัยภายใต้สภาพปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจนนำไปสู่การตั้งคำถามและพัฒนาไปสู่การกำหนดเป้าหมายของการวิจัย

3) การวางแผนการวิจัย โดยเริ่มดำเนินการจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ ความต้องการในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อค้นหาทีมวิจัยหรือบุคคลที่จะเข้าร่วมเครือข่ายและทีมวิจัย หรือทีมดำเนินงานในพื้นที่

4) การดำเนินการอื่น ๆ ที่จำเป็น เป็นการร่วมกันพิจารณาแผนการวิจัยหรือขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมดว่ามีความเหมาะสม สอดคล้อง และสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดได้ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.1.2 ชั้นลงมือทำ มีการดำเนินงาน ดังนี้

ในกระบวนการดำเนินการวิจัยหรือระหว่างการจัดกิจกรรมของขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการใน 4 องค์ประกอบ คือ

1) การเตรียมการ ทั้งในแง่การประสานงานกลุ่มคน การจัดเตรียมทีมงาน วัสดุอุปกรณ์ วางแผนขั้นตอนต่าง ๆ และการแบ่งหน้าที่ของทีมนักวิจัย ส่วนนี้จะมีความสำคัญในแง่ของความพร้อมในการจัดการกิจกรรมซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมว่าจะได้ผลตามที่คาดหวังหรือตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

2) การปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ และการปรับเปลี่ยนกิจกรรมดำเนินงานตามเงื่อนไขที่พบในขณะปฏิบัติการซึ่งอาจมีกิจกรรมที่หลากหลายมีรายละเอียดและขั้นตอนมาก

3) การบันทึกกระบวนการ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งของการวิจัยเพราะต้องมีการบันทึกข้อมูลที่ได้พบเห็น ทั้งในการเขียนรายงาน การวิเคราะห์ และสรุปผลของกิจกรรมและของการวิจัย รวมทั้งข้อมูลการสรุปกิจกรรม การสังเกตการณ์ การบันทึกเทป การบันทึกภาพ และการสรุปกระบวนการทั้งหมด

4) การสรุปบทเรียน เพื่อจัดทำฐานข้อมูลและนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนหน่วยงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงบูรณาการแก่กัน

3.1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2539 อรรถ กถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ศึกษาผลการวิจัยจากโครงการย่อยที่ 1 แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา

2. ศึกษาผลการวิจัยจากโครงการย่อยที่ 2 รูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3. ศึกษาผลการวิจัยจากโครงการย่อยที่ 3 องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
 4. ศึกษาผลการวิจัยจากโครงการย่อยที่ 4 เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
 5. ศึกษาผลการวิจัยจากโครงการย่อยที่ 5 ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
 6. ศึกษาผลการวิจัยจากโครงการย่อยที่ 6 บูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
5. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบ ชุดความรู้ เครือข่าย และการขับเคลื่อนของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.2 พื้นที่การวิจัย

พื้นที่การวิจัยนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นการสังเคราะห์ผลการวิจัยชุดนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธจากโครงการชุด ดังนี้

โครงการชุดที่ 1 ศึกษาจากพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้

- 1) ภาคเหนือ ได้แก่ โรงเรียนชวนาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงราย
- 2) ภาคกลาง ได้แก่ 1) โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี 2) โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร 3) โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร

3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1) วิทยาลัยจุลมนิศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

โครงการชุดที่ 2 และ 3 ศึกษาจากพื้นที่สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ห้อง C 500 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โครงการชุดที่ 4 ศึกษาจากพื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

โรงเรียนมัธยมศึกษา พื้นที่ศึกษา อำเภอน้อยและปริมณฑล จำนวน 6 แห่ง

- 1) โรงเรียนวัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร
- 2) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 3) โรงเรียนสามแก้ววิทยาคม จังหวัดอ่างทอง
- 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางขัน จังหวัดปทุมธานี
- 5) โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี
- 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

โครงการชุดที่ 5 ศึกษาจากพื้นที่การขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สถานศึกษา โรงเรียนเครือข่ายระดับมัธยมศึกษาพื้นที่ศึกษา ในอำเภอน้อยและปริมณฑล จำนวน 6 แห่ง

- 1) โรงเรียนวัดบางกระบือ กรุงเทพมหานคร
- 2) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 3) โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง
- 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางขัน จังหวัดปทุมธานี
- 5) โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี
- 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

โครงการชุดที่ 6 เป็นการสังเคราะห์บูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธทั้ง 5

ข้างต้น

2. วางแผนรวบรวมองค์ความรู้จากโครงการวิจัยทั้ง 6 ชุดโดยประชุมคณะผู้วิจัย
3. จัดทำเป็นรูปเล่มโครงการวิจัยชุดการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
4. ดำเนินการเผยแพร่ผลการวิจัยชุดการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนา วัฒนธรรม/มารยาท ประจำท้องถิ่น นวัตกรรมเด่นประจำโรงเรียน ความคิดสร้างสรรค์เชิงบวก กิน อยู่ ดู ฟังเป็นแนววิถีพุทธ และการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ

3.3 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1. พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้

1) กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน	10	รูป
2) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน	10	คน
3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ	จำนวน	10	คน
4) กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน และครู	จำนวน	20	คน
	รวม		50 รูป/คน

2. พื้นที่สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ห้อง C 500 โดยมีประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ที่	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	ผู้บริหาร	11 รูป/คน
2	คณาจารย์	64 รูป/คน
3	เจ้าหน้าที่	19 รูป/คน
4	นิสิต	316 รูป/คน
	รวม	400 รูป/คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ จำนวน 400 รูป/คน

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 13 รูป/คน

3. พื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดปริมณฑล

ที่	โรงเรียน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	โรงเรียนวัดบางกระบือ กรุงเทพมหานคร	940	78
2	โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มอมสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	761	63
3	โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง	563	47
4	โรงเรียนชุมชนวัดบางขัน จังหวัดปทุมธานี	1450	121
5	โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี	270	23
6	โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี	231	19
	รวม	4,215	351

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดปริมณฑล จำนวน 351 คน

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 30 รูป/คน

4. พื้นที่การขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนพื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ที่	โรงเรียน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	โรงเรียนวัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร	940	78
2	โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มมสกลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	761	63
3	โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง	563	47
4	โรงเรียนชุมชนวัดบางขัน จังหวัดปทุมธานี	1450	121
5	โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี	270	23
6	โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี	231	19
	รวม	4,215	351

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนพื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 351 คน

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 30 รูป/คน

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญดังนี้

1. ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้นโดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้า

2. การอภิปรายกลุ่มย่อย โดยนำการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป

3. ใช้การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งชุดกิจกรรมประกอบด้วย

3.1 การสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 10 รูป/

คน 2) กลุ่มคณาจารย์ จำนวน 10 รูป/คน 3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ จำนวน 10 คน 4) กลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 20 คน รวม 50 รูป/คน

3.2 การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.3 สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น

3.4 สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

4. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

5. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้ครบถ้วน

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

1. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อมากำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

2. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน

3. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ

4. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น

ในส่วนของ การวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะของการวิจัยใน ภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน 6 ลักษณะ คือ

(1) ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ การ

การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธจากกระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนา วัฒนธรรม/มารยาท ประจำท้องถิ่น นวัตกรรมเด่น ประจำโรงเรียน ความคิดสร้างสรรค์เชิงบวก กิน อยู่ ดู ฟังเป็นแนววิถีพุทธ

(2) การวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำไปสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ที่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(3) การบูรณาการการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและนำเสนอชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

(4) การพัฒนาชุดนวัตกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้เครือข่ายเป็นตัวเชื่อมโยง โดยใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับสถานศึกษา

(5) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สันทนากลุ่มในแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จัดเวทีแสดงความคิดที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(6) จัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการสร้างองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร(Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

- ดำเนินการศึกษาริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

- สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) สันทนากลุ่มในแต่ละพื้นที่จัดเวทีแสดงความคิด ที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ กิจกรรมการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างเครือข่าย ขับเคลื่อน และบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ที่เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ

- วิเคราะห์องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

3.7 สรุปกระบวนการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ การสร้างเครือข่าย การขับเคลื่อน และการบูรณาการให้เกิดการเรียนรู้วิถีพุทธอย่างยั่งยืนต่อไป โดยมีกระบวนการวิจัย ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3.1 กระบวนการวิจัย

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 4) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 5) เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 6) เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยคณะผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1 แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ตามเป้าหมายของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาซึ่งมุ่งเน้นด้านการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียน การลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา และการมีส่วนร่วมกับภาครัฐ องค์กร และหน่วยงานต่างๆ โดยมีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำร่องซึ่งเป็นพื้นที่พิเศษด้านการศึกษาที่เอื้อให้คนในพื้นที่ทุกภาคส่วน ร่วมจัดการศึกษาสร้างนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อตอบโจทย์คุณภาพการศึกษาของผู้เรียน โดยพบว่าองค์ประกอบของการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจากการวิเคราะห์สังเคราะห์นวัตกรรมการศึกษา โดยใช้คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โชนสี เป็นสถานที่พัฒนาองค์ความรู้ และคุณลักษณะในประเด็นต่างๆ ดังนี้

4.1.1 แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา MCU Model

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ เป็นสถาบันการศึกษาเชิงพุทธ เน้นการเรียนการสอนแบบบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศักยภาพทางการศึกษา สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมได้ เนื่องด้วยคณะครุศาสตร์ ซึ่งมีพันธกิจหลักคือ สร้างบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะครูซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ครูจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาก่อน โดยการส่งเสริมให้ครูได้เรียนรู้ หรือพัฒนาการด้านการสอน การพัฒนาสื่อการสอนและเทคนิควิธีการใหม่ๆ และเครื่องมือสำคัญให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากการแก้ปัญหาของตนเองผ่านการปฏิบัติการที่สำคัญจากงานในหน้าที่ เรียนรู้ร่วมกันเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง มีการรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมสังเกต ร่วมเรียนรู้อการสอน สะท้อนผลงาน และปรับปรุงพัฒนาการสอน อยู่เสมอซึ่งถือเป็นกระบวนการสำคัญในการ

สร้างแรงบันดาลใจให้ครูได้พัฒนาตนเองซึ่งการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาเป็น MCU Model ควรดำเนินการ ดังนี้

ก. พัฒนาเชิงนโยบายด้านนวัตกรรมทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ ควรให้ความสำคัญด้านนโยบายการพัฒนาการเรียนสอนและส่งเสริมบุคลากร ได้พัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ๆ มาใช้ จัดสรรงบประมาณ หรือส่งบุคลากรไปอบรมด้านการสร้างผลงานด้านนวัตกรรมทางการศึกษา เป็นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภายในคณะครุศาสตร์ และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการศึกษา เพราะว่าการพัฒนานวัตกรรมนั้น เป็นกระบวนการของการสร้างเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เกิดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาต่อยอดการสร้างองค์ความรู้ด้านนวัตกรรม และเทคโนโลยีการศึกษา หรือสร้างบทเรียนออนไลน์วิทยาการใหม่ๆ ให้ตอบสนองต่อการนำไปใช้ประโยชน์และสร้างมูลค่าสนับสนุนการศึกษาและการพัฒนาประเทศในทุกด้าน โดยมุ่งเน้นส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา

คณะครุศาสตร์ เปิดดำเนินการ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๔ เป็นต้นมา นับเป็น คณะที่ ๒ ต่อจากคณะพุทธศาสตร์ ในระยะแรกจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ภาควิชา คือ ภาควิชาการศึกษา ภาควิชาจิตวิทยา ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ภาควิชาคณิตศาสตร์และ วิทยาศาสตร์ ต่อมา พ.ศ.๒๕๒๖ ได้ปรับปรุงโดยแบ่งเป็น ๓ ภาควิชา คือ ภาควิชาบริหารการศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอนสังคมศึกษา ภาควิชาการ ศึกษาออกโรงเรียน

ปัจจุบันคณะครุศาสตร์ แบ่งการบริหารงานออกเป็น สำนักงานคณบดี ภาควิชาจิตวิทยา การศึกษาและการแนะแนว ภาควิชาบริหารการศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน โรงเรียนบาลี เติร์ยมอุดมศึกษา โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา และมีกลุ่มงานหรือโครงการพิเศษ

วัตถุประสงค์

1. ให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร บุคคลทั่วไปหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนวิทยฐานะและความรู้ความสามารถในวิชาการอันจะนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพัฒนาสังคมในวิชาชีพครู อันมีคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้อง
2. ผลิตบุคลากรทางการศึกษาให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสใฝ่รู้ใฝ่คิดเป็นผู้นำด้านจิตใจ และปัญญาและสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ
3. ส่งเสริม และเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการแก่วัด ชุมชน และสังคม
4. นำวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในวิชาชีพครูทั้งด้านบริหาร บริการ และการวิจัย

จุดมุ่งหมาย

1. บัณฑิตที่มีความรู้จริงและรอบรู้ในศาสตร์ด้านหลักสูตรและการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์การสอนอื่นๆ
2. เป็นแหล่งการเรียนรู้และความเป็นเลิศเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาด้านหลักสูตรและการสอนทางพระพุทธศาสนาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
3. สร้างความเข้มแข็งและเป็นผู้นำทางวิชาชีพครูตามวิถีพุทธอย่างยั่งยืน
4. พัฒนาบัณฑิตให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรมอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา และมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม
5. ตระหนักคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและประเพณี พื้นฟู สืบสาน ส่งเสริม และธำรงรักษาเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาไทย

การศึกษาเป็นองค์ประกอบแรกที่มีความสำคัญ คณะครุศาสตร์ต้องมีการวางระบบการศึกษาให้เชื่อมโยงกับการผลิตและพัฒนาบุคลากร คณาจารย์ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้นวัตกรรม การสอน เทคนิคการสอนใหม่ให้กับนิสิตได้รับวิชาความรู้ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เหล่านี้ ออกเป็นครูที่มีคุณภาพ ศักยภาพและประสิทธิภาพซึ่งเป็นการผลิตที่ตอบโจทย์คุณภาพการศึกษาของผู้เรียน ทุกช่วงวัย ให้มีคุณภาพ มีศักยภาพในการแข่งขัน เพื่อเป็นฐานหลัก สนับสนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

นโยบายเร่งด่วนที่โจทย์ ทางผู้บริหารคณะครุศาสตร์ ต้องจัดทำกรอบ และทิศทางการพัฒนาบุคลากรและด้านนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ หรืออบรมเทคนิคการสอนในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็น แนวทางหนึ่งเพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรและคณะครุศาสตร์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางการศึกษา ได้ใช้เป็นกรอบแนวคิด แนวปฏิบัติในการวางแผนพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา รวมทั้งกระตุ้น ส่งเสริมสนับสนุน และผลักดันให้มีการใช้ประโยชน์นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมา

ข. พัฒนาเชิงพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา

การจัดการศึกษาปัจจุบัน โดยเฉพาะช่วงการระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมการใช้ชีวิตมนุษย์เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ แม้กระทั่งเรื่องการศึกษา ก็เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ ฉะนั้น การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นทุกพื้นที่ และตลอดทุกเวลา เนื่องจากองค์ความรู้ต่างๆ สามารถศึกษาได้จากอินเทอร์เน็ต เพราะองค์ความรู้จะถูกประมวลไว้บนโลกอินเทอร์เน็ต ทุกคนสามารถสืบค้นข้อมูลได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมทางการศึกษา หรือนวัตกรรมทางการศึกษา การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียน จึงเป็น

การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ในห้องเรียนอันกว้างใหญ่ผ่านประสบการณ์ตรงจากสภาพจริงในวิถีชีวิตเรียกว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ ต้องตอบโจทย์คุณภาพการศึกษาของผู้เรียน ทุกช่วงวัยให้มีคุณภาพ มีศักยภาพในการแข่งขัน จัดการศึกษา เนื่องจากมีเสียงสะท้อนภาพรวมของสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ มีสถาบันการศึกษาผลิตบัณฑิตออกไปแล้วไม่ตรงตามความต้องการของตลาด หรือไม่สามารถทำงานได้ ดังนั้น เมื่อพบที่มาของ ปัญหาเหล่านี้ เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นตำราทางวิชาการมากกว่าประโยชน์ในการนำไปใช้ หรือขาดการบูรณาการความรู้เข้ากับความเป็นจริงของชีวิต การเรียนรู้ในห้องเรียนเมื่อเทียบกับความรู้ที่มีอยู่จริงจากพื้นที่ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา (คณะครุศาสตร์) ควรจัดพื้นที่การเรียนรู้เสริมสร้างประสบการณ์ให้กับนิสิตได้เรียนรู้จากสถานที่จริง ก็จะเกิดการเรียนรู้แนวใหม่ เกิดกระบวนการคิดเชิงนวัตกรรมทางการศึกษา การจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยสร้างพื้นที่การเรียนรู้นวัตกรรมทางการศึกษานั้น จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต และถึงเวลาที่จะต้องให้ความสนใจในวิธีการเรียนการสอนเชิงบูรณาการศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา และศาสตร์นวัตกรรมทางเทคโนโลยีสู่การเรียนรู้ในโลกความเป็นจริง

ปัจจุบันการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา เป็นการพัฒนาการเรียนการสอน สู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เชิงนโยบาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการเรียนรู้และพัฒนา รูปแบบการสอน หรือนวัตกรรมทางการศึกษาให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกสถานการณ์โลกซึ่งแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา MCU Model เป็นการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยพื้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาคารเรียนรวม โชนสี คณะครุศาสตร์ ชั้น 5 เป็นห้อง 512 สำหรับกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียง การใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ โดยใช้เป็นห้องดำเนินงาน พัฒนา กิจกรรมและเป็นห้องถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สถานศึกษาสร้างเครือข่ายผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนมินวัตกรรมทางการศึกษาวิถีพุทธในมิติต้องร่วมมือให้เป็นนวัตกรรม “ครูดีศรีครุศาสตร์”

ค. พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาการเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธ คณะครุศาสตร์

การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาการเรียนรู้วิถีพุทธ ถือว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานกระบวนการเรียนรู้แบบพหุปัญญา บูรณาการความรู้และคุณธรรมจริยธรรม ที่เชื่อมโยงกับภูมิสังคม ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมไทย รวมถึงการสร้างคุณภาพชีวิต สร้างสัมมาชีพ สร้างค่านิยมและจิตสำนึกที่ดี คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม รับผิดชอบต่อสังคม แนวคิดในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ นับเป็นแผนแม่บทที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธรองรับกิจกรรม โดยจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยข้างต้น **6744-Model** พบว่าสามารถสรุปได้เป็น 4 กิจกรรมที่ทำให้การดำเนินการพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยแบ่งออกเป็น 4 Module ดังนี้

1. กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียง

- 1) หลักการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า
 - 2) วิถีเกษตรยั่งยืน พลังงานแสงอาทิตย์
- } ไตรสิกขา เป็นฐานในการคิด

2. กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

- 1) ศิล
 - 2) สมาธิ
 - 3) ปัญญา เป็นฐาน
- } ไตรสิกขา เป็นฐานในการคิด

3. กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

- 1) ศิล
 - 2) สมาธิ
 - 3) ปัญญา
- } ไตรสิกขา เป็นฐานในการคิด

4. กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

- 1) ศิล
 - 2) สมาธิ
 - 3) ปัญญา
- } ไตรสิกขา เป็นฐานในการคิด

กิจกรรมวิถีพุทธ 4 กิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมแนวความคิดสร้างสรรค์ด้านการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้วิถีพุทธคือ “กิน อยู่ ดู ฟัง” เป็นแนววิถีพุทธ ทั้งนี้กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการศึกษา ต้องสร้างและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นองค์รวม ในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาในทิศทางเดียวกันด้วยเครื่องมือนวัตกรรมทางการศึกษาและหลักพุทธธรรมเข้าด้วยกันเกิดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการเชื่อมโยงสู่หลักไตรสิกขา คณะผู้วิจัยได้นำพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา สนทนากลุ่มย่อย เพื่อยืนยันพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาถ่ายทอดสู่โรงเรียนและชุมชนพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

ข. พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ห้อง 512 โชนซี

การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อมและด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอน กับนิสิต และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ต่อเนื่องซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่

สอดรับด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลักไตรสิกขา ดังนี้

แนวทางการเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงกับหลักไตรสิกขา หลักคำสอนต่างๆ ของพระพุทธศาสนามีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่อง ธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอน ฟังพาอาศัยความเป็นธรรมชาติ มีความเคารพสักการบูชาในพระรัตนตรัย ฟังปฏิบัติธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มองธรรมชาติที่อยู่รอบ ตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชีวิต สร้างจิตสำนึกประกอบด้วยความเมตตา ความกตัญญู กตเวทิตะ ผู้วิจัยสรุปรวมในหลักไตรสิกขา 3 คือ ข้อปฏิบัติสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้อัศจรรย์ขึ้น

1. วิถีพุทธพอเพียง หลักการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า

หลักการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ต้องมีการวางแผนบริหารจัดการ มีความยืดหยุ่น เพียงพอต่อเนื่อง และเชื่อมโยงตลอดแนวมีพฤติกรรมกรใช้น้ำฟุ่มเฟือย ควรเปลี่ยน วิธีการใช้น้ำตามความเคยชิน มาเป็นการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ไม่ปล่อยให้ไหลทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ จะเป็นการประหยัดค่าน้ำได้มาก

1) ศีล ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น โดยยึดหลักการมีวินัยในตนเอง ประกอบอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขและในการแก้ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

2) สมาธิ เป็นการฝึกอบรมด้านจิตใจ ให้มีจิตสำนึกที่ดีและสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต สมรรถภาพทางจิต และสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มีคุณธรรม เมตตาต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ตระหนักในคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรมและการบำเพ็ญสมาธิภาวนา

3) ปัญญา เป็นการฝึกอบรมด้านปัญญาให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ และวางแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญาซึ่งสามารถเข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่มีอคติ เคลือบแฝง เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ โดยใช้ปัญญาในการพิจารณาการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

2. การเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป็นแหล่งสร้างเสริมความรู้ หลักการความคิดหรือวิธีการคิดด้วยหลักการ เหตุผลและการคิดแบบเชื่อมโยง สร้างเสริมประสบการณ์และเป็นแหล่งประกอบอาชีพ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้สมัยใหม่เชิงบูรณาการ

1) ศิล ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาไม่เบียดเบียนคนอื่น หรือสรรพสัตว์ทั้งหลาย นำมาใช้สำหรับพัฒนาพื้นที่การเกษตรวิถีเกษตรยั่งยืน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต หลักการแก้ปัญหา จินตนาการ และส่งเสริมแนวความคิดเชิงสร้างสรรค์ ศิลคือ การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาปรับกับวิถีชีวิตกับการสอนและการสอนอันอยู่ในกรอบพฤติกรรมอันดีงามตามที่มีกฎ เกณฑ์กติกา กฎ ระเบียบ อยู่ร่วมกับสังคมอย่างปกติสุข

2) สมาธิ เป็นการฝึกอบรมด้านจิตใจ คิดเชิงเหตุผลด้วยคุณภาพจิต คุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มีคุณธรรม ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรวิถีเกษตรยั่งยืนเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการปรับเปลี่ยนการคิด และการปรับเปลี่ยนการทำงาน เสริมเสริมมิตรภาพการทำงานและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนรู้วิถีชีวิตแบบเกษตรยั่งยืน สมาธิคือ การมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะสอนเรียนตามกระบวนการของพุทธวิธีในการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนนักศึกษาได้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ส่วนผู้เรียนนั้นก็มีความมุ่งมั่นกับการเรียน และเสริมสร้างสมาธิตามกิจกรรมที่อบรมมาใช้ในการเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลอันสูงสุดต่อการดำรงชีวิต

3) ปัญญา เป็นการฝึกอบรมด้านปัญญาให้เกิดการเรียนรู้และแก้ปัญหาได้ และยังสามารพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งเสริมสร้างประสบการณ์ตรงจากการประกอบอาชีพเกษตร และสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ส่งเสริมแนวคิดใหม่ๆ ให้เกิดอาชีพจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโลก และเศรษฐกิจประเทศ แต่สามารถพัฒนาอาชีพจากการทำเกษตรวิถีเกษตรยั่งยืน ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วย การปรับวิถีคิด วิธีทำและใช้ภูมิปัญญาบวกกับแนวคิดใหม่ๆ และสามารถพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเชิงสร้างสรรค์จากประสบการณ์ตรงด้วยการลงมือปฏิบัติ เกิดการเรียนรู้ และวิธีการแก้ปัญหาด้วยการปรับเปลี่ยนวิธีการและเรียนรู้จากปัญหากลายเป็นปัญญาเสริมสร้างความเข้มแข็งทางกาย และจิตใจ การแยกแยะในการบริโภคเครื่องใช้ อุปโภคของกิน ฟัง อยู่ อาศัยอย่างพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อตามกระแสของสังคม ค่านิยมของสังคมและสังคมบริโภคนิยม แต่บริโภค อุปโภคตามคุณค่าที่ได้ประโยชน์สูงสุดของการดำรงชีพ

3. เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

1) หลักของศีล คือ การเดินด้วยอาการสำรวม การกำหนดรู้ ขณะเจริญสติภาวนา และก้าวเดินไปด้วย ไม่ยึดติดในสิ่งใดหนึ่งที่เกิดขึ้น จะเกิดประโยชน์การกำหนดรู้แบบนี้ ทำให้เกิดสมาธิ ป้องกันไม่ให้จิตใจฟุ้งซ่านให้รู้เท่าทันต่อสิ่งที่ปรากฏขึ้น และยึดพุทธวิธีเป็นแบบอย่างแห่งการสอนของ

พระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง ขณะเดียวกันผู้เรียนก็ต้องให้ความร่วมมือ ตั้งใจเรียนด้วยความนอบน้อมตามหลักศิษย์ที่รักที่จะเรียนรู้ นำสู่การปฏิบัติตาม อันเป็นพฤติกรรมอันดีงามของการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นพื้นฐานในการพัฒนา มีกิจกรรมในการรักษาศีล บริจาคทานและร่วมกิจกรรมจิตอาสา ช่วยเหลือสังคม และสมาทานศีลในสถาบันการศึกษา ก่อนเข้าสู่บทเรียน

2) หลักของสมาธิ คือ ทุกอย่างก้าว ต้องกำหนด เป็นการสร้างกระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาได้แก่ การพัฒนาทางร่างกาย และจิตใจควบคู่ หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักการของเหตุและผลคือ การมุ่งมั่นจดจ่อต่อการสอนเพื่อให้ผู้เรียนจะได้ประโยชน์สูงสุด การทำสมาธิก่อนการเรียนการสอนในเวลาที่เหมาะสม และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3) หลักของปัญญา คือ กระบวนการคิด รู้ทั่วถึงเหตุและผล รู้อย่างชัดเจนรู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ดีควรทำควรเว้น คิดเชื่อมโยงด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย ปัญญาในทางพุทธศาสนาจึงมีความหมายลึกซึ้งกว่าความหมายที่ใช้อยู่โดยทั่วไป ทั้งยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยแก้ไขปัญญาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างยั่งยืน สามารถนำพาบุคคลไปสู่ความพ้นทุกข์ สอนอย่างแยกแยะ เหตุ ปัจจัย สอนให้เข้าใจกระบวนการอย่างละเอียด ให้โอกาส กระตุ้นให้เกิดคำถาม รวมถึงสร้างกิจกรรมด้านศีล สมาธิ ปัญญา และศิลปะสร้างสรรค์ที่สื่อให้เข้าใจเรื่องไตรสิกขา บูรณาการกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตเปี่ยมด้วยศีลธรรม การดำรงตนอย่างมีวินัย จิตใจเข้มแข็งและมีความสุข

4. การถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ จากการสังเคราะห์แนวคิดนวัตกรรมนำร่อง 5 โรงเรียนและวิถีแห่งความสุข จะเห็นได้ว่านวัตกรรมทั้ง 5 โรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการจัดระบบการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยนำหลักพุทธธรรมใช้เป็นฐานในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง มุ่งเน้นการให้นิสิต นักศึกษา และชุมชนมุ่งทำความดี ละเว้นความชั่ว ไม่ประมาท มีสติ ตั้งมั่น มีเมตตาธรรม พึ่งพาตนเองได้ และอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร การใช้ชีวิตร่วมกันของคนในสังคมเพื่อนำไปสู่เป้าหมายและความอยู่เย็นเป็นสุขที่พึงปรารถนาของสังคมไทยซึ่งต้องอาศัยวิธีการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดกิจกรรมวิถีพุทธและแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรม ที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านเครือข่าย ณ ห้อง 512 คณะครุศาสตร์ โชนสี สุโรงเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาและระดับ อุดมศึกษา ขยายผลสู่ชุมชนนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้เพื่อผลักดันให้เกิดความสุขและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กล่าวโดยสรุปแล้วความสำคัญของหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ถือเป็นหลักธรรมในการฝึกฝน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้ดำเนินไปได้อย่างมีความสุข เนื่องจากศีลเป็นการพัฒนาที่สมดุล ประกอบกับสมาธิเป็นเครื่องมือในการกำกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และปัญญาเป็นเครื่องสนับสนุนที่มั่นคง ถือเป็นบริบทวิถีชีวิตแบบพุทธ อันเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันนี้ เมื่อนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ เป็นการฝึกการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องด้วยการรักษาศีล 5 ช่วยการสร้างวินัยในตนเอง ช่วยกระตุ้นให้เกิดการลด ละ เลิก ทำสิ่งที่ไม่ดี ทำให้มี

ระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ของตน ไม่สร้างปัญหาให้กับผู้อื่น ตั้งใจเรียนมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาย่างมีสติ ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาด้วยความอดทน มีศักยภาพในการประกอบอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

4.2 การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภากวาดล้อม ด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนิสิต และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามวิถีพุทธหรือตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่ เพื่อให้สอดคล้องด้านกายภาพ สภากวาดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนา ศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลักไตรสิกขา ดังนี้

4.2.1 พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

กิจกรรมพื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้เป็นห้องศูนย์รวมถ่ายทอดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ในห้องนี้ประกอบด้วยที่วีนขนาด 100 นิ้ว กล้อง เครื่องคอนโทนและคอมพิวเตอร์ โดยมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานหนึ่งท่านประจำห้อง เมื่อมีคณาจารย์ และนิสิตเข้ามาใช้งาน

คณะครุศาสตร์ ได้จัดเตรียมห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ให้บริการและใช้เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกิจกรรม จำนวน 4 กิจกรรม แบ่งเป็นห้องที่ใช้ในการเรียนการสอน 3 ห้อง และสำหรับให้นิสิตทำกิจกรรม ห้องกิจกรรมเดินด้วยเท้าก้าวไปในบุญ และห้องถ่ายทอดความรู้ เน้นให้ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธ โดยมีพื้นที่ที่ใช้ในนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2 โซน คือ โซนที่ 1 โซนศูนย์เรียนรู้ภายในอาคารเรียนรวมโซนซี คณะครุศาสตร์ ชั้น 5 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และโซนที่ 2 ภาคปฏิบัติ

4.2.1.1 โซนที่ 1 โซนศูนย์เรียนรู้

โซนศูนย์การเรียนรู้เป็นการจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธภายในอาคาร บริเวณห้อง 500 โซนซี ชั้น 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวคิดการออกแบบตามหลักสัปปายะ

การออกแบบตามหลักสัปปายะ คือการนำหลักสัปปายะมาประยุกต์ใช้กับกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งหัวใจสำคัญที่ค้นพบจากการศึกษาก็

คือจะต้องให้ความสำคัญในการเรียนรู้ระหว่างผู้นำทางการเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ตั้งโครงการ และผู้ออกแบบเพื่อให้ผู้ออกแบบสามารถแปลผลการเรียนรู้ออกมาเป็นผลงานการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับทั้งผู้นำทางการเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และที่ตั้งโครงการ

โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างสถาปนิกกับผู้นำทางการเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน นั้น ผู้ออกแบบจะต้องมีความเข้าใจในปฏิปทาและวิธีการสอนของผู้นำทางการเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน เพื่อสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงแนวคิดและสอดคล้องกับปฏิปทา รวมถึงวิธีการสอนของผู้นำทางการเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน

2. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างสถาปนิกกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผู้ใช้สอยสถาปัตยกรรมนี้โดยตรง ผู้ออกแบบต้องเข้าใจความต้องการพื้นที่ใช้สอย ลักษณะ พฤติกรรมและธรรมชาติในการเรียนรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการดังกล่าว และแปลความเข้าใจนั้นให้เป็นสถาปัตยกรรมเช่นเดียวกับการเรียนรู้กับผู้นำทางการเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน

3. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างผู้นำทางการเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน สถาปนิกผู้ออกแบบ เพื่อพิจารณาที่ตั้งโครงการนั้น ทั้งสองจะต้องร่วมกันพิจารณาทางเลือกของที่ตั้ง เพื่อเลือกที่ตั้งโครงการที่เป็นโครงสร้างปายะซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างสรรค์ ให้เกิดความสัปปายะ จากนั้นจึงทำ การออกแบบสถาปัตยกรรม ให้สอดคล้องกับโครงสร้างปายะต่อไป จากกระบวนการเรียนรู้และทำงานข้างต้น จึงมีแนวโน้มที่จะเกิดงานสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อความสัปปายะได้

เพื่อให้การออกแบบตรงตามวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนได้นำไปประยุกต์ใช้กับกระบวนการออกแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จึงได้กำหนดขั้นตอนหลักเป็น 2 ส่วน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างผู้นำทางการเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน กับ ผู้เขียนนั้น ได้กำหนดขั้นตอนในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันถึง 4 ครั้ง ซึ่งแบ่งเป็น คือ

- 1.1.) การสนทนาอย่างมีประเด็น
- 1.2.) การตรวจ แบบร่างผังบริเวณขั้นต้น
- 1.3.) การปฏิบัติธรรมในกรณีศึกษา

1.4.) การดูกรณีศึกษาร่วมกันกับผู้นำนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นจึงนำมาสู่การกำหนดแนวคิดในการออกแบบ และพื้นที่ใช้สอยของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เมื่อประมวลแนวคิดข้างต้นสู่กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมแล้วจึงนำแบบร่างไปเสนอ เพื่อรับการพิจารณาและฟังความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิจนได้มาซึ่งแบบร่างขั้นสุดท้ายของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

2. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้โครงการ

2.1.) การตอบแบบแสดงความคิดเห็น

2.2.) การสนทนากลุ่มย่อยของกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้โครงการ

2.3.) การตรวจแบบร่าง

อย่างไรก็ดีการได้มาซึ่งที่ตั้งโครงการของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้นไม่ได้ผ่านกระบวนการเลือกที่ตั้งโครงการ (Site Selection) โดยตรง แต่เลือกจากพื้นที่ที่มีอยู่ภายใต้การดูแลของคณะครุศาสตร์ จึงมีข้อจำกัดบางประการที่ไม่เกื้อหนุนความเป็นอวาาสสัปปายะอยู่บ้าง อาทิ หากที่ตั้งโครงการมีปัจจัยที่บริบูรณ์พร้อม ได้แก่

1.) มีพลังธรรมชาติ ที่สมบูรณ์ทั้งภายนอกและภายในที่ตั้งโครงการ คือ ใกล้เคียงธรรมชาติ มีต้นไม้ มีทะเลสาบ ป่าหนาแน่น ภูเขา คลอง เป็นต้น

2.) มีการเข้าถึงที่เอื้อให้เกิดความสงบคือ ถนนขนาดเล็กและมีความเร็วในการสัญจรไม่มากนัก มีทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นต้น

3.) มีศรัทธาจากชุมชนโดยรอบ แต่อย่างไรก็ตามผู้ออกแบบก็ได้ใช้เครื่องมือในการออกแบบวางผังสถาปัตยกรรมเพื่อเกื้อหนุนให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ในกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดนั้นผู้เขียน ประยุกต์ใช้แนวคิดของโยนิโสมนสิการและกัลยาณมิตร เพื่อถอดความรู้ที่มองไม่เห็น (Tacit Knowledge) ในตัวบุคคลสัปปายะ และพัฒนาให้เป็นรูปธรรม จนนำมาสู่ตัวแปรตามในการออกแบบ คือ แบบร่างขั้นสุดท้ายของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่เอื้อต่อความสัปปายะ

จากปฏิบัติการออกแบบทั้งหมดข้างต้น รวมถึงการ ทบทวนวรรณกรรม การสนทนากลุ่ม และ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เขียนได้พบว่าความเป็นอวาาสสัปปายะนั้นมี คุณลักษณะอยู่ 4 ประการ ได้แก่

ลักษณะที่สอดคล้องกับธรรมชาติ

1. ในธรรมชาติมีความวิเวกที่ทำให้จิตใจของผู้คน มีความสงบ เมื่อจิตสงบจิตจึงเป็นกุศลได้ง่าย นอกจากนี้ทาง วิทยาศาสตร์ยังระบุว่าธรรมชาติมีคลื่นอัลฟาซึ่งเป็นคลื่นต่ำที่ไม่เกิด ขึ้นในสภาพแวดล้อมในเมือง คลื่นอัลฟานี้ มีความถี่ 8-13 เฮิร์ตซ์ (Hertz) คลื่นนี้เป็นคลื่นที่มีความสงบมากขึ้น และเป็นคลื่นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ มาก เพราะเป็นช่วงที่เราสามารถนำข้อมูลที่ดีเข้าสู่ระบบการเรียนรู้ ความทรงจำถาวร หรือเป็นการโปรแกรมสมองใหม่ได้ (ชิปศรีสกุล ไชยรักษ์, 2550)

2. ธรรมชาติเป็นสถานที่เอื้อให้เกิดการศึกษาและ ปฏิบัติให้เข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนา คือ ไตรลักษณ์ ได้แก่ ความทุกข์ ไม่เที่ยงและเป็นอนัตตา เช่น ไปไม่ถึงไม้ที่เติบโต ผุพัง และร่วงหล่น ท้องฟ้าที่แปรเปลี่ยนจากกลางวันเป็นกลางคืน เป็นต้น เมื่อจิตซึมซับไตรลักษณ์จาก

ธรรมชาติภายนอกอยู่เป็นนิจแล้วก็จะ สามารถเข้ามาเรียนรู้ธรรมชาติที่เป็นไตรลักษณ์ของจิตใจภายใน ได้ เมื่อบ่อยครั้งเข้าจิตก็จะเกิดการปล่อยวางทำให้กิเลสจึงถูกประหาร ไปอย่างถาวร

ลักษณะที่ลักษณะที่สงบและวิเวก

ดังที่เราทราบกันว่าเมื่อใดจิตมีความสงบ เมื่อ นั้นจิตจึงเป็นกุศลได้ง่าย จึงเป็นคำถามต่อไปว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ครูบาอาจารย์ท่านอุปมาอุปไมยไว้ว่า “ธรรมชาติของจิตนั้นเหมือน ลิง ไม่หยุดนิ่ง ชัดสายไปมาอยู่ตลอดเวลา เมื่อจิตชัดสายอยู่ตลอดเวลา เวลาจิตก็ถูกชัดไปตามกระแสของอารมณ์ที่เข้ามากระทบทางทวาร ทั้ง 6 จิตจึงไม่สามารถที่จะปรารถนารมณ์ที่จะเอื้อให้เกิดกุศลได้ แต่เมื่อใดที่จิตสงบลงจิตจึงจะสามารถปรารถนารมณ์ที่ก่อให้เกิด กุศลได้ เช่น พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ จนไปถึงรูปนามอันเป็น ฐานของวิปัสสนาปัญญา ฯลฯ จิตจึงเป็นกุศลได้ง่ายกว่าการที่จิต ฟุ้งซ่าน” อีกตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นความสำคัญของความสงบคือ ความสงบนั้นเป็นเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญญา สามารถกล่าว ตามลำดับได้ดังนี้ คือ ความสงบนั้นแปรผันโดยตรงกับสภาวะของ จิตที่มีสมาธิ กล่าวคือ เมื่อจิตสงบไม่ชัดสายไปตามอารมณ์ภายนอก ที่เข้ามากระทบ จิตก็อยู่ในภาวะที่มีสมาธิ ในลำดับต่อมาเมื่อจิตมีสมาธิ ปัญญาก็สามารถเกิดขึ้นได้ง่ายตามมา อันเนื่องมาจาก สมาธิ เป็นเหตุใกล้ให้เกิดปัญญา (ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์, 2546)

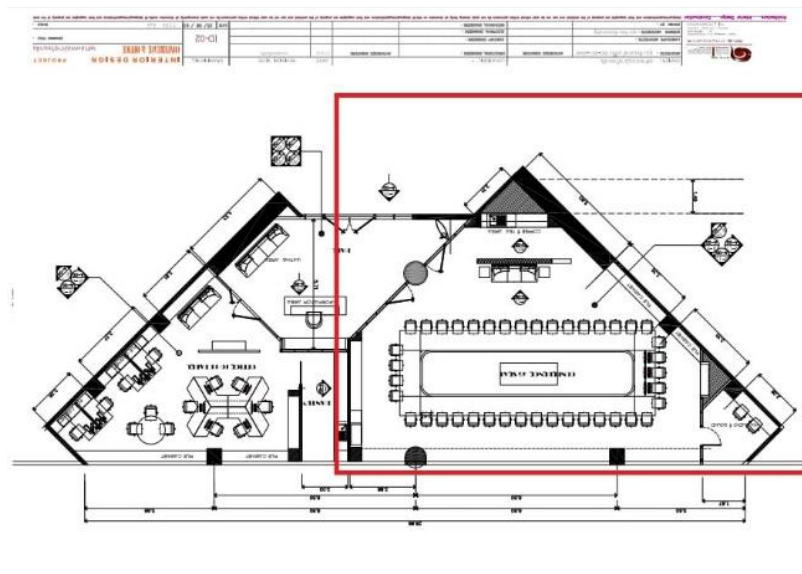
ลักษณะที่สมถะและมีเท่าที่จำเป็น

เพราะสภาพแวดล้อมที่มีองค์ประกอบมากจนเกินไป เช่น มีการประดับประดาตกแต่ง หูหระ จะทำให้เกิดภาวะในการดูแล จนไม่สามารถภาวนาได้อย่างเต็มที่จึงเป็นภาวะที่ทำให้เกิดทุกข์ ยิ่งไปกว่านั้นหากมองถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมที่มี ลักษณะที่สมถะมีเท่าที่จำเป็นกับ สภาวะจิตใจแล้ว จะเห็นได้ว่า ความสมถะถือเป็นจุดที่เรียกว่า “ความพอดี” ที่จะก่อให้เกิดจิตที่เป็นอโลภะกับจิตที่เป็นอโทสะกล่าวคือ หากมีมากจนเกินไป เช่น มีการตกแต่งประดับประดามากมาย จะส่งผลให้จิตมีความใคร่ (ราคะ) ความอยาก (โลภะ) ได้ง่าย แต่หากว่ามีน้อยจนเกินไปจน ไม่สะดวกต่อการภาวนา จะส่งผลให้จิตมีความขุ่นเคือง(ปฏิกะ) หรือ ความโกรธ (โทสะ) ได้ง่าย แต่ถ้าตั้งอยู่ในความพอดีแล้วจิตที่เกิดขึ้น ก็จะเป็นจิตที่ไม่มีทั้งราคะ โลภะ ปฏิกะและโทสะ ซึ่งเป็นจิตที่เป็น กุศลอย่างหนึ่ง

ลักษณะที่แผงนัยยะทางธรรม

คือ มีวัตถุประสงค์ที่เป็นเครื่องมือในการสอนธรรมะควบคู่ ไปกับสอนการเจริญสมาธิ วิปัสสนา ซึ่งเป็นสื่อที่เป็นรูปธรรมทำให้ คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยเฉพาะคนที่ไม่รู้หนังสือ เปรียบได้กับ วิธีการที่พระพุทธองค์ใช้ในการสอน คือ การอุปมาอุปไมย เพื่อให้ ผู้ฟังได้เห็นภาพและเข้าใจในธรรมกล่าได้ง่ายขึ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2526)

แล้วลักษณะทั้ง 4 ประการนี้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมอย่างไรในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาวิถีพุทธ ผู้เขียนใคร่จะสรุปธรรมของลักษณะแห่งอวาสาสัปปายะของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาวิถีพุทธผ่านการออกแบบ ดังนี้

ภาพที่ 4.1 แสดงการออกแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิฤทธิพุท ห้องซี 500 ชั้น
5 คณะครุศาสตร์

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4.2. บริเวณด้านหน้าห้องซี 500 พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิฤทธิพุท
ที่มา : คณะผู้วิจัย

หลังจากที่ได้ถอดรหัสอวาสส์ปายะจากแนวคิดทางพระพุทธศาสนาแล้ว ผู้เขียนได้นำชุดความรู้ดังกล่าวมา ประยุกต์ใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบทั้งการตั้งเป็นประเด็นคำถามและการกำหนดเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษาในการแลกเปลี่ยนกับผู้ทรงคุณวุฒิเป็นต้น ทำให้เกิดการต่อยอดและผสมผสานแนวคิดและรูปธรรมที่ตอบแนวคิดให้เหมาะสม และสอดคล้องกับตัวอย่างผู้ใช้โครงการ และที่ตั้งโครงการจนเกิดเป็นความคิดรวบยอดที่เป็นหัวใจสำคัญของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ได้แก่ “หลอมรวมความเป็นศูนย์การเรียนรู้กับนวัตกรรมเข้าไว้ด้วยกัน 50% เป็นพื้นที่ที่มีช่องทางในการเชื่อมโยงกับธรรมชาติ มีสิ่งปลูกสร้างน้อยที่สุด มีความเรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด ไม่ประมาท อ่อนน้อมถ่อมและกลมกลืนกับธรรมชาติให้มากที่สุด มีนัยยะทางธรรม จุดหมายสูงสุดอยู่ที่วิมุตติหรือนิพพาน มีความงามแบบวิถีพุทธมีความร่วมสมัย เป็นศูนย์เรียนรู้ทางธรรมที่มีชีวิตชีวา และนำไปสู่การกำหนดแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่ออวาสส์ปายะของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ได้ 3 ประการ คือ

1.) เป็นอวาสที่เอื้อต่อการตื่นรู้ ด้วยการสร้าง 1.1.) อวาสที่เชื่อมโยงพลังธรรมชาติ เสริมสร้างการตื่นรู้ 1.2.) อวาสที่สงบ สะอาด เพื่อเสริมสร้างพลังตื่นรู้ 1.3.) อวาสที่สมถะและมีเท่าที่จำเป็น เพื่อสร้างเสริมความพอเพียง

2.) เป็นอวาสที่บูรณาการความรู้ทางโลกกับความรู้ทางธรรมและรวมเอาความเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.) เป็นอวาสที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้ในศูนย์เรียนรู้กับภาคปฏิบัติไปสู่ผู้เรียนทั้งโลก onsite และโลก online

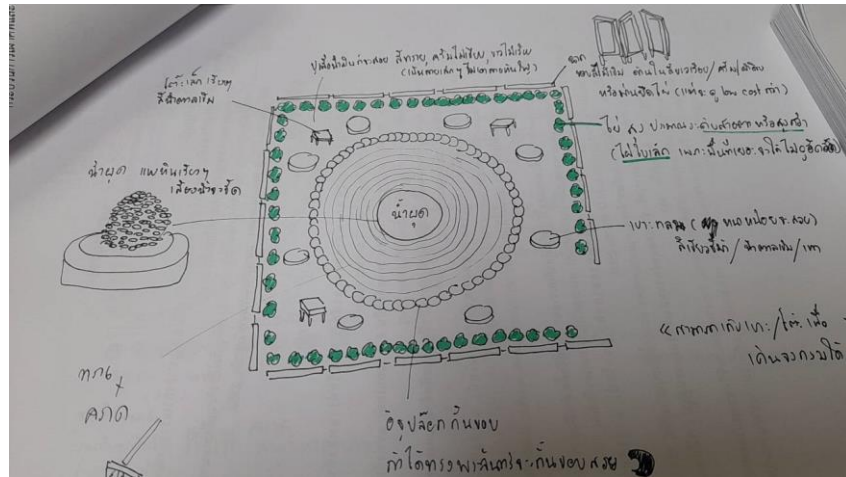
โดยมีการทำเป็นรูปธรรมดังนี้ คณะครุศาสตร์ ได้จัดพื้นที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถจัดให้มีขึ้นในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีได้พื้นที่อาคารเรียนรู้ โดยเลือกจัดแหล่งการเรียนรู้ แบ่งเป็น 4 ส่วนคือ

1. ห้องเรียนรู้ภาคทฤษฎี เข้าห้องเรียน ฟังบรรยายจากอาจารย์
2. ห้องเรียนด้านเทคโนโลยีการศึกษา ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ พัฒนาสื่อการเรียนรู้

3. ห้องจัดกิจกรรม และห้องปฏิบัติธรรมใช้ชั้น 5 โซนซี เป็นสถานที่จัดกิจกรรมและปฏิบัติธรรมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ถึงปริญญาเอก

4. คณะครุศาสตร์ ได้ขออนุญาตฝ่ายอาคารสถานที่ โดยพื้นที่ดินเปล่าหน้าหอพักเอ พัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้วิถีพอเพียง พัฒนาเป็นพื้นที่สำหรับทำเกษตร ปลูกพืชผสมผสานเชื่อมโยงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง หากสถานศึกษามีอาคารเรียนเพียงพอ

ก็สามารถเลือกจัดแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะห้องต่าง ๆ เช่น มุมกระจายข่าว ห้องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ห้องศิลปะ ห้องดนตรี หรือห้องสื่อการเรียนการสอนด้านนวัตกรรม เป็นต้น

ภาพที่ 4.3 ด้านหน้าห้องซี 500 ก่อนเข้าภายในห้องกิจกรรมวิถีพุทธ
ที่มา : คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4.4 ภายในห้องซี 500 จะมีมุมพุทธศิลป์ หรือทำวัตร สวดมนต์
ที่มา : คณะผู้วิจัย

4.2.1.2 โชนที่ 2 โชนศูนย์เรียนรู้ภาคปฏิบัติ

โชนศูนย์เรียนรู้ภาคปฏิบัติ เป็นพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นสถานที่ใช้เป็นพื้นที่วิถีพอเพียงเชื่อมโยงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้พื้นที่ หน้าหอพักเอ เป็นพื้นที่วิถีพอเพียง โดยมีเนื้อที่ 2 งาน

ศูนย์เรียนรู้ภาคปฏิบัติ เป็นพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นศูนย์กลางความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ สำหรับนิสิต และผู้สนใจในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วิถีประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนในด้านต่างๆ เช่นการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนและคนในชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิต ของคนในชุมชน เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้

เพื่อจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ศูนย์เรียนรู้ภาคปฏิบัติ เป็นพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นแหล่งการจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีพ โดยมีกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ให้เกิดความรักใน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเอง และสามารถนำเสนอสิ่งเหล่านี้แก่ผู้มาเยือนทั้งในฐานะผู้ศึกษาดูงาน ผู้ที่ สนใจจะมาเรียนรู้ และนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น รวมไปถึงแหล่งเรียนรู้ให้เด็กนักเรียนและเยาวชนใน ชุมชน เพื่อจะได้เกิดความรักและหวงแหนในวิถีแห่งความพอเพียง โดยทำการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการปลูกพืช ผักสวนครัว พริก มะนาว ผักชี ถั่ว มะละกอ และอื่น ๆ เน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เนื้อที่ 2 งาน หน้าหอพักเอ เป็นพื้นที่วิถีพอเพียง พัฒนาดิน และระบบน้ำใช้พลังแสงอาทิตย์ สูบน้ำและจ่ายน้ำสำหรับรดผัก และพืชชนิดต่าง

3.1 ปรับสภาพดิน

ดินที่ดีนั้นควรมีความพรุนและมีช่องว่างใต้น้ำและอากาศแทรกตัวอย่างพอเหมาะ มีความเป็นกรดเป็นด่างที่พอดี แต่หากดินในสวนที่เราต้องการปลูกพืชไม่ได้มีสภาพ เช่น เกิดปัญหาดินแข็ง ดินขาดธาตุอาหาร ดินเหนียว ดินลูกรัง ดินกรด ก็จำเป็นต้องปรับปรุงฟื้นฟูดินให้เหมาะสมสำหรับปลูกต้นไม้ต่อไป ซึ่งเทคนิคง่าย ๆ ในการปรับปรุงดินทำได้ดังนี้

1. ปรับปรุงดินทางกายภาพ คือ การปรับสภาพโครงสร้างของดินให้เอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตของรากพืช ทำให้มีช่องว่างสำหรับการระบายน้ำและการถ่ายเทอากาศได้ โดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง เพื่อเพิ่มหรือรักษาระดับของอินทรีย์วัตถุในดินให้อยู่ในสัดส่วนที่เหมาะสม

2. ดินเนื้อละเอียดผิวดินแน่นทึบ มีการระบายน้ำไม่ดี ต้องจัดการให้ดินสามารถระบายน้ำได้ดีขึ้น โดยใส่ปุ๋ยอินทรีย์ชนิดต่าง ๆ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และปุ๋ยพืชสด ช่วยปรับปรุงโครงสร้างของดินได้

3. ดินเนื้อหยาบไม่เก็บกักน้ำและธาตุอาหาร ต้องจัดการดินเพื่อให้ดินสามารถเก็บกักน้ำและธาตุอาหารได้ดีขึ้น โดยการเพิ่มอินทรีย์วัตถุลงไปดินในรูปของปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และปุ๋ยพืชสด ซึ่งปุ๋ยเหล่านี้จะช่วยทำให้ดินเกาะตัวเป็นก้อน ร่วนซุย เป็นผลทำให้การระเหยของน้ำจากดินช้าและลดน้อยลง ทำให้ดินสามารถดูดซับน้ำและธาตุอาหารได้มากขึ้น เพิ่มความสามารถในการอุ้มน้ำของดิน

ภาพที่ 4.5 พัฒนาพื้นที่สำหรับปฏิบัติ ปรับสภาพดินใช้ดิน ไข่ไก่แห้ง ขี้วัว และ EM เพื่อหมักดินให้มีคุณภาพก่อนเพาะปลูก

ที่มา : คณะผู้วิจัย

3.2 บำบัดน้ำเสียสู่วิถีพอเพียง

การใช้น้ำคุณภาพดีมาช่วยบรรเทาน้ำเน่าเสียหรือที่เรียกกันว่า “น้ำดีไล่น้ำเสีย” ให้กลับมาใช้ประโยชน์ได้ ได้แก่ การใช้น้ำที่มีคุณภาพดีช่วยผลักดันน้ำเน่าเสียออกไปและช่วยให้น้ำเน่าเสียมีสภาพเจือจางลง ทั้งนี้โดยรับน้ำจากหอพักเอก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การบำบัดน้ำเสียขึ้นกับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ลักษณะของน้ำเสีย ระดับการบำบัดน้ำเสียที่ต้องการ สภาพทั่วไปของท้องถิ่น ค่าลงทุนก่อสร้างและค่าดำเนินการดูแลและบำรุงรักษา และขนาดของที่ดินที่ใช้ในการก่อสร้าง ทั้งนี้เพื่อให้ระบบบำบัดน้ำเสียที่เลือกมีความเหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น ซึ่ง

มีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน โดยการบำบัดน้ำเสียสามารถแบ่งได้ตามกลไกที่ใช้ในการกำจัดสิ่งเจือปนในน้ำเสีย ได้ดังนี้

1. จุดสูบน้ำจากบ่อบำบัดน้ำเสีย

การบำบัดน้ำเสีย เป็นการกำจัดสารต่าง ๆ ที่ปนเปื้อนอยู่ในน้ำเสีย ซึ่งมีวิธีการและกระบวนการที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสมบัติและประเภทของน้ำเสีย หากกล่าวถึงน้ำเสียโดยทั่วไปที่มีองค์ประกอบส่วนใหญ่เป็นสารอินทรีย์ ที่สามารถย่อยสลายได้ด้วยกระบวนการทางชีวภาพ โดยจุลินทรีย์ ชนิดอาศัยออกซิเจน หรือชนิดไม่ใช้ออกซิเจน ซึ่งทางผู้วิจัยและคณะได้กำหนดพื้นที่และรูปแบบการบำบัดน้ำเสียดังนี้

1) ใช้ถ้ำซาโค ถ่านที่เผาด้วยความร้อนสูง 850 องศาขึ้นไป จะมีคุณสมบัติซับเอาสิ่งปนเปื้อนต่าง ๆ จากนั้นได้ดี ทำให้น้ำมีคุณภาพและจุลินทรีย์ สามารถนำน้ำที่บำบัดแล้วไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้

2) บรรจุถ่านในถุงตาข่าย โดยใช้ถ่านประมาณ 4 กิโล ซึ่งมีต้นทุนอยู่ที่ 120 บาท บรรจุถึงถ้ำซาโคไว้ในถังน้ำ จะใช้ได้ประมาณ 1 เดือน และเติม EM ลงในน้ำก่อนนำไปใช้ทางการเกษตร

3) ใช้ระบบโซลาร์เซลล์ในการสูบน้ำ ลดการใช้พลังงานไฟฟ้า แต่พัฒนาอุปกรณ์ควบคุมการจ่ายน้ำแบบอัตโนมัติ เปิดและปิด หรือตามเวลาที่ตั้งไว้ และโซลาร์เซลล์เป็นหนึ่งในการการลงทุนที่คุ้มค่า คือ สามารถติดตั้งโซลาร์เซลล์ บนหลังคาเพื่อผลิตไฟฟ้าใช้เอง โดยแปลงพลังงานจากแสงแดดมาเป็นไฟฟ้า เพื่อใช้ในช่่วงกลางวันได้

ภาพที่ 4.6 พัฒนาระบบที่เรื่องควบคุมระบบจ่ายน้ำอัตโนมัติเป็นที่ศึกษาดูงาน
ที่มา : คณะผู้วิจัย

2. จุดพักน้ำ โดยถังขนาด 1000 ลิตร และขนาด 500 ลิตร

การพักน้ำจากลำบ่อบำบัดเข้าสู่ระบบท่อส่งน้ำไปยังถังเก็บน้ำขนาด 1000 ลิตร และขนาด 500 ลิตร จากบ่อบำบัด เพื่อกักเก็บและบำบัดน้ำใช้กับเกษตรวิธีพอเพียง ในพื้นที่รับประโยชน์ของโครงการวิจัยและพื้นที่ใช้ทำแหล่งเรียนรู้การเกษตรของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการพัฒนารูปแบบเชิงพื้นที่ ตั้งถังขนาดน้ำ 1000 ลิตร และขนาด 500 ลิตร และพัฒนาควบคุมการจ่ายน้ำอัตโนมัติ เพื่อส่งเข้าสู่ระบบจ่ายไปยังแปลงผัก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีอายุการใช้งานที่ยาวนานและไม่ต้องใช้ไฟฟ้า และที่สำคัญยังสามารถนำไฟฟ้าที่ผลิตได้ใช้ประโยชน์ได้

ภาพที่ 4.7 พัฒนาระบบที่และการกักเก็บระบบน้ำไว้หนึ่งวันก่อนนำไปใช้ประโยชน์
ที่มา : คณะผู้วิจัย

น้ำที่ผ่านการบำบัดแล้ว เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากสำหรับระบบน้ำเสียจากหอพักเอ โดยพัฒนารูปแบบคือ การดึงเอาพลังแสงอาทิตย์มาใช้ประโยชน์ จะมีปั้มน้ำ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในทุกการใช้งาน จำเป็นต้องมีความทนทานเพียงพอที่จะจัดการกับทุกสิ่ง นับตั้งแต่หินกรวดและไขมันจนถึงอนุภาคขนาดใหญ่ ปั้มน้ำเสียจำเป็นต้องมีประสิทธิภาพที่เชื่อถือได้ และมีความอัจฉริยะในการจัดการกับคุณภาพน้ำเสียที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และน้ำที่ออกจากระบบมีคุณภาพที่เหมาะสมก่อนที่น้ำจะถูกปล่อยสู่ท่อส่งน้ำไปยังแปลงผักตามจุดต่าง ๆ

ภาพที่ 4.8 ผลผลิตส่วนหนึ่งจากโครงการบำบัดเสียสู่เกษตรวิถีพอเพียงของกิจกรรมวิถีพุทธ
ที่มา : คณะผู้วิจัย

4) สถานที่ใช้เป็นห้องร่วมกิจกรรมพื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้เป็นห้องศูนย์รวมถ่ายทอดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ในห้องนี้ประกอบด้วยทีวีขนาด 100 นิ้ว กล้องเครื่องคอนโทนและคอมพิวเตอร์ โดยมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานหนึ่งท่านประจำห้อง เมื่อมีคณาจารย์ และนิสิตเข้ามาใช้งาน

คณะครุศาสตร์ ได้จัดเตรียมห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ให้บริการและใช้เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกิจกรรม จำนวน 4 กิจกรรม แบ่งเป็นห้องที่ใช้ในการเรียนการสอน 3 ห้อง และสำหรับให้นิสิตทำกิจกรรม ห้องกิจกรรมเดินด้วยเท้าก้าวไปในบุญ และห้องถ่ายทอดความรู้ เน้นให้ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธ โดยมีภาพดังนี้

ห้องซี 500 โชนซี ชั้น 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยพื้นที่แบ่งเป็น 2 โชน คือ

1. ในร่ม เป็นศูนย์ร่วมกิจกรรม ในห้องประกอบด้วยองค์ความรู้ของกิจกรรมจากย่อ 1 ภายในห้องซี 500 สามารถปฏิบัติกรรมฐานได้ (กิจกรรมเดินด้วย ก้าวไปในบุญ) นอกจากนี้ยังมี คอมพิวเตอร์ ค้นคว้าข้อมูลการเรียนรู้

ภาพที่ 4.9 ภาพแสดง แบบจำลองพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา MCU

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4.10 ภาพแสดง กำลังพัฒนาห้องซี 500 พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา MCU ภายในอาคารเรียนรวม โชนซี ชั้น 5

ที่มา : คณะผู้วิจัย

โดย คณะครุศาสตร์ ได้จัดพื้นที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถจัดให้มีชั้นในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีได้พื้นที่อาคารเรียนรู้อ โดยเลือกจัดแหล่งการเรียนรู้ แบ่งเป็น 4 ส่วนคือ

1. ห้องเรียนรู้ภาคทฤษฎี เข้าห้องเรียน ฟังบรรยายจากอาจารย์
 2. ห้องเรียนด้านเทคโนโลยีการศึกษา ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ พัฒนาสื่อการเรียนรู้
 3. ห้องจัดกิจกรรม และห้องปฏิบัติธรรมใช้ชั้น 5 โชนซี เป็นสถานที่จัดกิจกรรมและปฏิบัติธรรมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ถึงปริญญาเอก
 4. คณะครุศาสตร์ ได้ขออนุญาตฝ่ายอาคารสถานที่ โดยพื้นที่ดินเปล่าหน้าหอพักเอ พัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้วิถีพอเพียง พัฒนาเป็นพื้นที่สำหรับทำเกษตร ปลูกพืชผสมผสานเชื่อมโยงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้นิสิตได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง หากสถานศึกษามีอาคารเรียนเพียงพอ ก็สามารถเลือกจัดแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะห้องต่าง ๆ เช่น มุมกระจายข่าว ห้องพิพิธภัณฑ์ห้องถิ่น ห้องศิลปะ ห้องดนตรี หรือห้องสื่อการเรียนการสอนด้านนวัตกรรม เป็นต้น
2. พื้นที่ปฏิบัติจริง วิถีพอเพียง การใช้น้ำ การปลูกผัก โดยองค์ความรู้ที่ได้เหล่านี้มาร่วมในห้องซี 500

ภาพที่ 4.11 ภาพแสดง พื้นที่ปฏิบัติจริง วิธีพอเพียง การใช้น้ำ การปลูกผัก
ที่มา : คณะผู้วิจัย

4.3 การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธทางคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำมาบูรณาการกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ยังคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธคณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใน 3 กิจกรรมหลักนั้น โดยนำกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม จัดสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่

4.3.1 ชุดกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่สำรวจองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ณ หอพักนิสิต A โดยมีการสำรวจพื้นที่ข้าง ๆ หอพักซึ่งได้จัดทำเป็นสวนพุทธเกษตร โดยมีการลงพื้นที่สำรวจและกำหนดพื้นที่ รวมถึงการเคลียร์พื้นที่ข้างหอพักเพื่อเตรียมสถานที่จัดกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียง โดยในการวิจัยครั้งนี้ จะมีการลงพื้นที่ทำกิจกรรมวิถีพอเพียงปลูกผัก/ศึกษาบ่อบำบัดน้ำเสียซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์ และมีสารปนเปื้อน จะต้องมีการบำบัดให้สะอาดก่อนนำน้ำเสียมารดพืชผักสวนพุทธเกษตร เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักความพอประมาณ พอประมาณกับปริมาณน้ำที่มีอยู่ ไม่ใช่ให้สูญเปล่า พอประมาณกับงานที่ใช้ค่านึงถึงประโยชน์สูงสุด น้ำที่ใช้ซักล้างแล้วก็สามารถนำมารดน้ำต้นไม้ได้ คือความ

หลักความมีเหตุผล เพื่อใช้ในการบริโภค ใช้ดื่ม ใช้ประกอบอาหาร ใช้ในการอุปโภค การซักล้าง ใช้ในการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ใช้ในการอุตสาหกรรม

หลักภูมิคุ้มกัน ต้องตระหนักถึงความสำคัญของน้ำ เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์น้ำ ใช้น้ำให้ได้ประโยชน์มากที่สุด

เงื่อนไขคุณธรรม การประหยัด การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น จิตสำนึกในการอนุรักษ์

เงื่อนไขความรู้ มีความรู้เรื่องวัฏจักรของน้ำ ความรู้เรื่องประเภทของน้ำ แหล่งน้ำ ความรู้เรื่องคุณสมบัติของน้ำ การอนุรักษ์ การถนอมรักษาน้ำ

“...เมื่อพูดถึงความพอประมาณ มีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขคุณธรรมและเงื่อนไขความรู้ สรุปลงเป็นความคิดในชีวิต พอดีด้านจิตใจ มีจิตเข้มแข็ง เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม พอดีด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน พอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้อัจฉริยะและจัดการอย่างฉลาด และเกิดความยั่งยืนสูงสุด พอดีด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อความต้องการและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและพัฒนาจากภูมิปัญญาชาวบ้านได้ และสุดท้ายคือ พอดีด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย

ดำรงชีวิตอย่าง พออยู่ พอกิน สมควรตามอัตตภาพและฐานะของตน จึงเรียกได้ว่าดำรงชีวิตอยู่ด้วย 5 หลักการที่สมบูรณ์¹...)

การเชื่อมโยงสู่ ๔ มิติ

มิติด้านสังคม น้ำเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต ทุกชุมชน ทุกสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำ ชุมชนส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ หรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติ การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าทำให้มีน้ำเพียงพอ มีคุณภาพที่ใช้อุปโภค บริโภคได้ ชุมชนก็สามารถดำรงอยู่ได้

มิติด้านเศรษฐกิจ น้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญแทบทุกงานไม่ว่าภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม

มิติด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้น้ำ เกี่ยวกับสายน้ำมีหลายอย่าง เช่น การลอยกระทง รวมถึงใช้น้ำเป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมอีกด้วย

มิติด้านสิ่งแวดล้อม หากน้ำหมดไป เท่ากับการล่มสลายของสิ่งแวดล้อมในทุกระบบ การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ใช้น้ำที่จำเป็นจึงจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นหน้าที่ของทุกคนรวมถึงการนำน้ำที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ในการอุปโภคต่อไป

ทั้ง 4 มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต มักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่น กิจกรรม รวมถึงวัฒนธรรมด้านการทานอาหาร ในแต่ละสังคมที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคม “...ในการใช้ชีวิตใน 5 มิติที่กล่าวมานั้นหมายถึงคือ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบอย่างเช่น อาชีพ ติดต่อกันขาย ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ สำหรับระบบสังคมที่รวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นด้วย มีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใดด้านหนึ่ง ขณะเดียวกันสังคมที่พัฒนาหรือกำลังพัฒนาเป็นเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีช่วยในการทำงานอย่างมากนั้น ก็อาจส่งผลให้ประชากรที่ไม่สามารถปรับตัวตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือความรู้สึกว่าตนเองไม่มีส่วนร่วมในสังคมขึ้นมาได้²...)

ระบบอาหารที่ยั่งยืน (SFS) เป็นระบบอาหารที่ให้ความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการแก่ทุกคนในมิติด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสำหรับคนรุ่นต่อไป การผลิตอาหารนั้นวันจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้น ไม่หมายความว่า มีกำไรตลอดเสมอไป ปัจจุบันนี้ “...ไม่ได้ผลิตเพื่อบริโภคอย่างเดียว แต่ผลิตเป็นภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากพฤติกรรมการบริโภคอาหารมนุษย์เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย สังคมเมือง จะใช้วิธีการซื้อมากกว่าจะผลิตเอง และยังสามารถความยั่งยืนทางเศรษฐกิจได้ มีประโยชน์ในวงกว้างสำหรับสังคม ความยั่งยืนทาง

¹ กัทรวีร์ คุณโท, 22 กุมภาพันธ์ 2564 ห้อง 515 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

² ดร.เอนก ไยอินทร์, 16 กุมภาพันธ์ 2564 ห้อง 515 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สังคม และมีผลกระทบเชิงบวกหรือเป็นกลางต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน³...”

ในส่วนของกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของการผลิตอาหารทางคณะผู้วิจัยได้มีการจัดทำแปลงผักเกษตรวิถีพุทธ โดยมีการปลูกผักต่าง ๆ เช่น มะนาว ถั่วฝักยาว พริก กระเพรา เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตอย่างยั่งยืน⁴

4.3.2 กระบวนการที่ก่อให้เกิดกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ได้แก่

1) กิจกรรมลงพื้นที่ทำกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน เพื่อนำมาสร้างชุดกิจกรรม

2) ศึกษาบ่อบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์ และมีการปนเปื้อน จะต้องมีการบำบัดให้สะอาดก่อนนำน้ำเสียมามาใช้ประโยชน์ทางเกษตร ใช้รดพืชผักสวนพุทธเกษตร เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างแรงกระตุ้นให้นิสิตคิดค้นวิธีการบำบัดน้ำเสียจนเกิดเป็นนวัตกรรมการบำบัดน้ำเสีย

3) พัฒนาระบบสูบน้ำจากบ่อเพื่อบำบัดเสียมาเก็บในบ่อพักน้ำ เพื่อบำบัดเสียก่อนปล่อยน้ำไปตามท่อ pe ใช้รดน้ำผักในแปลงผัก

4) คณาจารย์ นำนิสิตปริญญาโท และปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาให้ลงพื้นที่มาสังเกตการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

5) ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกนำการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า และวิถีเกษตรยั่งยืนไปทดลองใช้

6) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ประเมินผลการนำกิจกรรมการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ผลลัพธ์ของกิจกรรมการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ได้แก่

1) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า

2) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจได้เรียนรู้วิถีเกษตรที่ยั่งยืน

3) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจนำการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ก่อให้เกิดวิถีชีวิตพอเพียงอย่างยั่งยืนสืบไป

³ ดร.พงศ์พิชญ์ ต่วนภูษา รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์บุรี, 16 กุมภาพันธ์ 2564 ห้อง 515 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

⁴ ดร.ลำพอง กลมกุล, 16 กุมภาพันธ์ 2564 ห้อง 515 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

4.3.3 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน

การบริหารจิต เป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้ตั้งงาม นุ่มนวล มีความหนักแน่นมั่นคง แข็งแกร่ง ผ่อนคลาย และสงบสุข ซึ่งมีการฝึกเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าวมากมายหลายวิธี ส่วนการเจริญปัญญานั้น คือการฝึกให้รู้จักคิด อย่างที่เรียกว่า “คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น” การบริหารจิต เป็นการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ เรียกว่า สมาธิภาวนา ส่วนการเจริญปัญญาคือ การฝึกให้เกิดปัญญาที่เรียกว่า วิปัสสนาภาวนาคคนที่ได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งด้านสมาธิและวิปัสสนา จะเป็นคนมีคุณภาพจิต สรรสภาพทางจิต และสุภาพจิตที่ดี ที่สมบูรณ์ มีความเข้าใจโลกและชีวิตที่ถูกต้องการเจริญสมาธิอย่างสามัญ หรือฝึกสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำองค์ธรรมที่เป็นเครื่องชักนำหรือฝึกให้เกิดสมาธิ คือ “สติ” เพราะสติเป็นเครื่องดึงและควบคุมจิตไว้กับอารมณ์นั้น ๆ การฝึกสมาธิโดยอาศัยสติเป็นตัวนำ แยกได้เป็น 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ

1. การฝึกเพื่อใช้งานทางปัญญา หรือมุ่งประโยชน์เพื่อให้เกิดปัญญา ได้แก่การใช้สตินำทางให้เกิดปัญญาหรือทำงานร่วมกับการใช้ปัญญา โดยมีสติควบคุมอารมณ์และใช้ปัญญาเป็นตัวพิจารณา ให้รู้และเข้าใจอารมณ์นั้น ๆ วิธีการฝึกแบบนี้ไม่ได้เน้นที่สมาธิ แต่สมาธิได้รับการฝึกและเจริญสมาธิไปด้วย และพร้อมที่จะช่วยส่งเสริมการใช้ปัญญาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น การฝึกเช่นนี้ได้แก่การฝึกโดยวิธีของสติปัญญา เรียกได้ว่าเป็นการเจริญสมาธิในชีวิตประจำวัน “...⁵

ภาพที่ 4.12 นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าร่วมกิจกรรม

2. การฝึกเพื่อสร้างสมาธิหรือมุ่งสู่การสร้างสมาธิเพียงด้านเดียว ได้แก่ การใช้สติคอยควบคุมอารมณ์ไว้ให้จิตอยู่กับอารมณ์นั้นหรือเป็นวิธีตรึงจิตให้อยู่กับอารมณ์นั้น ๆ เป็นวิธีการที่เน้นสมาธิโดยตรง

⁵ ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงษ์, 16 กุมภาพันธ์ 2564 ห้อง 515 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การเจริญสมาธิอย่างเป็นแบบแผน หมายถึง วิธีการฝึกอบรมเจริญสมาธิอย่างที่ได้ปฏิบัติสืบ ๆ กันมาเป็นวิธีการที่ปฏิบัติกันอย่างเอาจริงเอาจังเป็นงานเป็นการ โดยมุ่งฝึกจำเพาะแต่ตัวสมาธิแท้ ๆ ภายในขอบเขตที่เป็นระดับโลกีย์ทั้งหมดซึ่งกำหนดวางกันไว้เป็นรูปแบบมีขั้นตอนที่ดำเนินไปตามลำดับ เริ่มตั้งแต่การเตรียมตัวเบื้องต้นก่อนฝึก “...วิธีเจริญกรรมฐานแต่ละอย่าง และความก้าวหน้าในการฝึกจนได้รับผลในขั้นต่าง ๆ วิธีเจริญสมาธิอย่างเป็นแบบแผนนั้น สรุปลักษณะที่ท่านแสดงไว้ เป็นลำดับขั้นตอนใหญ่ ๆ ได้⁶คือ

เบื้องต้น เมื่อมีศีลบริสุทธิ์ดี หรือชำระศีลให้หมดจดแล้ว :

1. ตัดปณิธาน คือ ข้อติดข้องหรือเหตุกังวล 10 ประการคือ
 - 1) จิตใจไม่ผูกพันหรือกังวลอยู่กับที่อยู่หรือวัด
 - 2) ไม่ห่วงกังวลตระกูลญาติที่บ้าน
 - 3) ไม่มัวเมาลุ่มหลงในลาภสักการะ หรือทรัพย์สิน
 - 4) ไม่ห่วงกังวลกับคณะบุคคล หรือลูกศิษย์ หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ควรมอบหมายงานให้

เรียบร้อย

- 5) ควรปฏิบัติงานที่คั่งค้างให้สำเร็จก่อนหรือมอบหมายให้ผู้อื่นทำแทน
- 6) หากมีธุระเดินทางไกล ควรดำเนินการให้เรียบร้อย
- 7) ไม่ห่วงกังวลกับญาติพี่น้อง หากเจ็บป่วยต้องรักษาให้หายจนหมดห่วง
- 8) หากเจ็บไข้ได้ป่วย ควรรักษาให้หายก่อน หรือมีความอดกลั้นต่ออาการเจ็บ
- 9) ไม่ห่วงกังวลกับสิ่งที่ต้องเล่าเรียน หรือการบรรยายความรู้ต่าง ๆ
- 10) ไม่ห่วงอิทธิฤทธิ์ ผู้เจริญสมาธิยังไม่มีฤทธิ์ที่จะห่วง นอกจากผู้บำเพ็ญวิปัสสนา

2. เข้าไปหาอาจารย์สอนกรรมฐานให้แก่ตนได้

3. รับหรือเรียนกรรมฐานที่เหมาะสมกับจริตของตน คำว่า “กรรมฐาน” แปลว่า เป็นที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต หมายความว่า สิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา หรือสิ่งที่น่าสนใจให้จิตกำหนดจิต จะได้มีงานทำเป็นเรื่องเป็นราว สงบอยู่กับที่ได้ จิตไม่ฟุ้งซ่าน กรรมฐานแสดงไว้มี 40 อย่างคือ กลิน 10 อสุภะ 10 อนุสติ 10 อัปปมัญญา 4 อาหาเรปฏิกูลสัญญา 1 จตุธาตววิภูฐาน 1 อรูป 4 จริยา แปลว่า ความประพฤติ หมายถึง ลักษณะนิสัย บุคคลผู้มีลักษณะนิสัยและความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า จริต เช่น คนรักสวยรักงาม เรียกว่า ราคะจริต ควรใช้กรรมฐานที่เรียกว่า อสุภะ การพิจารณาซากศพ) ในการเจริญภาวนา

4. อยู่ในวัดหรือสถานที่ที่เหมาะสมแก่การเจริญสมาธิ

⁶ ผศ.ดร.บัณฑิต วัฒนประดิษฐ์, 16 กุมภาพันธ์ 2564 ห้อง 515 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

5. ปฏิบัติตามวิธีเจริญสมาธิ โดยทั่วไปหลักการเจริญสมาธิมี 3 ชั้น คือ บริกรรมภาวนา อุปจารภาวนา และอัปนาภาวนา คือ

1) บริกรรมภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้นเริ่มต้น ได้แก่ การกำหนดถือเอานิมิต เครื่องหมาย สำหรับให้จิตกำหนด เช่น ลมหายใจ นึกถึงพุทธคุณ เป็นต้น) ในสิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์กรรมฐาน เช่น กำหนดลมหายใจเข้าออกที่กระทบปลายจมูก เป็นต้น

2) อุปจารภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้นอุปจาร ได้แก่ อาศัยบริกรรมสมาธิ เอาจิตกำหนด นิมิตต่อไป จนจิตแน่วแน่

3) อัปนาภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้นอัปนา ได้แก่ การรักษาจิตหรือระดับประกอบที่ แน่วแน่ไว้ ไม่หวั่นไหว จนถึงขั้นสูงสุดเกิดอัปนาสมาธิในที่สุด สมาธิขั้นสูง

การเจริญปัญญา

การฝึกให้เกิดปัญญาสามารถกระทำได้ 3 ทางคือ ด้วยการฟัง ด้วยการคิด และการลงมือกระทำ โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

1. สุตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดมสมอง การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น ในการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส เช่น การดู การฟัง และการอ่านเพื่อให้เกิดปัญญาต้องรู้จักเลือกพิจารณาวิเคราะห์แยกแยะสิ่งที่รับรู้ โดยเลือกรับรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ สร้างสรรค์ โดยเฉพาะการรับรู้จากสื่อต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันสามารถรับรู้ได้ง่าย เพราะระบบการสื่อสารที่ทันสมัย และรวดเร็ว

2. จิตตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกคาย ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย พระพุทธเจ้าได้แบ่งการคิดออกเป็น 10 วิธีที่เรียกว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งทั้ง 10 วิธีมีลักษณะร่วมกัน 4 ประการ คือ

1) คิดถูกวิธี คือวิธีคิดจะต้องถูกต้อง คิดรอบด้าน เช่น คิดถึงข้อดี ข้อเสีย และหาทางออก เป็นต้น

2) คิดเป็นระเบียบ คือ การคิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนต่อเนื่อง เป็นไปตามลำดับขั้น ไม่คิดสับสนหรือวอกวนไปมา คิดให้ทะลุปรุโปร่ง หรือคิดตั้งแต่นั้นจนจบกระบวนการ เช่น คิดโครงการ เป็นต้น

3) คิดมีเหตุผล คือ คิดอย่างมีเหตุมีผลเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน คิดหาสาเหตุหลาย ๆ สาเหตุ ที่เรียกว่า เหตุปัจจัย ที่ก่อให้เกิดผลเช่นนั้น เช่น เมื่อปัญหาอย่างหนึ่ง ต้องหาสาเหตุว่าเกิดจากอะไร เป็นต้น

4) คิดเป็นกุศล คือ คิดในสิ่งที่ดีงาม โดยมีหลักว่า สิ่งที่คิดนั้นเป็นประโยชน์หรือไม่ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นหรือไม่ เป็นความที่สร้างสรรค์หรือไม่ เป็นต้น

3. ภาพนามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการอบรมตนเองโดยเน้นกระบวนการศึกษาจิตและกายอย่างชัดเจน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบว่าใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ สามารถนำไปตรึงตรองเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล มีประสิทธิภาพ มีความสุข ในขั้นต้นคือ ปัญญาที่เกิดจากการลงมือกระทำ ซึ่งหมายถึง การฝึกฝน การฝึกทักษะ การได้ลงมือปฏิบัติ จนเกิดความชำนาญ เป็นปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติจริง

“..ในกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในขั้นตอนนี้ทางคณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างการเรียนรู้และมีการถ่ายทำวิดีโอทัศน์เพื่อนำไปถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธให้เกิดครูสติและครูสมาธิ โดยนำหลักสูตรการปฏิบัติกรรมฐานไปใช้ในการถ่ายทอดกิจกรรมและการปฏิบัติกรรมฐานให้แก่บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนในลำดับต่อไป กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่ทำให้เกิดสติและสมาธิ กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ...”⁷ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน

⁷ ผศ.ดร.เชิดชัย ชูระแพง ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, 22 กุมภาพันธ์ 2564 ห้อง 515 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ 4.13 นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมฝึกการเจริญปัญญา (ณ หาดมุกแก้ว จังหวัดตราด)

ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

4.3.4 กระบวนการที่ก่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐานใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน ได้แก่

1. ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาฝึกปฏิบัติกิจกรรมการใช้สติ ปัญญา และศีล ณ ห้อง C 512 อาคารเรียนรวมโซน C ชั้น 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ออยุธยา
2. ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของตนที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐานไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน
3. คณะผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล
4. คณะผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล⁸

4.3.5 ผลลัพธ์ของกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน ได้แก่

- 1) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีการฝึกจิตตระหนักรู้วิถีพุทธ
- 2) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจเกิดความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิดแก้ปัญหาได้อย่างแยกคาย

⁸ ผศ.ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข หัวหน้าภาควิชาบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564 ห้อง 515 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

3) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีพฤติกรรมที่เหมาะสม รู้คุณค่าการอยู่ร่วมกัน รู้จักแบ่งปัน

4) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีสติ มีปัญญา มีศีลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม

ภาพที่ 4.14 คณะบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมเป็นประธานเปิดโครงการอบรม ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

4.3.6 กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน

1. กระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้รับการขนานนามว่าเป็น “ศาสนาแห่งปัญญา” เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักการของเหตุและผล มีการวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่ว คือ รู้ทั่วถึงเหตุและผล รู้อย่างชัดเจนรู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้สิ่ง ที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย ปัญญาในทางพุทธศาสนาจึงมีความหมายลึกซึ้งกว่าความหมายที่ใช้อยู่โดยทั่วไป ทั้งยังเป็น เครื่องมือที่ช่วยแก้ไขปัญญาต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างยั่งยืน สามารถนำพาบุคคลไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ที่ สำคัญคือ ศรัทธาต้องนำไปสู่ปัญญาเสมอ

2. วัตถุประสงค์:

เพื่อให้เยาวชนได้เริ่มเดินก้าวแรก ด้วยการพัฒนาจิต สร้างเปี่ยมด้วยศีลธรรม ปลูกฝังดำรงตนอย่างมีวินัย รักษาจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข การก้าวเดินด้วย 5 สิ่งนี้ ด้วยความตั้งใจ ก็จะเป็นบุญต่อตนเองที่จะมีย่างก้าวที่มั่นคงต่อชีวิต เป็นบุญต่อพ่อแม่ ที่ไม่ต้องมีความ

ทุกข์กาย ทุกข์ใจ และเป็นบุญต่อสังคมที่จะมีเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ร่วมกันสร้างและพัฒนาชาติ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

๕ กิจกรรม ประกอบด้วย

- 1) กิจกรรมเพื่อพัฒนาจิต
- 2) กิจกรรมเปี่ยมด้วยศีลธรรม
- 3) กิจกรรมดำรงตนอย่างมีวินัย
- 4) กิจกรรมจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน
- 5) กิจกรรมความสุข

4.3.7 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

ในกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น มีเป้าหมายมุ่งเน้นไปที่กลุ่มคนที่ต้องการจะออกไปทำหน้าที่เป็นครูสอนสติแก่บุคคลทั่วไป ใช้เวลาในการศึกษา 1 ปี โดยจะเน้นทั้งความรู้ ทักษะ การปฏิบัติและทักษะ สำหรับวิชาในหลักสูตรประกอบด้วย สติในพระไตรปิฎก สติปัญญาฐานภาวนา อานาปานสติภาวนา สติกับสมอง สติเพื่อสุขภาวะ การเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน สติสำหรับภาวะผู้นำ สติสำหรับครู จริยธรรมสำหรับครู สติ วิธีสอบอารมณ์สำหรับครู สติและสติบำบัด

การเรียนหลักสูตรครูสตินั้น ต้องเริ่มจากการเป็นครูสอนตัวเอง ทั้งหลักการและวิธีในการปฏิบัติ เพื่อตนเข้าถึงความสุขอย่างแท้จริง แล้วจึงออกไปทำหน้าที่เป็นครูสอนผู้อื่นที่กำลังเผชิญหน้ากับความทุกข์ในโลกยุคดิจิทัลที่กำลังเปลี่ยนไป การสร้างครูสมาธินั้นทางคณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการจัดกิจกรรม ดังนี้

-มีการสอนเป็นระบบ มีตำรา มีบทเรียน เป็นลำดับขั้นตอน เข้าใจง่าย มีการเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

-ที่เรียนสะดวกสบาย มีห้องบรรยาย นั่งสมาธิในห้องแอร์ ไม่มียุ่งרבกวน

-ทำน้อย ได้ผลมาก ใช้ระยะเวลาการนั่งสมาธิไม่นานเกินไป อาศัยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นประจำเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ปฏิบัติแต่พอดี สามารถปฏิบัติได้ครั้งละ 15 ถึง 30 นาที เป็นความพอเหมาะพอดี ได้ประโยชน์เต็มที่

-เห็นผลชัดเจน กว่า 95% ของผู้ที่เรียนจบหลักสูตรครูสมาธิ ยืนยันว่ามีความสุขมากขึ้นนอนหลับง่าย มีความเครียดน้อยลง ควบคุมอารมณ์ได้ดี ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

“...การปฏิบัติสมาธิ ที่เหมาะกับชีวิตคนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย ใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ คือ สามารถไปทำงานได้ปกติ ดำเนินชีวิตได้ตามปกติ และยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้นการจัดกิจกรรมในภาพรวม ควรคำนึงว่าผู้จัดกิจกรรม เป้าหมายจัดเพื่ออะไร ถ้ากำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากกิจกรรมนี้ ถือว่ามีประโยชน์มาก เพราะเป็นการส่งเสริมทั้งกระบวนการ การคิด

กระบวนการใช้ชีวิตและการทำงานร่วมกันกลุ่มเรียกว่ากิจกรรมส่งเสริมทักษะการใช้ชีวิตในสังคมที่เป็นวิถีพุทธ⁹...”

4.3.7 กระบวนการที่ก่อให้เกิดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น ได้แก่

1. ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาปรึกษา ตกลงการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ ณ ห้อง C 512 และ ห้อง C 404 (ห้องไมโครทิสซิ่ง) อาคารเรียนรวมโซน C ชั้น 4 และชั้น 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ให้นิสิตนิสิตปริญญาโท และปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของตนที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น นำไปประยุกต์ถ่ายทอดใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน

3. คณะผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

4. คณะผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

4.3.8 ผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมพอเพียง ได้แก่

1) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจตระหนักรู้คุณค่าความพอเพียงตามแนวปฏิบัติของวิถีพุทธ

2) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจเกิดภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตมีสติ มีปัญญา มีศีลในการดำเนินชีวิต

3) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีวิถีชีวิตพอเพียงในสังคม พออยู่ พอกิน พอใช้ สร้างคุณค่าแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม

⁹ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564 ห้อง 515 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาพที่ 4.15 นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกิจกรรมและร่วมแสดงกิจกรรม
ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ความจำเป็น

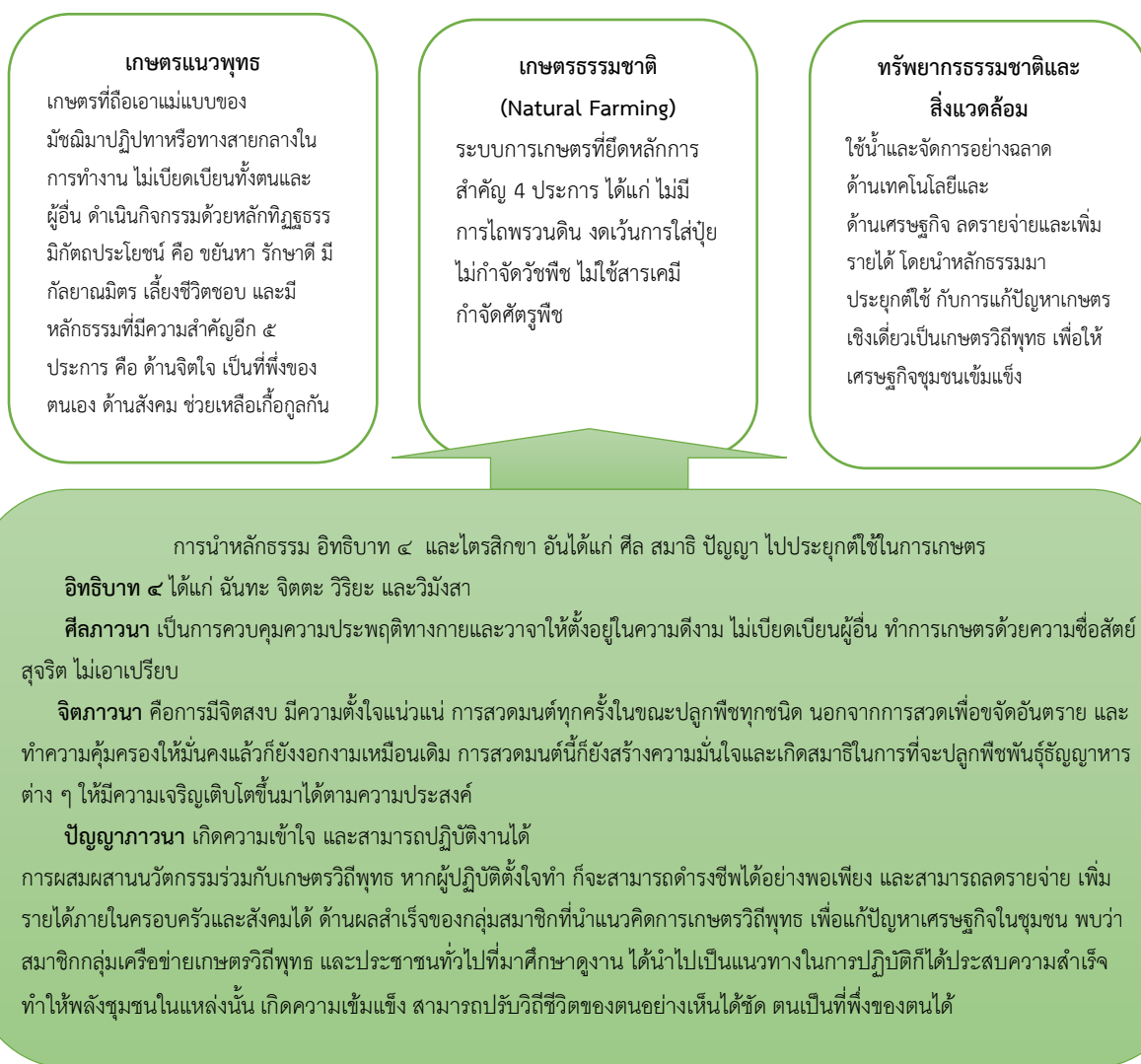
การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน เข้ามาปรับใช้ ผ่านการเรียนรู้ปัญหา และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ค้นหาภูมิปัญญาของตนเอง ตลอดจนมีการเชื่อมโยง และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับพื้นที่ เน้นการพึ่งตนเอง พร้อมทั้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางพัฒนา ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่น แข็งแรง มีสุขภาวะที่ดี รวมทั้งมีการแข่งขันในเชิงพาณิชย์ ก่อเกิดการเอารอดเอาเปรียบ คดโกง ขาดความรับผิดชอบต่อสังคมผู้บริโภครวม มีการใช้สารเคมีในทุกรูปแบบเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้มากที่สุด และเกิดผลกำไรมากที่สุด เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน

การปลูกฝังการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าแก่คนในชุมชน สร้างจิตสำนึกร่วมกันสู่การปฏิบัติเป็นกิจวัตร ปลูกฝังคุณค่าของน้ำตั้งแต่ระดับในโรงเรียน ไปจนถึงชุมชน ทำให้เกิดวินัยในการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด ช่วยให้การประหยัดน้ำในชุมชนเป็นรูปธรรม

กิจกรรมยุวพุทธเกษตรจึงเกิดขึ้นเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการผลิต การบริโภคที่มีสติสัมปชัญญะกำกับควบคุม มีอิทธิบาท 4 และดำเนินงานตามแนวทางสายกลาง ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการใช้แนวทางวิถีพุทธในการดำเนินกิจกรรม

แนวคิดวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ระบบการเกษตรวิถีพุทธที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงวิถีชีวิตเกษตรกร กระบวนการผลิต ใช้น้ำอย่างคุ้มค่า และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของยุวพุทธเกษตร และผู้บริโภค

ภาพที่ 4.16 แนวคิดวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. ประชุมปรึกษาหารือ วิเคราะห์สภาพปัญหาหรือความต้องการที่จะทำการเกษตรแบบ
พุทธที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมผู้บริโภค
2. จัดตั้งกลุ่มเพื่อการผลิตพืชผลทางการเกษตรเพื่อเสริมเป็นอาหารกลางวันแก่นักเรียนโดย
ตั้งชื่อกิจกรรม “ยุวพุทธเกษตรพอเพียง”
3. นำเสนอครูที่ปรึกษา ขออนุมัติดำเนินกิจกรรม

4. ดำเนินกิจกรรมการผลิต ได้แก่ การปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก การเลี้ยงหมู ทุกกิจกรรมเน้นให้นักเรียนวางแผนการผลิต การรวมกลุ่ม การกำหนดหน้าที่แต่ละฝ่าย นำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นหลักยึดในการทำงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 คือ ให้มีความรักที่จะทำงานนั้น ๆ คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม มีความมุมานะพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ มุ่งมั่นเอาใจใส่ต่อหน้าที่ ใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองเมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเน้นให้ทุกคนยึดหลักทางสายกลางของพระพุทธเจ้า ซึ่งย่อแล้ว ได้แก่ ศีล เป็นเครื่องกำหนดทิศทางการปฏิบัติทางกายและวาจา มีจิตใจเป็นสมาธิในการทำงาน เกิดสติปัญญาที่พิจารณาถึงแก่นแท้ของสภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

5. นำแนวทางการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงมาใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของกิจกรรม

6. สรุปเป็นผลการดำเนินงานที่จะเป็นแนวทางพัฒนาต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

1. นักเรียนมีการนำแนวทางวิถีพุทธเป็นหลักในการทำกิจกรรมด้านการเกษตร
 2. นักเรียนนำคุณธรรมพื้นฐานทางพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมกับตน

3. นักเรียนได้น้อมนำหลักความพอดีพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต

4. นักเรียนได้บริโภคผลผลิตที่ปลอดสารพิษ

กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน

กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหาร และคณะครูเป็นกัลยาณมิตร ช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามหลัก “ไตรสิกขา” ที่นำไปสู่ “ปัญญา” วิถีชีวิตที่พึงงามตามหลักไตรสิกขาทั้ง 3 ด้าน

ศีล สมาธิ และปัญญา ผสมผสานเข้าไปในชีวิต อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เพราะว่าหากขาดด้านใดด้านหนึ่งจะทำให้ชีวิตไม่สมบูรณ์ทุกด้าน

1. ฝึกฝนเรื่องศีล คือ กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ อย่าลืมนกกฎเกณฑ์ กติกาของสังคม เราเคารพเขา เขาเคารพเรา จึงอยู่ร่วมกันได้ เมื่อเธอเป็นนักเรียน มันจะมาพร้อมกักระเบียบ กฎของโรงเรียนอย่าสงสัยเลยไม่ได้ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบ ถ้าเธอไม่ส่งการบ้าน แต่เธอจะต้องการเกรดดี ๆ ย่อมเป็นไปได้ บางคนไม่ชอบเกณฑ์ที่เขากำหนด แต่จะเอาผลของความดีตอบแทน พอไม่ได้ก็เลยทุจริตให้ได้มา อันนี้ จะทำให้เราไม่มองอาจและสง่างามในที่นั้น ๆ

2. ฝึกฝนเรื่องสมาธิ คือ ความสุขและพึงพอใจในชีวิต พร้อมทั้งการวางใจในยามแบกภาระหนัก หรือท้อแท้ได้ เมื่อทำสิ่งใด ไม่พึงอาศัยแต่รูปแบบ ข้อปฏิบัติภายนอกเท่านั้น เพราะแม้จะทำตามกฎระเบียบได้ ถ้าไม่มีความสุขกับสิ่งที่ทำ สิ่งที่ทำ เราก็ก้อยู่อย่างไร้ค่า การทำใจให้มีความสุขกับสิ่งที่ทำ จะทำให้เราเป็นอย่างมีค่า สร้างความภาคภูมิใจในตนเองอยู่เสมอ ล้างแก้ว ก็มีความสุขกับการล้างแก้ว กวาดบ้าน ก็มีความสุขกับการกวาดบ้าน มีความสุขและสนใจในทุกวิชาที่เรียน วิธีการในเรื่องนี้ คือ มีการฟังอย่างลึกซึ้งและสนใจเต็มร้อย มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะอย่างเต็มที่ และมีพลัง การทำความสุขในทุกขณะนี้เป็นวิธีง่ายที่สุดในการใช้ชีวิตให้มีค่าและสงบสุข ไม่ว่าเธอจะเป็นอะไร ทำอะไร ที่ไหนก็ตาม ความกังวลและฟุ้งซ่านจะหายไป เมื่อใส่ใจ มอบหัวใจให้กับสิ่งที่ทำแล้ว

3. ฝึกฝนในเรื่อง ปัญญา คือ เห็นคุณค่าของสิ่งตนเองเป็นและทำอยู่ที่มีต่อชีวิตตนเองและสังคม มีอุดมการณ์ เมื่อสมบรูณ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด มีความสุขในสิ่งที่ทำ แต่ถ้าขาดคุณค่า ก็จะเบื่อง่ายและเดินจากไปในที่สุด

การมองเห็นคุณค่า เป้าหมาย และอุดมการณ์ของสิ่งที่เราทำ จะทำให้เราเข้าถึงสิ่งนั้นจริง ๆ ได้ คนที่เรียนไม่สนุก เพราะไม่เข้าใจว่าวิชานั้นมีค่าต่อชีวิตอย่างไร ดังนั้นก็จะไม่ทุ่มเท สักว่าทำตามที่เขา กำหนด ให้ผ่าน ๆ ไปอย่างไร้หัวใจและไร้ชีวิตชีวา เมื่อเรียนวิชาไหน ต้องรู้ให้ได้ว่า วิชานั้นมีค่าต่อชีวิตเธอและโลกอย่างไร เมื่อแต่งกายออกไปเรียนขอให้รู้ว่า การเป็นนักเรียน มีบุญแค่ไหน มีค่าเพียงใด มีเยาวชนอีกไม่น้อยที่ไม่มีโอกาสได้เรียน จบแล้วจะได้เอาความรู้ช่วยพ่อแม่ และชาติบ้านเมือง ขอให้มองเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำอยู่เสมอ เพราะเยาวชนส่วนมาก จะมองเห็นสิ่งทำไร้สาระ แต่จะไปสนใจกับการกิน นอนเล่น เที่ยว เพสบุคแทน ซึ่งทำให้ชีวิตเป็นชีวิตขยะไป

ศีล (พฤติกรรม)

1. มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น
 2. รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภค และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ด้วยปัญญา
 3. รู้จักความพอดี พอประมาณ ในการแสวงหา บริโภค สะสมสิ่งต่าง ๆ
 4. ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ภายนอกที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง
 5. ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
 6. มีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม
- จิตใจ (สมาธิ)

1. มีสมรรถภาพที่ดี คือ มีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดี ด้วยจิตใจกล้าหาญ อดทน สู้อภัย ขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อสามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากไปได้ ฟังตนเองได้

2. มีคุณภาวะ คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอายชั่ว กลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิดชอบ เกิดจิตที่เป็นบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ

3. มีสุขภาวะที่ดี คือ มีความสุข ความร่าเริง เบิกบาน มองโลกในแง่ดี มีกำลังใจ เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ในการร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ

ปัญญา

1. มีศรัทธาเลื่อมใสและมีความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรม และในหลักบาปบุญคุณโทษ

2. มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจ ใฝ่รู้ รู้จักการค้นคว้า การจดบันทึกให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ประมวลผล สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล

3. มีทักษะชีวิตเท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอก และกิเลสภายในตนสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้มีฐานชีวิตที่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เกิดปัญญาเข้าใจในสังขารในชีวิต

4. ได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

ลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ

เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่าง บูรณาการ โดยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ คือ

- 1) สัมปยุตสังเสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- 2) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- 3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
- 4) อัมมานุอัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

การปลูกฝังนักเรียนทุกคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม จึงมีการจัดกิจกรรมในรอบวันให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ และนำไปปฏิบัติที่บ้านให้เกิดผลดีในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งกิจกรรมสามารถฝึกได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ปฏิบัติตลอดไปจนเกิดเป็นนิสัย ทำให้ปฏิบัติชีวิตประจำวัน

การนำหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้เป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้หลักธรรมคู่ทฤษฎีปฏิบัติ PDCA วงจรเดมมิง (Deming cycle)

- P-Plan (การวางแผน) คือ การพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา โดยกำหนดทางเลือกตลอดจนระบุวิธีการเก็บข้อมูล

- D-Do (การปฏิบัติ) คือ ลงมือทำงานตามทิศทางที่โรงเรียนกำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน พร้อมมีการตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติงาน (กิจกรรม)

- C-Check (การตรวจสอบ) คือ การประเมินผลที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากการปรับปรุง บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์

- A-Action (การดำเนินงานที่เหมาะสม) คือ สามารถตรวจสอบได้ 2 กรณี ผลที่เกิดขึ้น ตามแผนที่วางไว้ หากไม่เป็นไปตามแผนต้องได้รับการวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไข ซึ่งได้ดำเนินการกิจกรรมทั้งสิ้น 9 กิจกรรม รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.1 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

กิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	เป้าหมายตามไตรสิกขา
1. กิจกรรมหน้าโรงเรียน	คุณครูพบคุณครูยกมือไหว้ สวัสดี กล่าวคำทักทายกัน นักเรียนยกมือไหว้สวัสดีกล่าว คำทักทายคุณครู นักเรียนพบนักเรียน น้องไหว้ที่ ทักทายกัน	ส่งเสริมครู นักเรียนปฏิบัติ มารยาทการแสดงความเคารพ แบบไทยลดทิฐิ มานะ เกิดปัญหา เสริมส่งให้เกิดศีลการปฏิบัติ ที่ดีต่อกัน
2. กิจกรรมหน้าเสาธง	นักเรียนทำกิจกรรมหน้าเสาธง สวดมนต์ไหว้พระนั่งสมาธิทำความเคารพรุ่นพี่รุ่น น้อง	ส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย มี ความรักกันรุ่นพี่รุ่นน้อง เกิดปัญหา เสริมส่ง ให้เกิดศีลการปฏิบัติที่ดีต่อกัน
3. กิจกรรมในชั้นเรียน	ปลูกฝังให้นักเรียนรู้จัก กระบวนการคิดที่ได้ถูกต้องคิดในทางที่ดี	ฝึกทักษะการคิด ทำให้เกิด ปัญหา
4. กิจกรรมด้านวินัย	ปลูกฝังนักเรียนให้เกิดวินัยใน ตัวเอง เช่น การเดินแถวการเข้าแถวซื้ออาหาร การเข้าแถวเข้าชั้นเรียน	ฝึกพฤติกรรมให้มีระเบียบ วินัย เพื่อเกิดการพัฒนาด้านศีล
5. กิจกรรมด้านการ ปลูกฝังพฤติกรรม	ปลูกฝังให้นักเรียนมีความ ซื่อสัตย์สุจริตโดยให้นักเรียนในห้องเรียนทำการ ผ่ากจอมทรัพย์ ให้นักเรียนทำการบ้านหรือการ สอบโดยไม่คัดลอกกัน เมื่อนักเรียนเก็บเงินได้เอา มาประกาศหาเจ้าของก็จะมีการชื่นชมมอบ รางวัลยกย่องคนทำดี และบันทึกในสมุดความดี	ฝึกในเรื่องพฤติกรรม การ ดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามหลักธรรมเบื้องต้น คือ ศีล 5
6. กิจกรรมด้านความคิด	ปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนรัก ความเป็นระเบียบและความเป็นธรรมโดยให้ นักเรียนยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล	ฝึกทักษะการคิด การมี สัมมาทิฐิ ทำให้เกิดปัญหา
7. กิจกรรมความ รับผิดชอบในหน้าที่	ให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ โดยให้ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตาม เวลาและได้ คุณภาพดีแต่ให้นักเรียนเกิด ความสำนึกในการอยู่อย่างพอเพียงโดยให้ นักเรียนยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการทำการเกษตร ด้วยการเรียนรู้แบบบูรณา การการปลูกพืชผักสวนครัวและนำมาบริโภค และขายเป็นรายได้ให้ครอบครัว	ฝึกพฤติกรรมให้มีระเบียบ วินัย เพื่อเกิดการพัฒนาด้านศีล และพัฒนาให้ เกิดปัญหาในการทำงาน
8. กิจกรรมปลูกฝังจิต อาสา	ปลูกฝังนักเรียนให้มีจิต สาธารณะโดยให้นักเรียนได้ทำประโยชน์ให้คน	การพัฒนาความเป็นจิต อาสา เป็นการพัฒนาศีลและปัญญา ให้มีความ รัก ความเมตตาต่อกันในสังคม

กิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	เป้าหมายตามไตรสิกขา
	อื่น ๆ บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือสังคมให้นักเรียนฝึกไปช่วยงานในชุมชน	
9. กิจกรรมสวดมนต์	ปลูกฝังให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมสวดมนต์พร้อมคำแปล พร้อมอบรมคุณธรรมจริยธรรม	พัฒนาด้านสมาธิ ทำให้เกิดปัญญา การเรียนรู้

ผลการดำเนินกิจกรรมที่ปลูกฝังส่งผลต่อการพัฒนานักเรียน และครู นักเรียน

นักเรียนได้นำหลัก ไตรสิกขา ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นั่นคือนักเรียนมีกิริยามารยาทเรียบร้อย มีสมาธิในการเรียน และมีการพินิจพิจารณาในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่เสมอ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์มากขึ้นหลังจากได้รับการพัฒนา จากการฝึกฝนในเวลาเรียน การทำงาน ทำให้นักเรียนมีความขยัน ประหยัด รู้จักเก็บออม ทหารายได้ระหว่างเรียนแล้วนำมาออมทรัพย์ มีความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีค่านิยมที่ดี ปฏิบัติตนเป็นผู้มีระเบียบวินัยในตนเอง มีน้ำใจไม่เห็นแก่ตัว มีทักษะการคิด

ครู

1. ครูได้รับการพัฒนาในการอบรมจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นประจำและได้นำเทคนิคการสอนมาพัฒนานักเรียนส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น
2. ครูมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม เช่น การปฏิบัติตนตามประเพณีทำบุญ ตักบาตรและร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆเป็นประจำในกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไป
3. คณะครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ โดยประพฤติตนอยู่ในศีลห้า มีความเมตตา กรุณา ต่อศิษย์

ตารางที่ 4.2 ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานและตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด	ผลที่เกิดขึ้น
1. มีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ตามช่วงวัย	นักเรียนตั้งใจฟังครูสามารถพูดสื่อสารได้ชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์โดยใช้คำสุภาพได้ถูกต้องเหมาะสม
2. มีหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทำให้ระลึกถึงคุณความดีของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้มีความรู้สึกละอายแก่ใจ และเกรงกลัวต่อการทำชั่ว สวดมนต์พร้อมคำแปลจะทำให้เข้าใจคำสอนไปด้วย 2. เป็นการฝึกสมาธิคือ ให้ใจมีความสงบตั้งมั่นอยู่กับคำสวดมนต์อย่างต่อเนื่อง 3. ฝึกให้มีสติเห็นหรือรู้เท่าทันอาการของจิต หรือ กิริยาของจิต หรือพฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นความคิด นึก ตรึกตรอง ประจักษ์และอารมณ์ต่าง ๆ แทรกคำสวดมนต์เป็นระยะ ๆ 4. มีปัญญาเห็นว่า ถ้าขาดสติเผลอเพลินคิดไปกับความคิด นึก ตรึก ตรอง ประจักษ์อารมณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นก็จะทำให้ลืม

ตัวชี้วัด	ผลที่เกิดขึ้น
	คำสวดมนต์และจะทำให้เกิดทุกข์ ถ้ามีสติ สมาธิ ปัญญา รู้เท่าทัน ก็จะไม่เผลอเพลินติดไปกับสิ่งใดให้ใจเป็นทุกข์ เรียกว่า เห็นอริยสัจจ์
3. มีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน	นักเรียนมีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน ทักษะการสรุปอ้างอิงทักษะการนำความรู้ไปใช้ได้ถูกต้องและเหมาะสมตามสถานการณ์
4. มีทักษะชีวิต	นักเรียนยอมรับความแตกต่างระหว่างตนเองและผู้อื่น และรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง รู้จุดเด่น จุดด้อย และความสามารถของตนเอง ควบคุมอารมณ์ความรู้สึกเมื่อเผชิญกับสภาวะอารมณ์ไม่พึงประสงค์ สามารถแสดงความรู้สึกนึกคิด ความภาคภูมิใจเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น ให้ผู้อื่นรับรู้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี
5. มีคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง	นักเรียนปฏิบัติตน และแสดงออกถึงการเป็นผู้มีความประหยัดทั้งด้านการเงิน พลังงาน ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่เน้นวัตถุนิยม

4.4 การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการศึกษาที่เรียกว่าการศึกษาตลอดชีวิต กล่าวคือ คนทุกคนที่เกิดมาต้องได้รับการพัฒนาโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่งเสมอ ทั้งจากพ่อแม่ ครู เพื่อน และสถาบันต่าง ๆ จนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ คุณวุฒิ คุณธรรม ในทางพระพุทธศาสนา มองว่า คนเกิดมาต้องศึกษาอบรมฝึกฝน จึงจะเป็นผู้เจริญได้ (ทนต์ เสฏโฐ มนุสเสสุ) คำว่า การศึกษา ในที่นี้ก็คือการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดคือนิพพาน ผู้ที่ยังไม่บรรลุทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เรียกว่า เสขบุคคล ยังต้องศึกษาและพัฒนาตนอยู่รำไปส่วนผู้ที่บรรลุถึงจุดหมายสูงสุดแล้ว เรียกว่า อเสขบุคคล ไม่ต้องศึกษาอีก ดังนั้น การจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ ก็คือการศึกษาตลอดชีวิตนั่นเอง อันนี้เป็นหลักการใหญ่ ส่วนที่นำมากล่าวเป็นการศึกษาภาพรวมถึงวิธีการจัดการเรียนการสอน หลักการสอนตามหลักพุทธศาสนา สื่อการเรียนรู้ตามแนวพุทธ หลักคุณธรรมสำหรับผู้บริหาร บทบาทครูต่อการจัดการเรียนรู้ และบทบาทนักเรียนต่อการเรียนการสอน เป็นแนวทางให้ผู้ศึกษาน มาบูรณาการกับการจัดการศึกษา และมุ่งพัฒนาผู้เรียนตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่อไปได้

การพัฒนาเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ถือเป็นขบวนการพัฒนารูปแบบสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรม ภายใต้โครงสร้างและทิศทางการบริหาร และการปฏิบัติงาน เริ่มจากการมีผู้นำเครือข่าย ซึ่งผู้นำเครือข่ายนี้อาจเป็นทั้งปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล อาจเป็นคนในท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษา นักวิชาการ โดยที่ผู้นำเครือข่ายจะเป็นผู้กำหนดประเด็นที่ตนเองสนใจ เป็นผู้จุดประกายให้คนอื่นเริ่มรับรู้ในปัญหาาร่วมกัน ช่วยผลักดันให้การดำเนินการที่สามารถพัฒนาประเด็นการทำงานและแนวทางการพัฒนาเครือข่ายได้อย่างถูกวิธีและไม่ถูกรอบงำจากอำนาจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทำให้เสียรูปแบบการบริหารและพัฒนา วิเคราะห์รูปแบบพื้นฐานของแนวทางการดำเนินการพัฒนา ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่สะท้อนให้ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องการพัฒนาองค์การบริหารงานและการ

ปฏิบัติงานเพื่อสังคมบนพื้นฐานของหลักการพระพุทธศาสนา กิน อยู่ พุด เป็น ได้ ประยุกต์หลักพุทธธรรม มาใช้ในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมของโรงเรียนวิสุทธิ พุทธ ทั้งนี้ สามารถสรุปแนวทางการดำเนินการพัฒนาเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิสุทธิ พุทธ ได้ 4 มิติสำคัญ ดังนี้

4.4.1 จัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เครือข่ายจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันที่เป็น การปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการ มีวิถีชีวิตเรียบง่าย หรือวัฒนธรรมของ “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินตามพื้นฐานชีวิต เป็นกิจกรรมบนพื้นฐาน การใช้ชีวิตประจำวันในสังคม ได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหา ปัญญา หรือการใช้ปัญญาเป็นฐานในการดำรงชีวิต และมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้ ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริงสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และ ฝึกอบรมผู้เรียนให้รู้จักวางแผนชีวิตอยู่บนพื้นฐานตามกรอบของ ศิล สมาธิ ปัญญาเป็นสำคัญให้ ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตและสังคม และส่งเสริมทำกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับเป้าหมายและการขยายกิจกรรมบนพื้นฐานชีวิต มีความจำเป็นที่ผู้บริหารต้องระดมการมีส่วนร่วม เพื่อกำหนดทิศทางการทำกิจกรรมที่จะระดมสมาชิกให้ร่วมกันทำกิจกรรมต่อไป

4.4.2 มิติเครือข่ายการทำงาน

เครือข่ายการทำงานที่สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างยั่งยืน จะมีการพัฒนาเครือข่ายการทำงาน เพื่อเข้ามาร่วมส่งเสริมศักยภาพการทำงานเชิงประเด็นและระดับพื้นที่การทำงานร่วมกันจนเกิด เป็นเครือข่ายการทำงาน เนื่องจากการสร้างเครือข่ายการทำงานถือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่จะสร้างให้ เกิดการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนแนวทางการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการทำงาน การประสานความร่วมมือกับเครือข่ายโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้สร้างให้การทำงานอย่างเป็นระบบและมีเครือข่าย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของเครือข่ายและประสิทธิภาพการทำงานและยังเป็นการยกระดับศักยภาพการทำงาน ทั้งมิติการสนับสนุน งบประมาณ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาองค์ความรู้บุคลากร ตลอดจนการพัฒนาเครือข่ายสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม การพัฒนา เครือข่ายการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่และหน่วยงานภาคเอกชน เป็นอีกองค์ประกอบ สำคัญ ที่จะสนับสนุนให้เครือข่ายการทำงาน สามารถผลักดันประเด็นการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ และการยึดมั่นแนวทางหรือหลักการจิตอาสา ร่วมกิจกรรมและขยายเครือข่ายการทำงานจะเป็นภูมิคุ้มกัน สำคัญที่ช่วยให้เครือข่ายกิจกรรมยังคงประสานความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอื่น ๆ ได้ และยังสามารถทำงานร่วมกันได้

4.4.3 มิติกลุ่มเป้าหมายสร้างเครือข่ายการทำงานร่วม

มิติเป้าหมายการเพื่อดำเนินการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วม โดยดำเนินการกิจกรรมวิถีพุทธทั้งสามกิจกรรมคือ 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียง 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และ 3) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ ซึ่งทางคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินกิจกรรมและพัฒนาให้เป็นขบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน จะใช้หลักการมีส่วนร่วมสร้างเครือข่ายหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีกลุ่มเป้าหมายของ คือโรงเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และเครือข่ายชุมชน เพื่อนำกิจกรรมดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ เพื่อการแก้ไขปัญหาให้กับทุกคนอย่างเสมอภาค รวมทั้งคำนึงถึงหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเสมอการดำเนินกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพของขบวนการจึงถูกสะท้อน กรอบแนวคิดสำคัญ มิติเป้าหมายการเพื่อดำเนินการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมยึดถือปฏิบัติร่วมกัน

4.4.4 สร้างเครือข่ายพุทธนวัตกรรม

คำว่าพุทธนวัตกรรมหมายถึง การนำพระธรรมมาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน โดยสัมพันธ์กับการศึกษา เพราะสถาบันการศึกษา หรือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาที่ให้การศึกษาทางโลกทางธรรม เนื่องจากมหาวิทยาลัย ไม่ได้ให้แค่การศึกษาอย่างเดียว แต่ให้ทั้งบรรยากาศ วิธีการใช้ชีวิต นอกจากนี้การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องให้การศึกษาในหลาย ๆ ทาง ต้องเป็นการศึกษาที่ทำให้คนรู้จักคิด กิน อยู่ พุดเป็นตามหลักโยนิโสมนินการ มีเหตุผล ย่อมสามารถเข้าถึงต้นเหตุของปัญหาได้ เพราะสถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และ พัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อ นักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้ บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

บรรยากาศพุทธนวัตกรรมเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสงปัญญา สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการร่วมกัน ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งครู และผู้บริหารเพียรพยายาม สนับสนุนโดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดส่งเสริมการจัดกิจกรรมวิถีพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา จะมีจุดเน้นและรายละเอียด รูปแบบ ที่แตกต่างกันได้ บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับคณะครุศาสตร์กำลังดำเนินการ ภาพอันทงงามของกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเรียนการสอนและส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนา ผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้

ในการ “สร้างเครือข่ายพุทธนวัตกรรม” สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาทั้ง 4 ด้านคือ

1. เครือข่ายด้านสังคม ได้ฝึกฝนมารยาทไทย การอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น การเจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ กล่าวขอบคุณ และกล่าวคำว่าขอโทษ การกราบผู้ใหญ่ การแบ่งปันและความอดทนต่าง ๆ

2. เครือข่ายด้านใจ การฝึกฝนจิตใจ ให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยการสมาธิ แผ่เมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายตลอดถึงเจ้ากรรมนายเวร ปฏิบัติ เริ่มฝึกจิตใจแบบง่าย ๆ ด้วยการเดินจงกรม นั่งสมาธิ ฝึกความสงบ ดูลมหายใจ ลมหายใจออก สอนให้กตัญญูกตเวทต่อผู้มีพระคุณ เช่น พ่อ แม่ ครู พลุกฝึความเมตตา ฝึกให้เห็นความงามของธรรมชาติ ฝึกการอยู่ร่วมกันแบบง่าย ๆ คือการปฏิบัติธรรมกัน

3. เครือข่ายด้านสติปัญญา สอนให้รู้จักพิจารณาว่า อะไรคือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อสังคมได้ เช่น ฝึกให้เด็กทานข้าวร่วมกันแบบง่าย ๆ อาจจะเป็นข้าวกล้อง สอนให้เด็กเรียนรู้การบันการใช้ชีวิตแต่ละวัน ฝึกสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงธรรมชาติ สรุปลวิเคราะห์แต่ละช่วงกิจกรรมที่เกิดขึ้น เด็กได้มีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน ซึ่งจะ让孩子เข้ามามีกิจกรรมเหล่านี้ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือการพัฒนาด้านสติปัญญา

4. เครือข่ายด้านร่างกาย พัฒนากล้ามเนื้อด้วยกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น กิจกรรมการทำกาเกษตร การรักษาสีงแวดล้อมผ่านรูปแบบการจัดการกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคม ศาสนาวัฒนธรรมไทย เพื่อให้เด็กมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดีและการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

การพัฒนาารูปแบบของเครือข่ายพื้นที่ คือ พื้นที่นวัตกรรมอะไรในพื้นที่จากบริหารศึกษาองค์ความรู้กิจกรรม พัฒนาพื้นที่แหล่งเรียนรู้ และรูปแบบกิจกรรมวิถีพุทธ พัฒนาเป็นรูปแบบเครือข่ายประสานเชื่อมโยงเครือข่าย เช่น พัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนการสอนด้านวิถีพุทธอันมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน แต่ที่สำคัญคือ กิจกรรมของโครงการย่อย 3 ได้กิจกรรมอะไร ให้เอากิจกรรมที่กล่าวมาเป็นเครือข่ายและเป้าหมายจริงคือ ต้องกำหนดให้ชัด และเชิญทุกโรงเรียนมาเป็นเครือข่ายของคณะครุศาสตร์ หรือมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพื้นที่เครือข่ายด้วย เช่น กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ¹⁰ การดำเนินงานเครือข่าย โดยมีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นองค์กรหลักใน

¹⁰ สอนทนากลุ่มย่อย ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์, ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์, ผศ.ดร. พงศ์พิชญ์ ต่วนภูษา, รศ.ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง, พระปลัดระพี พุทธิสารโร, ผศ.ดร. และดร.ลำพอง กลมกุล วันอังคาร ที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 สถานที่ ห้องประชุม C 512 หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การดำเนินการก่อตั้งและประสานงาน เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การดำเนินงาน
 อย่างเป็นกระบวนการ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพันธะสัญญา และการระดมทรัพยากรมา
 ใช้ได้อย่างเพียงพอ

4.5 การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การจัดกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ต้องจัดทำพื้นฐานก่อน เหมือนกับ
 การสร้างบ้านที่จะต้องประกอบด้วยกรอบเสาเข็มให้แข็งแรง มีการจัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ โดย
 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่จำกัด จากการนำเสนอที่ผ่านมา 4 โครงการย่อย ตั้งแต่โครงการแรก ก็จะมีองค์
 ความรู้แล้วมาพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมเป็นเรื่องใหญ่จริง ๆ ต้องมีพื้นที่ พัฒนาพื้นที่ที่ห้อง C500 ในอาคาร
 เรียนรวมของคณะครุศาสตร์ พัฒนาจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้
 เข้าใจถึงหลักการปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจหลักธรรม เข้าใจความเป็นไปของชีวิตคือ การสวดมนต์ การทำ
 สมาธิ การเจริญวิปัสสนาก่อนเข้าเรียน พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน หรือการให้บริการสื่อการสอน
 หรือให้บริการข้อมูลข่าวสารทาง Internet สามารถสืบค้นข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานเกี่ยวกับการการ
 จัดการเรียนรู้เชิงพุทธและ บทความ ผลงานวิจัย ความรู้เรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้วิถีพุทธ หรือ
 กิจกรรมชุมชน ห้องสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ได้ทางวิชาการ

4.2.1 ขับเคลื่อนเชิงนโยบาย

พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการนำร่องการส่งเสริมการบริหารและการจัดการการ
 เรียนรู้วิถีพุทธ ให้อิสระ มีความคล่องตัวในการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อ
 ยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่เน้นการพัฒนา
 กลไกการจัดการศึกษาร่วมกันของทุกภาคส่วนในพื้นที่ จะต้องเร่งขับเคลื่อนการดำเนินการให้เห็นเป็น
 รูปธรรม การจัดการศึกษาตอบโจทย์ผู้เรียน สถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และคนในพื้นที่ โดย
 สถานศึกษานำร่องและหน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างสิ่งใหม่ให้
 เหมาะสมกับพื้นที่ และสามารถเป็นตัวอย่าง เป็นโมเดลต้นแบบของการแก้ไขปัญหาระบบการศึกษา
 จากฐานทุนเดิมที่มีสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้จริง

4.2.2 ขับเคลื่อนเชิงพื้นที่

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการ
 เรียนรู้ทั้งทางด้านความประพฤติ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อความเจริญงอกงามทุกขั้นตอนของชีวิต
 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนา
 ตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนามี

หลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาตนได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญโดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีส่วนร่วมเกษตรวิถีพุทธ หรือทำการเกษตรไม่รบกวนธรรมชาติ แต่อาศัยธรรมชาติจัดการกันเองเพื่อให้ได้ปัจจัยในการดำรงชีพอย่างพอเพียง เช่นจากการทำการเกษตรที่ปรับสวนยางเป็นปายาง นาข้าวไม่ไถพรวน ใช้ความได้เปรียบของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพบริการจัดการโดยพึ่งพาตนเอง อยู่ได้อย่างมีความสุข

การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชีวิต ธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการสอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ด้านการบริหารจัดการ ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน พัฒนานักเรียน และพัฒนาซึ่งกันและกัน

4.2.3 การขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

1.1 ตัวชี้วัด หลักพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน คือ

- 1) หลักความพอประมาณ พอประมาณกับปริมาณน้ำที่มีอยู่ ไม่ใช้ให้สูญเปล่า พอประมาณกับงานที่ใช้ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุด
- 2) หลักความมีเหตุผล เพื่อใช้ในการบริโภค ใช้ดื่ม ใช้ประกอบอาหาร ใช้ในการอุปโภค การซักล้าง ใช้ในการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ใช้ในการอุตสาหกรรม
- 3) หลักภูมิคุ้มกัน ต้องตระหนักถึงความสำคัญของน้ำ เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์น้ำ ใช้น้ำให้ได้ประโยชน์มากที่สุด
- 4) เงื่อนไขคุณธรรม การประหยัด การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น จิตสำนึกในการอนุรักษ์
- 5) เงื่อนไขความรู้ มีความรู้เรื่องวัฏจักรของน้ำ ความรู้เรื่องประเภทของน้ำ แหล่งน้ำ ความรู้เรื่องคุณสมบัติของน้ำ การอนุรักษ์ การถนอมรักษาน้ำ

1.2 การเชื่อมโยงสู่ 4 มิติ

- 1) สังคม น้ำเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต ทุกชุมชน ทุกสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำ ชุมชนส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ หรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติ การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าทำให้มีน้ำเพียงพอ มีคุณภาพที่ใช้อุปโภค บริโภคได้ ชุมชนก็สามารถดำรงอยู่ได้

2) เศรษฐกิจ น้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญแทบทุกงานไม่ว่าภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม

3) วัฒนธรรม วัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้น้ำ เกี่ยวกับสายน้ำมีหลายอย่าง เช่น การลอยกระทง รวมถึงใช้น้ำเป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมอีกด้วย

4) สิ่งแวดล้อม หากน้ำหมดไป เท้ากับการล่มสลายของสิ่งแวดล้อมในทุกระบบ การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ใช้เท่าที่จำเป็นจึงจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นหน้าที่ของทุกคนรวมถึงการนำน้ำที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ในการอุปโภคต่อไป

1.3 ระบบอาหารที่ยั่งยืน (SFS) เป็นระบบอาหารที่ให้ความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการแก่ทุกคนในมิติด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสำหรับคนรุ่นต่อไปซึ่งจะไม่ลดลง หมายความว่า มีกำไรตลอด (ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ) มีประโยชน์ในวงกว้างสำหรับสังคม (ความยั่งยืนทางสังคม) และมีผลกระทบเชิงบวกหรือเป็นกลางต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม)

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน

2.1 ตัวชี้วัด การเรียนรู้วิถีพุทธ คือ

1) คิดถูกวิธี คือวิธีคิดจะต้องถูกต้อง คิดรอบด้าน เช่น คิดถึงข้อดี ข้อเสีย และหาทางออก เป็นต้น

2) คิดเป็นระเบียบ คือ การคิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนต่อเนื่อง เป็นไปตามลำดับขั้น ไม่คิดสับสนหรือวุ่นวายไปมา คิดให้ทะลุปรุโปร่ง หรือคิดตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ

3) คิดมีเหตุผล คือ คิดอย่างมีเหตุมีผลเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน คิดหาสาเหตุหลาย ๆ สาเหตุ ที่เรียกว่า เหตุปัจจัย ที่ก่อให้เกิดผลเช่นนั้น เช่น เมื่อปัญหาอย่างหนึ่ง ต้องหาสาเหตุว่าเกิดจากอะไร เป็นต้น

4) คิดเป็นกุศล คือ คิดในสิ่งที่ดีงาม โดยมีหลักว่า สิ่งที่คิดนั้นเป็นประโยชน์หรือไม่ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นหรือไม่ เป็นความที่สร้างสรรค์หรือไม่ เป็นต้น

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

3.1 ตัวชี้วัด การเรียนรู้วิถีพุทธ คือ

- 1) พัฒนาจิต
- 2) สร้างวินัย
- 3) หลักการดำเนินชีวิต
- 4) สร้างจิตใจให้เข้มแข็ง
- 5) อยู่อย่างมีความสุข

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

ตัวชี้วัดการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง คือ

- 1) มีการสอนเป็นระบบ มีตำรา มีบทเรียน เป็นลำดับขั้นตอน เข้าใจง่าย มีการเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
- 2) ที่เรียนสะดวกสบาย มีห้องบรรยาย นั่งสมาธิในห้องแอร์ ไม่มียุ่ง ไม่ต้องไปหลีกหนีเข้าป่า เข้าดงเพื่อปฏิบัติสมาธิ มีหลายสาขาทั่วประเทศ ในเขตชุมชน เดินทางสะดวก
- 3) ทำน้อย ได้ผลมาก ใช้ระยะเวลาการนั่งสมาธิไม่นานเกินไป อาศัยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นประจำเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ปฏิบัติแต่พอดี ไม่เหลือบ่ากว่าแรงที่บุคคลทั่วไปจะทำได้ครั้งละ 30 นาที เป็นความพอเหมาะพอดี ได้ประโยชน์เต็มที่
- 4) เห็นผลชัดเจนกว่า 95% ของผู้ที่เรียนจบหลักสูตรครูสมาธิ ยืนยันว่ามีความสุขมากขึ้น นอนหลับง่าย มีความเครียดน้อยลง ควบคุมอารมณ์ได้ดี ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 5) เป็นการปฏิบัติสมาธิ ที่เหมาะกับชีวิตคนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย ใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ คือ ไปทำงานได้อยู่กับครอบครัวได้ เข้าสังคมได้ และยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้น

4.2.4 การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี

นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ช่วยให้การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเกิดผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น หลักคิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัล มาผนวกรวมกับแนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาแพลตฟอร์ม การสร้างแอปพลิเคชัน โดยนำกิจกรรมต่าง ๆ วางไว้ในแอปพลิเคชัน มีการอัปเดตข้อมูลจากพื้นที่ต่าง ๆ การเผยแพร่นวัตกรรมใหม่ ๆ การแก้ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างแอปพลิเคชันที่เป็นศูนย์กลางในการให้ข้อมูลในการคัดแยกขยะ รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกลุ่มผู้รับซื้อของเก่ากับกลุ่มผู้ที่ต้องการขายของเหลือใช้ที่จะช่วยให้สะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งภายในแอปพลิเคชันประกอบด้วย ระบบการนัดหมายและการวางแผนการให้บริการระหว่างกลุ่มผู้รับซื้อและกลุ่มผู้ขาย ระบบการตรวจสอบราคาซื้อขาย การสะสมคะแนน ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการคัดแยกขยะประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ขยะอันตราย วัสดุรีไซเคิล และขยะทั่วไป ด้วยวิธีที่ปลอดภัยและเหมาะสม อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาการคัดแยกขยะตามชุมชนได้

แอปพลิเคชันระบบการบริหารจัดการน้ำ กระบวนการออกแบบและวางแผนระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเชิงพื้นที่ เช่น ข้อมูลการตรวจวัดทางสถิติด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ แผนผังการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น เพื่อการวางแผนและออกแบบการดำเนินงานที่สามารถจัดสรรการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรน้ำในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

แอปพลิเคชันสำหรับสร้างเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย ได้แก่ การวางแผนการผลิต กระบวนการเพาะปลูกพืชตามมาตรฐาน เป็นต้น ตลอดจนการวิเคราะห์ ข้อมูลกิจกรรมทางการเกษตรวิถีพุทธ แอปพลิเคชันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถีพุทธ การเข้าเยี่ยมชม การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกษตรพอเพียง ตามพื้นที่นวัตกรรมในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน

4.6 การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยการบูรณาการ (Integration) นั้นจะมีหน้าที่ในการช่วยทำการประสานให้มีความกลมกลืนกันของแผน กระบวนการ สารสนเทศ การจัดสรร ทรัพยากร การปฏิบัติการ ผลลัพธ์ และ การวิเคราะห์ การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เชื่อมโยงพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้หลักศรัทธากับปัญญาผ่าน 4 กิจกรรมทั้ง 6 โรงเรียน เพื่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มีสุข และสามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใช้วิธีการบูรณาการ 2 แบบ ได้แก่ บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา และบูรณาการเชิงวิธีการใน 4 กิจกรรม ได้แก่

1.1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน การออกแบบการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมใช้กรอบแนวคิดการออกแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เป็นแกนกลางฐานในการคิดเชื่อมโยงสู่กิจกรรมองค์ความรู้การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า วิถีเกษตรยั่งยืน ระบบการเกษตรที่เน้นการเรียนรู้ ความยั่งยืนทางความคิดและสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยเน้นการปรับปรุงบำรุงดิน เคารพต่อ ศักยภาพทางธรรมชาติของ พืช สัตว์ และนิเวศและ พัฒนางองค์ความรู้กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ ด้วยการเจริญสติภาวนา

1.2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน มีการบูรณาการและการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ มีชื่อเสียงและเกียรติคุณทางการจัดการศึกษาและการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ มีหลักสูตรการจัดการศึกษามีเนื้อหาสาระครอบคลุมวิชาการด้านพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และการสร้างความสมานฉันท์ทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม การประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษา การประชุมสัมมนาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ

1.3 เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญสำหรับเยาวชน เป็นการพัฒนาจิตใจ การให้ทาน รักษา ศีล เจริญสติภาวนาและการเดินจงกรม เกิดเป็นบุญกุศล แต่ข้อสำคัญอยู่ที่จิตใจ แต่เมื่อต้องการให้จิตใจ ผ่องใส หรือด้วยจิตใจ ที่มีความเลื่อมใสตั้งใจไปด้วยศรัทธา จิตใจของเราก็ตึงามด้วย ความสงบ มีความสดชื่น เบิกบานผ่องใส มีความอิมใจ ตอนนี้ จะเดินเท้า ก้าวไปในบุญทุกอียาบส

1.4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม ความสัมพันธ์ ระหว่างการออกแบบกิจกรรมเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตความเป็นจริง ความรู้ ทักษะและพฤติกรรม จะมี ลักษณะ เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์เส้นตรง ถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมส่งเสริม นิสิต นักศึกษา และนักเรียน จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งการถ่ายทอดกิจกรรมวิถีพุทธนั้น จะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการถ่ายทอดและระยะเวลา ความรู้นั้น ก็จะมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรม ตามที่ผู้จัดคาดหวังไว้

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการทางการศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 4) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 5) เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 6) เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ และแบบประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และแจกแบบประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ผลทางสถิติด้วยการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา และประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้วยสถิติพื้นฐาน หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5.1 สรุปผลวิจัย

5.1.1 แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการทางการศึกษา

การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อมและด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนิสิต และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ต่อเนื่องซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอน

นอกสถานที่สอดรับด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลักไตรสิกขา ดังนี้

แนวทางการเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงกับหลักไตรสิกขา หลักคำสอนต่างๆ ของพระพุทธศาสนามีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่อง ธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอน ฟังพาอาศัยความเป็นธรรมชาติ มีความเคารพสักการบูชาในพระรัตนตรัย ฟังปฏิบัติธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มองธรรมชาติที่อยู่รอบ ตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชีวิต สร้างจิตสำนึกประกอบด้วยความเมตตา ความกตัญญู กตเวทิต์ ผู้วิจัยสรุปรวมในหลักไตรสิกขา 3 คือ ข้อปฏิบัติสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้อย่างขึ้น

1. วิถีพุทธพอเพียง หลักการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า

หลักการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ต้องมีการวางแผนบริหารจัดการ มีความยืดหยุ่น เพียงพอต่อเนื่อง และเชื่อมโยงตลอดแนวมีพฤติกรรมกรใช้น้ำฟุ่มเฟือย ควรเปลี่ยน วิธีการใช้น้ำตามความเคยชิน มาเป็นการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ไม่ปล่อยให้ไหลทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ จะเป็นการประหยัดค่าน้ำได้มาก

1) ศีล ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น โดยยึดหลักการมีวินัยในตนเอง ประกอบอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข และ ในการแก้ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

2) สมาธิ เป็นการฝึกอบรมด้านจิตใจ ให้มีจิตสำนึกที่ดีและสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต สมรรถภาพทางจิต และสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มีคุณธรรม เมตตาต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ตระหนักในคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรมและการบำเพ็ญสมาธิภาวนา

3) ปัญญา เป็นการฝึกอบรมด้านปัญญาให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ และวางแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญาซึ่งสามารถเข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่มีอคติ เคลือบแฝง เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ โดยใช้ปัญญาในการพิจารณาการกระทำที่เป็นประโยชน์และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

ความสำคัญของหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ถือเป็นหลักธรรมในการฝึกฝน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้ดำเนินไปได้อย่างมีความสุข เนื่องจากศีลเป็นการพัฒนาที่สมดุล ประกอบกับสมาธิเป็นเครื่องมือในการกำกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และปัญญาเป็นเครื่องสนับสนุนที่

มั่นคง ถือเป็นบริบทวิถีชีวิตแบบพุทธ อันเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันนั้น เมื่อนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ เป็นการฝึกการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องด้วยการรักษาศีล 5 ช่วยการสร้างวินัยในตนเอง ช่วยกระตุ้นให้เกิดการลด ละ เลิก ทำสิ่งที่ไม่ดี ทำให้มีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ของตน ไม่สร้างปัญหาให้กับผู้อื่น ตั้งใจเรียนมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาย่างมีสติ ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาด้วยความอดทน มีศรัทธาภาพในการประกอบอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

5.1.2 การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อม ด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนิสิต และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามวิถีพุทธ หรือตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่เพื่อให้สอดคล้องด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลักไตรสิกขา

กิจกรรมพื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้เป็นห้องศูนย์รวมถ่ายทอดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ในห้องนี้ประกอบด้วยทีวีขนาด 100 นิ้ว กล้อง เครื่องคอนโทนและคอมพิวเตอร์ โดยมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานหนึ่งท่านประจำห้อง เมื่อมีคณาจารย์ และนิสิตเข้ามาใช้งาน

คณะครุศาสตร์ ได้จัดเตรียมห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ให้บริการและใช้เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกิจกรรม จำนวน 4 กิจกรรม แบ่งเป็นห้องที่ใช้ในการเรียนการสอน 3 ห้อง และสำหรับให้นิสิตทำกิจกรรม ห้องกิจกรรมเดินด้วยเท้าก้าวไปในบุญ และห้องถ่ายทอดความรู้ เน้นให้ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธ โดยมีพื้นที่ที่ใช้ในนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2 โซน คือ โซนที่ 1 โซนศูนย์เรียนรู้ภายในอาคารเรียนรวมโซนซี คณะครุศาสตร์ ชั้น 5 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และโซนที่ 2 ภาคปฏิบัติ

5.1.3 องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธทางคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำมาบูรณาการกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้อย่างคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธคณะผู้วิจัยได้มี

กระบวนการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใน 3 กิจกรรมหลักนั้น โดยนำกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม จัดสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ

การพัฒนาองค์ความรู้นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการรปลุกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชนตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐานเรียนรู้ผ่านการพัฒนา "การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น" มีปัญญาเข้าใจในคุณค่า และการปลุกฝัง การฝึกฝนให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

5.1.4 การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การพัฒนารูปแบบของเครือข่ายพื้นที่ คือ พื้นที่นวัตกรรมอะไรในพื้นที่จากบริหารศึกษา องค์ความรู้กิจกรรม พัฒนาพื้นที่แหล่งเรียนรู้ และรูปแบบกิจกรรมวิถีพุทธ พัฒนาเป็นรูปแบบเครือข่าย ประสานเชื่อมโยงเครือข่าย เช่น พัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนการสอนด้านวิถีพุทธอันมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน แต่ที่สำคัญคือ กิจกรรมของโครงการย่อย 3 ได้กิจกรรมอะไรให้เอากิจกรรมที่กล่าวมาเป็นเครือข่ายและเป้าหมายจริงคือ ต้องกำหนดให้ชัด และเชิญทุกโรงเรียนมาเป็นเครือข่ายของคณะครุศาสตร์ หรือมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพื้นที่เครือข่ายด้วย เช่น กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ การดำเนินงานเครือข่าย โดยมีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการก่อตั้งและประสานงาน เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพันธะสัญญา และการระดมทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเพียงพอ

บรรยากาศพุทธนวัตกรรมเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสวงปัญญา สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการร่วมกัน ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหารเพียรพยายาม สนับสนุนโดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดส่งเสริมการจัดกิจกรรมวิถีพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา จะมีจุดเน้นและรายละเอียด รูปแบบ ที่แตกต่างกันได้ บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับคณะครุศาสตร์กำลังดำเนินการ ภาพอันงดงามของกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการการเรียนการสอนและส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนา ผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประ

ยุคที่ใช้ในการ “สร้างเครือข่ายพุทธนวัตกรรม” สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาทั้ง 4 ด้านคือ

1. เครือข่ายด้านสังคม ได้ฝึกฝนมารยาทไทย การอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น การเจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ กล่าวขอบคุณ และกล่าวคำว่าขอโทษ การกราบผู้ใหญ่ การแบ่งปันและความอดทนต่าง ๆ

2. เครือข่ายด้านใจ การฝึกฝนจิตใจ ให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยการสมาธิ แผ่เมตตา ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายตลอดถึงเจ้ากรรมนายเวร ปฏิบัติ เริ่มฝึกจิตใจแบบง่าย ๆ ด้วยการเดินจงกรม นั่งสมาธิ ฝึกความสงบ ดูลมหายใจเข้า ลมหายใจออก สอนให้กตัญญูกตเวทต่อผู้มีพระคุณ เช่น พ่อ แม่ ครู ปลูกฝังความเมตตา ฝึกให้เห็นความงามของธรรมชาติ ฝึกการอยู่ร่วมกันแบบง่าย ๆ คือการปฏิบัติธรรมกัน

3. เครือข่ายด้านสติปัญญา สอนให้รู้จักพิจารณาว่า อะไรคือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อสังคมได้ เช่น ฝึกให้เด็กทานข้าวร่วมกันแบบง่าย ๆ อาจจะเป็นข้าวกล้อง สอนให้เด็กเรียนรู้การบันการใช้ชีวิตแต่ละวัน ฝึกสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงธรรมชาติ สรุปลักษณะแต่ละช่วงกิจกรรมที่เกิดขึ้น เด็กได้มีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน ซึ่งจะ让孩子เข้ามามีกิจกรรมเหล่านี้ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือการพัฒนาด้านสติปัญญา

4. เครือข่ายด้านร่างกาย พัฒนากล้ามเนื้อด้วยกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น กิจกรรมการทำเกษตร การรักษาสีงแวดล้อมผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคม ศาสนา วัฒนธรรมไทย เพื่อให้เด็กมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดีและการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

5.1.5 การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การจัดกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ต้องจัดทำพื้นฐานก่อน เหมือนกับการสร้างบ้านที่จะต้องประกอบด้วยรากเสาเข็มให้แข็งแรง มีการจัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่จำกัด จากการนำเสนอที่ผ่านมา 4 โครงการย่อย ตั้งแต่โครงการแรก ก็จะมีองค์ความรู้แล้วมาพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมเป็นเรื่องใหญ่จริง ๆ ต้องมีพื้นที่ พัฒนาพื้นที่ที่ห้อง C500 ในอาคารเรียนรวมของคณะครุศาสตร์ พัฒนาจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจหลักธรรม เข้าใจความเป็นไปของชีวิตคือ การสวดมนต์ การทำสมาธิ การเจริญวิปัสสนาก่อนเข้าเรียน พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน หรือการให้บริการสื่อการสอน หรือให้บริการข้อมูลข่าวสารทาง Internet สามารถสืบค้นข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธและ บทความ ผลงานวิจัย ความรู้เรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้วิถีพุทธ หรือกิจกรรมชุมชน ห้องสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ได้ทางวิชาการ

1. ขับเคลื่อนเชิงนโยบาย

พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการนำร่องการส่งเสริมการบริหารและการจัดการ การเรียนรู้วิถีพุทธ ให้อิสระ มีความคล่องตัวในการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่เน้นการพัฒนาภาคีการจัดการศึกษาร่วมกันของทุกภาคส่วนในพื้นที่ จะต้องเร่งขับเคลื่อนการดำเนินการให้ เห็นเป็นรูปธรรม การจัดการศึกษาต่อใจผู้เรียน สถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และคนในพื้นที่ โดยสถานศึกษานำร่องและหน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างสิ่งใหม่ ให้เหมาะสมกับพื้นที่ และสามารถเป็นตัวอย่าง เป็นโมเดลต้นแบบของการแก้ไขปัญหาระบบ การศึกษา จากฐานทุนเดิมที่มี สู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ได้จริง

2. ขับเคลื่อนเชิงพื้นที่

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กระบวนการ พัฒนาการเรียนรู้ทั้งทางด้านความประพฤติ ศิล สมาธิ ปัญญา เพื่อความเจริญงอกงามทุกขั้นตอนของ ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และ เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนาว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาตนได้ ประกอบ กับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญโดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีส่วนเกษตร วิถีพุทธ หรือทำการเกษตรไม่รบกวนธรรมชาติ แต่อาศัยธรรมชาติจัดการกันเองเพื่อให้ได้ปัจจัยในการ ดำรงชีพอย่างพอเพียง เช่น จากการทำเกษตรที่ปรับสownอย่างเป็นปายาง นาข้าวไม่ไถพรวน ใช้ ความได้เปรียบของทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพบริการจัดการโดยพึ่งพาตนเอง อยู่ได้อย่าง มีความสุข

การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพ ใกล้เคียงธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการ สอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็น กล้วยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ด้านการบริหารจัดการ ร่วมกับ ผู้ปกครองและชุมชน พัฒนานักเรียน และพัฒนาซึ่งกันและกัน

3. การขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

1.1 ตัวชี้วัด หลักพุทธพอเพียงโดยการใช้ตัวอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน คือ

1) หลักความพอประมาณ พอประมาณกับปริมาณน้ำที่มีอยู่ ไม่ใช้ให้สูญเปล่า พอประมาณกับงานที่ใช้ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุด

2) หลักความมีเหตุผล เพื่อใช้ในการบริโภค ใช้ดีมี ใช้ประกอบอาหาร ใช้ในการอุปโภค การซักล้าง ใช้ในการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ใช้ในการอุตสาหกรรม

3) หลักภูมิคุ้มกัน ต้องตระหนักถึงความสำคัญของน้ำ เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์น้ำ ใช้น้ำให้ได้ประโยชน์มากที่สุด

4) เงื่อนไขคุณธรรม การประหยัด การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นจิตสำนึกในการอนุรักษ์

5) เงื่อนไขความรู้ มีความรู้เรื่องวัฏจักรของน้ำ ความรู้เรื่องประเภทของน้ำ แหล่งน้ำ ความรู้เรื่องคุณสมบัติของน้ำ การอนุรักษ์ การถนอมรักษาน้ำ

1.2 การเชื่อมโยงสู่ 4 มิติ

1) สังคม น้ำเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต ทุกชุมชน ทุกสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำ ชุมชนส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ หรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติ การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าทำให้มีน้ำเพียงพอ มีคุณภาพที่ใช้อุปโภค บริโภคได้ ชุมชนก็สามารถดำรงอยู่ได้

2) เศรษฐกิจ น้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญแทบทุกงานไม่ว่าภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม

3) วัฒนธรรม วัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้น้ำ เกี่ยวกับสายน้ำมีหลายอย่าง เช่น การลอยกระทง รวมถึงใช้น้ำเป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมอีกด้วย

4) สิ่งแวดล้อม หากน้ำหมดไป เท่ากับการล่มสลายของสิ่งแวดล้อมในทุกระบบ การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ใช้เท่าที่จำเป็นจึงจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นหน้าที่ของทุกคนรวมถึงการนำน้ำที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ในการอุปโภคต่อไป

1.3 ระบบอาหารที่ยั่งยืน (SFS) เป็นระบบอาหารที่ให้ความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการแก่ทุกคนในมิติด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสำหรับคนรุ่นต่อไปซึ่งจะไม่ลดลง หมายความว่า มีกำไรตลอด (ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ) มีประโยชน์ในวงกว้างสำหรับสังคม (ความยั่งยืนทางสังคม) และมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม)

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน

2.1 ตัวชี้วัด การเรียนรู้วิถีพุทธ คือ

- 1) คิดถูกวิธี คือวิธีคิดจะต้องถูกต้อง คิดรอบด้าน เช่น คิดถึงข้อดี ข้อเสีย และหาทางออก เป็นต้น
- 2) คิดเป็นระเบียบ คือ การคิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนต่อเนื่อง เป็นไปตามลำดับขั้น ไม่คิดสับสนหรือวอกแวกไปมา คิดให้ทะลุปรุโปร่ง หรือคิดตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ
- 3) คิดมีเหตุผล คือ คิดอย่างมีเหตุมีผลเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน คิดหาสาเหตุหลาย ๆ สาเหตุ ที่เรียกว่า เหตุปัจจัย ที่ก่อให้เกิดผลเช่นนั้น เช่น เมื่อปัญหาอย่างหนึ่ง ต้องหาสาเหตุว่าเกิดจากอะไร เป็นต้น
- 4) คิดเป็นกุศล คือ คิดในสิ่งที่ดีงาม โดยมีหลักว่า สิ่งที่คุณนั้นเป็นประโยชน์หรือไม่ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นหรือไม่ เป็นความที่สร้างสรรค์หรือไม่ เป็นต้น

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

3.1 ตัวชี้วัด การเรียนรู้วิถีพุทธ คือ

- 1) พัฒนาจิต
- 2) สร้างวินัย
- 3) หลักการดำเนินชีวิต
- 4) สร้างจิตใจให้เข้มแข็ง
- 5) อยู่อย่างมีความสุข

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

ตัวชี้วัดการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง คือ

- 1) มีการสอนเป็นระบบ มีตำรา มีบทเรียน เป็นลำดับขั้นตอน เข้าใจง่าย มีการเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
- 2) ที่เรียนสะดวกสบาย มีห้องบรรยาย นั่งสมาธิในห้องแอร์ ไม่มียุ่ง ไม่ต้องไปหลีกหนีเข้าป่า เข้าดงเพื่อปฏิบัติสมาธิ มีหลายสาขาทั่วประเทศ ในเขตชุมชน เดินทางสะดวก
- 3) ทำน้อย ได้ผลมาก ใช้ระยะเวลาการนั่งสมาธิไม่นานเกินไป อาศัยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นประจำเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ปฏิบัติแต่พอดี ไม่เหลือปากว่าแรงที่บุคคลทั่วไปจะทำได้ ครั้งละ 30 นาที เป็นความพอเหมาะพอดี ได้ประโยชน์เต็มที่
- 4) เห็นผลชัดเจนกว่า 95% ของผู้ที่เรียนจบหลักสูตรครูสมาธิ ยืนยันว่ามีความสุขมากขึ้น นอนหลับง่าย มีความเครียดน้อยลง ควบคุมอารมณ์ได้ดี ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5) เป็นการปฏิบัติสมาธิ ที่เหมาะกับชีวิตคนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย ใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ คือ ไปทำงานได้อยู่กับครอบครัวได้ เข้าสังคมได้ และยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้น

4.2.4 การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี

นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ช่วยให้การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเกิดผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น หลักคิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาผนวกรวมกับแนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาแพลตฟอร์ม การสร้างแอปพลิเคชัน โดยนำกิจกรรมต่าง ๆ วางไว้ในแอปพลิเคชัน มีการอัปเดตข้อมูลจากพื้นที่ต่าง ๆ การเผยแพร่นวัตกรรมใหม่ ๆ การแก้ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างแอปพลิเคชันที่เป็นศูนย์กลางในการให้ข้อมูลในการคัดแยกขยะ รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกลุ่มผู้รับซื้อของเก่ากับกลุ่มผู้ต้องการขายของเหลือใช้ที่จะช่วยให้สะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งภายในแอปพลิเคชันประกอบด้วย ระบบการนัดหมายและการวางแผนการให้บริการระหว่างกลุ่มผู้รับซื้อและกลุ่มผู้ขาย ระบบการตรวจสอบราคาซื้อขาย การสะสมคะแนน ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการคัดแยกขยะประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ขยะอันตราย วัสดุรีไซเคิล และขยะทั่วไป ด้วยวิธีที่ปลอดภัยและเหมาะสม อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาการคัดแยกขยะตามชุมชนได้

แอปพลิเคชันระบบการบริหารจัดการน้ำ กระบวนการออกแบบและวางแผนระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเชิงพื้นที่ เช่น ข้อมูลการตรวจวัดทางสถิติด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ แผนผังการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น เพื่อการวางแผนและออกแบบการดำเนินงานที่สามารถจัดสรรการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรน้ำในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

แอปพลิเคชันสำหรับสร้างเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย ได้แก่ การวางแผนการผลิต กระบวนการเพาะปลูกพืชตามมาตรฐาน เป็นต้น ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลกิจกรรมทางการเกษตรวิถีพุทธ แอปพลิเคชันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถีพุทธ การเข้าเยี่ยมชม การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกษตรพอเพียง ตามพื้นที่นวัตกรรมในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน

5.1.6 การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยการบูรณาการ (Integration) นั้นจะมีหน้าที่ในการช่วยทำการประสานให้มีความกลมกลืนกันของแผน กระบวนการ สารสนเทศ การจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติการ ผลลัพธ์ และการวิเคราะห์ การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เชื่อมโยงพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้หลักศรัทธากับปัญญาผ่าน 4 กิจกรรมทั้ง 6 โรงเรียนเพื่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มีสุข และสามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใช้วิธีการบูรณาการ 2 แบบ ได้แก่ บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา และบูรณาการเชิงวิธีการใน 4 กิจกรรม ได้แก่

1.1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน การออกแบบการเรียนรู้ฐานพุทธธรรมใช้กรอบแนวคิดการออกแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ไตรสิกขา ศีลสมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เป็นแกนกลางฐานในการคิดเชื่อมโยงสู่กิจกรรมองค์ความรู้การใช้น้ำอย่างคุ้มค่าวิถีเกษตรยั่งยืน ระบบการเกษตรที่เน้นการเรียนรู้ ความยั่งยืนทางความคิดและสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยเน้นการปรับปรุงบำรุงดิน เคารพต่อ ศักยภาพทางธรรมชาติของ พืช สัตว์ และนิเวศ และพัฒนาองค์ความรู้กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ ด้วยการเจริญสติภาวนา

1.2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน มีการบูรณาการและการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ มีชื่อเสียงและเกียรติคุณทางการจัดการศึกษาและการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ มีหลักสูตรการจัดการศึกษามีเนื้อหาสาระครอบคลุมวิชาการด้านพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และการสร้างความสมานฉันท์ทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม การประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษา การประชุมสัมมนาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ

1.3 เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญสำหรับเยาวชน เป็นการพัฒนาจิตใจ การให้ทาน รักษาศีล เจริญสติภาวนาและการเดินจงกรม เกิดเป็นบุญกุศล แต่ข้อสำคัญอยู่ที่จิตใจ แต่เมื่อต้องการให้จิตใจผ่องใส หรือด้วยจิตใจ ที่มีความเลื่อมใสตั้งใจไปด้วยศรัทธา จิตใจของเราก็ดีงามด้วย ความสงบ มีความสดชื่น เบิกบานผ่องใส มีความอึดใจ ตอนนี้ จะเดินเท้า ก้าวไปในบุญทุกอริยาบส

1.4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่าง การออกแบบกิจกรรมเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตความเป็นจริง ความรู้ ทักษะคติและพฤติกรรม จะมีลักษณะเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์เส้นตรง ถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมส่งเสริม นิสิต นักศึกษา และนักเรียน จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งการถ่ายทอดกิจกรรมวิถีพุทธนั้น จะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการถ่าย ทอดและระยะเวลา ความรู้ นั้น ก็จะมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมตามที่ผู้จัดคาดหวังไว้

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ประเด็นที่ 1 แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมและด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนิสิต และด้านการ

บริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ต่อเนื่องซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามระบบ ไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่สอดรับด้าน กายภาพ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลัก ไตรสิกขา ดังนี้

แนวทางการเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงกับหลักไตรสิกขา หลักคำสอนต่างๆ ของ พระพุทธศาสนามีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่อง ธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไป ตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอน ฟังพาอาศัยความเป็นธรรมชาติ มีความเคารพ สักการบูชาในพระรัตนตรัย ฟังปฏิบัติธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มองธรรมชาติที่อยู่รอบ ตัวเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันกับชีวิต สร้างจิตสำนึกประกอบด้วยความเมตตา ความกตัญญู กตเวทิต์ ผู้วิจัยสรุปรวมใน หลักไตรสิกขา 3 คือ ข้อปฏิบัติสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้น

1. วิถีพุทธพอเพียง หลักการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า

หลักการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ต้องมีการวางแผนบริหารจัดการ มีความยืดหยุ่น เพียงพอ ต่อเนื่อง และเชื่อมโยงตลอดแนวมีพฤติกรรมกรการใช้น้ำฟุ่มเฟือย ควรเปลี่ยน วิธีการใช้น้ำตามความเคยชิน มาเป็นการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ไม่ปล่อยให้ไหลทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ จะเป็นการประหยัด ค่าน้ำได้มาก

1) ศีล ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติ ทางกายและวาจาไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น โดยยึดหลักการมีวินัยในตนเอง ประกอบอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข และ ในการแก้ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

2) สมาธิ เป็นการฝึกอบรมด้านจิตใจ ให้มีจิตสำนึกที่ดีและสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต สมรรถภาพทางจิต และสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มีคุณธรรม เมตตาต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ตระหนัก ในคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรมและการ บำเพ็ญสมาธิภาวนา

3) ปัญญา เป็นการฝึกอบรมด้านปัญญาให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ และวางแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญาซึ่งสามารถ เข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่มีอคติ เคลือบแฝง เป็นอิสระจากการครอบงำ ของกิเลส เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ โดยใช้ปัญญาในการ พิจารณาการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

ความสำคัญของหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ถือเป็นหลักธรรมในการฝึกฝน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้ดำเนินไปได้อย่างมีความสุข เนื่องจากศีลเป็นการพัฒนาที่สมดุล ประกอบกับสมาธิเป็นเครื่องมือในการกำกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และปัญญาเป็นเครื่องสนับสนุนที่มั่นคง ถือเป็นบริบทวิถีชีวิตแบบพุทธ อันเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันนั้น เมื่อนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ เป็นการฝึกการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องด้วยการรักษาศีล 5 ช่วยการสร้างวินัยในตนเอง ช่วยกระตุ้นให้เกิดการลด ละ เลิก ทำสิ่งที่ไม่ดี ทำให้มีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ของตน ไม่สร้างปัญหาให้กับผู้อื่น ตั้งใจเรียนมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาวางอย่างมีสติ ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาด้วยความอดทน มีศรัทธาในการประกอบอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า 1. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการฝึกปฏิบัติของทุกกลุ่ม โดยรวมเท่ากับ 99.203 ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมมีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าก่อนเกณฑ์ร้อยละ 804 ผลการประเมินคุณภาพเว็บไซต์แหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3. ผลการ ประเมินสื่ออิเล็กทรอนิกส์นำเสนอองค์ความรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 4. ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 5. ผลการติดตามการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ มีผลด้านการยอมรับและใช้เทคโนโลยี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด¹

5.2.2 ประเด็นที่ 2 การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภากาแฟล้อม ด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอนด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนิสิต และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามวิถีพุทธ หรือตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่เพื่อให้สอดคล้องด้านกายภาพ สภากาแฟล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการ

¹วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ, “รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม”, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559), หน้า 35

พัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลักไตรสิกขา

กิจกรรมพื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้เป็นห้องศูนย์รวมถ่ายทอดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ในห้องนี้ประกอบด้วยที่วีขนาด 100 นิ้ว กล้อง เครื่องคอนโทนและคอมพิวเตอร์ โดยมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานหนึ่งท่านประจำห้อง เมื่อมีคณาจารย์ และนิสิตเข้ามาใช้งาน

คณะครุศาสตร์ ได้จัดเตรียมห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ให้บริการและใช้เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกิจกรรม จำนวน 4 กิจกรรม แบ่งเป็นห้องที่ใช้ในการเรียนการสอน 3 ห้อง และสำหรับให้นิสิตทำกิจกรรม ห้องกิจกรรมเดินด้วยเท้าก้าวไปในบุญ และห้องถ่ายทอดความรู้ เน้นให้ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธ โดยมีพื้นที่ที่ใช้ในวัตรกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2 โซน คือ โซนที่ 1 โซนศูนย์เรียนรู้ภายในอาคารเรียนรวมโซนซี คณะครุศาสตร์ ชั้น 5 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และโซนที่ 2 ภาคปฏิบัติ

จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูพัฒนสุตานุกุล** ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า วัดที่จะจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัดในสมัยพุทธกาลและวัดในปัจจุบันโดยการศึกษาสภาพการจัดการวัดที่จัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีแล้วและศึกษาจากวัดพัฒนาดีเด่นในปัจจุบัน เพื่อการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหาร การจัดการความรู้ การพัฒนา และแนวคิดสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมสงฆ์ปัจจุบันต้องทำวัดให้เป็นอารามให้มีความสัปปายะทั้ง 4 ด้าน คือ เสนาสนสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมสัปปายะ ให้มีครบทั้ง 4 ด้าน² และสอดคล้องกับ **พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนติโก)** ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งเรียนรู้องค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย จิตรกรรม เป็นทัศนศิลป์เกี่ยวกับภาพเขียนที่บอกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติ นรก สวรรค์ วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ประติมากรรม เป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปทรงทั้ง 2 มิติ 3 มิติ แบบลอยตัวที่บอกเรื่องราวความงดงามทางช่างในแต่ละยุคสมัย สถาปัตยกรรม ที่แสดงออกด้วยสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคาร กุฏิ วิหาร โบสถ์ เช่น วิหารของวัดโพธิ์ กุฏิทรงไทยวัดอรุณ เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณี

²พระครูพัฒนสุตานุกุล, “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2557), หน้า 190.

แสดงออกในทางพฤติกรรมการปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ แหล่งเรียนรู้หลักธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ เป็นการใช้กิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นอยู่แล้ว แต่ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและต่อเนื่อง ให้เข้ากับความสนใจของผู้ที่เข้าไปเที่ยวชมวัด เช่น กิจกรรมบวชนกขัมม์ บวชชีพรามณ์ กิจกรรมพาน้องเข้าวัด ไหว้พระสวดมนต์ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น³

5.2.3 ประเด็นที่ 3 องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธการสร้างชุดกิจกรรม
องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธทางคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำมาบูรณาการกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้อย่างคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธคณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใน 3 กิจกรรมหลักนั้น โดยนำกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม จัดสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการปลูกฝังอบรม ฝึกฝนเยาวชน ตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เรียนรู้ผ่านการพัฒนา "การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น" มีปัญญาเข้าใจในคุณค่า และการปลูกฝัง การฝึกฝน ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับ **เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ** การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามพบว่า วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมไทยและพระพุทธศาสนาโดยวัดแห่งนี้เป็นผู้ร่วมในการสร้างความวิจิตรพิสดารให้กับคนไทยในยุคที่ผ่านมาเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมไทยจิตรกรรมไทยประติมากรรมไทย การจัดพิพิธภัณฑ์การนำความรู้แบบตะวันตกมาใช้ในการสร้างจุดเด่นโดยใช้หินอ่อนจากประเทศอิตาลี โดยที่อาคารสถานที่ทั้งหมดเป็นศิลปกรรมซึ่งกล่าวได้ว่าวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นต้นแบบในการเปิดพื้นที่ใหม่ด้วยการนำศิลปกรรมของโลกตะวันตกมาผสมกลมกลืนกับศิลปกรรมไทยและนำมิติทางวัฒนธรรมมาอธิบายการอยู่ร่วมกันของคนระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก ซึ่งวัดเองก็ได้เป็น

³พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนดีโก), “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : 2559), หน้า 170.

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่เขตดุสิต ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของวัด และประชาชน⁴

5.2.4 ประเด็นที่ 4 การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การพัฒนา รูปแบบของเครือข่ายพื้นที่ คือ พื้นที่ที่มีวัดธรรมอะไรในพื้นที่จากบริหารศึกษาคณะความรู้กิจกรรม พัฒนาพื้นที่แหล่งเรียนรู้ และรูปแบบกิจกรรมวิถีพุทธ พัฒนาเป็นรูปแบบเครือข่าย ประสานเชื่อมโยง เครือข่าย เช่น พัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนการสอนด้านวิถีพุทธอันมีพระพุทธศาสนาเป็น พื้นฐาน แต่ที่สำคัญคือ กิจกรรมของโครงการย่อย 3 ได้กิจกรรมอะไร ให้เอากิจกรรมที่กล่าวมาเป็น เครือข่ายและเป้าหมายจริงคือ ต้องกำหนดให้ชัด และเชิญทุกโรงเรียนมาเป็นเครือข่ายของคณะครุ ศาสตร์ หรือมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพื้นที่เครือข่ายด้วย เช่น กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้ น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ การดำเนินงานเครือข่าย โดยมี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการก่อตั้ง และประสานงาน เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพันธะสัญญา และการระดมทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเพียงพอ

บรรยากาศพุทธนวัตกรรมการเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสวงปัญญา สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการร่วมกัน ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหารเพียรพยายาม สนับสนุนโดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุด เน้นหรือรูปแบบรายละเอียดส่งเสริมการจัดกิจกรรมวิถีพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทของ สถานศึกษา จะมีจุดเน้นและรายละเอียด รูปแบบ ที่แตกต่างกันได้ บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ใน ระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับคณะครุศาสตร์กำลังดำเนินการ ภาพอันงดงามของ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณา การเรียนการสอนและส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนา ผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประ ยุกต์ใช้ในการ “สร้างเครือข่ายพุทธนวัตกรรมการ” สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่เกิดจาก การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาการทั้ง 4 ด้านคือ

⁴สาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ, “การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธา การมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2553), หน้า 54 - 55.

1. เครือข่ายด้านสังคม ได้ฝึกฝนมารยาทไทย การอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น การเจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ กล่าวขอบคุณ และกล่าวคำว่าขอโทษ การกราบผู้ใหญ่ การแบ่งปันและความอดทนต่าง ๆ

2. เครือข่ายด้านใจ การฝึกฝนจิตใจ ให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยการสมาธิ แผ่เมตตา ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายตลอดถึงเจ้ากรรมนายเวร ปฏิบัติ เริ่มฝึกจิตใจแบบง่าย ๆ ด้วยการเดินจงกรม นั่งสมาธิ ฝึกความสงบ คุณมหายเข้า ลมหายใจออก สอนให้กตัญญูทเวทต่อผู้มีพระคุณ เช่น พ่อ แม่ ครู ปลูกฝังความเมตตา ฝึกให้เห็นความงามของธรรมชาติ ฝึกการอยู่ร่วมกันแบบง่าย ๆ คือการปฏิบัติธรรมกัน

3. เครือข่ายด้านสติปัญญา สอนให้รู้จักพิจารณาว่า อะไรคือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อสังคมได้ เช่น ฝึกให้เด็กทานข้าวร่วมกันแบบง่าย ๆ อาจจะเป็นข้าวกล้อง สอนให้เด็กเรียนรู้การบันการใช้ชีวิตแต่ละวัน ฝึกสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงธรรมชาติ สรุปลวิเคราะห์แต่ละช่วงกิจกรรมที่เกิดขึ้น เด็กได้มีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน ซึ่งจะ让孩子เข้ามามีกิจกรรมเหล่านี้ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือการพัฒนาด้านสติปัญญา

4. เครือข่ายด้านร่างกาย พัฒนากล้ามเนื้อด้วยกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น กิจกรรมการทำเกษตร การรักษาสีงแวดล้อมผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคม ศาสนา วัฒนธรรมไทย เพื่อให้เด็กมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดีและการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

โดยประเด็นเครือข่ายทั้ง 4 ด้านสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุทธิพงศ์ บุญผดุง** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก” ผลการวิจัยพบว่าด้านการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรค ได้แก่ แหล่งเรียนรู้มีปริมาณจำกัด ไม่ทันสมัย และอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้งาน การใช้ และการติดตามผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง และขาดงบประมาณ ในการสนับสนุน หรือพัฒนาทำให้แหล่งเรียนรู้มีวัสดุและอุปกรณ์ เพียงพอ ความต้องการ ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนโครงการและเพียงพอ ได้แก่ พัฒนาการจัดการ และการกำกับติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ด้านบุคลากรและการใช้บริการ ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้มีภาระงานอื่นต้องรับผิดชอบ และครูผู้รับผิดชอบ ขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างนวัตกรรมแหล่งการเรียนรู้ใหม่⁵

⁵สุทธิพงศ์ บุญผดุง, “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558), บทคัดย่อ.

5.2.5 ประเด็นที่ 5 การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การจัดกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ต้องจัดทำพื้นฐานก่อน เหมือนกับการสร้างบ้านที่จะต้องประกอบด้วยกรอบเสาเข็มให้แข็งแรง มีการจัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่จำกัด จากการนำเสนอที่ผ่านมา 4 โครงการย่อย ตั้งแต่โครงการแรก ก็จะมีองค์ความรู้แล้วมาพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมเป็นเรื่องใหญ่จริง ๆ ต้องมีพื้นที่ พัฒนาพื้นที่ที่ห้อง C500 ในอาคารเรียนรวมของคณะครุศาสตร์ พัฒนาจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจหลักธรรม เข้าใจความเป็นไปของชีวิตคือ การสวดมนต์ การทำสมาธิ การเจริญวิปัสสนาก่อนเข้าเรียน พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน หรือการให้บริการสื่อการสอน หรือให้บริการข้อมูลข่าวสารทาง Internet สามารถสืบค้นข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธและ บทความ ผลงานวิจัย ความรู้เรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้วิถีพุทธ หรือกิจกรรมชุมชน ห้องสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ได้ทางวิชาการ

จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ธวัชชัย อินทรสุวรรณ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลการจัดการเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันสำหรับนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่ายเหมือง จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ระดับคุณธรรมของนักศึกษาจากการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันอยู่ในระดับมาก และระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันอยู่ในระดับมากที่สุด แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักศึกษารู้จักการทำงานเป็นทีม มีความสามัคคี สร้างองค์ความรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการระดมสมองและร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน ร่วมมือช่วยเหลือกัน ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ทุกกิจกรรมนักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีขั้นตอนของการเรียนรู้ที่ความเหมาะสม และมีลำดับอย่างชัดเจน สนองตอบต่อความต้องการของนักศึกษา และให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน⁶ และสอดคล้องกับ **ฉันทนิภา ขูใจ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้หลัก

⁶ธวัชชัย อินทรสุวรรณ, “ผลการจัดการเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันสำหรับนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอท่ายเหมือง จังหวัดพังงา”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2555).

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในเขตอำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ นักเรียนอยู่ในระดับมาก และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนอยู่ในระดับสูง ส่วนสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยรวมของ นักเรียน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมรายด้านของ นักเรียน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกด้าน ทั้งนี้สัดส่วน ความแปรปรวนของตัวแปรการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่อธิบายได้เมื่อทราบค่าของ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 5 ด้าน มีค่าเท่ากับ 11.22 %⁷

5.2.6 ประเด็นที่ 6 การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยการบูรณาการ (Integration) นั้นจะมีหน้าที่ในการช่วยทำการประสานให้มีความกลมกลืนกันของแผน กระบวนการ สารสนเทศ การจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติการ ผลลัพธ์ และ การวิเคราะห์ การบูรณาการพื้นที่ นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เชื่อมโยงพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้หลักศรัทธากับปัญญา ผ่าน 4 กิจกรรมทั้ง 6 โรงเรียนเพื่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มี สุข และสามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใช้วิธีการบูรณาการ 2 แบบ ได้แก่ บูรพา การเชิงเนื้อหาวิชา และบูรพาการเชิงวิธีการใน 4 กิจกรรม ได้แก่

1.1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน การออกแบบการ เรียนรู้บนฐานพุทธธรรมใช้กรอบแนวคิดการออกแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เป็นแกนกลางฐานในการคิดเชื่อมโยงสู่กิจกรรมองค์ความรู้การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า วิถีเกษตรยั่งยืน ระบบการเกษตรที่เน้นการเรียนรู้ ความยั่งยืนทางความคิดและสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยเน้นการปรับปรุงบำรุงดิน เคารพต่อ ศักยภาพทางธรรมชาติของ พืช สัตว์ และนิเวศ และพัฒนาองค์ความรู้กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ ด้วยการเจริญสติภาวนา

1.2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน มีการบูรณาการและการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ มีชื่อเสียงและเกียรติคุณทางการจัด

⁷ฉันทนิภา ชูใจ, “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมเชิง จริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริม การศึกษาเอกชน ในเขตอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา”, (บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยเซนต์หลุยส์, 2553).

การศึกษาและการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ มีหลักสูตรการจัดการศึกษามีเนื้อหาสาระครอบคลุมวิชาการด้านพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และการสร้างความสมานฉันท์ทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม การประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษา การประชุมสัมมนาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ

1.3 เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญสำหรับเยาวชน เป็นการพัฒนาจิตใจ การให้ทาน รักษาศีล เจริญสติภาวนาและการเดินจงกรม เกิดเป็นบุญกุศล แต่ข้อสำคัญอยู่ที่จิตใจ แต่เมื่อต้องการให้จิตใจ ผ่องใส หรือด้วยจิตใจ ที่มีความเลื่อมใสตั้งใจไปด้วยศรัทธา จิตใจของเราก็ตึงตามด้วย ความสงบ มีความสดชื่น เบิกบานผ่องใส มีความอิมใจ ตอนนี้ จะเดินเท้า ก้าวไปในบุญทุกอริยาบส

1.4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่าง การออกแบบกิจกรรมเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตความเป็นจริง ความรู้ ทักษะคติและพฤติกรรม จะมีลักษณะ เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์เส้นตรง ถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมส่งแก่นิสิต นักศึกษา และนักเรียน จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งการถ่ายทอดกิจกรรมวิถีพุทธนั้น จะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการถ่าย ทอดและระยะเวลา ความรู้ นั้น ก็จะมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรม ตามที่ผู้จัดคาดหวังไว้

จากผลการวิจัยดังกล่าวเบื้องต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูขันตวิโรภาส (ชาว ขนติโก)** ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้าน ศิลปวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่ง เรียนรู้องค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย จิตรกรรม เป็นทัศนศิลป์เกี่ยวกับภาพเขียนที่ บอกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติ นรก สวรรค์ วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ประติมากรรม เป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปทรงทั้ง 2 มิติ 3 มิติ แบบลอยตัว ที่บอกเรื่องราวความงดงามทางช่างในแต่ละ ยุคสมัย สถาปัตยกรรม ที่แสดงออกด้วยสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคาร กุฏิ วิหาร โบสถ์ เช่น วิหารของวัด โปธิ์ กุฏิทรงไทยวัดอรุณ เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงออกในทางพฤติกรรมปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ แหล่งเรียนรู้หลักธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ เป็นการใช้กิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นอยู่แล้ว แต่ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและต่อเนื่อง ให้เข้ากับ ความสนใจของผู้ที่เข้าไปเที่ยวชมวัด เช่น กิจกรรมบวชนกขัมม์ บวชชีพรามณ์ กิจกรรมพาน้องเข้าวัด ไหว้ พระสวดมนต์ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น^๘ และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ป

^๘พระครูขันตวิโรภาส (ชาว ขนติโก), “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรม”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : 2559), หน้า 170.

ยุคโต) การทำให้หน่วยย่อยที่มีอยู่ ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกันเข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนให้เป็นองค์รวมหนึ่ง เดียวที่มีความหมายครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว⁹

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

1. จากผลวิจัยได้การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นการปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชน ตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เรียนรู้ผ่านการพัฒนา "การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น" มีปัญญาเข้าใจในคุณค่า และการปลูกฝัง การฝึกฝน ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

เยาวชนได้เริ่มเดินก้าวแรก ด้วยการพัฒนาจิต สร้างเปี่ยมด้วยศีลธรรม ปลูกฝังดำรงตนอย่างมีวินัย รักษาจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ก้าวเดินบนพื้นฐานของนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จะเป็นบุญต่อตนเองที่จะมีย่างก้าวที่มั่นคงต่อชีวิต เป็นบุญต่อพ่อแม่ ที่ไม่ต้องมีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ และเป็นบุญต่อสังคมที่จะมีเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ร่วมกันสร้างและพัฒนาชาติ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

2. จากผลการวิจัยสามารถยืนยันคุณภาพการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยการประเมินก่อนและหลังการอบรมถวายความรู้ให้กับผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต นักศึกษา ผู้สนใจซึ่งประเมินถึงความรู้ ความเข้าใจ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 3 กิจกรรมหลักมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง, 2440), หน้า 89.

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำชุดองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธสู่การเรียนรู้ในสังคมไทยท่ามกลางภาวะวิกฤติ
2. ควรศึกษาต่อยอดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธแบบมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี
3. ควรศึกษาเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธแบบบูรณาการเชื่อมโยงเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาประเทศในมิติองค์รวม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2556.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2556.

_____ .พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2553.

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทยจำกัด, 2551.

ทศนา แชมมณี. ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2554.

_____ .ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

_____ .ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

_____ .รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ปรีชา กันธิยะ. การพัฒนาส่งเสริมคุณจริยธรรมประชาชน ประจำปี 2550 นำมิติศาสนาไปสู่วิถีชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550.

พรพิมล พรพีระชนม์. การจัดการกระบวนการเรียนรู้. สงขลา : เทมการพิมพ์สงขลา, 2550.

พรรณ์ ช.เจนจิต. จิตวิทยาการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อแกรมมี, 2538.

พรรณณี สวณเพลง .อินเทอร์เน็ตบรอดคาสตัง นวัตกรรมสร้างสรรค์การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลเด็ก
ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2 . คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต , 2554 .

พระเทพปริยัติสุธี อาทร อินทปญโญ. **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม). **“วัดพัฒนา” 50**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548.

พระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตต์ ปยุตโต). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์
พรินติ้งกรุ๊ป.2530.

_____.**ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.

พิชิต ฤทธิจรุญ. **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 4.กรุงเทพมหานคร : เฮาสออฟ
เคอร์มิสท., 2550.

ไพลดา อริรุทธพานิชย์. **“การพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียนด้วยชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ ไทย,
2536.

รังสรรค์ บุชยะมา.ศศ. **การจัดการการเรียนรู้**.กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550.

ราชบัณฑิตสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ**, 2542. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, 2546.

_____.**พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนา
อินเตอร์พรีน, 2556.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. <https://th.wikipedia.org/> [ออนไลน์วันที่ 1 พฤศจิกายน 2563]

วิชัย ต้นศิริ. **อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ. **“รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัย
ราชภัฏมหาสารคาม”**. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559.

ศรีเรือน แก้วกังวาล.ดร. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

ศิริบุรณ์ สายโกสุม. รศ.ดร.. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

_____ .**จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าคณาจารย์. ช่าง วรปณฺโญ. **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธ ศาสนาแห่งชาติ, 2550.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, 2535.

สมาน จิตภิรมย์รื่น. **“วัดพัฒนา 41”**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.

สำลี ทองธิว. การเผยแพร่นวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับผู้บริหารและครูยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

สุคนธ์ สินธพานนท์. **นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: 9119 เทคนิคพรินติ้ง.2553.

สุทธิพงศ์ บุญผดุง. “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558.

อัจฉรา จันทร์ฉาย. “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, 2553.ตุลาคม-ธันวาคม **วารสารบริหารธุรกิจ**. 33: 54.

อาภรณ์ ใจเที่ยง.**หลักการสอน ฉบับปรับปรุง**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, 2546.

(๒) บทความ/สารสังเขปออนไลน์

กระบวนการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc2/so31-2_1.htm, [12 ส.ค. 2558].

กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.slideshare.net/valrom/ss-27120265> [12 ธ.ค. 2558].

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.edu.mcu.ac.th/main/?page_id=1025 [7 พฤศจิกายน 2563].

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, **จุลสารการท่องเที่ยว**, ฉบับปีที่ 11 เล่มที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2535).

ทฤษฎีการรับรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://thesis.rru.ac.th/files/pdf> [3 พฤศจิกายน 2560].

นภดล เหลืองภิรมย์, **ทฤษฎีนวัตกรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://wordpress.com> [3 พฤศจิกายน 2560].

นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 6/05/2560 จาก
<https://www.gotoknow.org/posts/401951>

นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 7/05/2560 จาก
http://manmanza.blogspot.com/2013_06_01_archive.html

นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา,[ออนไลน์], แหล่งที่มา:[https://www.google.co.th/search?dcr.\[21 ตุลาคม 2560\]](https://www.google.co.th/search?dcr.[21%20ตุลาคม%202560]).

แนวคิด ทฤษฎี นวัตกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ
 27/05/2561 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/553766>

ปรากฏการ เกิดมีสุข, เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.phojae.skn.go.th/Knowledge/pakarn.pdf>. [25 พฤศจิกายน 2560].

ปรีดา ยังสุขสถาพร, (2556),Innovation System สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สถาบันเศรษฐกิจ
 ส รั ำ ง ส ร ร ค์ ม ห า วิ ท ย า ลั ย ก ร ง เ ท พ , [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
[http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue=\[25 พฤศจิกายน 2557\]](http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue=[25%20พฤศจิกายน%202557]).

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, เครือข่ายการเรียนรู้.สารานุกรมวิชาชีพครู, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru>. [25 พฤศจิกายน 2557].

ภาพกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.slideshare.net/valrom/55-27120265> [12 ธ.ค. 2558].

ไมเคิล โททาโร, กระบวนการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <Http://www.L3NR.ORG/POSTS/373216>, [12 ส.ค. 2558].

วิวรรณ จันทร์เทพย์, ความสำคัญของนวัตกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<http://pc1554144053.blogspot.com/> ทฤษฎีนวัตกรรม [21 ตุลาคม 2560].

(๓) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย :

พระครูชั้นตรีโรภาส (ขาว ขนดีโก). “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้
 ด้านศิลปวัฒนธรรม”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : 2559.

พระครูวัฒนสุตานุกุล. “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”. บัณฑิต
 วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2557.

พระมหาขวัญ ภิรมโณ. “วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และ
 วัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
 มหาสารคาม : 2553.

วันเพ็ญ ระวิพันธ์. แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครู
ตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา เขต 2 . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 2560.

อลงกรณ์ คูตระกูล. “นวัตกรรมสังคม: กรณีศึกษาโครงการของท้องถิ่นในเขตภาคเหนือของ
ประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
2553.

๒. ภาษาอังกฤษ

Bardo and Hardman. *Urban Sociology: A Systematic Introduction*. USA.: F.E.Peacock
Publisher, 1982.

ภาคผนวก

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๖๕-๕๖๕-๓๕๐๖

ที่ อว. ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๗ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติเข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติให้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๖๕-๕๖๕-๓๕๐๖

ที่ อว. ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๗ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติเข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ผศ.ดร. พีรวัฒน์ ชัยสุข

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติให้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๖๕-๕๖๕-๓๕๐๖

ที่ อว. ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๗ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติเข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ดร.ลำพอง กลมกุล

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติให้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๖๕-๕๖๕-๓๕๐๖

ที่ อว. ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๗ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติเข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติให้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๖๕-๕๖๕-๓๕๐๖

ที่ อว. ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๗ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติเข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ดร.เอกนถ ใยอินทร์

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติให้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษาศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๖๕-๕๖๕-๓๕๐๖

ที่ อว. ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๗ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติเข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษาศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติให้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๖๕-๕๖๕-๓๕๐๖

ที่ อว. ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๗ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ผศ.ดร. ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตเข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓ /ว ๐๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน นายพงศ์พิชญ์ ต่วนภูษา รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง **“การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓ /ว ๐๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ผศ.ดร.เชิดชัย ฐระแพง มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง **“การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓ /ว ๐๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ผศ.ดร.วีรชัย ยศโสธร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโชนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓ /ว ๐๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ผศ.ดร.พีรวัส อินทวิ มหาวิทยาลัยราชภัฏบรุษรินทร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโชนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓ /ว ๐๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ผศ.ดร.ประทวน วันนิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโชนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ชุดที่ 1 .../ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก
“การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถิปุทธ”

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถิปุทธ” สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างนี้ จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถิปุทธ
3. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถิปุทธ
4. เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถิปุทธ
5. เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถิปุทธ
6. เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถิปุทธ

แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 2 แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อศึกษา “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถิปุทธ”

การถามครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อผลการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับและจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้น

จึงเรียนมา ณ โอกาสนี้
 รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู และคณะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

ชื่อนามสกุล.....หน่วยงาน
สถานที่ปฏิบัติงาน.....แขวง/ตำบล.....
 เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....โทร.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อคำถามต่อไปนี้แล้วให้ท่านให้คำตอบ

1. ท่านคิดว่า “ศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา” มีควรมีรูปแบบหรือกระบวนการอย่างไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

2. ท่านคิดว่า “พัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีลักษณะอย่างไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

3. ท่านคิดว่า “พัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีคุณลักษณะหรือรูปแบบอย่างไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

4. ท่านคิดว่า “สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” มีความสำคัญอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

5. การ “ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา เชื่อมโยงไปสู่การดำเนินการอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

6. การ “แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา” เชื่อมโยงไปสู่การดำเนินการอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับ “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”

.....

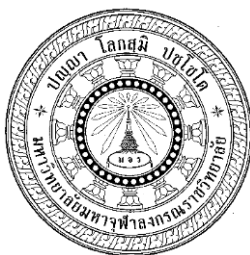
.....

.....

.....

.....

จึงเรียนมา ณ โอกาสนี้
รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู และคณะ

ชุดที่ 2.../ แบบคำถามในงานสัมมนา

“การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบคำถามในงานสัมมนาฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการถามในงานสัมมนา จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
3. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
4. เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
5. เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
6. เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

แบบสัมภาษณ์ “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แนวคำถามในงานสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนา “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” การถามครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อผลการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวินิจฉัยนี้เท่านั้น

จึงเรียนมา ณ โอกาสนี้

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู และคณะ

ตอนที่ 1 แนวคำถามในงานสัมมนา

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อคำถามต่อไปนี้แล้วให้ท่านให้คำตอบ

1. ท่านคิดว่ากระบวนการของ “ศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา” และมีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่า ผลกระทบ “พัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีรูปแบบหรือมีวิธีการศึกษาอย่างไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าหลักการสำคัญ “พัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ประกอบด้วยอะไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าหลักการสำคัญของการ “สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีรูปแบบและลักษณะอย่างไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

5. การ “ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีหลักการอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

6. การ “เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีหลักการอย่างไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

จึงเรียนมา ณ โอกาสนี้

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู และคณะ

ประวัติผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Assoc.Prof.Dr.Somsak Boonpoo

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน รองคณบดีคณะครุศาสตร์, อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา สังกัดคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา

๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา 13170

๔. ประวัติการศึกษา

- ป.ธ.๔ , น.ธ.เอก
- พม. (ประกาศนียบัตรพิเศษมัธยม)
- พธ.บ. (มานุษยสังเคราะห์ศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- M.A. (Political Science) University of Mysore, India
- Ph.D. (Social Science) Magadh University, India

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- ๑) การบริหารการศึกษา
- ๒) การพัฒนาหลักสูตรและการสอน
- ๓) การบริหารกิจการคณะสงฆ์

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่มีการวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้อำนวยการแผนงาน วิจัย
การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถี พุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	หัวหน้าโครงการวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

๑. สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. เรื่อง การศึกษาเจตคติที่มีต่อพฤติกรรมด้านความสันโดษของ นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๒ ในเขตกรุงเทพมหานคร. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลง กรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

๒. สมศักดิ์ บุญปู่, รศ.ดร. เรื่อง การศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัด สมุทรปราการ. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

๓. สมศักดิ์ บุญปู่, รศ.ดร. และคณะ เรื่อง คุณลักษณะจิตวิญญาณความเป็นครูมืออาชีพ. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๒)

๔.Boonpoo Somsak “Humer in Buddhism” 5th international conference on isiam & Buddhism muslim & Buddhism sacred arts and architecture.islambad, Pakistan,2729 december, 2016.

๕.Boonpoo Somsak “Performance Management Structural Equation Modelling of the Phrapariyattidhamma Schools in Thailand” Presented at University of Oxford, St. Anne's College, Oxford, United Kingdom 13-16 March 2017.(PP.23-35)

๖.Boonpoo Somsak has chairs a session for the ILAS confiernce at harvard (22 – 26 May 2017)

๗.Boonpoo Somsak The Technology Center Model for Education Administration for Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The International Conference on Burines and Economic, Harvard Medical School, Preted at Harvard at Harvrd Medical Scool 22 – 26 May, 2017.

๘.Boonpoo Somsak.Structural Equation Modeiing of Effective Management of the Phrapariyattidhamma Schools’ in Thailand. World Business and Social Science Research Conference, Ambassador hotel Bangkok,Thailand 18-19 December 2017.

๙.Somsak Boonpoo 2018. PERFORMANCE MANAGEMENT OF BUDDHIST SCHOOLS IN THAILAND: AN EMPIRICAL STUDY USING STRUCTURAL EQUATION MODELING. International Journal of Business Research(IABE), 18(3), 103 -114.

๑๐.Somsak Boonpoo 2018. The Ascertainment and Preservation of the Ancient Scriptures in Temples in Phayao,Thailand. Humanity and Social Science Review, 8(2) 297302.

๑๑.Somsak Boonpoo. 2018. A Buddhist Psychological Causal Model in Building the Unity for the Successful Teamwork. International Journal of Multidisciplinary Thought, 7(2) 199-206.

๗.๒ บทความทางวิชาการ

๑. สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. “การศึกษาเจตคติที่มีต่อพฤติกรรมด้านความสันโดษของนักเรียน”. สารนิพนธ์ พุทธศาสตร์บัณฑิต, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗, หน้า ๒๗๕.

๒. สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. “พลธรรม : พลังอำนาจเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารการศึกษายุคใหม่”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๑-๑๕.

๓. สมศักดิ์ บุญปู, รศ.ดร.และคณะ. “กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๘) : ๑๔๔-๑๕๓.

๔. สมศักดิ์ บุญปู, รศ.ดร.และคณะ. “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๙) : ๑๒๗-๑๔๒.

๕. สมศักดิ์ บุญปู, รศ.ดร.และคณะ. “การบริหารเชิงพุทธบูรณาการของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๙) : ๑๖๓-๑๗๘.

๖. สมศักดิ์ บุญปู, รศ.ดร.และคณะ. “การศึกษายทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัด สมุทรปราการ”. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๙) : ๑๔๒-๑๕๑.

๗. สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. “พุทธบริหารการศึกษากับพัฒนาการศึกษาไทย”. สารนิพนธ์ พุทธศาสตร์บัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘ : ๒๖๕-๒๗๒.

๘. สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. “การศึกษาเจตคติที่มีต่อพฤติกรรมด้านความสันโดษของนักเรียน”. สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗ : ๒๗๕- ๒๘๕.

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

๑. สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. พระพุทธศาสนากับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗. ๒๖๗ หน้า.

๒. สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. พระสงฆ์กับการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔. ๓๖๐ หน้า.

๓. สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. เอกสารคำสอนรายวิชาพระพุทธศาสนากับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕. ๒๕๖ หน้า.

๔. สมศักดิ์ บุญปู, รศ.ดร. พุทธปรัชญากับการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๐. ๒๒๙ หน้า.

๕. สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. และคณะ. ระเบียบวิธีวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗. ๑๖๒ หน้า.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร.

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst. Prof. Dr.Phrakhru Virulsuthakun

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา 13170

๔. ประวัติการศึกษา

- ป.ธ.๔
- พธ.บ. (พระพุทธศาสนา)
- พธ.ม. (การบริหารการศึกษา)
- พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- ๑) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา
- ๒) การพัฒนาชุมชน / สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและชุมชน

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	หัวหน้าโครงการวิจัย
การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสู่ชุมชนเมืองน่าอยู่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	ผู้ร่วมโครงการ

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

๑. Phrakhruwirunsuttakun Onthap, Recognized for Research and Presentation
International Conference for Academic Disciplines Joseph B. Martin Conference Center
Harvard Medical School, Boston Massachusetts ๒๑-๒๕ May ๒๐๑๘.

๒. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ (อุดมศักดิ์ อินันท์) และคณะ “การพัฒนาวัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ของ
สังคมไทย”. มจร การพัฒนาสังคม. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : หน้า ๘๕-๙๓.

๓. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ (อุดมศักดิ์ อ้นทับ) และคณะ “การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของเทศบาลนครนนทบุรี”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙) : หน้า ๑๒๐-๑๒๘.

๔. ขวัญเรือน มงคลชัยสิริกุล, พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, เกษม แสงนนท์ “แนวทางการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. วารสารบัณฑิตศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑๘, ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓) : หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

๗.๒ บทความทางวิชาการ

๑. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ “วัฒนธรรมเชิงพุทธกับการพัฒนาที่ยั่งยืน”. การประชุมวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ ๙ และระดับชาติครั้งที่ ๑. ระหว่างวันที่ ๒-๓ เมษายน ๒๕๖๑ ณ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๒. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, พระครูกิตติญาณวิสิฐ, พระมหาสมบัติ ธนปัญญา, พระมหาอุดร อุตตโม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย “คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่ปราศจากอคติ ๔”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.ปีที่ ๗, ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๒) : หน้า ๑๗๙๗-๑๘๐๔.

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

๑. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ดร. เอกสารประกอบการสอน นโยบายและหลักการบริหาร การศึกษา กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐. ๓๕๘ หน้า.

๒. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ดร. ภาวะผู้นำการศึกษาเชิง พุทธบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐. ๒๓๖ หน้า.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst. Prof. Dr.Peravat Chaisuk

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์, หัวหน้าภาควิชาบริหารการศึกษา

๓. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา 13170

๔. ประวัติการศึกษา

- ป.ธ. ๖
- พธ.บ. (รัฐศาสตร์)
- ศษ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง)
- พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- ๑) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา
- ๒) การพัฒนาชุมชน / สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและชุมชน

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนาแอปพลิเคชัน เรื่องงานวิจัยเกี่ยวกับการ สอนภาษาไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชา ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	หัวหน้าโครงการวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

๑. Peravat Chaisuk, PhramahaSuchat Dhammakāmo (Piti), Somsak Boonpoo, AroonradWilairatanakun. (๒๐๒๒). “Developing Innovation Academic Administration Graduate School for Mahachulalongkornrajavidyalaya University” Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation. (SCOPUS Index). (Article will be published on or before ๓๑ January ๒๐๒๒).

๒. Pongpith Tuenpusa, Somsak Boonpoo, Peravat Chaisuk. (๒๐๒๑). “Technical Vocational Education and Training (TVET) Workforce Skill Development Policy and

Strategy to Support ๔th Industrial Revolution due to Disruptive Technology”. Journal of Human Resource and Sustainability Studies. Vol.๔ No.๔, December ๒๐๒๑ : ๕๕๖-๖๐๗

๓. Phrakhruthammasarakosol (Samonrsak Dhammasantiko) ,Phrakhrusangharak Chakkit Bhuripanyo,Peravat Chaisuk, Thongdee Sritragarn. (๒๐๒๑). “ Model of Human Resource Development according to Iddhipada IV Principle of Educational Institutions under Office of PrimaryEducational Service Area” Journal of Psychology and Education (SCOPUS Index). ๕๕(๑): ๓๗๖๐-๓๗๖๕.

๔ . Phra Somporn Pabhassaro (Kaewmanee), Phrakhrusangharak Chakkit Bhuripanyo, ThongdeeSritragarn, Peravat Chaisuk. (๒๐๒๑). “A Model of Participation in Educational Administration of Phrapariyattidhamma for the General Education Section in Sangha Administration Region ๑ ”. Journal of Psychology and Education (SCOPUS Index). ๕๕(๑) : ๓๗๑๕-๓๗๒๓.

๕. Phrakhusamu Nopadal Piyadhammo (Khoakeaw), Phrakhrusangharak Chakkit Bhuripanyo,Thongdee Sritragarn, Peravat Chaisuk. (๒๐๒๑). “ A Model of Learning Promotion according to the Threefold Training for the Elderly in Sangha Administration Region ๑”. Journal ofPsychology and Education (SCOPUS Index). ๕๕(๑) : ๓๗๓๒-๓๗๓๗.

๕ . Phrakhrupalad Sangwan Devasaro (Srisuk), Phrakhrusangharak Chakkit Bhuripanyo, , Peravat Chaisuk,. Thongdee Sritragarn (๒๐๒๑). “ Development of Propagation Administration according to Buddhist Educational Administration for Buddhist Temples in Bangkok”.Journal of Psychology and Education (SCOPUS Index). ๕๕(๑) : ๓๗๔๗-๓๗๕๒.

๖ . Phrakhupalad Sak Mahaviro (Kosolsuphawatt), Phrakhrusangharak Chakkit Bhuripanyo, , PeravatChaisuk,. Thongdee Sritragarn (๒๐๒๑). “ Model of Teaching and Learning Managementaccording to the Four Noble Truths for Primary School Students under the BangkokMetropolitan Administration”. Journal of Psychology and Education (SCOPUS Index). ๕๕(๑) : ๓๗๖๖-๓๗๗๑.๘

๗.Phrasamu Kantaphat Subhaddo (Charoen Jarasawat), Boonchurd Chumnisart, ThongdeeSritragarn, Peravat Chaisuk. (๒๐๒๑). “Elderly holistic health management modelAccording to the principle of threefold in Thai society”. Journal of Psychology and Education (SCOPUS Index). ๕๕(๑) : ๓๘๑๑-๓๘๑๘.

๘.Aroonrad Wilairatanakun, Phramaha Yannawat Thitavaddhano, Phrakrukittianavisit, ThongdeeSritragarn, Peravat Chaisuk. (๒๐๒๐). “A Causal Model of Factors Affecting Graduates' Engagement of Graduate Program Mahachulalongkornrajavidyalaya University”. Journal of Solid State Technology (SCOPUS Index). ๖๓(๒๕) : ๑๒๕๕-๑๒๕๙

๙.ริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์, พระครูภัทรธรรมคุณ, พีรวัฒน์ ชัยสุข. (๒๕๖๓). “การศึกษา สุขภาวะยุคไทยแลนด์๔.๐ ตามหลักภาวนา ๔ ของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๓๙-๕๓.

๑๐.สินงามประโคน, พีรวัฒน์ ชัยสุข, พระครูภัทรธรรมคุณ, พระมหาสมบัติ ธนปญโญ,เกษม แสงนนท์. (๒๕๖๒) “การบริหารการศึกษา : แนวคิด ทฤษฎีและรูปแบบการบริหารจัดการ”. วารสาร ครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๖ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๓๔-๑๔๖.

๑๑.พีรวัฒน์ ชัยสุข และประวิทย์ ชัยสุข. (๒๕๖๐). “การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วย สอนสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ชนิดของคาสาหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕”. วารสารครุ ศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๔ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๑๕๗-๑๖๗.

๗.๒ บทความทางวิชาการ

๑.ทศพร น้อยสุขะ, บุญเชิด ขานิศาสตร์, พีรวัฒน์ ชัยสุข. (๒๕๖๔). “การบูรณาการหลักพุทธ ธรรมกับการบริหาร การศึกษา” วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์. ปีที่ ๑ ฉบับที่๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๔) : ๑๒๔-๑๓๓.

๒.วาสนา จินดาสวัสดิ์, สิน งามประโคน, พีรวัฒน์ ชัยสุข. (๒๕๖๔). “นวัตกรรมการเรียนการ สอนตามหลักอริยสัจ ๔” วารสารภาวนาสารปริทัศน์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๔), หน้า ๔๑-๔๒.

๓.พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, พระครูโอภาสพนทกิตต์, สมศักดิ์ บุญปุ้, พีรวัฒน์ ชัยสุข. (๒๕๖๒). “จิตวิญญาณความเป็นครูมืออาชีพ” Journal of วารสารมหา จุฬานาครทรรศน์ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๒), หน้า ๓๑-๓๗.

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

๑.พีรวัฒน์ ชัยสุข. (๒๕๕๙). การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนพระพุทธศาสนาอย่างง่าย ด้วยโปรแกรม Author ware. กรุงเทพฯ : ประยูรสาส์นไทย. (๒๕๐ หน้า)

๒. พีรวัฒน์ ชัยสุข. (๒๕๖๐). การใช้เทคโนโลยีช่วยสอนภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๑๕๓ หน้า).

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ. ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst. Prof. Dr. Booncherd Chumnisart

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

๓. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา 13170

๔. ประวัติการศึกษา

- กศ.บ. (สุขศึกษา)
- คม. (การศึกษาปฐมวัย)
- ประ.ด. (การบริหารการศึกษา)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

๑) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา

๒) การพัฒนาชุมชน / สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและชุมชน

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่มีการวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
กระบวนการนิเทศที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	ผู้ร่วมโครงการ

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

๑.บุญเชิด ชำนิศาสตร์. “การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
(๒๐๗ หน้า)

๒.บุญเชิด ชำนิศาสตร์. “รูปแบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงพุทธในสถานศึกษา”.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙. (๒๓๒ หน้า)

๓.บุญเชิด ชำนิศาสตร์. “กระบวนการนิเทศที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของหลักสูตร
บัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓. (๒๓๒ หน้า)

๗.๒ บทความทางวิชาการ

๑.บุญเชิด ชำนิศาสตร์. “การบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๑๘๘-๑๙๙.

๒.สิน งามประโคน และบุญเชิด ชำนิศาสตร์. “สิกขา: มุมมองของพระพุทธศาสนา”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑(มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘) : ๑๑-๑๙.

๓.บุญเชิด ชำนิศาสตร์. “การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๑ กรุงเทพมหานคร”. วารสารครุศาสตร์ ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘) : หน้า ๑๘๘-๑๙๙.

๔.บุญเชิด ชำนิศาสตร์. “การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๓๐-๔๖.

๕.บุญเชิด ชำนิศาสตร์. “รูปแบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงพุทธในสถานศึกษา”. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๕๗-๑๖๗.

๖.รศ.ดร.อินดา ศิริวรรณ, บุญเชิด ชำนิศาสตร์. “กลยุทธ์การสร้างแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, ๒๕๖๒, หน้า ๑๓๗๘-๑๓๗๖.

๗.แสงเทียน จิตรโชติ, ประยูร แสงใส, บุญเชิด ชำนิศาสตร์, สมหมาย จันทร์เรือง. “แนวทางการบริหารงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาลสำหรับสถานศึกษาขยายโอกาส ในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”. วารสารครุศาสตร์ ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (๒๐๑๙): ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ๒๕๖๒ : หน้า ๘๑-๙๓.

๘.จินตนา จุงใจ, อินดา ศิริวรรณ, บุญเชิด ชำนิศาสตร์, สมปอง สุวรรณภูมา. “แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒”. วารสารครุศาสตร์ ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (๒๐๑๙): ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ๒๕๖๒ : หน้า ๑๐๕-๑๑๕.

๙.นพวรรณ ทองย้อย, สิน งามประโคน, บุญเชิด ชำนิศาสตร์. “รูปแบบการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการรักษาศิลปะ ๕ สำหรับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา”. วารสารครุศาสตร์ ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (๒๐๑๙): ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ๒๕๖๒ : หน้า ๑๐๘-๑๑๗.

๑๐. พระปลัดพัฒน ะ วฑฒโน (เพื่องเนียม), บุญเชิด ขำนิศาสตร์, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักสี่ปฐริธรรม ๗ สำหรับผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”. วารสารครุศาสตร์ ปฐริรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๐๒๐): ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓: หน้า ๒๗-๓๖.

๑๑. Natcha Amarporn, Booncherd Chamnisart. “A Model of personnel Organization Commitment of Sangha Universities in Thailand”. ๑ st International Conference on Multidisciplinary and Current Educational Research ๓๐th -๓๑st July ๒๕๖๓. Ayuttaya, Thailand.

๑๒. Asst.Prof.Dr.Boonchurd Chumnisart and author, “Correlation of Supervision Process and the Performance of the Graduate Program in Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University” institute for Engineering Research and Publication (IFERP), ๒๐๑๑.

๑๓. Asst.Prof.Dr.Boonchurd Chumnisart and author, “Correlation of Supervision Process and the Performance of the Graduate Program in Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University” institute for Engineering Research and Publication (IFERP), ๒๐๑๑.

๑๔. Phrasamu Kantaphat Subhaddho , Asst.Prof.Dr.Boonchurd Chumnisart and author, “Model of Holistic Well-Being Management of the Elderly according to the Threefold Training in Thai Society” Institute for Engineering Research and Publication (IFERP), ๒๐๑๑.

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

๑. ผศ.ดร.บุญเชิด ขำนิศาสตร์ เอกสารประกอบการ สอน. (๒๕๖๓). การพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษา. (อัดสำเนา, ๒๙๐ หน้า)

๒. ผศ.ดร.บุญเชิด ขำนิศาสตร์ หนังสือ. (๒๕๖๓). วิชาชีพครูกับการบริหารการศึกษา. (อัดสำเนา, ๒๘๐ หน้า)

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.ณัชชา อมราภรณ์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Natcha Amaraporn

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

๓. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา 13170

๔. ประวัติการศึกษา

- ร.บ. (รัฐประศาสนศาสตร์)
- พธ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์)
- ประ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- ๑) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา
- ๒) การบริหารการศึกษา

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่มีการวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	ผู้ร่วมโครงการ

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

๑. A Model of Personnel Organization Commitment of Sangha Universities in Thailand, Solid State Technology Volume: ๖๓ Issue: ๒s Publication Year: ๒๐๒๐

๗.๒ บทความทางวิชาการ

๑. วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมในองค์การยุคดิจิทัล, สัมมนาบทความวิชาการระดับชาติ คณะพุทธศาสตร์ ครั้งที่ ๑ ฉบับที่ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

๒. สีน งามประโคน และบุญเชิด ชำนิศาสตร์. “ ลึกขา: มุมมองของพระพุทธศาสนา”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑(มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘) : ๑๑-๑๙.